

**Wyższa Szkoła Teologiczno Humanistyczna
The Ukrainian Institute of Arts and Sciences
The Ukrainian Adventist Theology Institute**

**МАТЕРІАЛИ
XVII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«Антикризовий розвиток соціальних та
економічних процесів в умовах глобалізації»**

01 листопада 2022 року

БУЧА, 2022

Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації: Матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції, Буча, 2022 р.: Тези доп.: Київ: Міленіум, 2022. 173 с.

Розглянуто питання світоглядних, християнських та філософських аспектів осмислення минулого та сучасності; суспільно-політичних та культурологічних аспектів трансформаційних процесів в Україні; теорії та практики фінансових процесів, антикризового менеджменту національного, світового та регіонального рівнів і тенденцій маркетингу в соціально-економічних системах сучасності. У збірникові є праці, що висвітлюють проблеми Російсько-української війни у різних контекстах: економічному, моральному, філософському, релігійному, медійному, соціальному, дизайнерському, психологічному тощо.

Матеріали конференції видано в авторській редакції.

Редакційна колегія:

Голова оргкомітету: Штанько Л.О., к.економ.н., доц., ректор ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Співголова оргкомітету: Куриляк В.В., к.техн.н., завідувач відділу наукової діяльності ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Секретар конференції: Орловський Р.В., секретар наукового відділу ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Члени оргкомітету:

Корчук В.І., к.філос.н., ректор УАТІ.

Куриляк В.В. к.техн.н., зав. каф. філософії, теології та історії церкви ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Романчук С.М., к.філ.н., доц. каф. журналістики «УГІ». ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Поліна Г.В., к.філол.н., зав. каф. германської філології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Проданюк Ф.М., к.іст.н., доц., зав. каф. педагогіки та психології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Терещенко Л.О., к.економ.н., проф., зав. каф. економічної кібернетики, фінансів та менеджменту ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

**Рекомендовано вченою радою
Українського гуманітарного інституту
Протокол №7 від 26 жовтня 2022 р.**

Адреса редколегії

Україна, 08292, Київська обл., м. Буча, вул. Інститутська, 14
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

ЗМІСТ

АРОВІНА М. П.	7
ПРАЦЯ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ: ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ	
БУЛАТОВ В. А.	10
ВИБІР ТА ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ТЕМАТИК НА ПРИКЛАДІ ІНКЛЮЗИВНОГО ДИЗАЙНУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	
ВАРЧЕНКО Ю. Е.	13
АНАЛІЗ МЕТОДІВ СПЛАЙНОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОГРАМІ 3DS MAX	
ВАСИЛЕНКО І. І.	19
ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ	
ВАСИЛЕНКО О. О.	22
ВИКОРИСТАННЯ РЕГУЛЯРНИХ ВИРАЗІВ ПРИ ОБРОБЦІ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ЗАПИСІВ	
ГАРЦУНОВА Л. І.	25
ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФОРМИ <i>NETSPEAK</i> ЯК СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТУ КОМУНІКАЦІЇ В ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ	
ГРЕБІННИК Ю. Л.	28
ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СИСТЕМ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРУ	
ДАНИЛЮК Л. В.	31
ДО ПИТАННЯ ЛІНГВОЦИДУ В УКРАЇНІ	
ДУДАРЕЦЬ В. М.	35
СОЦІАЛЬНІ НАПРЯМКИ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЛАНДШАФТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА	
ЄВДОКИМОВА Л. В.	37
АНТИУТОПІЯ. КАЗКА ЧИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ?	
ЗАГРЕБА В. А.	39
ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ФЕЙСБУК ЗМІ ТА ЖУРНАЛІСТАМИ (на прикладі інформаційного спротиву Костянтина Машовця та Цензор.Нет і Юрія Бутусова)	
ІВОНЧАК Н. Д.	42
РОЛЬ ЩОДЕННИКА В «ДІАЛОЗІ» МЕМУАРИСТКИ ТА ПОЕТЕСИ В РОМАНІ ІРИНИ ЖИЛЕНКО «НОМО FERIENS»	
КЛІМУК В. В.	45
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІМУНІТЕТ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДО МАНІПУЛЯТИВНИХ ВПЛИВІВ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІКУВАННЯ	
КЛІМУК О. С.	47
СИМВОЛІКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕАЛІЙ	
КОЛІСНИК О. П., РУДЕНКО Н. А.	50
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ	
КОЛІСНИК О. П., САКВА Д. М.	53

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
КОЛІСНИК О. П., СКНАРІНА І. В.	55
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА	
КОРЕЩУК І.І.	57
ПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ: ОБМЕЖЕНІ ЧИ БЕЗМЕЖНІ?	
КОРЧУК В. І.	62
БІБЛІЯ ВІЛЬЯМА ТІНДАЛЯ: СПЕЦИФІКА АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ	
КОРЧУК О. С.	66
ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ОДРУЖЕНЬ ТА РОЗЛУЧЕНЬ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	
КУЛІНСЬКА Л. В.	68
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ РОСЛИННОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
КУРИЛЯК Б.І.	70
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИМАСІЯ АДРУМЕНСЬКОГО КНИГИ ОБ'ЯВЛЕННЯ	
КУРИЛЯК В.В.	72
АКСІОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПІДТРИМКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
КУРИЛЯК В. В., МЄРЄНКОВ Г.	75
БЕЗУМОВНА ДОПОМОГА ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП МІСІЇ. АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ADRA UKRAINE З ВІР'ЯНАМИ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ	
КУЦЕПАЛ С. В.	80
МЕТАМОДЕРНІЗМ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ РИСИ	
ЛІВАК П.Є.	84
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЯМ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТИ	
ЛУК'ЯНЧУК Н. В.	87
ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ РОДИН, ЯКІ МАЮТЬ ШКОЛЯРІВ	
МИЧАК Н.Г.	90
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	
НІЖЕГОРОДЦЕВ В. О.	93
ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ У РОЗВИТКУ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	
ОРЛОВСЬКИЙ Р.В., КУРИЛЯК В. В.	97
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЧАРЛЬЗА ТЕЙЗА РАССЕЛА В ПЕРІОД 1852–1868 РОКИ	
ОСТАПЕНКО Я. О., ЛИЧКУН Л. О.	102
ВИВЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ	
ОСТАПЕНКО Я. О., НИКОНЧУК А. С.	106

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РИНКОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ	
ОСТАЩУК І. Б.	110
ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ: РЕЛІГІЙНА СЕМІОТИКА В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ	
ПЕРНАРІВСЬКИЙ О. В.	115
ОЦІНКА БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ	
ПЕТРЕНКО Л. М.	118
ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ: СКЛАДНОЩІ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТУДЕНТІВ	
ПОЛІНА Г. В.	120
СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>KNIGHT/ЛИЦАР</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	
ПРОДАНЮК Ф. М.	124
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ	
РОМАН С. В., КОЛОМІНОВА О. О.	128
ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОСТІ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	
РОМАНЧУК С. М., МИЧАК Н. Г.	130
РЕФЕРЕНЦІЙНИЙ КОД ТА СТРАТЕГІЇ В СТРУКТУРІ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ	
САДОВА М. А.	133
КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА ТЕЛЕФОНОМ ДОВІРИ В УМОВАХ ВІЙНИ.	
СИНЧАК Б. А.	136
РЕЛІГІЙНИЙ ВПЛИВ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ: ОГЛЯД НОВИН	
СТЕШИЦ А. В.	139
ВИХОВАННЯ ДИСЦИПЛІНОВАНОСТІ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ У ГУРТКАХ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ В ХРИСТІЯНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	
СТЕШИЦ І.В.	141
ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ СТАНІВ	
СТОКОЛОС Н. Г., ШЕРЕТЮК Р. М.	145
СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ КАТОЛИЦЬКИХ ОРДЕНІВ НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ (XVII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.): ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТА НАБУТКИ	
ТЕЛЕЦЬКА Л. І.	149
ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАВИЧОК СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОБ'ЄКТАМИ ПРИРОДИ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	

ТЕРЕЩЕНКО Л. О.	152
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	
ХОМЕНКО С.А.	156
ФЕНОМЕН РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ ЗМІ УКРАЇНИ: ДЕФОРМАЦІЯ САКРАЛЬНОГО ОБРАЗУ	
ЧАБАХ О. В.	158
КВІНТЕСЕНЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОЛЬОРИСТИКИ	
ЧЕМАКІНА О. В.	161
ПРОБЛЕМА МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ ВІЗУАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
ШЕВЧУК А. В.	164
ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР СВІТСЬКОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	
ЯНКОВСЬКА І. М.	167
ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ	

АРОВІНА М. П.

*кандидат наук з державного управління, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики, фінансів та менеджменту
Український гуманітарний інститут*

ПРАЦЯ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ: ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ

Актуальність дослідження. Ринок праці є відображенням економічних явищ, що відбуваються у національній економіці. Однією з сучасних тенденцій його змін є активна участь студентів в суспільному розподілі праці. Незважаючи на складні економічні умови, вітчизняні роботодавці в наш час не відмовляються від працевлаштування студентів, а студенти відгукуються на їхню пропозицію.

Мета роботи: порівняльний аналіз ключових факторів впливу на розвиток праці студентів в Україні та Німеччині.

Огляд джерел. Дослідженням питань зайнятості, її структури присвятили свої праці Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнєва, О.С. Кваша, Т.І. Павлюк, І.Л. Петрова та ін. Проте аспекти подальшого взаємовигідного застосування підприємцями праці студентів в контексті досвіду розвинутих європейських країн потребують більш детального розгляду.

Результати дослідження. Праця студентів під час навчання дозволяє їм поступово підготуватися та адаптуватися до повсякденного трудового життя. Так само підприємство, яке використовує студентську працю, отримує низку переваг. Зрозуміло, що на розвиток цього сегменту ринку праці впливає багато факторів, розглянемо основні.

Перше питання, яке було поставлено, стосувалося вивчення поточного попиту на студентську працю в Україні.

Вивчення потреби у трудових ресурсах в наш час ускладнюється відсутністю відкритих даних державної статистики, через те для проведення досліджень використовувалася інформація провідного онлайн-ресурсу з пошуку роботи work.ua [1]. Розрахунки свідчать, що в загальній структурі попиту на робочу силу, за даними work.ua, вакансії для студентів складали 16,8%, а в напрямках дистанційної роботи – майже третину – 27,2 відсотка. В окремих категоріях, а саме «культура, музика, шоу-бізнес», «освіта, наука» бажання роботодавців щодо працевлаштування студентів досягали 44,6 та 35,0% відповідно. Найменший попит на студентську працю (близько 7% від загальної кількості вакансій) спостерігався в напрямках керівництва середньої ланки, бухгалтерії та аудиту. Якщо розглядати сферу «ІТ, комп'ютери, інтернет», вона посіла 22 місце з 28 сфер, що розглядалися, у рейтингу частки від загального обсягу робочих місць, де готові прийняти на роботу студентів [1]. Тобто, ми бачимо, що студентський труд не втрачає своєї привабливості для зацікавлених сторін ринку праці, особливо в сфері дистанційної роботи.

Далі ми спробували з'ясувати спільне та особливе у визначенні поняття «студент, який працює» в Україні та Німеччині.

«Студенти, які працюють» в Німеччині – це студенти, які паралельно з навчанням працюють на підприємствах. Причому зміст роботи може не збігатися з напрямом навчального курсу [2]. В Україні право здобувачів освіти «на трудову діяльність у позанавчальний час» передбачено п.1 ст. 52. Закону України «Про освіту» та ст.62 Закону України «Про вищу освіту» [3, 4]. Деяких обмежень щодо поєднання праці та навчання студентами денної форми навчання чинним законодавством не передбачено [5].

Німецьке законодавство встановлює певні вимоги щодо праці студентів – не більше ніж 20 годин на тиждень та не більше 26 тижнів на рік [2]. Нормативна база нашої країни точно не визначає, скільки годин на день або тиждень студент може працювати у позанавчальний час.

Український та німецький студенти, що працюють за наймом, однаково захищені законодавством в отриманні мінімальної зарплати. Різниця тільки в її розмірі. Так, в серпні 2022 року в Україні вона становила 40,46 грн. (за умови середнього курсу Національного банку за 1 євро в серпні 36,554 грн.), або 1,11 євро; в Німеччині – відповідно 10,45 євро за годину [2, 6]. Це означає: працюючи 20 годин на тиждень, український студент отримує приблизно 99,9 євро, а німецький – 940,5 євро на місяць, тобто у 9,5 разів більше. Якщо співвіднести результати розрахунків мінімальної заробітної плати з прожитковим мінімумом у країнах, що досліджуються, побачимо наступне: в Україні мінімальна студентська заробітна плата складе 77,8% від цього показника, в Німеччині – 146,5 відсотків. Тобто, німецький студент, який працює, може повністю задовольнити свої мінімальні споживчі потреби, український – поки ні.

Вивчення особливостей стягнень з суми нарахованої заробітної плати, а саме податку на доходи фізичних осіб, свідчить, що спільною рисою для країн, які досліджуються, є сплата цього податку згідно зі встановленими державою ставками, незалежно від того, чи є працівник студентом. Тобто принципи оподаткування доходів студентів в Україні та Німеччині ідентичні.

Витрати на загальнообов'язкове державне соціальне страхування студента-працівника в Україні здійснюються роботодавцем у вигляді єдиного соціального внеску (22% від нарахованої заробітної плати для підприємств приватної форми власності). Внесок є консолідованим, містить страхові платежі щодо пенсійного та медичного страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, страхування на випадок безробіття тощо [7].

У Німеччині студенти-працівники звільняються від внесків на медичне обслуговування, страхування догляду та страхування на випадок безробіття – незалежно від розміру заробітної плати. Витрати на пенсійне страхування становлять близько 18,6% від нарахованої суми заробітної плати, половину сплачує підприємство, половину – працівник. Повністю звільняються від

сплати внеску на пенсійного страхування студенти, що працюють та заробляють менше 450 євро на місяць [2]. Особливістю є те, що німецькі підприємства, на відміну від українських, не повинні виплачувати жодних внесків на медичне страхування, догляд та страхування на випадок безробіття від заробітної плати студентів. Ми бачимо, що в Німеччині певні преференції для роботодавців та додаткові соціальні гарантії працівникам-студентам гарантуються державою. На наш погляд, позитивний вплив цього фактору на привабливість студентського трудового ресурсу в нашій країні також може бути ваговим.

Висновки. Вивчення відкритих джерел щодо кількості та структури вакансій показує, що в наш час студентська праця є привабливою для роботодавців України. Проте, підприємства, які працевлаштовують студентів, можуть розраховувати лише на переваги зі зменшення витрат через невисоку заробітну плату. Жодних інших преференцій від держави вони поки не отримують.

Аналіз вітчизняної нормативно-правової бази свідчить, що в нашій країні досі законодавчо не визначено поняття «студентська праця», а також нормативи обсягу робочого часу для студентів денного відділення. Внаслідок цього може виникнути ситуація, коли студент узгоджує тривалість роботи з роботодавцем, не враховуючи, що це може заважати навчальному процесу. На наш погляд, слід взяти до уваги німецький досвід вирішення цього питання.

Дослідження довели, що стимулювання студентів до праці, а роботодавців – до їх найму через пільги у сфері соціального страхування є характерною рисою для Німеччини. На нашу думку, впровадження такої моделі є доцільним і для нашої держави.

Таким чином, вважаємо, що подальше вивчення та адаптація досвіду розвинутих європейських країн у сфері працевлаштування студентів є корисними для розвитку вітчизняного ринку праці та національної економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. WORK.ua. URL: <https://www.work.ua/jobs/> (дата звернення 22.09.2022)
2. Definition: Was ist ein Werkstudent? URL: <http://surl.li/dexww>
3. Закон України «Про освіту» №2145-VIII, ред. від 16.09.2022. С.52. URL: <http://surl.li/dexxi>
4. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII. Редакція від 16.09.2022. URL: <http://surl.li/jhtp>
5. Лист Мінсоцполітики України від 25.05.2015 №198/06/186-15. URL: <http://surl.li/dexxn>
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://surl.li/dexxt>
7. Закон України №1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» 1105-XIV, ред. від 02.04.2022. Ст.1. URL: <http://surl.li/agrye>

БУЛАТОВ В. А.

*старший викладач кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут,
аспірант кафедри дизайну*

Київський національний університет технологій та дизайну

ВИБІР ТА ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ТЕМАТИК НА ПРИКЛАДІ ІНКЛЮЗИВНОГО ДИЗАЙНУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Деструктивні окупаційні дії російського агресора спрямували вектор руйнівного напрямку, перш за все, на знищення соціальних норм захисту мирного населення. Окупація України визначила подальшу політику путінського режиму щодо цивільного населення на окупованих територіях. У 1954 році СРСР ратифікувало Женевську конвенцію, яка стосувалась захисту мирного населення в період воєнних дій, але у листопаді 2016 року Росія прийняла рішення вийти з участі у договорі щодо Міжнародного кримінального суду, що займається розслідуванням злочинів під час військових подій. За словами Путіна, це було зроблено з причини анексійних дій на Донбасі та Криму. Тобто, ратифікація цього закону Путіним віднині бути означати, що РФ більше не признає вимоги Женевської Конвенції від 12 серпня 1949 року про захист цивільних осіб в період воєнних дій, у якому додаткова стаття протоколу конвенції окреслює особливі повноваження спеціальної комісії ООН бути судовим важелем, який має право виносити судові рішення країнам за порушення прав цивільних осіб під час воєнних подій. Ці події призвели до повного руйнування загальнолюдських норм на окупованих територіях України щодо відносин до цивільного населення. Тому з'явилась проблема вибору та захисту соціально значущих тематик в умовах війни в Україні. Однак, залишаючись країною-учасницею Конвенції про права інвалідів, путінський режим на окупованих територіях представив усьому світу своє ставлення до затверджених міжнародних норм. Отже, на прикладі інклюзивного дизайну під час війни в Україні, ми зможемо побачити глибину проблеми соціально значущих тематик, з якою стикнулось суспільство України.

Актуальність дослідження визначено проблемою вибору та захисту соціально значущих дослідницьких тематик на прикладі інклюзивного дизайну в умовах війни в Україні. У науковій розвідці представлено аналіз проблеми вибору та захисту соціально значущих тематик в умовах війни в Україні на прикладі інклюзивного дизайну. Виявлено деструктивний вплив дій війни в Україні на розвиток соціальних значущих тематик суспільства, що втрачають свою цінність в умовах війни. Проаналізовано сутність проблем вибору та захисту соціально значущих тематик в умовах війни в Україні на прикладі інклюзивного дизайну. Обґрунтовано актуальність дослідження щодо визначення аспектів проблематики даної теми у подальшому їх застосуванні у вирішенні існуючої проблеми.

Метою роботи є аналіз проблеми вибору та захисту соціально значущих тематик в умовах війни в Україні на прикладі інклюзивного дизайну.

Огляд джерел. Проблеми, пов'язані із воєнними діями у різних частинах світу, турбували багатьох дослідників. Так, наприклад, автор О.Т. Волощук представив аналіз міжнародно-правових наслідків агресії Росії

проти України, визначивши повне ігнорування міжнародними домовленостями щодо дій країн-учасниць у воєнному конфлікті [1]. Також дослідник Пол Мойзес (Moises, Paul) у своїй роботі провів аналіз деструктивних змін у структурі життєдіяльності України у зв'язку із окупаційними діями РФ [2]. У своїй праці М. Волкер (M. Walker) відмітив процес змін Європейського суспільства, що визначились також у використанні соціальних програм, пов'язаних із анексією РФ України [3].

Результати дослідження.

Військові дії, що почалися на території України, викликали величезну кількість біженців, з них досить велика група людей з інвалідністю, які виявилися не захищеними в цей період. Тобто, внаслідок виходу Російської Федерації у листопаді 2016 року з договору про Міжнародний кримінальний суд, Женевської конвенції щодо захисту цивільного населення під час воєнних дій на Україні поставили мирне населення поза законом [1]. Усі норми та права цивільного населення України були повністю пограні. Соціальні програми, передбачені для захисту мирного населення стосовно евакуації, також ставлення до них під час окупації стороною загарбника відтепер не працювали, що призвели до масового насильства, грабування та просто знищення по бажанню окупантів без усякого суду. Попрання загальнолюдських принципів стало нормою дій окупантів, тому що прийнятим документом про вихід із Женевської Конвенції від 12 серпня 1949 року, підписаним Путіним про захист цивільного населення під час війни, було продемонстровано дистанціювання Росії від даних норм, що поставило путінський режим у список світових військових злочинців. Однак, окупанти продовжують заявляти про свої миротворчі наміри, проголошуючи «російську свободу» та спільні цінності [2].

Цікаво, що Конвенція про права інвалідів, яка була проголошена ООН від 13 грудня 2006 р., набула чинності у Російській Федерації 25 жовтня 2012 року. Путінський режим до сьогодні знаходиться в залежності від умов цього документа, тому що Росія є членом-учасником такого закону. Цей документ понад усе проголосив права людей з інвалідністю, ясно визначені ситуаційні рамки дії законопроєкту в таких пунктах: «u) враховуючи, що обстановка миру та безпеки, заснована на повній повазі цілей та принципів, викладених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, та на дотриманні застосовних угод у галузі прав людини, є неодмінною умовою для повного захисту осіб з інвалідністю, зокрема у час збройних конфліктів та іноземної окупації; v) визнаючи важливою доступність фізичного, соціального, економічного та культурного оточення, охорони здоров'я та освіти, а також інформації та зв'язку, оскільки вона дозволяє особам з інвалідністю повною мірою користуватися всіма правами людини та основними свободами». Далі у статті 11 цього ж документу читаємо: «Держави-учасники вживають відповідно до своїх зобов'язань з міжнародного права, зокрема, міжнародного гуманітарного права та міжнародного права з прав людини, всіх необхідних заходів для забезпечення захисту та безпеки осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику, зокрема у збройних конфліктах, надзвичайних гуманітарних ситуаціях та під час стихійного лиха» [3].

Чи були застосовні ці пункти Конвенції Російською Федерацією у військових діях в Україні? Факти свідчать, що ні. Навіть підписані документи путінським режимом повністю ігноровані. Яскравий приклад: Буча, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь та інші міста окупованої України, де люди з

інвалідністю не змогли використати свої права, прийнятими Конвенцією про права людей з інвалідністю.

Соціальні програми щодо захисту людей з інклюзією не змогли спрацювати, тому що були пограні окупантами (Рис.1, 2) [4].

Рис.1. Евакуація людини з інклюзією в м. Ірпені

Рис.2. Спасіння вагітних жінок після спланованого бомбового удару по пологовій лікарні у м. Маріуполь

Отже, найбільш не захищеними в цей період виявилися люди з інвалідністю, ставши заручниками беззаконня новітніх глашатаїв «російської свободи» [5].

Тут продемонстрована проблема вибору та захисту соціально значущих тематик в умовах війни в Україні на прикладі інклюзивного дизайну, там, де окупаційною стороною відверто порушуються норми та правила, які оговорені та прийняті міжнародними організаціями та підписані керівниками Російської Федерації.

Висновки. Проведений аналіз проблеми вибору та захисту соціально значущих тематик в умовах війни в Україні на прикладі інклюзивного дизайну визначив суть проблеми, пов'язаної із злочинним погранням

загальнолюдських принципів свободи мирного населення та прийнятих міжнародних норм захисту людей з інклюзією під час воєнних дій окупаційними російськими військами на території України. Ми показали неспроможність соціальних тематик працювати для блага людей в умовах війни в Україні без гарантованих домовленостей воюючих сторін щодо вимог міжнародного права захисту мирного населення в зоні військових дій.

Список використаних джерел:

1. Волощук О.Т. Агресія Росії проти України: міжнародно-правові наслідки. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал*. 2017. №3(15). С.129–137
2. Mojzes P. Putin's Invasion of Ukraine and Disintegration of States. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2022. Vol. 42, no. 2. 2.
3. Особам з інвалідністю. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html> (дата звернення: 15.09.2022).
4. Walker M. Russia's war with Ukraine is changing Europe, but tough decisions lie ahead Russia's War on Ukraine Transfor. *The wall street journal*. 2022. 22 March.
5. Провал бліцкригу. Що Путін робитиме з війною проти України. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/proval-bliitskriga-putin-budet-delat-voynoy-1648373584.html> (дата звернення: 09.08.2022).

ВАРЧЕНКО Ю. Е.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри дизайну*

Український гуманітарний інститут

АНАЛІЗ МЕТОДІВ СПЛАЙНОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОГРАМІ 3DS MAX

Актуальність теми. Сучасні роботи графічних дизайнерів сьогодні відрізняються широким спектром використання комп'ютерних програм, в тому числі і для 3-d графіки. Тому, в багатьох закладах вищої освіти України студенти-дизайнери вивчають дисципліну «Основи 3-d моделювання», в основу якої покладені програми SketchUp, Blender і 3ds Max. Не є винятком і студенти Українського гуманітарного інституту, на кафедрі дизайну вони вивчають різні методи об'ємного моделювання в програмі 3ds Max, в тому числі і сплайнового.

Сплайнове моделювання цікаво тим, що воно базується на автоматизації створення об'єкту. Як правило, для створення одного об'єкту можна застосувати кілька методів моделювання. При цьому дизайнеру завжди важливо знати переваги та недоліки того чи іншого методу моделювання, щоб ефективно його використати для конкретної моделі. Цим

і пояснюється актуальність теми досліджень «Аналіз методів сплайнового моделювання в 3ds Max»

Об'єктом дослідження є методи сплайнового моделювання в програмі 3ds Max.

Предмет дослідження – переваги та недоліки методів моделювання «сплайнового каркасу» та «лофтіngu» в програмі 3ds Max.

Мета досліджень полягає у виявленні переваг та недоліків методів сплайнового моделювання для ефективного їх застосування студентами при створенні складних об'ємних об'єктів в графічному дизайні.

Для досягнення мети дослідження в роботі ставилися такі **завдання**:

- визначити теоретичні основи сплайнового моделювання;
- розглянути принцип створення складних тримірних об'єктів методами сплайнового каркасу та лофтіngu в програмі 3ds Max;
- встановити переваги та недоліки методів моделювання сплайнового каркасу та лофтіngu в програмі 3ds Max, які впливають на їх вибір при створенні складних 3-d об'єктів для графічного дизайну.

Огляд джерел. Питанням підготовки студентів-дизайнерів приділяється багато уваги. Так, наприклад, в роботі [1] визначено необхідність обґрунтування ефективної методики навчання системам об'ємного комп'ютерного проектування, але робота не торкається сплайнового моделювання.

В роботі [2] автори розглядають теоретичні основи сплайнового моделювання, але не надають чіткої характеристики його переваг та недоліків.

В роботі [3] автори торкаються питання параметричного моделювання в програмі 3ds Max, чітко виділяють його переваги та недоліки, при цьому рекомендують використовувати цей метод для розробки технічно не складних виробів із малою кількістю параметрів.

Автори [4, 5] визначають теоретичні основи створення тривимірних об'єктів методом лофтіngu, але не виділяють ні недоліків, ні переваг цього методу.

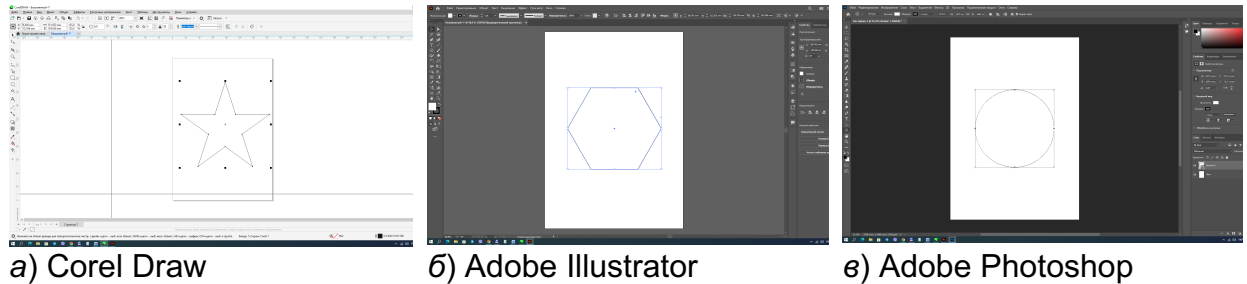
Таким чином, огляд літературних джерел за обраною темою показав, що в наявних наукових дослідженнях значна увага приділяється теоретичним основам сплайнового моделювання, але не проводиться порівняльний аналіз методів цього моделювання, що, на наш погляд, є недопустимим і потребує подальших досліджень та виявлення переваг і недоліків відомих методів.

Результати дослідження. *Сплайнове моделювання* – це вид 3Д моделювання, при якому модель створюється за допомогою сплайнів (*Сплайн* – від англ. spline - гнучке лекало [6]).

Сплайнами називають плоскі фігури, які можуть складатися як із прямих відрізків, так і використовувати криві Без'є [7], їх можна редагувати різними способами.

Зі сплайнами ми зустрічаємося в різних програмах, які використовуються в графічному дизайні – Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe

Photoshop, в тому числі і в 3ds Max (рис. 1).

Рис. 1 Використання сплайнів у векторній графіці

Сьогодні всі наявні 3d платформи містять сплайнову геометрію. Будь-який сплайн має три основні елементи: VERTEX/Вершини, SEGMENT/Сегменти й SPLINE/Сплайни, за допомогою яких управляють створеним об'єктом.

VERTEX/Вершини - крапки, у яких сходяться й з'єднуються ребра об'єкта.

SEGMENT/Сегмент – частина сплайну, що розташована поміж двома вершинами.

SPLINE/ Сплайни - це плоскі фігури.

При створенні 3-д моделі робота зі сплайнами ділиться на три етапи:

- 1-й етап - створення сплайну;
- 2-й етап - редагування сплайну;
- 3-й етап - створення зі сплайну 3d моделі.

Сьогодні існує безліч методів одержання тривимірних об'єктів зі сплайнів. Найбільше поширення отримали методи сплайнового каркасу і лофтіngu[6, 8].

При моделюванні в 3ds Max методом сплайнового каркасу спочатку створюють сплайни потрібної форми, а потім, копіюючи та масштабуючи ці сплайни, розташовують їх один за одним і, таким чином, створюють з них каркас, наприклад, пляшки (рис. 2, а), потім цей каркас групують (за допомогою команд **Attach** або **Attach Mult.**) і починають створювати вертикальні зв'язки між горизонтальними формами (перерізами) за допомогою команди **Cross Section/Поперечний переріз** (рис. 2, б).

Подальше редагування об'єднаних об'єктів можливе за допомогою модифікатора **Edit Spline/Редагувати сплайн** при натисканні **Vertex/вершини**, **Segment/ відрізки** або **Spline/сплайн**.

Для створення цілісної моделі пляшки на утворений каркас (рис.2, в) підключають модифікатор **Surface/Поверхня** (рис. 2, г).

Таким чином метод сплайнового каркасу дозволяє створити 3-д модель скляної пляшки, яку, при відповідному доопрацюванні, можна використовувати для створення реклами напоїв.

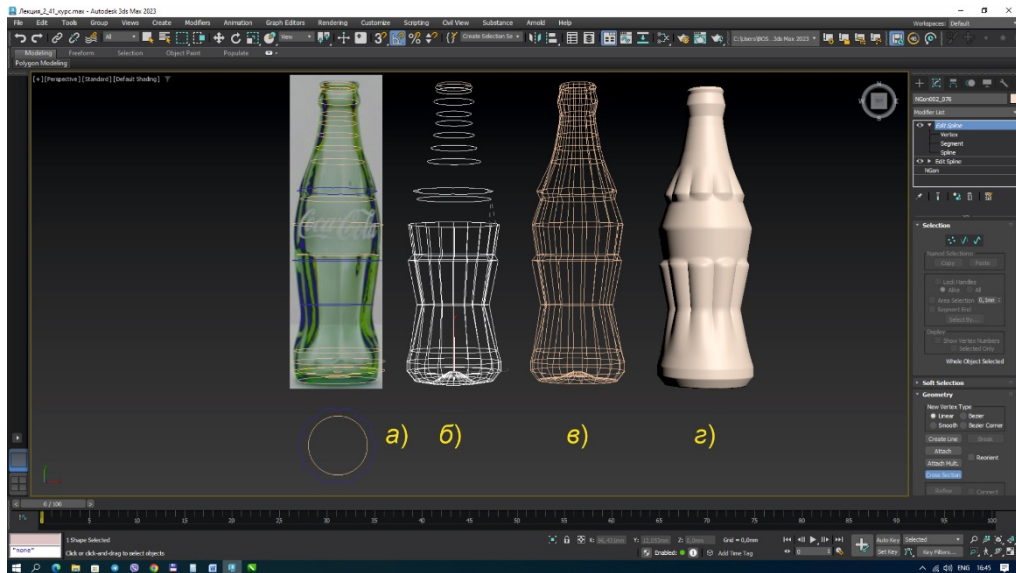

Рис. 2 Створення моделі пляшки

Перевагами методу сплайнового каркасу:

- відсутність швів і розбіжностей на стиках моделі;
- можливість створювати об'єкт за потрібними розмірами;
- можливість повернутися на попередній етап роботи і відредагувати форму сплайнового каркасу;
- можливість масштабування без втрати якості зображення моделі;

Недоліки методу:

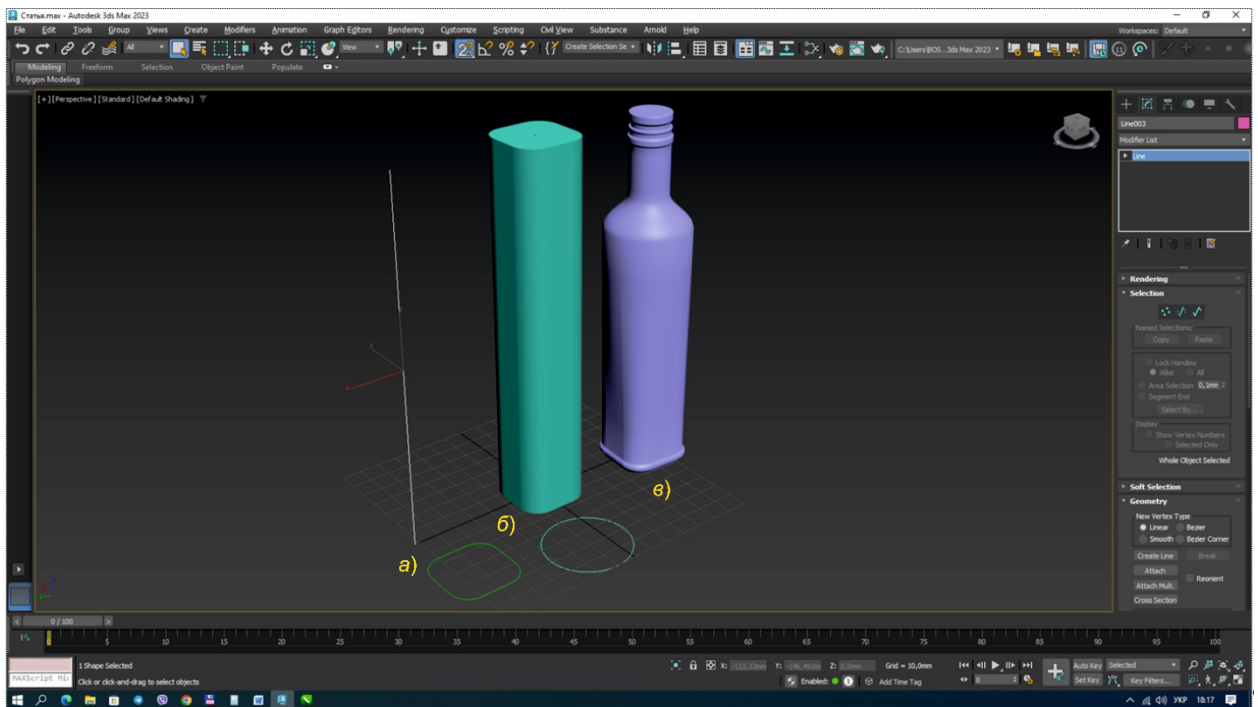
- складність та трудомісткість процесу моделювання;
- можливість корегування сплайнів тільки до створення вертикальних зв'язків із іншими формами (перерізами);
- модифікатор **Surface/Поверхня**, який створює поверхню на спроєктованому каркасі, працює тільки для трикутника і чотирикутника, а для багатокутників – не працює, тому потребує доопрацьовувати об'єкт вручну – перетворювати багатокутники в чотирикутники.

Як вже вказувалось раніше, іншим методом сплайнового моделювання є лофтинг. Він став одним з основних способів моделювання в 3D графіці. Лофтинг (Lofting) – це спосіб створення об'єктів із плоских форм шляхом формування оболонки по опорних перетинах, що розставляється уздовж заданої траєкторії довільної форми. Таким чином, при моделюванні методом лофтингу спочатку створюють сплайн, що буде використовуватись як шлях, за яким буде розташована будь-яка кількість поперечних перерізів (сплайнів будь-якої форми) [9].

Команда **Loft** застосовується тільки до лінійних об'єктів. Намалюємо вертикальну лінію, яка буде використовуватись для проєктування пляшки з прямокутним перерізом в нижній частині, і круглим – у верхній частині. Поряд з лінією (шляхом проєктування) створимо сплайни прямокутника з округлими кутами і кола (рис. 3, а).

Активуємо лінію (шлях) і застосовуємо до неї інструмент **Loft**. Після цього включаємо команду **Get Shape/Отримати форму**, наводимо курсор на

прямокутник і робимо клік лівою кнопкою миші. Після чого, за прийнятим шляхом моделювання, утвориться об'ємна фігура з перерізом вибраного прямокутника (рис. 3, б). У розділ **Modify/змінити**, для команди **Loft**, є можливість керувати перерізом (**Shape**) та віссю (**Path**) проєктування.

Рис. 3 Моделювання методом лофтингу

Активувавши команду **Shape** і виділивши переріз в основі створеної моделі, на наступному підрівні **Rectangle/прямокутник**, можемо виконувати операції масштабування цієї фігури.

При активованих командах **Shape** та переміщення можна створювати потрібну кількість копій прямокутного перерізу пляшки для її моделювання. При включеній команді **Rectangle/прямокутник** можна збільшувати або зменшувати розміри прямокутників.

Для створення круглих перерізів у верхній частині пляшки потрібно задати точку розміщення майбутнього перерізу.

При активованій команді **Loft**, у вкладці **Path Parameters**, в розділі **Path**, спочатку вказана координата проєктування 0,00, якщо її змінити, то можна буде в створеній координаті розташувати новий круглий переріз.

Наприклад, встановлюємо **Path** = 65 %. Активуємо **Get Shape/Отримати форму**, наводимо курсор на сплайн кола і робимо клік лівою кнопкою миші. У результаті цього у верхній частині моделі утворюється круглий переріз. Далі, низкою копіювань, переміщень і масштабувань, з круглих перерізів можна створити модель пляшки (рис. 3, в).

Переваги методу лофтингу:

- можливість створювати моделі, які мають різну форму перерізу;
- можливість створювати шлях моделювання по прямій лінії, колу, спіралі, довільній кривій і т.д.;

- корегувати форму оболонки за рахунок редагування або заміни форм-перерізів та форми шляху.
- додавати до створеної оболонки різні деформації, які дозволяють змінити первинні форми тіла лофтінг;
- прискорює та спрощує моделювання деяких складних об'єктів.

Недоліки методу:

- форма шляху може утримувати тільки один сплайн;
- при застосуванні декількох форм сплайнів потрібно задавати координату розташування наступної форми;
- необхідність створення співвідношення між вершинами використовуваних сплайнів для створення різних форм.

Висновки. Проведений у роботі аналіз переваг та недоліків сплайнового моделювання об'ємних об'єктів методами сплайнового каркасу і лофтіngu показав, що обидва методи конкурентно спроможні і можуть використовуватись для створення тривимірних моделей залежно від їхньої форми.

Не зважаючи на низку недоліків, метод лофтіngu отримав найбільше поширення і став одним з основних методів моделювання в 3D графіці. Його головною перевагою, відносно методу сплайнового каркасу, є автоматизованість процесу створення поверхні об'єкту, що значно зменшує витрати часу на моделювання, спрощує процес моделювання та зменшує його трудомісткість.

Список використаних джерел:

1. Ожга М. М. Проблеми графічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у наукових дослідженнях. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 34-35. С. 226–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2012_34-35_35 (дата звернення: 03.10.2022).
2. Види 3D моделювання: Полігональне, Сплайнове, і NURBS моделювання. *Koloro*. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/3d-tehnologii/vidy-3d-modelirovaniya-poligonalnoe-splajnovoe-i-nurbs-modelirovanie.html> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Параметричне моделювання в 3ds Max: Що потрібно знати?. URL: <https://3dsmax.com.ua/cgi-sys/suspendedpage.cgi> (дата звернення: 03.10.2022).
4. Бойко А. П., Дворник О. В. Комп'ютерне проектування в середовищі 3Ds Max: навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 140 с.
5. Аббасов І. Б. Основи трьохмірного моделювання в 3DS MAX 2018. ДМК Прес, 2017. 642 с.
6. Сплайнове моделювання. URL: <https://dimitroova.blogspot.com/p/3.html> (дата звернення: 03.10.2022).
7. Крива Безье. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Крива_Безье (дата звернення: 03.10.2022).

8. Робота з об'єктами в 3DS MAX. *Тривимірна комп'ютерна графіка і анімація.*

URL: https://pz.vntu.edu.ua/media/uploads/metod/animations/KA_lection10.pdf (дата звернення: 03.10.2022).

9. Корольова Я., Беліков І., Мацалак В. Основні етапи створення анімації в 3ds Max. *Інформаційні проблеми теорії акустичних, радіоелектронних і телекомунікаційних систем*: Десята міжнар. науково-техн. конф., м. Харків, 11–13 листоп. 2021 р. Харків, 2021. С. 35–39. URL: [http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55191/1/Conference NTU KhPI 2021 IPST.pdf](http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/55191/1/Conference%20NTU%20KhPI%202021%20IPST.pdf) (дата звернення: 03.10.2022).

ВАСИЛЕНКО І. І.

*викладачка кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут*

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Освітні трансформації, що ґрунтуються на засадах концепції Нової української школи, зміщують освітні акценти із знань до компетентнісних. Тому питання забезпечення закладів освіти професійними і компетентними кадрами є надзвичайно актуальним. Тим паче, що у час, коли вимоги до методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в сучасних умовах постійно змінюються, актуальним стає також розробка теоретичних і практичних засад для їхньої методичної підготовки в педагогічному закладі вищої освіти на засадах компетентнісного підходу. Крім того, пандемія і воєнні дії в країні актуалізують пошук шляхів удосконалення методичної підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» для роботи в умовах саме дистанційної освіти. Тому тема формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах дистанційної освіти є актуальною.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати поняття методичної компетентності в наукових працях вітчизняних учених і дослідити необхідність формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів саме в умовах дистанційної освіти.

Огляд джерел. Різні аспекти поняття «методична компетентність» досліджували наступні вітчизняні вчені: О. Бігич, О. Біляковська, Я. Гаєвець, Т. Гущина, О. Жигайло, О. Матяш, С. Скворцова, Н. Тарасенкова, Н. Цюлюпа та інші. Наголошено, що методична компетентність є важливим чинником ефективної професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів.

О. Жигайло під методичною компетентністю вчителя початкових класів розуміє «інтегральну якість особистості, яка проявляється у здатності здійснювати діяльність на основі знань, умінь, навичок, цінностей і досвіду,

яких набули майбутні педагоги в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін, особистісному ставленні до діяльності і предмету діяльності» [2, с.22].

Я. Гаєвець дає таке визначення методичній компетентності: «Системне особистісне утворення, яке виявляється у здатності до здійснення та організації процесу навчання з предмета на рівні сучасних вимог, спроможності успішного розв'язування методичних задач, що ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до викладання предмета» [1, с. 41].

С. Скворцова характеризує методичну компетентність як «властивість особистості, що виявляється у здатності ефективно розв'язувати стандартні та проблемні методичні задачі, яка ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до проведення занять за різними навчальними комплектами, що виявляється у сформованості системи дидактико-методичних знань і умінь з окремих розділів та тем курсу, окремих етапів навчання й досвіду їх застосування та наявності емоційно-ціннісного ставлення до діяльності із навчання учнів предмета» [4, с. 255].

Отже, проаналізувавши лише деякі поняття методичної компетентності, вже можна помітити, скільки вимог ставиться до вчителя, до його здатності організувати процес навчання, ефективно розв'язувати проблемні завдання та мати сформовану систему знань, умінь і навичок, які допомагатимуть при викладанні.

Результати дослідження. У 2020 році на основі Національної рамки кваліфікацій вступив у дію новий професійний стандарт учителя за наказом **Міністерства освіти та науки** України від 23.12.2020 року № 2736 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», у якому представлено основні трудові функції та загальні й професійні компетентності вчителя [3].

У цьому нормативному документі зазначено, що «мета професійної діяльності вчителя полягає в організації та вихованні учнів під час здобуття ними повної загальної освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання» [3]. Досить добре виділено та обґрунтовано загальні компетентності й трудові функції (професійні компетентності, що входять до них), які повинні бути притаманні вчителю. У дослідженні розглянуто формування методичної компетентності як складову предметно-методичної компетентності, що охоплює у собі:

- здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів;
- здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей;

- здатність здійснювати інтегроване навчання учнів;
- здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів;
- здатність розвивати в учнів критичне мислення;
- здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу;
- здатність формувати ціннісні ставлення в учнів.

Аналіз ОП «Початкова освіта» показав, що вищезазначені здатності формуються у студентів – майбутніх вчителів початкової школи - у процесі вивчення таких дисциплін, як: методики окремих предметів, дидактика, школознавство, педагогічна майстерність.

У зв'язку з воєнними діями і пандемією Covid-19, виникає необхідність дистанційної освіти як у середніх навчальних закладах, так і в закладах вищої освіти. Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет повідомляє, що «станом на 26 вересня 2022 року: 3115 шкіл працюють у звичному режимі, 5339 – дистанційно та 4444 – змішано» [5]. Хоча статистика змінюється майже щодня, школи переходять з однієї форми навчання на іншу залежно від умов безпеки, та кількість дистанційних шкіл все ж таки лідирує. А це цілком означає, що теперішні студенти – майбутні вчителі початкових класів - мають бути готовими до викладання в початковій школі онлайн. Для цього вже зараз викладачам важливо вносити зміни у зміст своїх предметів, щоб сформувати методичну компетентність у викладанні дистанційно. Необхідно навчити студентів формувати вищезазначені здатності не тільки в умовах традиційного навчання, а й в умовах викладання онлайн.

Висновки. Отже, у зв'язку із збільшенням кількості дистанційних шкіл в країні потрібно формувати методичну компетентність майбутніх вчителів початкових класів в умовах дистанційної освіти шляхом внесення змін викладачами у зміст своїх предметів.

Перспективу подальших досліджень зазначеної теми вбачаємо у розробці модулю до дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Англійська мова», який би включав теми з методики викладання саме в умовах дистанційної освіти.

Список використаних джерел:

1. Гаєвець Я. Методична компетентність як мета та результат підготовки вчителя початкових класів. *Наука і освіта*. 2012. № 8. С. 38–42.
2. Жигайло О. Методична компетентність як інтегральна характеристика фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів. *Молодь і ринок*. 2014. № 7(114). С. 21–24.
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ від 23.12.2020 р. № 2736.
4. Скворцова С. Методична компетентність учителя початкової школи. *Зб. наук. праць. Педагогічні науки*. 2014. № 65. С. 254–259.

5. Усе більше учнів повертається до очної та змішаної форм навчання,
– Сергій Шкарлет. *Міністерство освіти і науки України*.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/use-bilshe-uchniv-povertayetsya-do-ochnoyi-ta-zmishanoyi-form-navchannya-sergij-shkarlet> (дата звернення: 03.10.2022).

ВАСИЛЕНКО О. О.

*аспірант Інституту кібернетики
Національна академія наук України*

ВИКОРИСТАННЯ РЕГУЛЯРНИХ ВИРАЗІВ ПРИ ОБРОБЦІ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ЗАПИСІВ

Актуальність дослідження. При обробці бібліографічних записів для електронного каталогу бібліотеки виникає потреба в ефективній і швидкій обробці масивів тексту. Регулярні вирази є потужним інструментом, який може значно прискорити, а інколи й дозволити автоматизацію раніше не можливих сфер.

Метою дослідження є аналіз практики використання регулярних виразів в бібліотеці ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Огляд джерел. Серед українських дослідників використання регулярних виразів в електронному каталозі бібліотеки найбільше досліджував у своїх працях Руслан Ярмолук [1]. Серед зарубіжних учених слід відзначити Larisa Smyk [2] та Kathryn Lybarger, Julene L. Jones [3].

Результати дослідження. У бібліотеці бібліографічні записи створюються каталогізаторами, як правило, вручну. Кожен елемент бібліографічного опису вводиться в окремі поля чи підполя (див. рис. 1). Подібне структурування часток даних робить пошук/заміну тексту зайвою, і така потреба в більшості випадків з'являється вже при обробці записів.

The screenshot shows a library catalog interface. At the top, there are buttons for 'Зберегти', 'Напаштування', and 'Відміна'. Below these are search and link options. A navigation bar shows page numbers 0 through 9, with '3' highlighted. Below the navigation bar, there are search results for record 327. The record details are as follows:

327	?	1	1	- Примітки про зміст
b	Назва розділу: рівень 1	Preface		
p	Діапазон сторінок або номер першої сторінки розділу	VII		
b	Назва розділу: рівень 1	Editor's Preface		
p	Діапазон сторінок або номер першої сторінки розділу	IX		

Рис. 1. Редагування бібліографічного запису

Однак, пошук та заміна дуже потрібні для обробки відсканованого тексту анотації чи змісту. Подібне очищення краще проводити після розпізнавання не в текстовому процесорі Word, бо збережеться багато зайвого форматування тексту. До того ж, у Word стандартно відсутня можливість пошуку за регулярними виразами. Тому текст одразу після розпізнавання переноситься в текстовий редактор Notepad++ [4]. Вже в ньому

проводиться видалення спецсимволів, що залишилися після сканування, заміна табуляцій на пробіли і видалення зайвих пробілів.

Поява в автоматизованій бібліотечній інформаційній системі KoHa [5] розширеного редактору бібліографічних записів (див. рис. 2) збільшили функціональні можливості обробки і спростило створення структурованого змісту.

Редагування каталожного запису #412 (перегляд) (редагування примірників)

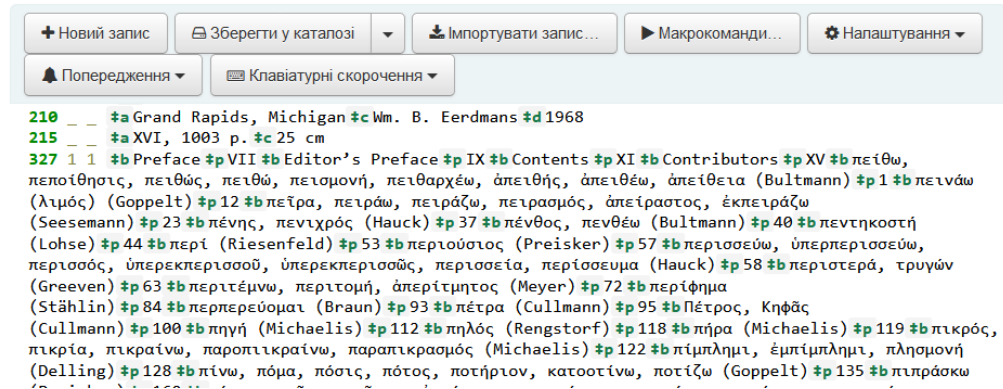

Рис. 2. Розширений редактор

Кожну сторінку та кожен заголовок будь-якого рівня слід записати в окреме підполе. Оскільки зміст книг, а особливо наукових видань, є завеликим для ручного введення, навіть після сканування без автоматизації його структуруванням займались би тільки ентузіасти.

Notepad++ дозволяє записувати в макроси послідовності команд для автоматизації повторюваних дій. Це надає можливість прикладного застосування регулярних виразів навіть не спеціалістами.

Після очищення структурований зміст потребує певної підготовки [6]: кожен елемент змісту має займати лише один рядок, в кінці якого – номер сторінки. Всі заголовки 1 рівня не потребують додаткового налаштування. Всі ж заголовки 2 рівня повинні мати 1 табуляцію на початку рядку; заголовки 3 рівня – 2 табуляції. Після цього можна запускати підготовлений макрос, який проведе послідовність пошуків та заміні:

Таблиця 1

Пошуки та заміни для створення структурованого змісту

Навіщо	Режим пошуку	Шукати	Замінити
Сторінки в кінці рядку	Регулярні вирази	<code>\s+(\[divxcd\ VXCD\])\s*\$</code>	<code>‡p\1</code>
Заголовок 5 рівня	Розширений	<code>\r\n\t\t\t\t\t</code>	<code>‡f</code>
Заголовок 4 рівня	Розширений	<code>\r\n\t\t\t\t</code>	<code>‡e</code>
Заголовок 3 рівня	Розширений	<code>\r\n\t\t</code>	<code>‡d</code>
Заголовок 2 рівня	Розширений	<code>\r\n\t</code>	<code>‡c</code>
Заголовок 1 рівня	Регулярні вирази	<code>^</code>	<code>327 _ 1 ‡b</code>

Використання регулярних виразів дозволяє використовувати знайдене в певній частині того, що буде замінено. Так перший регулярний вираз

знаходить в кінці рядку певну послідовність арабських чи римських чисел, замінює пробіли на мітку підполя, що містить сторінки, і вставляє номери сторінок.

Інші пошуки мають тип *Розширений*, бо використовують розширені спецсимволи для пошуку попереднього нового рядку та кількості табуляцій, що дорівнюють рівню заголовку. Всі ці зайві пробіли прибираються, і замість них вставляється мітка відповідного підполя.

Останній етап заміни додає правильно оформлену мітку поля до кожного заголовку першого рівня, що починаються з нового рядку. Використання регулярного виразу тут набагато елегантніше за пошук спецсимволів, що створюють новий рядок і дозволяють додати текст і на початку першого рядку.

Аналогічним чином за допомогою регулярних виразів проводиться обробка відсканованого списку статей для формування посилання на аналітичні записи [6]. Список також потрібно певним чином підготувати і застосувати регулярні вирази. Однак, обробка списку статей потребує більшої роботи. Зокрема, для зміни порядку розташування прізвища та власного імені, а також для оформлення підполей

Висновки. Введення бібліографічного опису в окремі підполя мало потребує використання функцій пошуку/заміни, на відміну від подальшої обробки однієї або декілька записів. Розширений редактор в АБІС Koha дозволяє за допомогою обробки тексту макросами в Notepad++ вставляти структурований зміст в окремі підполя, а також достатньо автоматизовано самотійно створювати аналітичні записи після обробки сканованого тексту. Автоматизація створення аналітичних записів потребує більшого використання регулярних записів для швидкої обробки масивів змісту.

Список використаних джерел:

1. Ярмолюк Р. С. Застосування апарату регулярних виразів при розробці системи верифікації даних електронного каталогу. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні*: Зб. тез за матеріалами VIII науково-техн. конф. науково-пед. працівників, м. Львів, 26–31 берез. 2012 р. Львів, 2012. С. 316–318.

2. Smyk L. Using MarcEdit for Batch Cataloguing. *TUG Conference 2013*. URL: <https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/handle/10214/7268?show=full> (date of access: 03.10.2022).

3. Lybarger K., Jones J. Batch Editing MARC Records with MarcEdit and Regular Expressions. *University of Kentucky Libraries Presentations*. URL: https://uknowledge.uky.edu/libraries_present/13 (date of access: 03.10.2022).

4. What is Notepad++. *Notepad++*. URL: <https://notepad-plus-plus.org/> (date of access: 03.10.2022).

5. Official Website of Koha Library Software. *Koha Library Software*. URL: <https://koha-community.org/> (date of access: 03.10.2022).

ГАРЦУНОВА Л. І.

старший викладач

кафедри романо-германської філології

Український гуманітарний інститут

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФОРМИ *NETSPEAK* ЯК СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТУ КОМУНІКАЦІЇ В ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність дослідження полягає у дискусійності терміну *Netspeak* і необхідності аналізу мережевої комунікації, її форм через постійне оновлення лексики англійської мови під впливом екстралінгвальних антинорм. Вивчення і дослідження віртуальної комунікації та *Netspeak* викликає значну зацікавленість серед лінгвістів та перекладознавців,

Метою нашого дослідження є визначення лексичних особливостей та форм *Netspeak* як лінгвістичного явища.

Огляд джерел. Розвиток сучасних технологій та інтернет-середовища спричинили появу нового виду комунікації, який отримав назву *Netspeak*. Він викликає значну зацікавленість щодо його дослідження серед лінгвістів та перекладознавців. Віртуальну англійську комунікацію вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці: Г.Барнбрук, Н.Бауер, О.І.Горошко, Д.Крістал, Л.В.Назарова, М.О. Столярова та ін., адже, не зважаючи на той факт, що мова стає не тільки засобом спілкування, але і засобом створення віртуальної реальності, справжньою мовою віртуального співтовариства все ж залишаються природні мови аудиторії користувачів.

Комунікація в мережі Інтернет може відбуватися синхронно або асинхронно. Під час синхронного спілкування користувачі беруть участь в обміні інформацією одночасно. Обмін миттєвими повідомленнями схожий на діалог наодинці. Асинхронна комунікація передбачає необмежений час, коли учасники процесу передачі та зберігання повідомлень можуть долучатися до обговорення, додавати свої коментарі і висловлювати власну думку. Яскравим прикладом такого спілкування є групові чати, форуми, онлайн обговорення, де і спостерігається таке лінгвістичне явище як *Netspeak*.

Результати дослідження. *Netspeak* є інструментом взаємодії та має власні лексичні особливості та форми. Як новий інструмент комунікації, *Netspeak* вбирає в себе властивості як усного, так і писемного мовлення, що дає змогу виокремити його характерні особливості. Розглянемо їх більш детально.

По-перше, характерною ознакою *Netspeak* є специфічна лексика. Величезна кількість слів та виразів, що виникають у цій сфері, розповсюджуються і за межами інтернет-простору. Наприклад, термін "*multitasking*", що означає одночасне виконання двох або більше завдань, поширюється в розмовній мові. Іншими прикладами є: *to ping someone* –

зв'язатися з кимось, *to dm someone* – поговорити віч-на-віч, *to spam* – повідомляти непотрібну та небажану інформацію у великому об'ємі.

По-друге, ще однією формою Netspeak є складні слова, утворені за допомогою додавання двох або декількох основ та включають ознаки синтаксичної та структурної цілісності. Контамінація широко представлена в інтернет-дискурсі та виникає при додаванні двох скорочених основ слів чи поєднанні повної форми слова зі скороченою основою іншого слова,; *netizen* (Internet + citizen), *Instamood* (Instagram + like), *Twitpic* (Twitter + picute), *foodpic* (food + picture). Приклади контамінації у соціальних мережах: *foodpic* (food + picture), *Instaday* (Instagram + day), *vlog* (video + blog), *Emoticon* (emotion + icon), *Twitpost* (Twitter + post), *tumblog* (Tumblr + blog).

Розглянемо деякі форми англійського Netspeak, а саме: абрєвіацію, що набула особливого поширення наприкінці ХХ ст. та стала продуктивним способом скорочення словосполучень та слів задля мовної економії. Абрєвіацію розподіляють на ініціалізацію та абрєвіацію, сформовану з букв та цифр. Завдяки явищу ініціалізації усувається інформаційна надлишковість та опускаються елементи мовних одиниць, що полегшує розуміння змісту висловлювання та пришвидшує комунікацію між її учасниками.

Ініціальна абрєвіатура створена з першої літери або літер слів, записана заголовними літерами. Наразі розрізняють два види абрєвіатур: ініціально-буквену та ініціально-звукову. До прикладу: *JW* (*just wondering*), *ROFL* (*rolling on floor laughing*), *IKR* (*I know right*). Окрему ланку займає абрєвіація, що замінює деякі слова чи морфеми літерами та цифрами зі схожою вимовою. До прикладу: *U* (*you*), *UR* (*your*), *M8* (*mate*), *H8* (*hate*), *U4E* (*you forever*), *CU* (*see you*), *2C* (*to see*), *L8r* (*later*), *ne1* (*anyone*). Так, цифра *two* часто замінює прийменник *to* і прислівник *too*, а цифри *four* та *eight* частіше використовують для певної частини слова або для його закінчення.

Крім того, абрєвіація та акронімія, які дозволяють співрозмовникам швидко передавати потрібну інформацію та підвищувати виразність повідомлень, також є характерними ознаками Netspeak. Наведемо приклади лексичних абрєвіатур та акронімів Netspeak: *lib* (*library*), *approx.* (*approximate*), *XOXO* (*hugs and kisses*), *ASAP* (*as soon as possible*), *ILU* (*I love you*), *NVM* (*never mind*), *RU* (*are you*). Для утворення скорочень також додають графічні символи: *2moro* (*tomorrow*), *GR8* (*great*), *J/K* (*just kidding*), *EM?* (*Excuse me?*).

Ще однією особливістю такого лінгвістичного явища як Netspeak є використання заголовних букв для окремих слів або цілих речень. Завдяки цьому відбувається підсилення емоційності та підкреслення тієї частини повідомлення, яка має найбільше значення. Так, слова "*I MISS YOU*" є прикладом наголошення емоційної складової у спілкуванні, у той час як вираз "*I am asking for WORLD PEACE*" має на меті привернути увагу до словосполучення та його важливості.

В інтернет-дискурсі є обмежена кількість невербальних засобів комунікації, а саме смайлів, стікерів та емотиконів. Графічні зображення виконують емотивну функцію для передачі настрою та емоцій

співрозмовнику, фатичну функцію для встановлення контакту з учасниками комунікації, а також метафізичну функцію, що виражена в інтерпретації та витлумаченні сенсу графічних символів. Емотикон — графічний еквівалент окремих слів та виразів, що складається з простих символів на клавіатурі комп'ютера. До прикладу: :) (*happiness*), :D (*grin*), :((*sadness*), :((*crying*), ;) (*winking*), :O (*surprise*), <3 (*love*).

Емодзі – піктограми, графічні зображення облич, предметів, їжі, об'єктів навколишнього середовища та символів, більш ніж 6 мільярдів емодзі надсилають щодня [3]. Історія створення графічних значок почалася з кінця XX століття в Японії, а згодом отримала новий етап розвитку у сервісах Google, зокрема в електронній пошті. Головна відмінність між емодзі та смайлами полягає у тому, що смайли створені завдяки сполученню символів на клавіатурі, розділових знаків, а емодзі є зменшеною картиною, дизайн якої розроблений платформою.

Негативною стороною емодзі є вплив на знецінення мовленнєвих одиниць, виключення їх з текстів [1]. Але при цьому емодзі не тільки створюють зв'язок з паралінгвістичними засобами спілкування, вони підкреслюють інтерактивну складову комунікації, зменшують міжкультурне непорозуміння та виражають творчі засоби передачі невербального змісту через цифрові носії. До прикладу:

definitely favorite video i got idk why 🤔 (<http://twitter.com/>)

welcome to Heaven 😊 (<https://www.instagram.com/>)

I'm so obsessed with your writings 📖 (<https://www.tumblr.com/>)

Таким чином, розвиток смайлів та емодзі як графічних особливостей *Netspeak* у сучасній лінгвістиці генеологічно пов'язаний з давніми способами передачі закодованого послання. Смайли та емодзі урізноманітнюють мережеве спілкування, врівноважують відсутність акустичних та оптичних невербальних засобів взаємодії.

Висновки. Отже, використання цифрових технологій спричинило появу *Netspeak*, що, у свою чергу, вплинуло на розвиток аббревіації та створення спеціальних графічних позначень і символів, що використовуються в текстових повідомленнях. *Netspeak* – нове та досить розповсюджене лінгвістичне явище, інструмент комунікації, що використовується у віртуальному просторі для створення та витлумачення повідомлення і донесення певної ідеї. *Netspeak* впливає на граматичну, лексичну, орфографічну та пунктуаційну сторони комунікації, адже поширюється не тільки в усному, але й письмовому вигляді.

Список використаних джерел:

1. Alshenqeeti H. Are emojis creating a new or old visual language for new generations? *A socio-semiotic study. Advances in language and literary studies*. 2016. Vol. 7, no. 6. URL: <http://www.journals.aiac.org.au/index.php/all/article/view/2823/2398> (data zvernennya: 11.10.2021).

2. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 272 p.

3. Gaci M. A world full of emojis. *XRDS: crossroads, the ACM magazine for students*. 2019. Vol. 25, no. 2. P. 18-19. URL: <https://doi.org/10.1145/3292402> (data zvernennya: 12.12.2021).

ГРЕБІННИК Ю. Л.

*викладачка кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут*

ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СИСТЕМ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРІ

Актуальність дослідження обумовлена проблемою формування візуальної комунікації систем міського середовища в інклюзивному просторі. В епоху глобалізації та технологізації стає нагальним питання формування інклюзивної організаційної культури, яка сьогодні є дуже затребуваною професійними інструментами. Це така культура, яка б заохочувала взаєморозуміння та прийняття різноманіття, застосування дисциплінарних підходів для більш повного розуміння життєвих ситуацій та соціальних проблем у плюралістичних суспільствах. Допомогою для людей з обмеженими можливостями є засоби візуальної комунікації. На сьогоднішній час моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі починає активно відроджуватись. Суспільство відчуває на собі вплив інклюзивних змін та що сприяє духовному зростанню.

Особливості розвитку моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі в кордонах України досліджувалися окремими вітчизняними науковцями. Необхідно відзначити, що концептуальні основи уявлень про інклюзивне середовище для людей з інвалідністю та їх практична реалізація є досить широкими. Вони базуються на національних концепціях державної соціальної політики у сфері інвалідності, які, у свою чергу, не завжди певним чином відповідають сучасним викликам інклюзивної спільноти і не є константними статичними догмами.

Відповідно, в галузі державної соціальної політики у сфері інклюзивної міської середовища для людей з інклюзією в Україні відбулися серйозні зміни, які є наслідком новаторських підходів експертної спільноти, уряду та Міністерства освіти України до вирішення проблем інвалідності. Внаслідок цього сучасний етап розвитку візуальної комунікації характеризується початком трансформаційних змін, коли прийнята в Україні законодавча база, що декларує права людей з інклюзією на суспільну сферу діяльності, почала застосовуватись у використанні механізмів практичної реалізації цих прав.

Ці механізми включають забезпечення рівного фізичного доступу до об'єктів інфраструктури та освітніх ресурсів, додаткові технологічні заходи, що полегшують процеси переміщення, створення підтримувального

оточення, що враховує особливі освітні потреби, індивідуальні можливості та особливості здоров'я таких людей.

Усі цивілізовані країни світу усвідомили, що суспільство тільки втрачає, якщо визначена частка людської спільноти не залучена до продуктивного і активного життя, тому прийнята Конвенція про права людей із інвалідністю відкрила нові можливості для людей з інклюзією у всіх сферах життєдіяльності людини, представивши рівні умови та права в сучасному суспільстві, тобто на рівні з усіма робити користь суспільству. Новітні підходи щодо формування візуальної комунікації систем міського середовища в інклюзивному просторі стали необхідним важелем у створенні безпечного середовища для людей з інвалідністю. Це є рівень підтримки один одного, рівень толерантності і гуманності у ставленні до «не таких, як я».

Мета дослідження - провести аналіз моделювання систем візуальної комунікації, спрямованої на допомогу соціальним сервісам, державним службам та установам, які прагнуть впроваджувати в основи своєї діяльності поняття різноманітності та застосовувати їх у міському середовищі.

Огляд джерел. Надана тема важлива та актуальна для багатьох дослідників. Над нею працюють багато вітчизняних та закордонних науковців. Наприклад, автори Л. Байда, О. Красюкова-Еннс у своїх працях визначили еволюційний шлях ідей щодо «інвалідності»; моделі інвалідності та їхній вплив на формування соціальної політики; прав людини з інвалідністю; питання інклюзивної освіти; взаємозв'язок між доступністю і забезпеченням прав людини та питання універсального дизайну [1]. Також дослідник Е. М. Лібанова запропонувала вирішення, вказавши, що всі проблеми зі здоров'ям нації можна розв'язати шляхом реформування системи охорони здоров'я [2]. Сучасний дизайнер К. Маламед має таку думку щодо візуальної комунікації: щоб ефективно створювати дизайн у навколишньому середовищі, необхідне розуміння візуальної комунікації, що, у свою чергу, допоможе перевести інформацію в графічну форму, яку зрозуміє інклюзивне суспільство [3]. М.Порошенко у своєму підручнику пропонує надавати особливу увагу навчанню дитини з особливими освітніми потребами в системі закладів загальної середньої освіти [4].

Результати дослідження. Ретельно досліджуючи історію виникнення систем візуальної комунікації, ми бачимо, що інклюзивне середовище спрямоване на забезпечення рівного доступу до використання засобів для людей, з урахуванням різноманітності особливих потреб та індивідуальних можливостей. Толерантна модель спілкування, заснована на гуманізмі та взаємоповазі між особами різних фізичних можливостей, є нормою сучасного життя.

На сьогодні особлива увага науковців до систем візуальної комунікації є серйозним кроком до формування доступного інклюзивного середовища та єдиної системи супроводу людей з обмеженими можливостями здоров'я.

Ідея моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі, що виникла внаслідок усвідомлення цінності людської

багатоманітності і відмінностей між людьми, виключає будь-яку дискримінацію та відображає одну з головних ознак демократичного суспільства: усі люди є цінними членами суспільства і мають рівні права, не зважаючи на особливості їхнього психофізичного розвитку.

Одним із шляхів вирішення проблеми залучення людей з обмеженими можливостями здоров'я до соціуму є система освіти.

Концепція моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі отримала розвиток із концепції інтеграції, що застосовується під час переходу до нових підходів освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Порівняння відмінностей цих концепцій дає можливість виокремити принципово важливі аспекти. Так, інтеграція дітей з ООП відбувається шляхом перенесення елементів спеціальної освіти у систему загальної освіти. Таким шляхом відбувається перенесення елементів спеціальної візуальної комунікації в міське середовище.

Основною метою візуального дизайну для осіб з обмеженими можливостями є розробка оптимального шляху вирішення проблем при задоволенні усіх вимог інклюзивного суспільства. Також мета візуальної комунікації полягає у передачі ідей та інформації у конструктивній формі, у передачі та сприйнятті послань до інклюзивної аудиторії.

Дуже важливо знати особливості інклюзивного суспільства для застосування принципів візуального дизайну, які допоможуть створити ефективні ілюстрації, що відповідають цілі.

«У 1970 році Майкл Біднер, американський архітектор, висунув ідею, що функціональний потенціал кожної людини посилюється, коли знімаються зовнішні бар'єри - фізичні і ментальні. Пізніше цю ідею розвинув американський архітектор Рон Мейс, який з дитинства був хворий на поліомієліт. Він спільно з групою архітекторів, інженерів і дизайнерів запропонував рішення, що дає змогу зробити середовище безпечним і зручним для всіх – універсальний дизайн. Інвалідність може виникнути у будь-якої людини, на будь-якому етапі її життя. Головне в універсальному дизайні, на думку розробників, все те, що проєктується і виробляється, має бути таким, щоб цим могла скористатися кожна людина, тобто необхідно уникати штучних бар'єрів там, де їх можна уникнути.

Універсальний дизайн є економічно ефективним підходом, адже задовольняє потреби всіх користувачів уже на початковому етапі розробки та проєктування і виключає майбутні нераціональні витрати. Універсальний дизайн потрібний усім» [3].

Важливість вирішення окресленої проблеми визначається і тим, що комунікаційний дизайн поєднує в собі психологічні, художні, містобудівні та інші культурні цінності, які служать зразком для проєктування і створення інклюзивного міського середовища. Він є важливим складником архітектурних комплексів міст.

Висновки. Розвиток моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі в кожній країні відбувається своїм

шляхом залежно від відповідних географічних і кліматичних умов, культурних традицій.

Питання візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі допомагає простежувати рівень толерантності і гуманності з боку суспільства, визначити його вплив на духовний розвиток людини.

Список використаних джерел:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / ред.: Л. Байда, О. Красюкової–Еннс. Київ, 2012. 216 с.
URL: https://ud.org.ua/images/pdf/Invalidnist_ta_suspilstvo.pdf (дата звернення: 03.10.2022).

2. Лібанова Е. М., Балакірева О. М., Єрмолаєв А. В. Україна після 2015 року: Майбутнє, якого ми прагнемо: Нац. доп. Київ, 2013. 112 с.
URL: https://idss.org.ua/monografii/2013_Post_2015_Ukraine_ua.pdf (дата звернення: 03.10.2022).

3. Маламед К. Тонкості візуального дизайну / пер. з англ. А. Мороз. Питер, 2019. 336 с.

4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

5. Видання ради Європи. Формування інклюзивної організаційної культури. Міжкультурні компетенції у соціальних службах: методичне керівництво / ред. О. Ярська-Смирнова. 2017.

ДАНИЛЮК Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
Український гуманітарний інститут*

ДО ПИТАННЯ ЛІНГВОЦИДУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Національно-мовні питання хвилюють українців вже декілька століть, але сьогодні вони набувають неабиякої актуальності: якщо необхідність плекання української мови в XIX столітті мотивувалась потребою просвітити народ, а в XX столітті – романтичним інтересом до мови як вияву народної душі, скарбниці національної культури, найістотнішої ознаки нації, її прапора, то сьогодні точиться боротьба проти знищення як української мови, так і її носіїв – українців, а, отже, і української держави, оскільки без національної мови немає нації.

Актуальність теми для освітян не викликає сумніву, оскільки саме на їх плечі лягає лівова частка роботи щодо формування громадянської свідомості підростаючих поколінь, а тому доречно розглянути цю проблему через призму громадянина української держави.

Метою дослідження є аналіз сутності лінгвоциду в Україні та привернення уваги освітян, церкви та усіх громадян сьогоднішньої України до необхідності протистояти цьому явищу й зробити свій внесок у перемогу над

фашистською Росією і її путінським режимом, у зміцнення суверенітету Української держави.

Огляд джерел. Проблема національної мови та її ролі у суспільстві опікуються представники різних галузей знань: філософи та соціологи, психологи та педагоги, культурологи та лінгвісти. Не може ця проблема обходити освітян, оскільки вони безпосередньо впливає на формування світогляду та громадянської позиції молодих поколінь. Про відношення між національною культурою та особистістю написано чимало, та тема не перестає хвилювати дослідників, щоправда, у різні часи більше чи менше актуальними можуть ставати різні аспекти цієї проблеми. На жаль, наукових праць про українську мову як національну останніми роками вийшло небагато [1-6], проте вони заслуговують на увагу. В основному в них розглядаються питання значення та місця мови у суверенній державі та сучасна мовна ситуація в Україні (Л.В. Данилюк, І.І. Дзюба), роль мови в національному відродженні України, здійснюється аналіз історії лінгвоциду в Україні (В.Іванишин, Я. Радевич-Винницький), проводяться соціологічні та психолінгвістичні, філософські дослідження про зв'язок мови, особистості, її свідомості, політичних процесів та існування нації (І.О. Кресіна, О.Ф.Пінчук), розглядаються теоретико-методологічні засади етнонаціонального розвитку України (І. Іванов) тощо.

З урахуванням сьогоденної війни Росії, спрямованої на винищення українського народу, низка мовних проблем потребує ще детальнішого наукового вивчення та аналізу, серед яких насамперед актуальною видається проблема використання сьогодні національної мови в Україні, подолання у менталітеті українців наслідків лінгвоциду (що впроваджувався впродовж кількох століть), а також, звичайно, місце освітян і церкви у цьому процесі.

Результати дослідження. Лінгвоцид (лат. lingua мова і лат. cide, icide —вбивство) за визначенням, яке знаходимо у Вікіпедії, — це свідоме, цілеспрямоване нищення певної мови як головної ознаки етносу — народності, нації. Лінгвоцид спрямовується, в першу чергу, проти писемної форми мовлення. Кінцева мета лінгвоциду є не геноцид, (фізичне винищення певного народу), а етноцид — ліквідація цього народу як окремої культурно-історичної спільноти, винародовлення етносу.

Без лінгвоциду неможлива втрата народом історичної пам'яті, етнічного імунітету, національної самототожності, а без цього, своєю чергою, не може відбутись асиміляція —поглинання одного народу іншим. Ось чому поневолювачі ніколи не забували про необхідність нищення мови поневолених народів. Форми лінгвоциду можуть бути жорстокими чи поміркованими, відвертими чи закамouflьованими, однак це не змінює ні суті, ні кінцевої мети лінгвоциду [7].

Аналізуючи викладені Василем Іванишином та Ярославом Радевич-Винницьким у їхній праці «Мова і нація» способи, що використовували у минулому і використовують гнобителі ще і тепер для винищення українців

засобами мови, важливо зупинитися на таких, як заборона вживання української мови, на території, де жили українці (тобто у їхній державі), викладання у школах, друкування підручників, наприклад: Указ про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії (1753 р.), заборона Синоду Російської православної Церкви на друкування та використання українського «Букваря» (1769 р.), циркуляр міністра внутрішніх справ П. Валуєва про заборону видавати підручники, літературу для народного читання та книжки релігійного змісту українською мовою, якої «не было, нет и быть не может» (1863 р), заборона викладання у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою (1881 р.). Як бачимо, боротьба проти української мови – давня історія, яка не скінчилася і сьогодні. Ось уже два століття ведеться свідомо боротьба за мову в Україні. Сьогодні Росія прийшла зі зброєю, аби винищувати українців. Сьогодні недаремно російські окупанти з такою злобою нищать українські бібліотеки, підручники, школи на окупованих територіях півдня та сходу України, змушують вчителів навчати учнів за російськими програмами. Чия освіта, того й мова. Про цю стару істину добре знали й керувались нею всі вороги українського народу на всіх його розшматованих теренах і в усі часи. «Кінцевою метою освіти всіх іногородців, що проживають у межах нашої вітчизни, безперечно, повинно бути обрусіння», – писав, наприклад, у 1870 році міністр освіти Росії Д. Толстой. Саме через освіту йшов головний напрям удару по нашій мові.

Так, 1938 р. виходить Постанова «Про обов'язкове вивчення російської мови в національних республіках СРСР», а в 1958 р. Положення про вивчення другої мови «за бажанням учнів і батьків». За цими двома документами російську мову в Україні треба було вивчати обов'язково, а українську – хто як захоче. Можна було відмовитись від будь-якої мови, але відмова від російської – кримінал.

У результаті такої мовної та освітньої політики, як показують спеціальні дослідження, в українських містах (а подекуди на сході та Криму в цілих регіонах) українські школи майже зникли, а у вищих навчальних закладах повсюдно переважала російська мова, оскільки русифікація й советизація масової свідомості досягла значних успіхів.

Упродовж майже усіх років незалежності на території України триває протистояння двох мов і культур. 10-а стаття Конституції зупинила мовний зсув до російської мови, але переважно тільки в одній офіційно-діловій сфері. Перехід цілої етнічної спільноти зі своєї мови на іншу лінгвісти називають мовним зсувом. Це явище найчастіше відбувається у колонізованій країні, населенню якої завойовник нав'язує свою мову. Заміна однієї мови іншою не може відбутися одномоментно, цей процес передбачає більш чи менш тривалий період масової двомовності. В ситуації масової, або тотальної, двомовності нав'язана мова поступово переймає всі функції рідної, що загрожує останній загибеллю, оскільки мова, що виходить з ужитку у щоденному спілкуванні, переходить до розряду мертвих. У 70-х роках

минулого століття перехідний етап асиметричної російсько-української двомовності, коли українці переходили на російську, а росіяни лишались одномовними, у містах України уже наближався до остаточної перемоги російської. Проте був спротив, який у 60-70 роки поступово почав набирати сили, розповсюджуючи смисли національних вартостей у ширших колах, передусім студентських і наукових. На зростання мовного патріотизму українців імперська влада відповіла, як і у 20-і роки, традиційними для неї засобами насильства: активних учасників спротиву русифікації було ізольовано від решти суспільства у тюрмах і концтаборах, а їхніх прихильників у 1972 році звільняли з педагогічних закладів і наукових установ.

Що потрібно для зміни мовної ситуації? Передусім – дотримання законів. А для дотримання законів потрібні характери і вольові люди, які роблять свою справу неухильно та безкорисно. Чесний громадянин України повинен відчувати на собі тавро нашої мовної безпринципності та безкультурності. Щоб збагнути, наскільки важливими є мовні питання для буття нації і для життєдіяльності людини, наскільки глибоко проникають вони у сфери позамовні – у політику, економіку, культуру необхідне розуміння, тобто знання. Завдання філолога – вміти пояснити найактуальніші проблеми існування та функціонування мови в суспільстві і дати студентам той необхідний теоретичний мінімум, який потрібний для вироблення мовного світогляду – системи знань про мову, а не просто суми випадкових відомостей про неї.

Висновки. Як зазначає Василь Іванишин, пізнання мови – це пізнання народу, його ества, його душі, його витоків та історичних шляхів – усього того, чим народ цікавий для інших народів. Адже народи, як і окремі люди, виявляють інтерес і повагу лише до того, хто являє собою особистість – своєрідну й неповторну. Годі розраховувати на пошану інших тому, хто не має поваги сам до себе. А хіба втрата рідної мови, зневага до неї не є виявом втрати своєї гідності? [3, с. 6]. Апостол Павло сказав: «Коли я молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а мій розум без плоду (тобто, уста мої моляться, а серце спить)» [8].

Список використаних джерел:

1. Данилюк І. Апозитивні номінації концепту “вітер” в українському поетичному дискурсі. *Мова і культура*. 2010. Т. 8, № 144. С. 107–111.
2. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні. *Урядовий кур’єр*. 2000. 20 квіт.
3. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. 4-те вид. Дрогобич: Відродження, 1994. 164 с.
4. Іванов І. Мова в контексті етнонаціонального розвитку України: теоретико методологічні засади. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. № 37. С. 62–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nziplend_2008_37_7 (дата звернення: 10.10.2022).

5. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Київ : Вища шк., 1999.
6. Пінчук О. Мова, людина, нація. *Актуальні проблеми соціолінгвістики: Зб.наукових праць*. Київ, 1992. С. 24–31.
7. Мововбивство. *Вікіпедія*.
URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мововбивство> (дата звернення: 10.10.2022).
8. Біблія. Переклад Р. Турконяка (УПТ). YouVersion. 2011. URL: <https://www.bible.com/uk/versions/1755-utt-pereklad-r-turkonyaka> (дата звернення: 01.10.2022).

ДУДАРЕЦЬ В. М.

*кандидат архітектури,
професор кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут*

СОЦІАЛЬНІ НАПРЯМКИ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЛАНДШАФТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сьогодні тема моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному просторі є ключовим інструментом у вирішенні соціальних проблем формування новітнього ландшафтного середовища міста.

Мета роботи - формування принципів моделювання систем візуальної комунікації, на основі яких відбувається створення комплексного рекреаційного середовища міста.

Огляд джерел. До основних першоджерел належать фундаментальні роботи І. Д. Родичкіна [1] «Методологія містобудівного проектування рекреаційних систем», «Охорона і оптимізація оточуючого середовища» та ін. Серед вітчизняних дослідників слід також визначити роботи А. Д. Жирнова «Мистецтво паркобудівництва» [2]. Також науковець Н. Балук у своєму дослідженні визначив сучасні аспекти візуальної комунікації ландшафтного дизайну [3].

Результати дослідження. Моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному ландшафтному середовищі міста – це новий спосіб роботи з відповідними даними. Організація і узгодженість оброблюваної інформації прискорює прийняття рішень, підвищує якість, яка складається з документації та дозволяє прогнозувати експлуатаційні характеристики архітектурно-ландшафтного об'єкта. Інформаційне моделювання об'єктів дизайну в навколишньому середовищі дають повну картину концептуального завершення у вигляді інтерактивної системи.

В останній час поняття комфортності міського середовища все частіше пов'язуються зі зручністю розташування будинку, якістю планування, але і з високим рівнем благоустрою прилеглих територій. При цьому, поряд з загальним дизайнерським та містобудівним рішенням забудови, набуває

особливого значення естетика найбільш близьких, співмасштабних людині деталей ландшафту і благоустрою прилеглих до будинків територій – міський ландшафт, обладнання входів в будинки, майданчиків відпочинку, малих архітектурних форм тощо [3].

Використання в останні десятиліття прийомів вільного моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному ландшафтному середовищі приводить до візуального збільшення розмірів міжбудинкових територій та проєктної, а надалі і будівельної якості робіт по ландшафтному оздобленню навколишнього середовища.

Фактично, традиційна структура міського середовища, якою завжди був двір, зникає, поступившись місцем безперервним міжбудинковим просторам, що охоплюють всю територію міського середовища. Неможливість в цьому випадку виділити свій дворочий простір у навколишньому оточенні, відсутність контролю над гіпертрофованими територіями, труднощі впізнавання свого місця проживання призводить до того, що почуття ідентифікації з прибудинковим середовищем у мешканця сучасного житлового масиву не виникає.

Застосування принципів моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному ландшафтному середовищі перетворює одноманітне, позбавлене належного благоустрою середовище, в яскраве, наповнене життям будинку, кварталу, мікрорайону, в своєрідну сферу соціального вакууму. Подолання ситуації, що склалася, очевидно лежить в площині внутрішньо-квартильного середовища, насичення його соціальним життям з відповідним функціональним і предметно-просторовим наповненням [1].

Таке середовище повинно бути організоване таким чином, щоб не залишилось в ньому пустинних територій і нічийних ділянок, які породжують антисоціальну активність.

Виходячи з вищезгаданого, об'єктами актуальних досліджень та проєктно-дизайнерських розробок в напрямках моделювання систем візуальної комунікації щодо формування сучасного ландшафтного середовища стає міжбудинковий простір в межах структурних одиниць сельбищної території міста. Таке середовище має стати тією першою ланкою, яка формує умови для спілкування за місцем проживання, своєрідного відчуття приналежності до цієї території [5].

Загальна концепція такої роботи повинна передбачати застосування принципів моделювання систем візуальної комунікації, на основі яких відбувається створення комплексного рекреаційного середовища. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду комплексного проєктування дозволяє визначити основні принципи соціальної, естетичної та просторово-композиційної реабілітації міського середовища, а саме:

1. Коригування систем внутрішніх ландшафтних територій, зон відпочинку різного функціонального призначення, спеціалізованих мінісадів, скверів тощо.

2. Просторова диференціація різних функціональних ландшафтних територій.
3. Відновлення традиційної ролі і відповідної просторової організації міського середовища.
4. Використання природного рельєфу та прийомів моделювання штучного рельєфу з метою створення багаторівневих комплексів в міському середовищі.
5. Застосування зазначених принципів в практику інклюзивного ландшафтного середовища міста.

Висновки. Принцип моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному ландшафтному середовищі передбачає організовану та фізично окреслену структуру міського середовища. Суть такого підходу полягає в структурному моделюванні будь-якого містобудівного організму на взаємозв'язані в певному порядку елементи (модулі), на основі яких визначаються головні і другорядні, підпорядковані і залежні. Це дає можливість здійснювати раціональне зонування міжбудинкових територій відповідно до реальних потреб населення, максимального використання природно-ландшафтного потенціалу поверхні і геопластики рельєфу, впровадження широкої палітри нового сучасного обладнання майданчиків різного типу, малих архітектурно-дизайнерських і скульптурних форм.

Список використаних джерел:

1. Жирнов А. Д., Петроченкова В. А. Моделювання та макетування у ландшафтному дизайні : методичні рекомендації до практичних робіт і самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 022 «Дизайн». Київ : НАКК., 2021. 24 с.
2. Балук Н. Р., Басій Н. Ф. Дослідження стану та рівня комунікацій на ринку інклюзивного навчання. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2020. № 59. С. 27–36. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2020-59-04> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Ковешникова Н. Дизайн: історія та мистецтво. Львів, 2009. 224 с.
4. Петренко Н. Ландшафтне проектування. Київ, 2007. 324 с.

ЄВДОКИМОВА Л. В.

*викладачка кафедри германської філології
Український гуманітарний інститут*

АНТИУТОПІЯ. КАЗКА ЧИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ?

*«Насамперед ми повинні побудувати
фабрику дзеркал..., щоб людство могло
добре роздивлятися себе в них».
(Р. Бредбері)*

Кожна доба історії розвитку людства супроводжувалась також і розвитком художньої літератури. Народжувались нові жанри. Ті, які користувались популярністю, продовжували існувати та радувати своїх читачів. Інші, які не витримували «конкуренції», лишались в минулому. До цієї категорії можемо віднести балади, сонети, рондо та інші. Тепер згадаємо, які літературні жанри користуються попитом сьогодні.

Швидкий розвиток сучасних технологій значно полегшив життя людини в наш час. Те, що раніше вважалось дивом, сьогодні приймає вигляд чогось буденного і нецікавого. І мабуть, саме з цієї причини зростає інтерес до таких літературних жанрів, як фентезі, утопія, антиутопія. Але якщо перші два не викликають питань і є досить позитивні для сприйняття людини, то збільшувана популярність такого досить «похмурого» жанру як антиутопія, викликає досить велике здивування.

Саме цей цікавий жанр і буде об'єктом нашого дослідження. А його сюжетні характеристики допоможуть нам з'ясувати основну ціль цього жанру.

У літературознавстві XX – XXI століття жанр антиутопії класифікують як різновид наукової фантастики. Популярне джерело інтернету «Вікіпедія» характеризує антиутопію як «... засіб зображення у художній літературі чи кінематографії небезпечних наслідків, пов'язаних з експериментами над людством задля його “поліпшення”...». То як ми сприймаємо цей загадковий жанр? Страшна казка на ніч, що приємно «лоскоче нерви» і допомагає нам скоротити час? Чи все ж це щось значне більше? Чи сприймаємо ми цей жанр, як спробу попередження?

Існує багато причин, які вплинули на поширення інтересу до жанру антиутопії: світові війни, ядерна зброя, технічний прогрес, створення штучного інтелекту на фоні поступової деградації людства, занадто розбещеного «благами цивілізації». Дехто навіть намагається знайти таємничий зв'язок між антиутопією і майбутнім.

Давайте згадаємо характерні сюжетні риси жанру антиутопії:

- погана екологічна ситуація, яка виникла через промисловий розвиток чи внаслідок катаклізму;
- тоталітарний контроль з боку держаних структур, внаслідок чого особисте життя людей перебуває під постійним наглядом;
- дегуманізація суспільства;
- розвиток небезпечних технологій, що призводить до катастрофи;
- брехлива пропаганда або смертельний вірус, що змінює розум людства.

Звідси можемо зробити перший Висновки, що жанр антиутопії — це продукт, створений людьми з глибоким мисленням. І особлива цінність її в тому, що вона висвітлює найважливіші проблеми суспільства, які існують або можуть з'явитися у майбутньому.

Ще одна особливість цього жанру, на яку хотілось би звернути увагу, це завжди яскравий сюжет. Сюжет, який нікого не залишить байдужим і викликає сильні емоції страху або навіть жах. Навіщо це? Відповідь теж дуже проста.

Згадайте, скільки разів ви забували про щось важливе, наприклад, про день народження вашого друга або ще якусь іншу подію. Але якщо якась подія в житті супроводжувалась у нас сильними емоціями, ми завжди будемо пам'ятати про неї. Отже, мета емоцій антиутопії (хай навіть і негативних) - закріпити в пам'яті людини головну ідею твору.

Отже, і цей філософський зміст, і ті сильні відчуття, які він викликає, - все це змушує читача мислити та проводити паралелі з дійсністю. Він починає ставити собі питання: «Чому людство дозволяє собі так безтурботно ставитися до свого майбутнього?» Можливо, це відбувається тому, що сучасні люди створюють собі свій «штучний світ» і не відчують ніякої відповідальності перед своїми майбутніми нащадками. На жаль, технічний прогрес навчив людину тільки споживати. Тому алегоричність антиутопії викриває всі негативні людські риси та пороки і показує людині їхні руйнівні наслідки.

Можемо упевнено сказати, що саме попередження є основою для побудови конфлікту антиутопії. А головне завдання цього жанру - не допустити виникнення такої ситуації у світі, що поставить під загрозу існування всього людства.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Формальний метод в літературознавстві. Москва : Лабиринт, 2000.
2. Борисенко Ю. Риторика влади и поезика любви в романах-антиутопиях первой половины XX века (Дж. Оруэлл, О. Хаксли, Е. Замятин) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Ижевск, 2004. 20 с.
3. Ионин Л. То, чего нигде нет. Размышления о романах – утопиях. *Новое время*. 1988. № 25.
4. Кузнецов С. 1994: юбилей неслучившегося года: К десятилетию «года Оруэлла». *Иностранная литература*. 1994. № 11. С. 244–250.
5. Рабинович В. С. Олдос Хаксли: эволюция творчества. Екатеринбург : Уральское литературное агентство, 2001. С. 123–124.

ЗАГРЕБА В. А.

*викладач кафедри журналістики
Український гуманітарний інститут*

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ФЕЙСБУК ЗМІ ТА ЖУРНАЛІСТАМИ (НА ПРИКЛАДІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СПРОТИВУ І КОСТЯНТИНА МАШОВЦЯ ТА ЦЕНЗОР.НЕТ І ЮРІЯ БУТУСОВА)

Актуальність дослідження полягає у практиці використання журналістами відомих видань, а також блогерів, соціальних мереж та особистих сторінок, персональних або бізнес-акаунтів, з метою розповсюдження інформації своїх видань та особистих дописів на більшу аудиторію. Чи є необхідність в дублюванні інформації в соцмережах, коли іноді

той самий контент розповсюджується в акаунті певного ЗМІ та особистій сторінці журналістів, що працюють в цьому ЗМІ?

Метою дослідження є на прикладі двох журналістів, які представляють відомі українські ЗМІ та ініціативи зокрема (Інформаційний спротив та ЦензорНет), відслідкувати ефективність взаємодії з аудиторією у соціальній мережі фейсбук.

Огляд джерел. Дослідження тематики ЗМІ, зокрема створення бренду, розглядали Л. Мамлєєва та В.Перція [1]. Також М. Стелзнер з боку маркетингології вивчає просування в інтернеті [2]. Згідно з дослідженням компанії Research&Branding Group, у січні 2020 року найпопулярнішими мережами в Україні були «Facebook» (58%), «YouTube»(41%), «Instagram» (28%) і «Telegram» (14%) [3].

Результати дослідження. ЗМІ та громадські організації використовують певні мережі для просування контенту, залежно від спрямованості матеріалів, на певну цільову аудиторію. Разом з тим, журналісти також застосовують персональні сторінки, щоб поширити інформацію, підготовлену особисто, додаючи посилання на сайті та сторінки ЗМІ.

Наскільки ефективним є такий підхід?

Дослідження порівняння публікацій в соцмережах певних ЗМІ разом з публікаціями експертів та журналістів виявили наступні тенденції. У випадку персональної сторінки, або акаунту в соцмережі, навіть якщо розповсюджується однаковий контент, або за умови майже однакової кількості підписників, персональна сторінка має більше охоплення та відгуків. Про це свідчить статистика акаунта фейсбук сторінки Костянтина Машовця (Мурлокотан Паштетовф-Сосискин), який є експертом Інформаційного спротиву, та Юрія Бутусова, редактора видання Цензор.Нет.

Сторінка Костянтина Машовця [4] мала 61900 підписників станом на початок червня 2022 р. та 70590 станом на початок жовтня 2022 р.

Інформаційний спротив - це назва проєкту Центру військово-політичних досліджень, підписників 74100 (станом на початок жовтня 2022 р.) [5]. Під кожним дописом Інформаційного спротиву - від одного до трьох коментарів, діляться дописом в середньому 1-2 рази, реакцій від 30 до 240.

Костянтин Машовець належить до групи Інформаційний спротив, експерт Центру військово-політичних досліджень, полковник, учасник АТО. Автор робить дописи в фейсбуці, які беруть для публікації в авторських блогах декілька видань – «Главком», «Обозреватель» та інші.

До початку російського вторгнення Костянтин писав пости у фейсбуці приблизно раз або два рази на добу. В деякі дні дописів не було, також спостерігалися випадки вимушеної перерви через бан акаунту.

З початку російського вторгнення автор робить дописи п'ять, сім, іноді десять і навіть більше разів на день. Інформація містить відео, фото або текстові повідомлення, а також аналітику щодо території бойових дій. Коли

ситуація на фронті у північних регіонах, навколо Києва і Харкова стабілізувалася, дописи автора стали кількісно менше - один чи два за добу.

Кількість поширень дописів до початку вторгнення сягала від 10 до 40. Після 24 лютого - від 50 до 300. Кількість вподобань також зростає, залежно від теми, від 150 до 4500.

Ці показники свідчать про більшу взаємодію підписників з інформацією на особистій сторінці, порівнюючи з інформацією на сторінці організації, а також про необхідність отримання доступної інформації для громадян, які не занурені у військові справи.

Фейсбук-сторінки Юрія Бутусова [6], редактора ЦензорНет, який висвітлює події на фронті починаючи з 2014 року, має підписників 377514 (станом на початок червня 2022 р.) та 402 000 (станом на початок жовтня 2022 р.).

Сторінка Цензор.Нет [7] у фейсбуці налічує 220 тис підписників, під кожним дописом коментарів від 1 до 15, діляться кожним дописом в середньому 10-20 разів, реакцій від 30 до 1200. Особиста сторінка Юрія має реакцій на дописи від 1,5 до 47 тис. коментарів від 17 до 500, розповсюджень в інші акаунти - від 100 до 22 тис.

Дописи Бутусова розподіляються на наступні категорії: посилання на свій youtube канал з тематичними матеріалами, етерами, інтерв'ю; фото, відео з лінії фронту: скріншоти дописів в соцмережах медіаперсон або чиновників; посилання на сайт ЦензорНет.

Юрій робить дописи не кожен день. Це обумовлено перебуванням у зоні активних бойових дій, наявності зв'язку та іншими факторами. Його діяльність, як редактора, безумовно, привертає увагу як до самого видання, так й до інформації, яку він оприлюднює. Підписники його сторінки отримують повідомлення про події майже одночасно з подіями, що, безумовно, впливає на рейтинг та впізнаваність медіа.

Висновки. Події, пов'язані з проведенням спочатку АТО і ООС, а потім з російською агресією проти України вплинули на медіапростір та споживання інформації. Українська аудиторія обирає такий спосіб та джерела інформації, які задовольняють її потребу в розумінні того, що відбувається в країні. Фейсбук-сторінки журналістів дають можливість отримувати майже ту саму інформацію, що пропонують сторінки медіа у соцмережах, але рівень комунікації на особистих сторінках журналістів переважно вищий, ніж на сторінках їхніх видань або медіапроектів. Це обумовлено бажанням підписників бачити за поданням інформації конкретну людину, обговорювати з нею певні події та отримувати зворотній зв'язок, а не тільки новинний продукт.

Список використаних джерел:

1. Перція В., Мамлеєва Л. Анатомія брэнда. Санкт-Петербург: 2007. 288 с.

2. Стелзнер М. Контент-маркетинг. Новые методы привлечения клиентов в эпоху Интернета / пер. с англ. Д. Баймухаметовой и О. Терентьевой. Москва, 2013. 288 с.

3. Соцмережі як джерело інформації. URL: <https://rb.com.ua/uk/blog/socmerezhi-jak-dzherelo-informacii/>.

4. Сторінка в соцмережі URL.: <https://facebook.com/ahmenid>.

5. Сторінка в соцмережі URL.: <https://www.facebook.com/sprotyv.info>.

6. Сторінка в соцмережі URL.: <https://www.facebook.com/butusov.yuriy>

7. Сторінка в соцмережі URL.: <https://www.facebook.com/censor.net>.

ІВОНЧАК Н. Д.

*лаборант кафедри журналістики
Український гуманітарний інститут*

РОЛЬ ЩОДЕННИКА В «ДІАЛОЗІ» МЕМУАРИСТКИ ТА ПОЕТЕСИ В РОМАНІ ІРИНИ ЖИЛЕНКО «НОМО FERIENS»

Актуальність дослідження обумовлена синтетичністю й поліфункціональністю жанру щоденника. Щоденник репрезентує багатство внутрішнього світу й естетичних пошуків автора, проте функціонал щоденника-складника мемуарного або художнього твору розширений відповідно до конкретного задуму автора. Так, Ірина Жиленко (1941-2013), відома насамперед як поетеса, додала свій штрих до загальної картини мемуарно-автобіографічного доробку шістдесятників. Письменниця завершила творчу діяльність книгою «Номо feriens», за допомогою спогадів, щоденникових записів та листів, створивши «органічний документ епохи і мистецького життя 60-х рр., поданий в сучасній, сказати б постмодерній, інтерпретації» [4].

Жанрові особливості книги «Номо feriens» розглядали багато дослідників. Зокрема, Л. Касян акцентувала на поєднанні художньої автобіографії (розповіді про події власного життя, становлення своєї особистості) та власне мемуарів (спогадів про різні події та людей, які зустрічалися на життєвому шляху [3]. В. Саєнко, взявши до уваги синкретичність та дифузійність жанрової структури, що поєднує канонічні і неканонічні (нехудожні) жанрові форми, означила «Номо feriens» як твір-симбіонт [5]. Проте в рамках цього дослідження вважаємо доцільним визначення Т. Черкашиної «мемуарно-автобіографічний твір» [6], зокрема, роман, оскільки персонажі, сюжет та хронотоп в ньому реальні, але частими є авторські самоузагальнення, доповнення чи навіть зміна поглядів, репрезентовані через подвійну часову площину – час написання документальних творів та час їхнього перечитання й опрацювання.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоби простежити в романі «Номо feriens» «діалог» тривалістю в життя мемуаристки, яка пригадує та фіксує події реального життя, і поетеси, що декларує власні поетичні

переконавання, водночас з'ясувати роль щоденникових записів у цьому «діалозі» на різних життєво-творчих етапах.

Результати дослідження. Ще з юності (перший цитований запис – від 9.IV.59 р.) І. Жиленко поєднувала написання щоденника та поезії, що зумовило своєрідний конфлікт, роздвоєння творчого «Я». У щоденниках та спогадах письменниця давала собі право залишатися недосконалою, вразливою особистістю, там – «отруйна житейська гіркота» [2, с. 123]. У поезію дозволяла проникати лише високим, натхненним служінням мистецтву і народу мотивам. Не вмючи «ні радіти, ні страждати, ні плакати поза пером» [2, с. 740], фіксувала буденне без страху чи замовчувань у щоденнику, проте фільтрувала через власні концептуальні імперативи поетичні рядки.

І щоденник, і поезія постають важливими етапами себетворення, але функції і можливості їхні різні в різні періоди життя поетеси. Примітно, що першість у цьому конфлікті І. Жиленко однозначно віддає поетичному персню, адже щоденник вже зіграв провідну роль «в часи юної самозакоханості і саморозкопок» [2, с. 681], надалі лише фіксуючи появу нових поглядів або зміну старих. Щоденникові записи допомагали відновлювати внутрішню рівновагу та самозадоволення тоді, коли віршувати не було змоги.

Детально окресливши світ дитинства, І. Жиленко шукала в кожній деталі та в окремому епізоді виток творчих поривань, власного позитивного світобачення й ідеалізму – і в контакт з природою, і в естетиці міського побуту, і в сімейній атмосфері та в прагненні її матері завжди виглядати красиво. Тісно переплетене з дитячими спогадами і бачення «національної трагедії власного народу» [2, с. 39], зокрема, у мовному питанні (розділи І. Сьоме небо дитинства, II. Прамузика, III. Я ступаю на землю).

Фіксовані періодично щоденники допомогли І. Жиленко як уже відомій поетесі задекларувати творче кредо, реабілітуватися в очах сучасників та розкрити джерела власного оптимізму. І. Жиленко не просто додає окремі вірші в роман – «свіжі» чи вже видані, іноді з поясненням метафор та образів, а й формулює творчу концепцію, деталізує процеси культурно-громадського життя і літературного побуту, реагує на перші видані твори та подальші цензурні переробки віршів, ділиться враженнями від видань поетичних збірок. Вони, як і самі мемуари, просякнуті «домінуванням естетики краси й камерністю внутрішнього світу, пастелями ідилії та півтонами лагідності, дитинності, первинності, далекої від голосів технізованої цивілізації» [1, с. 75]. Намагаючись пояснити, чому її вірші «пронизані якоюсь незрозумілою радістю» [2, с. 22], письменниця витворює на сторінках роману поетичне кредо мисткині, вільної від ідеологічних впливів та очікувань громадськості.

Сюжетні колізії в романі подекуди збагачені роздумами про високу мету поезії у житті суспільства і бажання слідувати їй, оберігаючи власне серце від низького та неестетичного й зберігаючи віру в майбутнє – особисте та України загалом. І. Жиленко пояснює «естетизм і свідомий відхід від

радянських стандартів у світ мистецьких ілюзій» [4] особливістю власної самоорганізації та свідомого вибору. Як поетичне, так і мемуарне «Я» письменниці постійно демонструє «єдність з природою, оптимізм, панівне почуття любові у найрізноманітніших проявах, а звідси і прагнення опіки над кимось, можливість писати вірші, влаштований побут, який залежить головним чином від внутрішнього стану душі, сусідство з казкою, чудом життя, відчуття непроминучого дитинства» [7]. Письменниця постійно прагнула вдосконалюватися, зважати на поради друзів, читачів, чоловіка, протилежного за світоглядом та темпераментом.

Із роллю дружини пов'язано багато натхненних спогадів, які у книзі репрезентовані здебільшого епістолярієм, а з роллю матері – самоаналіз та «діяльний і бадьорий» тонус творчості, в тому числі літератури для дітей [2, с. 668]. Зазначимо, що мотив смерті, самопідсумків, нескінченності звучить у «Номо feriens» частіше в останніх розділах (розділ XVI. Diesirae!, XVII. Вдома, XVIII. Цвітіння сивини, XIX. Мій Володя, XX. Епілог) як маніфест вільної та свідомої власних потреб і переваг особистості, готової терпіти поразки, щоб продовжувати служити для інших, зокрема для дітей та читачів.

«Потік свідомості», якому письменниця підпорядковує процес пригадування минулого, не претендує на всезнання й всеохопність, проте творить оду життю з його дволикістю і необхідністю щоденного вибору для людини. Старанно датовані упродовж життя записи допомогли І. Жиленко усвідомити пов'язану з цим відповідальність, через що письменниця вважала написання мемуарно-автобіографічного роману трудовим обов'язком перед новим поколінням, перевагою пригадування, хай і не поступового хронологічно, проживання заново, оживлення цінних моментів – для себе самої.

Висновки. Щоденниковий компонент у мемуарно-автобіографічному романі допоміг авторці одночасно розвинути мемуарну та поетичну інстанції творчого «Я», за потреби взаємодоповнюючи їх або протиставляючи.

Як поетеса І. Жиленко частково реагувала на літературну критику, творила портрети колег по перу, пояснювала свої мистецькі позиції. У цитованих записах різних років висловлюється невдоволення тимчасовою неспроможністю віршувати. Як мемуаристка І. Жиленко зверталася до щоденника тоді, коли потрібно було документально творити саможиттєпис, зокрема, осягнути пору юності як джерела літературних нахилів, пригадати власні емоційні реакції на суспільно-історичні та особисті події, узагальнити етапи самоусвідомлення та самоаналізу. У порі дитинства та юності І. Жиленко відшуковувала джерела творчих починань, далі – вела діалог із майбутнім читачем і вболівала за те, як сприймуть мемуарний твір у XXI столітті. І в останніх розділах, під час написання яких втратила багатьох близьких, частішають мотиви смерті і закінчення творчої дороги, часте оглядання назад і своєрідне бажання виправдатися перед нащадками, взяти реванш.

Список використаних джерел:

1. Дроздовський Д. Поетична суб'єктивність у віршах Ірини Жиленко. *Слово і Час*. 2008. № 1. С. 10-18.
2. Жиленко І. *Homo feriens* : Спогади. Київ: Смолоскип, 2011. 816 с.
3. Касян Л. «Книга життя» Ірини Жиленко: «Homo feriens» в автобіографічно-мемуарному дискурсі. *Слово і Час*. 2012. № 6. С. 41–49.
4. Саєнко В. Два береги ріки творчості Ірини Жиленко: сучасна поезія і проза / *Проблеми сучасного літературознавства* : Збірник наукових праць. Одеса : Маяк, 2001. Вип. 7. С. 241–267. URL: <https://ukrlit.net/handbook/compendium/5.html>.
5. Саєнко В., Пащенко К. Родо-жанрові особливості книги Ірини Жиленко «Homoferiens». *Проблеми сучасного літературознавства*. *Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*. 2014. Вип. 18. С. 205-216.
6. Черкашина Т. Мемуарно-автобіографічні твори шістдесятників як особливий вид українського спогадового письма / *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2014. Вип. 41. С. 131-134.
7. Штолько М. Фемінність поезії Ірини Жиленко. URL: <http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=61&type=critiques>

КЛІМУК В. В.

*магістр освітніх наук,
викладач кафедри германської філології
Український гуманітарний інститут*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІМУНІТЕТ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДО МАНІПУЛЯТИВНИХ ВПЛИВІВ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Актуальність дослідження питань, що пов'язані із пошуком психологічних ресурсів щодо адаптації та протистояння маніпулятивним впливам міжособистісного спілкування, підсилюється у зв'язку із розвитком електронних соціальних комунікацій як елементу «нового» соціального середовища [3]. Показником адаптаційного ресурсу сучасні науковці [4] виокремлюють психологічний імунітет, основне завдання якого спрямоване на протистояння агресивному впливу оточення. Здатність особистості розпізнавати, прогнозувати та управляти ситуацією, яку забезпечують функції психологічного імунітету, має значення і у контексті маніпуляції.

Мета дослідження: охарактеризувати роль психологічного імунітету в процесі адаптації та протистояння маніпулятивним впливам міжособистісного спілкування.

Огляд джерел. Маніпуляційні впливи є об'єктом дослідження сучасних зарубіжних та вітчизняних науковців. Психологічний імунітет вивчався у контекстах адаптації до нового середовища (С. Васьківська), механізмів захисту (Ануашвілі), ірраціональних сценарних установок (Пасічник, Гандзілевська, Нікітчук) та ін. Зокрема, у своїх дослідженнях Г.Гандзілевська [1] за допомогою психологічного аналізу життєвого шляху українських письменників-емігрантів (Д.Нитченко, Л.Богуславець, У.Самчука, О.Лятуринської та ін.) прослідковує, що чітка життєва позиція, а саме переконання щодо себе, інших та світу в цілому, в перспективі сприяла протистоянню асиміляційним процесам та збереженню їхньої ідентичності, зокрема національної. У зв'язку з цим, нею було виокремлено ймовірні чинники формування психологічного імунітету письменників-емігрантів, серед яких визначено «раціональні» батьківські приписи, підкріплені власними переконаннями.

Не зважаючи на значний інтерес до проблеми протистояння маніпуляції в рамках міжособистісного спілкування, роль психологічного імунітету в цьому процесі є мало дослідженою.

Результати дослідження. Маніпуляція, відповідно до досліджень сучасних науковців, - це приховане від адресата спонукання його до переживання певних станів, зміни ставлення до чогось та виконання дій, необхідних для ініціатора цього впливу. Одним із найпоширеніших видів такого впливу є маніпуляція на почутті вини, що визначається як свідоме або несвідоме вироблення почуття вини у реципієнта, для того, щоб він робив дії, які є вигідними для ініціатора цього впливу. Ознаками того, що індивід піддався на маніпуляцію на почутті вини є його схильність до надмірних виправдовувань, переживання дискомфортних емоцій страху, сорому, незручності і, зрештою, задовольняння інтересів маніпулятора. Зважаючи на це, суттєвої значущості набуває здатність індивіда протистояти маніпулятивним впливам в цілому і маніпуляціям на почутті вини зокрема.

Одним із ефективних засобів реалізувати цю протидію є психологічний імунітет. За принципом свого функціонування, він еквівалентним до біологічного імунітету. Дослідники у галузі медицини стверджують, що основним завданням біологічного імунітету є забезпечення фізичного здоров'я організму людини, що передбачає захист від хвороб. Аналогічно, основним завданням психологічного імунітету є збереження психічно-емоційного здоров'я людини.

Відповідно до С. Васильківської, «психологічний імунітет – комплекс внутрішньо особистісних феноменів, що дозволяють зберігати та відстоювати цілісність особистості, гнучко й мобільно взаємодіяти з оточенням та розвиватися, не допускаючи руйнування загального каркасу особистості [4]. Таким чином, якщо людина має слабкий психологічний імунітет, то їй надзвичайно важко протистояти маніпулятивним впливам у міжособистісному спілкуванні. І часті запити таких людей із категорії: «Як поставити маніпулятора на місце однією фразою?» не будуть давати їм

потрібного результату, оскільки внутрішній стан невпевненості, образливості буде відображатися в інтонаційній тональності, з якою будуть промовлятися ці слова. Загалом, ознаками слабкого психологічного імунітету є: самокартання; почуття вини; очікування провалу замість віри в успіх; схильність до депресії; переконання людини в тому, що вона негідна того, щоб її любили; одержимість думками «що подумують інші»; страх брати на себе відповідальність, приймати самостійні рішення, виявляти ініціативу.

На противагу цьому, індивід із сильним психологічним імунітетом: 1) демонструє зрілість і силу характеру; 2) здійснює контроль над емоціями; 3) здатний приймати зважені та незалежні рішення; 4) концентрується не стільки на проблемах, скільки на їх вирішенні.

Висновки. Маніпулятивні впливи під час міжособистісного спілкування є надзвичайно поширеним та проблематичним феноменом, що потребує вирішення на теоретичному та прикладному рівнях. Психологічний імунітет як цілісна система переконань, установок, сенсів індивіда слугує захисним механізмом для індивіда, що відображається у збереженні цілісності його емоційного стану під час маніпулятивних впливів міжособистісного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Гандзілевська Г.Б. Життєві сценарії українських емігрантів (психолого-акмеологічний дискурс): монографія. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2018. 484 с.
2. Pasichnyk I. D., Handzilevska H. B., Nikitchuk U. I. Psychological immunity of Ukrainian migrants depending on childhood scenario sets. *Psychological Prospects*. 2017. 30. P. 145–156.
3. Коган К.М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища. 2014. Вип. 16. С. 61–71.
4. Васьківська С. Психологічний імунітет як показник адаптаційних ресурсів особистості. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Переяслав-Хмельн. держ. пед. унт ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 25. С. 241–246.

КЛІМУК О. С.

*викладачка кафедри германської філології
Український гуманітарний інститут*

СИМВОЛІКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕАЛІЙ

Актуальність дослідження. Характерними рисами 21 століття є глобалізація та діджиталізація. Відтак, спостерігаємо значне збільшення і поглиблення контактів між представниками різних країн світу на усіх рівнях –

від дипломатичного до особистісного. Таким чином, на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки значна увага приділяється дослідженню передумов та способів досягнення порозуміння під час комунікації з носіями інших мов. Важливе місце у цьому напрямку має вивчення реалій, які відтворюють індивідуальні особливості нації, що заковані у мові. Вагомим джерелом таких реалій для Великобританії є символіка цієї країни. Таким чином, актуальність дослідження зумовлюється необхідністю поглибленого вивчення реалій на позначення символіки Великобританії, що допоможе краще розуміти політичний устрій, культуру та цінності цієї країни, а відтак сприятиме ефективності комунікації та порозумінню з представниками цієї країни.

Метою нашого дослідження є вивчення англійських слів-реалій на позначення символіки Великобританії.

Огляд джерел. Відома українська перекладачка та професорка Роксолана Зорівчак говорить про значний зв'язок між реаліями та національною самобутністю. Реалії є маркерами національно-культурного контексту, а їх вивчення має не лише теоретичний, але й практичний інтерес. Вона визначає реалії як моно- і полілексемні одиниці, які у своєму лексичному значенні мають комплекс етнокультурної інформації, що є чужою для інших культур. При цьому помилково вважати, що «реалії - це власне слова, адже цілі словесні комплекси фразеологічного, побутового чи термінологічного характеру теж можуть бути реаліями [3, с. 43–44].

У своїй праці «Неперекладимое в переводе» дослідники С. Флорін та С.Влахов досліджують феномен реалій з точки зору їх семантичного значення і зазначають, що реаліями є слова і словосполучення, які позначають об'єкти і явища побуту, культури та соціально-історичного розвитку певного народу. Такі лексичні одиниці притаманні тільки одній мові і не мають еквівалентів у інших. Вчені також вказують на взаємозв'язок між поняттями реалій та термінів [2, с. 35-47]. З іншого боку, І.Я. Рецкер стверджує, що реалії виникають у процесі загальнонародного словотворення і позначають предмети та явища, притаманні для певної країни, не маючи при цьому точності, властивої термінам [5, с. 59]. Н.Д. Борисенко підкреслює, що реалії відрізняються особливим національним (локальним) або історичним забарвленням. Порівняно з іншими лексичними одиницями мови, реалії показують дуже тісний зв'язок між поняттям, яке кодують, та життям людей чи історичним періодом [1, с. 11].

Результати дослідження. Символи були невід'ємним елементом життя людей від початку людства. Саме тому символи мають дуже важливе, а подекуди і ключове значення для розуміння певної культури. Зважаючи на те, що символи заковані у культурний контекст, В.А. Маслова називає їх стереотипізованим явищем культури [4, с. 5]. Мова є культурним кодом нації, у якому символи кодуються у реаліях – словах на позначення цих явищ чи предметів. Символіку Великобританії можна поділити на дві категорії – офіційні та неофіційні символи країни. До офіційних відносимо прапор, герб

та гімн. До неофіційних – предмети та явища, з якими асоціюється ця країна, зокрема чай, червоні двоповерхові автобуси, вулична їжа fish-and-chips та інші.

Офіційний прапор Великобританії має дві власних назви, а саме – *Union Flag* «Юніон Флег» та *Union Jack* «Юніон Джек». Виникнення цих назв, які відомі кожному британцю, має історико-політичне підґрунтя. Прапор Великобританії включає у себе символи земель, які у ході історії перебували під владою Англії, відображаючи, таким чином, процес виникнення і становлення Сполученого Королівства. Червоний хрест на білому фоні, який пов'язують із св. Георгієм, є національним прапором Англії, косий хрест св. Андрія на синьому полотнищі є прапором Шотландії, хрест св. Патріка є прапором північної Ірландії. Прапор Уельсу не представлений, тому що Уельс уже вважався частиною Англії на момент створення інших союзів. Таким чином, прапор символізує єдність усіх частин Сполученого Королівства під владою одного монарха. Цей прапор був затверджений 1 січня 1801 року королем Георгом III [6]. Цікаво, що назва прапору *Union Flag* кодує у собі поняття об'єднання частин країн, дослівно означаючи «прапор об'єднання». З іншого боку, назва *Union Jack* вказує ще й на те, що Сполучене Королівство досить активно брало участь у морській справі, зокрема, колонізації морським шляхом. При цьому, прапор слугував як військово-морський і щоденно піднімався на носі кораблів, звідки і пішла його назва: *jack* у перекладі з англійської означає «гюйсшток», на якому і піднімали прапор. У назві *Union Flag* слово *Flag* замінили на *Jack* для позначення військово-морського прапору. Наразі обидві ці назви є офіційними назвами прапора.

Національний гімн Великобританії «Боже, бережи короля (королеву)» походить від патріотичної пісні, вперше виконаної у Лондоні у 1745 році [6]. Цікаво зазначити, що слова гімну є традиційними, однак змінюються залежно від того, хто очолює країну – король чи королева. Таким чином, у словах гімну кодується значна пошана та важлива роль монарха, який очолює країну, а відтак і всієї королівської родини. Після смерті королеви Єлизавети та коронації короля Чарльза III слова гімну є такими:

God save our gracious King!
 Long live our noble King!
 God save the King!
 Send him victorious,
 Happy and glorious,
 Long to reign over us, God save the King.

Герб Великобританії є одночасно і королівським, і державним та об'єднує у собі герби різних частин країни. Цікаво, обрамлення герба містить блакитний ремінець з пряжкою, що є символом британського Ордена підв'язки, та напис на ньому латиною *NEMO UNE IMPUNE LACESSIT* – «Ганьба тому, хто погано про це подумає». На підніжжі герба бачимо напис, зроблений латиною *DIEU ET MON DROIT* – «Бог і моє право». Цікаво, що обидва написи зроблені саме латиною, таким чином, не лише нетекстові

символи, але і написи, вказують на багату і давню історію Сполученого Королівства.

Серед неофіційних символів, які є джерелом британських реалій у нашій мові, варто згадати відомі червоні двоповерхові автобуси – дабл-декери, кілти з тканини у клітинку (яка, до речі, називається за місцем виникнення – шотландка), гвардійців королеви, які носять традиційну форму та мають назву «Біфітери» (від англ. Beafeaters). Цікаво, що символом цієї країни є навіть її назва – Туманний Альбїон, яка зумовлена кліматичними особливостями Великобританії.

Таким чином, у результаті проведеної розвідки було зроблено наступні **ВИСНОВКИ:**

1. Символіка Великобританії є значним джерелом реалій, знання яких допомагає краще розуміти політичний устрій, культуру та цінності цієї країни.

2. Офіційними символами Великобританії є прапор, гімн та герб, які кодують у собі історико-політичні особливості цієї країни. Відтак, прапор складається з прапорів частин країни та має дві назви: *Union Flag* «Юніон Флег» та *Union Jack* «Юніон Джек», слова гімну змінюються залежно від того, хто очолює країну – король чи королева, а герб містить символи королівської родини та частин країни, а також два написи латиною, що підкреслює його давнє походження та багату історико-культурну спадщину Великобританії.

3. Неофіційна символіка теж є значним джерелом реалій, зокрема, дабл-декери, кілт, шотландка, гвардійці королеви «Біфітери», Туманний Альбїон.

Список використаних джерел:

1. Борисенко Н. Д., Шевчук О. О. Лінгвокраїнознавство англomовних країн: Навчально-методичний посібник (англійською мовою). Житомир : Вид-во ЖДУ, 2010. 161 с.

2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 340 с.

3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.

4. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.

5. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика. Москва : Межд.отношения, 1974. 216 с.

6. *Royal Family*. URL: <https://www.royal.uk/> (дата звернення: 10.10.2022).

КОЛІСНИК О. П.

кандидат економічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри обліку та консалтингу
Державний податковий університет

РУДЕНКО Н. А.

здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти, ФПСОА
Державний податковий університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ

Актуальність дослідження. Кінцевою метою діяльності кожного підприємства є отримання прибутку, джерелом якого виступають різні види доходів. Тому для формування достовірної суми прибутку необхідним є правильне відображення цих доходів в обліку та звітності. Доходи є узагальнювальним показником роботи підприємства, що виражає результати його виробничої, фінансової та інвестиційної діяльності. Від отримання доходів зрештою залежить можливість функціонування підприємства, його конкурентоспроможність та фінансовий стан.

Мета дослідження полягає у визначенні основних аспектів методики бухгалтерського обліку доходів та їх оподаткування на прикладі ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД».

Огляд джерел. Дослідженням основних проблем, що виникають при веденні бухгалтерського обліку доходів та оподаткування підприємств, займалися В. Белозерцев, І. Гринько, О.Євтушевська, О.Ісай, М. Пушкар та інші.

Результати дослідження. Важливим показником господарської діяльності підприємства є розмір прибутку, правильне визначення доходу та своєчасне відображення їх в звітності й аналіз, що впливає на ефективність і результативність роботи такого підприємства.

Формування оптимального доходу підприємств у розмірах, необхідних для покриття його поточних витрат, сплати податків і отримання прибутку, що дозволяє забезпечити розширене відтворення, є необхідною умовою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. Одним з найважливіших показників діяльності підприємства є дохід, тому надання повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи є дуже важливим для прийняття управлінських рішень [1].

ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД» є провідним підприємством України для виконання капітальних ремонтів, капітально-відновлювальних ремонтів електропоїздів, а також капітальних ремонтів електропоїздів і дизель-поїздів [2].

На формування прибутку підприємства впливає розмір отриманої суми доходу за вирахуванням витрат і сплати податку на прибуток підприємств. Для аналізу динаміки дохідної частини ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД» необхідно використати ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».

Таблиця 1

**Аналіз дохідної частини «Звіту про фінансові результати»
ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД», тис.грн.**

№ з/п	Показник	Період		Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
		I квартал 2021	I квартал 2022		
1.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	130 371,00	77 372,00	-52 999,00	-40,65
2.	Інші операційні доходи	1 612,00	1 103,00	-509,00	-31,58
3.	Інші доходи	572,00	5,00	-567,00	-99,13
4.	Фінансовий результат від операційної діяльності:				
	прибуток	220		-	-
	збиток		10494	-	-
5.	Чистий фінансовий результат:				
	прибуток	2 613		-	-
	збиток		10 956	-	-

Джерело: розроблено автором за даними фінансової звітності

Таким чином, у I кварталі 2022 року чистий дохід від реалізації продукції зменшився на 52 999 тис.грн. або на 40,65 % у зв'язку із введенням воєнного стану, оскільки робота підприємства була призупиненою із 24.02.2022. Проте, витрати на оплату праці, нарахування податків та оренду приміщень залишалися незмінними. Тому у 2022 році ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД» було задекларовано збиток у розмірі 10 956 тис.грн.

Для узагальнення інформації про формування і використання фінансових результатів господарської діяльності ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД» використовується рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)». Фінансовий результат визначають на рахунку 79 «Фінансові результати». Після чого прибуток списують в кредит рахунку 441 «Прибутокнерозподілений», а збиток – в дебет рахунку 442 «Непокріті збитки».

Одним із резервів росту прибутку підприємства є збільшення обсягу реалізації продукції. Між прибутком та обсягом реалізації існує пряма залежність, тобто чим більше продукції реалізується, при інших рівних умовах, тим більшою є сума прибутку, і навпаки, невиконання плану по реалізації зменшує прибуток [3]. А тому ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНРЕМОНТНИЙ ЗАВОД» необхідно укласти нові контракти, можливо, навіть іноземні, для збільшення ринків збуту продукції.

Висновки. Отже, в сучасних умовах господарювання підприємства повинні вживати низку заходів для ведення господарської діяльності та

підтримки економіки держави. Тому важливим аспектом є дохід підприємства, з якого за вирахуванням витрат сплачується податок на прибуток. Проаналізувавши дохідну частину ПрАТ «КИЇВСЬКИЙ ВАГОНОРЕМОНТНИЙ ЗАВОД», можна сказати, що в цілому воно працює нормально, проте наразі дає збитки і відстежується зменшення доходу, тому необхідно знайти шляхи покриття таких збитків і збільшення прибутку.

Список використаних джерел:

1. Крещ В.В., Євтушевська О.О. Особливості обліку доходів підприємства. *Тези III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Актуальні аспекти соціально-економічного розвитку України: погляд молоді»*. 2021. С.83–85.

2. Офіційний сайт ПрАТ «Київський вагоноремонтний завод». URL: <http://kevrz.com.ua/index.php/ua/pro-zavod>.

3. Колісник О.П., Томша А.О. Особливості формування та розподіл прибутку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/242/230>.

КОЛІСНИК О. П.

*кандидат економічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри обліку та консалтингу
Державний податковий університет*

САКВА Д. М.

*здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти, ФПСОА
Державний податковий університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Структура оборотних активів підприємства впливає на ефективність використання оборотних коштів. Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни, підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту коштів; ефективному використанню тимчасово вільних коштів. Тому одним із важливих завдань є організація і методика обліку дебіторської заборгованості, оскільки недбале ставлення до дебіторської заборгованості призводить до уповільнення розрахунків, затримання виплат по заробітній платі і взагалі до погіршення фінансового стану підприємства.

Метою дослідження є визначення проблемних аспектів та напрямів удосконалення щодо організації і методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

Огляд джерел. Дослідженням обліку дебіторської заборгованості та розрахункових операцій займалися у своїх працях Ф. Бутинець, І.Бланк, Л.Гуцаленко, Л. Жидєєва, В.Костюченко, З. Левченко та інші.

Результати дослідження. Розрахунки з дебіторами є важливою частиною господарської діяльності підприємства. Вони виникають у процесі реалізації товарів, робіт чи послуг. Після цього така дебіторська заборгованість займає певну частку у структурі оборотних активів підприємства.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», який застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості, встановлених іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Згідно з п. 4 цього НП(С)БО, дебітори — це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми коштів, їх еквівалентів або інших активів. А дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [1].

Для організації бухгалтерського обліку розрахункових операцій необхідно класифікувати контрагента як дебітора заздалегідь, до укладення угоди, або під час цих дій. Особливо це важливо для підготовки змісту контракту, для узгодження не лише змісту договору та форм розрахунків, а визначення штрафних санкцій у разі порушення умов виконання угоди, виплати неустойки, способів примусового стягнення боргу дебітора, вибору можливих економічних шляхів ліквідації сумнівних боргів [2].

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості здійснюється на підставі первинних документів. Основним первинним документом, що використовується для обліку дебіторської заборгованості, є накладна, реквізитами якої є: одиниця виміру, найменування продукції, ціна, кількість та сума. На цьому документі повинно бути чотири підписи: керівник, головний бухгалтер, хто відпустив і хто прийняв. Підприємство заповнює накладні згідно з вимогами чинного законодавства.

Проте при здійсненні бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості виникають певні проблемні аспекти, а саме:

- недостовірність даних щодо сумнівної дебіторської заборгованості;
- фіктивна інформація про покупця-контрагента;
- значне перевищення дебіторської заборгованості;
- недостатність проведення інформації;
- відсутність управлінського обліку щодо дебіторської заборгованості.

Для запобігання проблем, які можуть виникнути при організації обліку дебіторської заборгованості, необхідно проводити оцінку стану дебіторської, яка включає такі етапи:

- аналіз складу і руху дебіторської заборгованості;
- аналіз стану дебіторської заборгованості;
- аналіз оборотності дебіторської заборгованості;
- співставлення дебіторської і кредиторської заборгованості, їх темпів росту та оборотності [3].

Тому якісно розроблена єдина система щодо організації і методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості дасть змогу зменшити ризик несплати заборгованостей по договорах і вчасно приймати ефективні управлінські рішення.

Висновки. Для вдосконалення організації і методики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості можна розробити низку заходів, а саме: проводити контроль за платежами щодо погашення заборгованостей, здійснювати постійний моніторинг потенційних дебіторів, оцінювати їх фінансового стану, створювати резерв сумнівних боргів.

Правильно організований бухгалтерський облік дебіторської заборгованості повинен мати таку систему рахунків, яка б достатньою мірою відображала і характеризувала всю господарську діяльність з вимушеною конкретизацією і забезпечувала отримання об'єктивної та своєчасної інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.99р. №247: Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

2. Левченко З.М. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами. *Економіка і суспільство*. 2017. С.1167–1171.

3. Жидєєва Л.І., Колісник О.П. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою): навч. посіб. Ірпінь. Університет ДФС України. 2020. 178 с.

КОЛІСНИК О. П.

*кандидат економічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри обліку та консалтингу
Державний податковий університет*

СКНАРІНА І. В.

*здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти, ФПСОА
Державний податковий університет*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Актуальність дослідження. Виробництво будь-якої продукції потребують трудових, матеріальних та грошових ресурсів. У сучасних умовах господарювання успішна робота підприємств залежить від аналітичної та оперативної інформації, яка характеризує стан фінансово-господарської діяльності. Тому облік і контроль витрат виробництва є одним із найважливіших аспектів такої системи.

Мета дослідження полягає у визначенні методичних аспектів бухгалтерського обліку і контролю витрат виробництва.

Огляд джерел. Дослідженням методології обліку і контролю витрат виробництва та формування собівартості продукції займалися такі вчені-економісти, як: Ф.Бутинець, С.Голов, М.Грещак, М. Кравченко, Є.Мних, О.Сухоребра та інші.

Результати дослідження. Основу будь-якого виробництва складають витрати. На виробництві для виготовлення продукції є обов'язкові витрати, а саме витрати виробництва, без них неможливо виготовити продукцію. Виробничими ж витратами є прямі виробничі витрати, які йдуть на виготовлення продукції (робіт, послуг) та загальновиробничі витрати.

Відповідно до НПСБО 16 «Витрати», витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [1].

Побудова бухгалтерського обліку витрат виробництва здійснюється у системі рахунків: 23 «Виробництво», 24 «Брак у виробництві», рахунки класів 8 «Витрати за елементами», рахунки класів 9 «Витрати діяльності» тощо. За дебетом цих рахунків відображаються матеріальні, трудові та інші витрати, а за кредитом - вартість фактичної виробничої собівартості. Аналітичний облік може вестися за видами виробництв, структурними підрозділами та центрами відповідальності.

Витрати з точки зору бухгалтерського обліку розкривають інформацію про діяльність підприємства, яку можна отримати з фінансової звітності.

Окрім правильності ведення бухгалтерського обліку витрат виробництва, ефективність підприємницької діяльності багато в чому залежить від здійснення контролю за такими витратами.

Контроль за операціями з обліку витрат дає можливість об'єктивно оцінювати реальний стан підприємства. Контроль є однією із функцій управління, яка дозволяє своєчасно виявити та ліквідувати ті передумови і фактори, які заважають ефективному веденню виробництва, успішному досягненню поставленої мети, відкоригувати діяльність підприємства чи його структурних підрозділів [2].

У процесі виготовлення продукції дуже часто виникають проблеми щодо контролю за витратами виробництва, а саме:

– накопичення недостовірної інформації щодо відхилень витрат виробництва за нормами;

- ведення обліку витрат в єдиній системі рахунків без відокремлення аналітичних рахунків;
- нецільове використання матеріальних ресурсів через безвідповідальність працівників;
- неправильне визначення бази розподілу витрат без врахування специфіки виробничого процесу підприємства.

Зважаючи на вищенаведене, підприємствам необхідно враховувати таку проблематику при визначенні облікової політики і таким чином впливати на достовірність бухгалтерського обліку і правильність здійснення контролю витрат виробництва.

Використання елементів облікової політики щодо доходів та витрат суттєво впливає на фінансовий результат суб'єкта господарювання. Необхідність правильного визначення результатів діяльності, достовірне та своєчасне відображення їх у бухгалтерському обліку з використанням елементів облікової політики визначають актуальність правильного відображення витрат діяльності [3].

Висновки. Отже, підприємства не можуть бути прибутковими без належної організації бухгалтерського обліку та контролю витрат виробництва. Тому підприємству при формуванні системи бухгалтерського обліку та контролю за витратами виробництва потрібно враховувати всі наявні фактори задля створення безперервного процесу виробництва.

Список використаних джерел:

1. Витрати: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку. Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.99 №318: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
2. Головацька С.І., Сашко О.П. Внутрішній контроль витрат підприємства: організаційно-методичні аспекти. *Молодий вчений*. 2016. С.36–40.
3. Кравченко О.В., Леоненко К.О. Проблеми організації обліку витрат виробництва. *Інфраструктура ринку*. 2018. С.841–846.

КОРЕЩУК І.І.

*доктор богослов'я,
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви,
Український гуманітарний інститут*

ПІЗНАННЯ ЛЮДИНИ: ОБМЕЖЕНІ ЧИ БЕЗМЕЖНІ?

Актуальність дослідження. Час, у який ми живемо, особливий з усіх поглядів: духовного, морального та науково-технічного. Буквально за півтора століття людство в технічному плані змінилося більше, ніж за попередніх майже 6000 років. Усе, що для нас таке звичне та знайоме, було відомо не так давно.

Результати дослідження. Відкривши силу пари та електрики, за два покоління людство почало долати за день такі відстані, на які раніше треба було б витратити десятки років. Із 1800 по 1950 рік були винайдені: пароплав, друкарський прес, залізниця, телеграф, вулканізація, фотографія, анестезія, телефон, грамофон, електрична лампочка, паливний двигун, автомобіль, кінозйомка, безпроводний телеграф та телефон, радіо, телебачення. Згодом став реальним запуск штучних супутників на орбіту, і, нарешті, апогей – вихід людини в космос.

12 квітня 1961 року з космодрому Байконур уперше у світі стартував космічний корабель «Восток» з пілотом-космонавтом Юрієм Гагаріним на борту. Коли людина пододала силу тяжіння і вийшла в космічний простір, то реакція на цей факт була різною: наприклад, Юрій Гагарін (дехто приписує цей вислів космонавту Андріану Ніколаєву), повернувшись з польоту, промовив: «Ми були в небі й не бачили Бога!» А ось через вісім років, 16 липня 1969 року, Ніл Армстронг, уперше в історії людства ступивши ногою на Місяць, зачитав перший вірш Біблії: «На початку Бог створив небо та землю!» (УПТ, Бут. 1:1). Чому один в небі побачив Господа, а інший – ні?

На це є щонайменше дві причини: по-перше, комуніст Гагарін там і не шукав Господа; по-друге, аби побачити Бога, недостатньо фізичних очей, бо Невидимого бачать лише очі віри. Людина, не долетівши навіть до найближчої зірки Проксими Центаври (бо для цього знадобилися б понад 14 мільйонів життів тривалістю 70 років), стверджує: «Я там Бога не бачив!», – не відаючи, що Його можуть щоденно бачити лише чисті серцем.

У багатьох людей постає проблема, оскільки вони, завантажуючи розум знаннями, залишають неосвіченими серце й душу. Їхній розвинутий, але неосвячений розум стає винахідливим на зло. Проте істинно освічені люди розуміють свою обмеженість та необізнаність у багатьох питаннях. Чимало науковців усвідомлюють: якщо багато з того, що створене Богом, є таким загадковим та таємничим, то наскільки більш неосяжним є Той, Хто все це створив!

1. Значення богопізнання

Що з приводу богопізнання повідомляє Біблія? Обсяг цієї книги не дає змоги дослідити увесь біблійний матеріал, але навіть якщо взяти лише одну невеличку книгу Осії, представника так званих малих пророків Старого Завіту, то відкриються цікаві речі.

По-перше, ми виявимо, що не може бути справжнього розуміння Божественної істини і милосердя, якщо відсутній процес пізнання Бога, бо ці чинники тісно та нерозривно пов'язані між собою: «Слухайте слово Господнє, сини Ізраїля; бо суд у Господа з мешканцями цієї землі, тому що немає ні істини, ні милосердя, ні богопізнання на землі» (УПГ, Осії 4:1).

По-друге, ми дізнаємося, що пізнавати характер і природу Бога та постійно духовно зростати ми зможемо тоді, коли станемо частиною Божої Церкви через хрещення: «Одружу тебе зо мною в вірності, й спізнаєш, що я – Господь» (УПК, Осії 2:20).

По-третє, ми побачимо основну перешкоду для богопізнання: «Справи їхні не дають їм повернутися до Бога свого, бо дух блуду всередині їх, і Господа вони не пізнали» (УПГ, Осії 5:4).

І, нарешті, якщо ми мріємо бути серед тих, хто отримає силу Пізнього дощу Святого Духа в останні часи та зустрічатиме Христа, то нам слід докладати максимальних зусиль для щоденного пізнання Спасителя: «Отак спізнаємо, будемо прагнути пізнати Господа; як вранішня зоря – з'явлення Його, і Він прийде до нас, як дощ, мов пізній дощ, зросить землю» (УПГ, Осії 6:3). Еллен Уайт влучно зазначає: «Той, чиє серце відгукнулося на Божественний дотик, буде прагнути поглибити своє пізнання Бога» [1, с. 468].

Від правильного розуміння Бога залежить не лише те, де ми проведемо вічність, а й навіть якість земного життя. Адже яким буде в нашому уявленні та переконанні Бог, таким буде й наше ставлення до чоловіка чи дружини, до дітей, до своїх ближніх, і відповідним чином ми будемо ставитися до Церкви та до праці. Якщо ми вважаємо Його суворим чи навіть жорстоким, то такими будемо й ми самі. Крім того, майже всі теологічні питання тісно пов'язані з нашим розумінням природи та характеру Бога.

Наприклад, якщо, на чийсь думку, для Нього важливі лише пожертви, а не наше серце, то в такому віровченні процвітатимуть релігійні комерсанти. Ви, напевно, знаєте, що атеїзм зародився на ґрунті неправдивого християнства, яке сповідувало спотворений Божий образ, і тому багато хто стверджував: «Якщо Бог справді такий, то ми не бажаємо мати з Ним справи!» Теологія (у перекладі з давньогрецької: Теός – Бог, логос – слово) – це наука, яка спонукає читачів Біблії зосереджувати свою увагу не стільки на історії, біографії її персонажів та підрахунках дат, скільки на центральній особистості Біблії – Богові Отцеві, Синові та Святому Духові. Лише тоді, коли ми намагатимемось збагнути сутність та характер Бога, наше розуміння Святого Письма буде збалансованим і правильним.

2. Крайнощі щодо пізнання Бога

Під час пізнання Бога, Його сутності та природи Його характеру людина стикається з важливими запитаннями: хто Він? який Він? І тут на «допомогу» часто приходять сатана, який від самого початку намагався втрутитися в процес богопізнання та нав'язати людям декілька хибних позицій.

2.1. Позиція байдужості

Люди запитують: «Навіщо пізнавати Бога? Навіщо мені це знати? Яка різниця, Хто такий Бог і який Він?» У чому небезпека позиції байдужості щодо пізнання Бога?

Наприклад, фарисеї надзвичайно суворо та ретельно дотримувалися біблійних принципів. Чому ж тоді Христос запевняє: «Бо, кажу вам, якщо праведність ваша не перевершить праведности книжників та фарисеїв, то ви в жодному разі не увійдете до Царства Небесного» (УПГ, Матв. 5:20)? Виявляється, що основною помилкою фарисеїв було те, що вони сплутали інструмент для досягнення цілі з кінцевою метою.

До прикладу, якщо взяти дотримання суботнього дня, то невже це є самоціллю? Адже мета спокою в суботу глибша, ніж просто утримання від праці упродовж 24-х годин? Читаємо у Святому Письмі: «І святить суботи Мої, і вони стануть знаком поміж Мною та між вами, щоб пізнати, що Я – Господь, Бог ваш!» (УПО, Єзек. 20:20). Виявляється, якщо людина використовує час суботнього спочинку не для богопізнання, а з будь-якою іншою метою, то субота не сприятиме духовному зростанню, а призведе до деградації.

2.2. Втручання в неосяжне

Інша крайність у процесі пізнання сутності Бога – це бажання обмеженого людського розуму суто раціональним шляхом пояснити Його таємничу природу.

Що ж про спробу людини повністю пізнати Бога повідомляє Святе Письмо? У книзі Йова звучить риторичне запитання: «Чи ти Божу глибіню дослідити, чи знаєш ти аж до кінця Всемогутнього? Вона вища від неба, – що зможеш зробити? І глибша вона за шеол, – як пізнаєш її?» (УПО, Йова 11:7, 8). Давид, «муж по серцю Божому», стверджує: «Великий Господь і прославлений вельми, і недослідиме величчя Його!» (УПО, Псал. 145:3).

А можливо, богопізнання було обмеженим лише в Старому Завіті, а повнота духовного світла Нового Завіту дозволить досягнути таємниці Божої природи? Мало хто з людей знав Господа краще й глибше, ніж той, кому Сам Христос зустрівся дорогою в Дамаск (див. Дії 9:1–5), хто заснував силою Святого Духа багато християнських Церков в Азії та в Європі, вчений, богослов, автор більш ніж половини богонатхненних канонічних книг Нового Завіту – апостол Павло. Кому, як не йому, достеменно знати Господа?

Та він повторює аналогічну думку: «О глибини багатства, премудрості й знання Божого! Які незбагненні Його суди і недослідимі Його дороги!» (УПТ, Римл. 11:33). Спроби обмеженої у своїх можливостях смертної людини здобути вичерпні знання безмежного й вічного Бога можна порівняти зі спробами малої дитини, яка сидить на березі океану й намагається наперстком вичерпати всю воду. Хтось правдиво зауважив: «Якщо ти повністю опишеш Бога, то сам станеш Богом!» З такою думкою можна погодитися, бо лише дещо вище й мудріше може пояснити щось нижче й простіше.

Окрім цього, є ще один важливий аспект. Необізнаній людині може здаватися, що айсберг, який вона бачить на поверхні води, це і є він весь. А насправді 9/10 його об'єму перебуває під водою, тому для неозброєного ока ця частина залишається невидимою. Це ж саме можна сказати і про «айсберг» істини. За неписаним земним законом, чим менше ми знаємо, тим більше нам інколи здається, що ми володіємо повнотою. Насправді ж нам відкрито все лише частково, і богослови, глибоко досліджуючи біблійний текст, розуміють це.

Можна вказати щонайменше дві причини, здатні викликати бажання пізнати неосяжне:

- 1) необізнаність людини щодо безмежності Бога;

2) гординя, яка звикла покладатися лише на власний розум та судження як на останню непомильну інстанцію.

2.3. Заперечення неосяжного

Деякі люди, говорячи про природу Бога, стверджують: «Я не вірю в те, чого не розумію». Але вони не помічають, що таке твердження не відповідає реальності. Нам слід бути послідовними до кінця. Що маєтсья на увазі? Хто з нас не користується електроенергією? А чи кожен з нас може розписати всі формули та схеми електропостачання? Ми використовуємо комп'ютери та мобільні пристрої, не знаючи їхньої внутрішньої будови. Утім, це знає принаймні майстер.

А є явища, природа котрих достеменно невідома й досі нікому з людей. Наприклад, природа світла. Завдяки йому ми живемо, ходимо, пишемо, читаємо і т. д. Наукою була встановлена подвійна природа світла, тобто: з одного боку, світло – це сукупність електромагнітних хвиль, а з іншого – це потік квантів світла. Між хвильовою та квантовою теорією існує певне протиріччя, котре вчені дотепер намагаються розв'язати. Проте все ж ми з успіхом користуємося світлом, його перевагами та благословеннями. Отже, проблема полягає не в природі світла, а в нашому розумінні його природи. Чи не щось схоже відбувається і з нашим пізнанням природи Бога?

Багато хто з нас подорожував літаком. А чи знаєте ви, за допомогою яких складних приладів здійснюється керування ним? Якщо не знаєте, то чому ж тоді сіли в літак? Бо повірили, що прилади справні, що пілоти настільки досвідчені, що зможуть посадити літак на злітну смугу.

Є мільйони речей, з якими ми не обізнані, ніколи їх не зрозуміємо, але сприймаємо їх вірою. Якби ми сказали, що не віримо в усе, що не можемо зрозуміти, то перестали б їсти, пити, дихати, їздити й літати. Чому тоді ми це робимо? Бо прийняли за аксіому правило: ми намагаємося зрозуміти досяжне й усвідомлюємо реальність неосяжного, навіть користуючись ним.

Якщо існує стільки таємниць у творінні Бога, то невже природа та сутність Самого Творця може бути простою та до кінця зрозумілою? У пізнанні Бога небезпечно покладатися на розум, ніби він і є Богом, бо тоді залишиться лише один крок до атеїзму, котрий проголосив, що розум – це і є Бог.

Невже у такому разі ми маємо відмовитися від використання розуму? Зовсім ні. Але Святе Письмо пропонує збалансований підхід: «Надійся на Господа всім своїм серцем, а на розум (євр. «бінá» – розуміння – прим. автора) свій не покладайся! Пізнавай ти Його на всіх дорогах своїх, і Він випростує твої стежки» (УПО, Прип. 3:5, 6). Тут висвітлена здорова позиція – пізнавати Бога в щоденному житті, але не переоцінювати можливості людського розуму. Саме тоді й відбудеться те, що назване тут «яшáр»: Бог вирівняє і виправить наші життєві дороги.

Висновки:

1) Незважаючи на неймовірний науково-технічний прогрес, у світі є безліч нерозгаданих таємниць.

2) Якщо існують таємниці у світі природи, то наскільки більш незбагненим і таємничим є Той, Хто є Автором цієї природи.

3) Справжній християнин уникатиме пасток сатани, котрий спокушує його або ігнорувати питання, пов'язані з Божою природою, або ж намагатися обмеженим людським розумом пізнати таємниці Його ества, або взагалі заперечувати все те, що стоїть вище за людське розуміння.

4) Тому ми з'ясовуємо, що нам відкрито через Слово, а незрозуміле приймаємо вірою: «Приховані речі належать Господові, Богові нашому, а відкриті речі нам і синам нашим до віку, щоб ми виконували всі слова Закону цього» (УПГ, П. Зак. 29:29).

Список використаних джерел:

1. Уайт Е. Г. Христос – надія світу. Київ : Джерело життя, 2001. 798 с.
2. Новітній переклад Біблії О.Гижі (УПГ). *Biblics*. 2008. URL: <https://biblics.com/uk/bibliya/novitniy-pereklad-biblii-ogizhi> (дата звернення: 01.10.2022).
3. Біблія в пер. П.Куліша та І.Пулюя (УПК). *Biblics*. 1905. URL: <https://biblics.com/uk/bibliya/bibliya-v-per-pkulisha-ta-ipulyuya-1905> (дата звернення: 01.10.2022).
4. Біблія в пер. Івана Огієнка (УПО). *Biblics*. 1962. URL: <https://biblics.com/uk/bibliya/bibliya-v-per-ivana-ogienka-1962> (дата звернення: 01.10.2022).
5. Біблія. Переклад Р. Турконяка (УПТ). *YouVersion*. 2011. URL: <https://www.bible.com/uk/versions/1755-utt-pereklad-r-turkonyaka> (дата звернення: 01.10.2022).

КОРЧУК В. І.

*кандидат наук з богослов'я, доцент
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви
Український гуманітарний інститут*

БІБЛІЯ УІЛЬЯМА ТІНДАЛЯ: СПЕЦИФІКА АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Актуальність дослідження. На сьогодні тема розуміння процесів в умовах глобалізації є надзвичайно важливою й актуальною. Невміння правильно розуміти деякі аспекти біблійного перекладу, що був виконаний англійським реформатором XVI ст., веде до неправильного розуміння як стародавньої, так і сучасної історії розвитку богослов'я. Студентам, що вивчають історію християнства, потрібно навчитися критично осмислювати ті процеси, що проходили в епоху перед Реформацією, і як вони впливали на реформаторів, які перекладали Біблію рідною мовою.

Застосовуючи метод текстового аналізу, була виявлена протестантська направленість тіндайловського перекладу, оскільки за основу для перекладу використовувалися тексти з давньоєврейської та давньогрецьких оригінальних мов Святого Письма. Тіндаль до моменту своєї смерті закінчив

переклад Нового Завіту і приблизно половину перекладу Старого Завіту [6, с. 47-49].

У 1534 році був завершений переклад Нового Завіту [1, с. 87-89]. Проте перше його видання побачило світ тільки в 1526 році [3, с. 6]. В результаті проведеного нами дослідження було виявлено, що початок перекладу Святого Письма був зумовлений не тільки зовнішніми чинниками, що впливали на реформатора, але і його внутрішній світ. У зверненні до читача Тіндаль ставить собі запитання: «Чому він вирішив перекласти Святе Писання?». На що дає таку відповідь: «Це все одно, що сліпця запитати, для чого потрібне світло?» [4, с. 121; 2].

Для деяких здобувачів Українського адвентистського центру вищої освіти (УАЦВО) існує проблема у правильному підході до розуміння Священного Писання в контексті Його перекладів. Біблія для Тіндаля мала статус єдиного джерела і критерію правильності судження про події стародавньої та сучасної йому історії. В епоху глобалізації і швидкоплинності новітніх процесів надзвичайно важливо розуміти їх направленість і власне, чому вони саме так відбуваються. Це сприяє успіху в навчанні та різноманітній діяльності студента.

Метою нашого дослідження є розкриття підходу англійського реформатора, перекладача Біблії англійською мовою У. Тіндаля і розуміння заміни ним традиційних понять Священного Писання новою термінологією та надання деяких рекомендацій щодо кращого розуміння процесів, що відбувалися в стародавній та сучасній історії християнства.

Огляд джерел. Над окресленою проблемою працювала велика кількість істориків, релігієзнавців та богословів. У вступній частині Кельтського видання тіндальського перекладу Євангелія від Матвія 1525 року є звернення Уїльяма Тіндаля до читачів: «Дорогі брати і сестри, я переклав Новий Завіт для вашого духовного повчання та втіхи. Ті, хто знають мову Писання, мають можливість інтерпретувати її зміст краще за мене. Якщо хтось відчуває, що я не досяг суті Слова Божого, спотворив англійську мову, нехай виправить мій переклад, пам'ятаючи про те, що ми отримали подарунок Бога не тільки безпосередньо для нас самих, але й для того, щоб обдаровувати ним інших для задоволення Бога та Ісуса Христа, для повчання конгрегації, яка є тілом Христовим» [4, нар. 120-121].

Біограф-реформатор Дж. Мозлі розглядає вступ Тіндаля і зауважує, що він написаний в Лютеранській манері [5, с. 63]. Він зауважує, що майже половина Євангелія виявилася дослівним перекладом з німецького перекладу Мартіна Лютера, але Тіндаль зробив в ньому свої правки. Цю ж думку підтримує ще один біограф Д. Даніел також звертає увагу, що перша спроба Тіндаля по перекладу Нового Завіту англійською мовою виглядає так як це зробив Лютер [4, с. 110].

Відомий англійський дослідник, богослов Д. Даніел у своїй книзі «Хай буде світло – Уїльям Тіндаль та створення англійської Біблії» описує про те, як Тіндаль в процесі роботи над перекладом Біблії прислухався до порад

своїх друзів, зокрема до англійського реформатора Томаса Мора під час полеміки, що продовжувалася декілька років. Робота велася по покращенню самого ритму і синтаксису, а також деякі речення були перефразовані і замінені дуже застарілі слова.

К. Буттерверт відзначає, що Авторизований переклад короля Якова на одну третю копіює тіндайловський переклад Біблії [2, с. 58]. На думку інших дослідників, цю цифру потрібно збільшити на 80-90 відсотків. Усі їхні праці дали основу для всіх наступних перекладів Священного Писання англійською мовою.

Результати дослідження. На першому етапі був проведений загальний огляд історичної ситуації та передумов перекладу англійської Біблії, яку звершив видатний релігійний реформатор, історик, богослов і перекладач Уільям Тіндаль. Ми виявили певну специфіку його перекладу, яка при його житті для багатьох сучасників була неприйнятною, а інколи і засуджена. Велика заслуга його роботи полягала в тому, що він вирішив перекласти англійською мовою не з Вульгати, як, до прикладу, зробив це Джон Уїкліф, а з оригіналів стародавніх мов, якими була написана Біблія.

Хоча Тіндаль робив переклад з оригінальних мов, він не цурався використовувати уже наявні на той час переклади. Так, до прикладу, він використав частини німецького перекладу Мартина Лютера, але зробив у ньому деякі правки. Тіндаль, перекладаючи Євангеліє, додав поділ на розділи, а також зробив на полях маргіналії, запозичивши їх із перекладу Лютера. Проте деякі речення німецького перекладу він змінює і додає повністю свій матеріал, особливо у вступну частину, при цьому вона стає в два рази більшою за лютерівську.

Тіндаль був палким поборником перекладу Біблії на національну мову народу, яка була зрозумілою для людей, що жили в тій країні. У своїх творах він неодноразово писав про те, що Священне Писання повинно бути перекладеним англійською мовою і доступне кожному християнину. У той час, на думку Папи, всі повинні були читати Євангеліє латиною. «Нехай моляться тільки латиною, - говорив Папа, - нехай говорять «Pater Noster» замість «Отче наш». Проте реформатор вважав, що це все одно, що проповідувати свиням, якщо ви проповідуєте на мові, яку вони не розуміють. Сам Тіндаль про папів іронічно говорив, що «вони все роблять латиною, тільки проклинають англійською» [7, с. 151]. На більш пізньому етапі творчого шляху позиція реформатора змінилася на більш помірковану. В 1534 році Тіндаль під час написання вступу до Нового Завіту, про переклад на інші мови говорить вже з певною обережністю [8, с. 3].

В результаті дослідження також була встановлена особливість біблійного перекладу У. Тіндаля, що представляє собою іншу трактовку ключових понять Священного Писання. Такий підхід реформатора викликав деяке обурення серед сучасників. Одним із них був відомий англійський гуманіст Томас Мор. Тіндаль замінив прийняті в католицькій традиції слова 'church', 'priest', 'penance', 'confession', 'charity', 'grace' відповідно на

'congregation', 'senior' (пізніше – 'elder'), 'repentance', 'knowledge', 'love', 'favoure'. Замінивши «священика» на «старійшину» і «єпитимію» на «каяття». Звичайно, такі переміни зустріли вороже ставлення духовенства, оскільки позбавляли церкву важливих важелів впливу, які підтримували її багатство та владу.

Авторизована Біблія короля Якова у багато чому повторює переклад У.Тіндаля. Більшість крилатих висловів у багатьох перекладах англійської Біблії звучать абсолютно однаково. Важливо також відзначити, що У. Тіндаль ясно усвідомлював, що Біблія – це слово Бога, а не людини. У той час, коли більшість займалися критикою Біблії, англійський реформатор визнавав богонатхненність Святого Письма і намагався зробити все можливе, щоб у перекладі передати закладений туди божественний задум.

Не зважаючи на те, що при житті самого реформатора Тіндаля його переклад Святого Письма був не визнаним, проте саме його праця була взята за основу всіх наступних перекладів англійською мовою: Біблії М. Ковердела (1535), Метью (1537), Р. Тавернера (1539), Велика Біблія (1539), Женевська Біблія (1560), Єпископська Біблія (1568), Біблія короля Якова (1611) – всі ці переклади значною мірою копіювали тіндалівський переклад.

Висновки.

1. Основна особливість перекладу англійського реформатора У.Тіндаля полягала в тому, що він зробив свій переклад не з Вульгати, а з стародавніх оригінальних мов Старого та Нового Завітів Святого Письма. Це дало можливість більш глибоко і досконало зрозуміти біблійний текст Святого Письма.

2. У.Тіндаль, будучи палким поборником перекладу Біблії на національну мову народу, зумів донести Євангеліє більшій кількості людей на зрозумілій для них англійській мові. Це дало можливість людям робити свідомий вибір у пошуках істини.

3. Не зважаючи на критику сучасників, У.Тіндаль зробив вагомий внесок для перекладу Священного Писання на національну англійську мову, що заклало основу для інших перекладів Біблії.

Список використаних джерел:

1. Records of the English Bible / ed. by A. W. Pollard. Kent : Wm. Dawson & Sons Ltd., 1974.

2. Butterworth C. The literacy lineage of the King James Bible. 1340–1611. Philadelphia : University of Pennsylvania Press; London, Oxford University Press, 1941. 394 p.

3. Thompson C. R. The Bible in English 1525–1611. New York : Cornell University Press, 1963.

4. Daniell D. William Tyndale: A Biography. New Haven and London: Yale University Press, 1994. 429 p.

5. Mozley J.F. William Tyndale. London: Society for promoting Christian knowledge; New York: The Macmillan Co., 1937. 364 p.

6. Kenyon S. F. The story of the Bible. London : Butler & Tanner Ltd., 1947.

7. Tyndale W. Obedience of a Christian Man and How Christian Rulers Ought to Govern. Benediction Books, 2009. 230 p.

8. Tyndale W. Tyndale's New Testament. A modern-spelling edition of the 1534 translation / Ed. and introduction by David Daniell. New Haven and London: Yale University Press, 1989. 429 p.

КОРЧУК О. С.

*викладачка кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут*

ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ОДРУЖЕНЬ ТА РОЗЛУЧЕНЬ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Умови воєнного стану створюють причини, які зміцнюють або руйнують українські сім'ї. За офіційними даними Міністерства юстиції, попри війну та окупацію, в Україні зареєстровано рекордну кількість шлюбів - 103903. У порівнянні з даними за перше півріччя 2021 року, кількість шлюбів збільшилася на 20%, а кількість розлучень зменшилася на 32%. Виходячи із даних статистики, пропонуємо проаналізувати зазначену тематику з акцентом на тенденції, притаманні сфері одружень та розлучень під час російсько-української війни.

Результати дослідження. У процесі вибору шлюбного партнера відіграють роль багато різних факторів, оскільки шлюб усе менше регламентується економічними чи політичними чинниками. Не зважаючи на те, що в певні моменти свого життя людина може залишатися на самоті, вона завжди прагне, щоб її розуміли та приймали, прагне бути комусь потрібною та коханою. Сама по собі людина, з одного боку, бажає кохати, віддавати іншому свою турботу, накопичену ніжність, ділитися з іншою людиною сокровенним та особисто значущим, а з іншого, очікує подібне у відповідь. У людській спільноті склалося так, що надійним засобом реалізації цих потреб визнано шлюб і сім'ю. Це становище призводить до того, що провідними детермінантами вступу до шлюбу стають духовна близькість, кохання, єдність цінностей та світосприймання [4].

Загальновідомо, що війна вчить цінувати родинні зв'язки, близьких і рідних людей. Збільшення рівня шлюбів в умовах війни має свої причини, а саме українська нація стала ще емоційнішою, чуттєвішою і турботливішою. К. Юнг писав про те, що серйозною причиною щиросердечних розладів і захворювань є «блокування психічної енергії»; це відбувається, коли людина, ідучи від труднощів, не реалізовує своє життєве покликання. Любов у родині рятує від самотності, дає можливість повного (не лише тілесного, сексуального) прийняття людини. Саме родина надає людині всі ресурси для самоактуалізації [3]

Більшість живе за принципом «жити сьогоднішнім днем», бо є страх, що завтра може і не бути. «Шлюбів побільшало через те, що війна згуртувала і зблизила один до одного тих, хто залишився тут. Померти одруженими виявилось набагато ціннішим. Також є страх втратити кохану людину. Тому що мозок сприймає теперішній відрізок часу як надто короткий та небезпечний. І тому пришвидшив процеси, які раніше могли розтягуватись на роки», – ділиться думкою психотерапевт Елліс Мурр [2].

За час повномасштабного вторгнення Росії, з України виїхало до 7 мільйонів людей. Переважно жінки і діти, чоловіки залишилися в Україні. Ця ситуація накладає серйозний відбиток на стосунки, і буде мати негативні наслідки. Жінки, які виїхали за кордон, відчули дещо інший рівень життя і стосунків. Цілком можливо, що частина жінок знайде собі пару і залишиться жити в іншій країні. Багато чоловіків через довгу відсутність партнерок починають створювати інші зв'язки. Тому дуже часто можна зустріти такий опис профілю чоловіка на сайті знайомств: «Познайомлюсь з дівчиною. Дружина виїхала за кордон».

Дослідники сімейних взаємин прийшли до висновку, що безкризовий розвиток сім'ї неможливий, проте не всі причини призводять до її руйнування. До найважливіших факторів, що мають вагомий вплив на руйнування сім'ї, відносить економічну ситуацію в країні, ослаблення соціально-культурних норм, розвиток у суспільстві культури споживання [1]. Але війна вносить свої корективи. Ми змушені навести перелік причин, які призводять до розлучень: подружжя, які після шлюбу перший раз зіткнулося з важкою ситуацією (війна), з психологічним тиском, і побачили одне одного в іншому світлі; чоловіки та дружини, які ніколи раніше не проводили багато часу разом, а на початку війни зіткнулося з 24-годинним перебуванням в одному будинку; пари, які внаслідок війни були змушені роз'їхатися по різних регіонах чи країнах та зрозуміли, що вони в принципі не потрібні одне одному та почувають себе щасливими без другої половинки; подружжя, в яких дружина змушена була поїхати за кордон з дітьми, а у чоловіка з'явилася в Україні коханка, або навпаки; ті, хто вже давно планували розлучитися, але постійно відкладали цей важкий крок.

Підкреслимо, що офіційна статистика по Україні не може повною мірою відобразити реальний стан щодо розлучень. Пара може формально розійтись, але це не зафіксовано юридично. Після війни кількість розлучень може бути рекордною. Такі прогнозовані тенденції можемо озвучити на сьогодні.

Висновки. По-перше, основна особливість воєнного періоду для багатьох пар стала фактором хороших змін в особистому житті, в Україні зареєстровано рекордну кількість шлюбів - 103903. По-друге, позитивною стороною цього складного періоду є те, що багато сімейних пар переосмислило своє життя - і це стало поштовхом до хороших змін і якісних стосунків. Війна навчила цінувати і берегти один одного. По-третє, кризові періоди або згуртовують сім'ю, або її руйнують. Сімейне життя багатьох

українців не витримало випробування війною, але загальна тенденція є позитивною, оскільки кількість розлучень зменшилася на 32%, що є одним із ефективних показників відображення сімейного стану будь-якої нації, у нашому випадку - держави Україна.

Список використаних джерел:

1. Поліщук В. М., Ульїна Н. М., Поліщук С. А. Психологія сім'ї: навч. посіб. / ред. В. М. Поліщук. 2-ге вид. Суми : Ун-т кн., 2009. 282 с.
2. Гончарова К. Сім'я на дві країни. Чи стало в Україні більше розлучень під час війни. *РБК-Україна*. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/razorvannye-otnosheniya-stali-ukraintsy-chashche-1662039143.html> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Федоренко Р. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 363 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153585033.pdf> (дата звернення: 03.10.2022).

КУЛІНСЬКА Л. В.

*викладачка кафедри германської філології
Український гуманітарний інститут*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ РОСЛИННОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну, фразеологія становить труднощі при освоєнні мови, проте після здобуття знань фразеологізмів здобувачі починають говорити як англійці, розуміють їх з пів слова, їхня мовна готовність стрімко зростає. Здобувачі можуть дуже лаконічно і точно висловлювати свою думку, будучи впевненими у правильності її вираження. Хороше знання мови, зокрема англійської, не можливе без знання фразеології, оскільки це полегшує читання як публіцистичної, так і художньої літератури. Мудре використання фразеологізмів робить мову більш ідіоматичною. За свою тисячолітню історію англійська мова збагатилася величезною кількістю виразів, які люди знайшли для себе вдалими, влучними та красивими. Фразеологізми англійської мови не перекладаються буквально, їх присутність робить мову яскравішою та образнішою, проте ускладнює розуміння мови та читання книг, де використання фразеологізмів є досить поширеним.

Актуальність теми зумовлена тим, що переклад фразеологізмів та фразеологічних одиниць викликає серйозні труднощі. Англійський фразеологічний фонд дуже збагачений своїм різноманіттям. Це складний конгломерат споконвічних і запозичених фразеологізмів. Тема залишається **актуальною** впродовж довгого періоду, оскільки здобувачам потрібно оволодіти перекладом англійських фразеологізмів з англійської мови на українську.

Англійський фразеологічний матеріал з елементами рослинної термінології є дуже важливим для лінгвокраїнознавства та вивчення мови в цілому.

Мета дослідження: охарактеризувати роль і значення культурної компетентності за рахунок використання фразеологізмів з елементами рослинної термінології при вивченні англійської мови та виявити вплив фразеологізмів на знання мови здобувачами, дослідити проблему перекладу фразеологічних одиниць з елементами рослинної термінології, які змінюють свою семантику під час перекладу з мови оригіналу. **Об'єктом дослідження** є фразеологізми з елементом рослинної термінології.

Огляд джерел. Вивченню та використанню фразеологізмів приділяється чимало уваги в лінгвістичних дослідженнях. Великий внесок у розвиток праць про фразеологію та проблем її вивчення зробив академік В.В.Виноградов, що першим ввів у лінгвістику поняття «фразеологічної одиниці» [2, с. 124]. Він створив класифікацію фразеологізмів за рослинними ознаками та семантичним принципом, згідно з яким усі фразеологізми поділяються на фразеологічні сполучення, фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення.

О.Ахманова визначає фразеологізм як словосполучення, у якому семантична монолітність має визначну роль [7, с. 504]. Інший відомий лінгвіст А.В.Кунін запропонував класифікувати фразеологізми за морфологічним принципом та особливо досліджував використання фразеологічних одиниць з рослинним компонентом [5, с. 37].

Результати дослідження. Особливі складнощі виникають у процесі перекладу семантично багатьох лексичних одиниць, виникає завдання, як правильно розшифрувати фразеологізми та адекватно відтворити те, що несе у собі текст оригіналу.

У процесі розвитку англійської мови у ній накопичилася велика кількість, виразів, фразеологізмів, які дозволяли прикрашати та емоційно забарвлювати мовлення. Мова з використанням англійських фразеологізмів стає більш красивою та милозвучною. Фразеологізми не тільки прикрашають мову, вони також дозволяють скоротити складні речення до простих стійких виразів (іноді до двох-трьох слів).

Наведемо приклади фразеологізмів з елементами рослинної термінології :

- *to read the tea-leaves* – гадати на кавовій гущі.
- *Apple of discord* – яблуко роздору,
- *Not laugh at this old chestnut* – це вже не смішно,
- *To nip something in bud* – присікти щось при корінні, обрубати, не допустити,
- *Like two peas* – як дві краплі води.
- *blue rose* – недосяжне бажання.
- *to rest on ones laurels* – поживати на лаврах.

- *to stop beating around the bush* – припинити ходити довкола, тобто бути конкретнішим,
- *to be as fresh as daisy* – бути як свіжий огірочок, сповнений сил,
- *Something is not a bed of roses* – робота – не мед.
- *The grass is always greener on the other side of a fence* – добре там, де нас нема, у сусіда, здається, краще.
- *A hot house* – теплична рослина (про людину)

Висновки. Дослідження теми стосувалося не лише адекватних еквівалентів у мові перекладу, але й відображало певну варіативність в українському перекладі. У процесі дослідження спостерігались спільні та відмінні риси ознак українських та англійських слів, різний ступінь їх експресивного забарвлення, граматичні трансформації, що виникають в процесі перекладу, іноді дуже подібне значення в нашій мові.

Список використаних джерел:

1. Смирницький А.И. Лексикологія англійської мови. М., Наука, 1956. 245 с.
2. Виноградов В.В. Лексичні питання в перекладі художньої прози. Москва: МГУ, 1978.
3. Влахов С., Флорин С.. Непереваемое в переводе: учебное пособие. М.: Международные отношения, 1980. 342 с.
4. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад. Львів, Вид-во при Львівському дер. ун-ті, 1989.
5. Кунін А.В. Фразеологія сучасного перекладу. Москва. 1972.
6. Амосова Н.Н. Основи англійської фразеології. Н.-Л. ,1963. 203 с.
7. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Едиториал УРСС, 1994. 571 с.

КУРИЛЯК Б.І.

*аспірант богослов'я Університету Цюріха,
викладач кафедри філософії, теології та історії церкви
Український гуманітарний інститут*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИМАСІЯ АДРУМЕНСЬКОГО КНИГИ ОБ'ЯВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Книга Об'явлення є унікальною книгою Нового Завіту через її специфічний апокаліптичний стиль. Крім того, вона містить багато важкозрозумілих та символічних видінь, які постійно привертати увагу тлумачів протягом історії християнства. Оскільки книга Апокаліпсис містить пророцтва, християнські мислителі намагались розпізнати ознаки часу та дізнатись майбутнє світу. Аналіз історії інтерпретації такої унікальної книги допомагає зрозуміти причини виникнення різноманітних трактувань, розкрити багатозначність біблійного тексту та краще пізнати глибину пророцтв. Також подібне дослідження допомагає не

повторювати помилки минулих коментаторів. Метою дослідження є висвітлити тлумачення Примасія Адруменського на книгу Апокаліпсис.

Результати дослідження. Примасій Адруменський (VI ст.) був єпископом Гадрумета (Африка) між 550 і 560 роками [1, с. 304, 305]. Його вважають «першим із великих середньовічних екзегетів Одкровення» [2, с. 110]. Вільям Вайнріх стверджує, що «найважливішим коментарем, який зв'язував інтерпретації Об'явлення Тіконія та Августина із Середньовіччям, був коментар Примасія Адруменського [3]. Енн Маттер стверджує, що «коментар Примасія знаменує другий етап ранньосередньовічної екзегези Апокаліпсису. Пізніша традиція насправді настільки зобов'язана Примасію, що можна стверджувати, що він, а не Вікторин чи Тіконій, є початком латинської середньовічної екзегези Апокаліпсису» [4, с. 41]. Візантійський екзегет вважав, що книгу Об'явлення необхідно тлумачити за допомогою духовного методу інтерпретації та стверджував, що слова Апокаліпсису містять «різні розуміння» [5, с. 125].

Примасій був одним із перших, хто спробував розділити текст для легшої інтерпретації. Християнський єпископ поділив свій коментар на п'ять книг: 1. Сім церков; 2. Сім печаток; 3. Сім труб і жінка, одягнена в сонце; 4. Звірі з суші та моря, сім язв; 5. Агнець на престолі, нове небо та нова земля [4, с. 43]. Примасій розглядав видіння Одкровення як символічний опис історії земної церкви від апостольського періоду до Другого приходу Ісуса Христа, однак мав «схильність мовчати про історичні події свого часу та говорити про історію в загальному, а не в певному сенсі» [6, с. 41]. Символ церкви Примасій Адруменський вбачав в образі жінки (Об. 12) [3].

У своєму коментарі Примасій виступав проти аріанського вчення та інших єретиків, що непокоїли церкву [5, с. 127]. Зокрема він стверджував, що фраза «Альфа і Омега» (Об. 1:8; 22:12,13) свідчить про вічність Отця і Сина, оскільки за допомогою метода гематрії вирахував число 801, яке має також слово $\tau\epsilon\rho\iota\upsilon\tau\epsilon\rho\alpha$ – голуб, символ Святого Духа [7, с. 41]. Примасій також використовував метод гематрії при тлумаченні числа 666. Він пише про ім'я «Αντρωος» та перекладає його як «противник честі» [3, с. 212]. Крім того, він додає ще одне ім'я з числовим значенням 666 – «Αρνομε», що означає «я заперечую». Обидва імені Примасій вважає припустимими до антихриста. Примасій пише: «Отже, скажеш ти Αντρωος, тобто «противник честі», або Αρνομε, тобто «я заперечую», - і те, й інше справедливо можна буде віднести до антихриста, щоб через дві частини мови, а саме через іменник і дієслово, зрозуміти і характер особистості, і жорстокість дії» [3, с. 212, 213].

Важливим внеском у тлумачення книги Об'явлення є «споглядальна інтерпретація» Примасія [8, с. 244]. Християнський письменник захищає суворе життя і пропонує «аскетизм як стан есхатологічної готовності» [2, с.113]. «Результатом є інтерпретація Апокаліпсису, яка сильно підкреслює особистий аскетизм і переваги споглядального чернечого життя» [8, с. 244]. Крім того, Примасій зробив значний «внесок у формування культу святих» [2, с. 111]. Ідея про те, що благодать прощення пов'язана із заступництвом

святих, виявилася важливою «для релігійних орденів, що зароджувались, а згодом і для великих монастирів та церков, фінансове здоров'я яких все більше залежало від відданості вірних, які відвідували мощі в пошуках заступництва святих» [2, с. 111].

Висновки. Аналізуючи тлумачення Примасія Адруменського, можна дійти висновку, що його методи запозичені в Тіконія та Августина. Він виступав за духовне тлумачення книги Об'явлення. Хоча Примасій сприймав апокаліптичний твір Нового Завіту як опис історії церкви, проте не виокремлював певні історичні події. В інтерпретації числа 666 екзегет вибирає метод гематрії та додає свої варіанти імен. Оригінальний вклад Примасія в тлумаченні Апокаліпсису полягає в його споглядальній інтерпретації та аскетизмі, які посилюють формування культу святих.

Список використаних джерел:

1. Simonetti M. Encyclopedia of Ancient Christianity. Downers Grove, Illinois: IVP Academic, 2014.
2. Ryan M. A Companion to the Premodern Apocalypse. Leiden, The Netherlands: Brill, 2016.
3. Weinrich W. Revelation. Downers Grove, Illinois: IVP Academic, 2006. (Ancient Christian Commentary on Scripture).
4. Emerson R., McGinn B. The Apocalypse in the Middle Ages. Ithaca and London: Cornell University Press, 1992.
5. McAllister C. The Cambridge Companion to Apocalyptic Literature. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. (Cambridge Companions to Religion).
6. Wainwright A. Mysterious Apocalypse: Interpreting the Book of Revelation. Nashville: Abingdon, 1993. 288 с.
7. Koester C. Revelation: A New Translation with Introduction and Commentary. New Haven & London: Yale University Press, 2014. 928 с. (The Anchor Yale Bible Commentaries).
8. Lumsden D. 'Touch No Unclean Thing': Apocalyptic Expressions of Ascetic Spirituality in the Early Middle Ages. *Church History*. 1997. №66.

КУРИЛЯК В.В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, богослов'я та церковної історії
Український гуманітарний інститут*

АКСІОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПІДТРИМКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Більшість знайомі з таким терміном, як цінність. Цінність, своєю чергою, є предметом вивчення такої науки як аксіологія. Аксіологія – це наука про цінності. До цінностей зазвичай належать духовні, моральні, естетичні, соціальні, культурні тощо. Одним із розділів аксіології є наука про цінності освіти, яка є системою ідеалів, канонів, принципів, що регулюють освітню сферу і будують освітній компонент у структурі людської особистості.

Як результат, освітня система будь-якої країни в комплексі є особливою національно-етнічною та культурною цінністю. Тому існування різноманітних освітніх систем у різних країнах становлять комплекс однієї глобальної цінності під назвою освіта. Спроба знищити одну з освітніх систем, яка має власну історію розвитку, традиції, видатні особи, які її будували, унікальну мову тощо, потребує вагомих аргументів і пояснень насамперед перед міжнародною спільнотою. Це **актуально** у XXI столітті, оскільки європейську демократію було створено для того, щоб захистити права всіх, хто живе за її законами, тим більше, якщо йдеться про цілу націю. У нашому випадку про український народ.

Результати дослідження. Виходячи з вищенаведеного, ми повинні поставити низку аксіологічних питань. Чому важливо підтримувати вищу освіту в Україні? Якщо в XXI столітті дозволено фізично знищувати та робити «військовими інвалідами» та психологічно травмувати цілу націю, у чому тоді цінність людського життя?

Якщо в XXI столітті мільйони сімей змушені бути розділені і втрачати рідних через війну на території цілої країни, у чому тоді цінність сім'ї?

Якщо у XXI столітті святкують весілля під вибухи бомб у військових шинелях, у чому тоді цінність кохання?

Якщо у XXI столітті одна країна може розпочати війну проти іншої, керуючись імперськими амбіціями, у чому тоді цінність миру?

Якщо у XXI столітті одна держава не визнає суверенітет та межі іншої, у чому тоді цінність терміна «держава»?

Якщо у XXI столітті люди змушені втрачати роботу, бо одна держава фізично знищує громадянську інфраструктуру іншої, у чому тоді цінність людської праці?

Якщо у XXI столітті одна держава руйнує ракетами культурні пам'ятки іншої, у чому тоді цінність творчості?

Якщо у XXI столітті одна держава через свої ЗМІ робить іншу державу нацистською, у чому тоді цінність істини?

Якщо у XXI столітті президент найбільшої країни світу публічно обіцяв, що не почне війну проти сусідньої країни, але порушив своє слово, у чому тоді цінність честі?

Якщо в XXI столітті російські ракети руйнують храми, церкви та релігійні споруди. У чому тоді цінність віри?

Якщо у XXI столітті для захисту своєї країни необхідно віддати життя, у чому тоді цінність патріотизму?

Якщо в XXI столітті одна держава хоче поневолити іншу, у чому тоді цінність свободи?

Якщо у XXI столітті є дослідження на тему «Чому важливо підтримувати вищу освіту в Україні?», у чому тоді цінність освіти?

Виходячи з вищенаведених питань, на які Україна та міжнародне співтовариство не може отримати відповіді від Російської Федерації, змушені констатувати, що найбільшою цінністю будь-якої держави є межі, які були

визнані міжнародною спільнотою, у тому числі вищу освіту цієї країни, яка вчить цим стандартам своїх студентів. Українська освіта має власну історію, мову, культуру, традиції, цінності. Тому підтримка та збереження вищої освіти України є важливою складовою та проявом гідної солідарності від освітніх систем інших держав.

Якщо не підтримувати українську вищу освіту у цей найскладніший історичний момент для суверенної України, то в результаті ми отримаємо таку картину. У XXI столітті кожна добре озброєна країна може дозволити безкарно порушити межі іншої країни. Без попередження системно скидати бомби та ракети на цивільну інфраструктуру, у тому числі дитячі садки, школи, університети, лікарні тощо. Тоді навіщо у світі вивчають уроки історії Першої та Другої світових війн? Завдяки освітнім системам, що функціонують у різних країнах світу, сформовано найбільшу цінність земної цивілізації – людину в повному розумінні цього слова. Якщо задля збереження особи президента Російської Федерації міжнародне співтовариство поступиться однією нацією, що має свою історію, систему освіти, культуру та, головне, - її громадян, тоді майбутні покоління змушені будуть червоніти за своїх предків. Така картина вже спостерігалася, коли цивілізований світ заплющив очі на нацизм, зокрема знищення Гітлером єврейської нації. Чи варто повторювати жахливі уроки минулого?

Українська вища освіта така ж цінна, як освіта будь-якої демократичної держави. Тому підтримка та збереження вищої освіти в Україні в умовах війни свідчить про те, що світова спільнота розуміє зміст загальнолюдських цінностей та намагається діяти відповідно до них. Вимушені визнати, що сьогодні є низка країн та відомих особистостей, які заради збереження миру на землі готові пожертвувати українською нацією. Подібні заклики про те, що необхідно поступитися Російській Федерації для того, щоб війна не вийшла за межі російсько-українських кордонів. Більше того, окремі європейські країни енергетично страждають, тому їхні мешканці ставлять питання, чому ми змушені платити вдвічі більше за паливо? Хіба це наша війна? Так, війна не ваша, але тоді у чому цінність партнерських відносин між державами? Навіщо тоді вивчати «політологію», «правознавство», «історію міжнародних відносин» тощо, якщо зміст цих предметів не має практичної цінності?

Тому збереження та підтримка вищої освіти в Україні є проявом та підтвердженням того, що загальнолюдські цінності мають значення у XXI столітті. Історія збереже список країн, які жертвували своїми благами заради допомоги іншій нації. Масмедіа майбутнього розкажуть і покажуть, хто діяв відповідно до набутих людством цінностей, а хто залишився осторонь. Одні нащадки пишатимуться своїм лідером, інші переписуватимуть і стиратимуть сторінки своєї історії, виправдовуючи свої дії диктатором-президентом чи відсутністю можливості діяти за совістю. Проте вища освіта кожної ціннісно мислячої країни збереже уроки, які передаватимуться наступним поколінням. Тому питання про те, що викладачі розкажуть своїм студентам. Ми в кризовій ситуації, коли Російська Федерація безпричинно

знищувала Україну, підтримали і прихистили студентів та викладачів з українських університетів, або ми змушені були дбати насамперед про себе. Потреби ніколи не перевершать цінності – ця істина є серцем вищої освіти кожної ціннісно орієнтованої країни.

Висновки. Тож чому потрібно підтримувати українську освіту? Відповідь дуже проста, адже це символ сучасних досягнень демократії у різних країнах світу. Це основа сучасного суспільства, коли країни визнають та підтримують одна одну на міжнародному рівні за допомогою взаємодії різних освітніх систем.

КУРИЛЯК В. В.

*PhD, доцент,
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви,
Український гуманітарний інститут*

МЄРЄНКОВ Г.

*старший викладач
кафедрі філософії, теології та історії церкви
Український гуманітарний інститут*

БЕЗУМОВНА ДОПОМОГА ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП МІСІЇ. АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ADRA UKRAINE З ВІРЯНАМИ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ

Актуальність дослідження. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну за останніми підрахунками близько 6,6 млн українців залишили країну, 6,6 стали внутрішньо перемішеними особами, а 17.7 млн осіб потребують гуманітарної допомоги. Наприклад: «Станом на 15 серпня Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні зафіксовано понад 13 000 жертв серед цивільного населення (5514 убитих і 7698 поранених) від початку війни, хоча реальні цифри можуть бути значно вищими» [1]. Розуміючи рівень заподіяних збитків, а саме матеріальних, фізичних, психологічних, моральних та інших, церковні організації України відгукнулися та доєдналися через вірян, церковні гуманітарні організації, різноманітні соціальні проєкти тощо, щоб на практиці допомагати кожному, хто цього потребує.

Однією із таких організацій є ADRA – Адвентистське агентство допомоги та розвитку, засноване Церквою адвентистів сьомого дня [2]. Християнські церкви, як правило, стоять на захисті інтересів нужденних, однак в тому, як церкви здійснюють гуманітарну допомогу, завжди є ряд відмінностей, які не притаманні нерелігійним гуманітарним центрам та організаціям. Тому **ціль** нашого дослідження полягає в тому, щоб на прикладі однієї гуманітарної організації, заснованої церквою, а також на прикладі їхньої взаємодії виділити та оцінити ці відмінні аспекти, в жодному

разі не принижуючи або не перебільшуючи роль одних організацій перед іншими.

Результати дослідження. Згідно із звітом, розміщеним на офіційному сайті ADRA Ukraine, станом на 7 жовтня 2022 року допомога постраждалим від цієї організації була надана за такими напрямками. Серед згаданих: евакуація з гарячих точок, соціальні перевезення – допомогу отримали понад 46 тисяч осіб; продовольча допомога у вигляді продуктових наборів, хліба тощо – понад 2 800 000 осіб; постачання питної води – доставили понад 194 000 літрів; фінансова підтримка – загальна сума виплат становить 189 543 600 грн; а також постачання медикаментів, психологічна та інформаційна підтримка тощо» [3].

З впевненістю можна сказати, що подібні напрями роботи є пріоритетними й для інших гуманітарних організацій, чиї статистичні дані можуть бути набагато більшими. Однак, оскільки в основі дослідження – не порівняння обсягів допомоги, а оцінка зв'язку соціального та духовного у процесі здійснення гуманітарної допомоги, пропонуємо зосередитися саме на цьому. За основу дослідження, як було сказано раніше, ми взяли гуманітарну організацію ADRA Ukraine, яка є підрозділом Всесвітньої ADRA. Сама організація заснована Церквою адвентистів сьомого дня, що має історію понад 100 років. Своім кредо ADRA обрала «Змінюючи одне життя – ми змінюємо весь світ». Хоча ADRA є глобальною гуманітарною ланкою Церкви АСД, вона завжди себе позиціонує як благодійну організацію, яка, хоча і керується базовими релігійними цінностями (віра як мотивація і «джерело сили», «біблійні вірування у справедливість, співчуття та любов» [4]), але водночас дистанціюється від зовнішніх релігійних практик. У своїх брифах (інструкціях для співробітників та партнерів) благодійна організація підкреслює: «ADRA Ukraine допомагає всім нужденним, незалежно від їхнього віросповідання та ставлення до релігії в цілому. Тож просимо вас не акцентувати увагу на релігійній складовій процесу. Також просимо вас не пов'язувати євангельське служіння із акціями видачі гуманітарної допомоги, оскільки ми допомагаємо всім нужденним людям без винятку» [5].

Проблема полягає в тому, що такий аргумент з проханням зовсім відокремити євангельську проповідь від соціального служіння зрозумілий не всім вірянам-адвентистам. Адже багато хто з членів церкви звик розуміти соціальне служіння, у тому числі видачу гуманітарної допомоги нужденним, як частину місіонерського служіння. Такі адвентисти можуть вважати за священний обов'язок поширювати доктринальне вчення серед тих, хто потребує допомоги. У багатьох вірян обов'язково може виникнути запитання, чому вони не можуть поєднати гуманітарну допомогу з проповіддю, адже при цьому вони все одно допомагають «усім нужденним без винятку» – тобто, згода з проповіддю або прийняття доктрин не є умовою, щоб отримати допомогу. Проте, такі адвентисти бажали б зробити умовою отримання людьми допомоги не їхні релігійні погляди, а лише

формальне слухання проповіді – зі сподіванням, щоб хоча б деяких з людей ця проповідь зацікавить і своєю суттю.

Слід сказати, що спеціально підготовлені волонтери з числа адвентистів, які працюють для ADRA Ukraine, знайомі з інструкціями благодійної організації і виконують їх. Тому йдеться про тих адвентистів, які можуть бути задіяні на місцях у наданні допомоги стихійно, у ситуації, коли не було можливості пройти спеціальний інструктаж. Бачення процесу організації допомоги такими адвентистами може бути наступним: запрошення людей до церкви з обіцянкою дати допомогу, проповідь пастора перед аудиторією запрошених, і лише у фіналі заходу надання допомоги нужденним. Прості адвентисти можуть не бачити в такій послідовності проблему, адже вони від щирого серця вірять, що в першу чергу людина повинна отримати «духовний хліб», який може врятувати для вічності, а фізичний, за яким людина власне й прийшла, вона і так отримує у будь-якому разі. Немає значення, це відбувається індивідуально чи публічно, але, по суті, мотивом тут виступає бажання дати нужденній людині дещо більш важливе, ніж те фізичне, з чого складається гуманітарна допомога – у додаток до фізичного дати людині ще й духовне. Водночас таке розуміння «священного обов'язку вірянина» й така послідовність дій часто призводить до розчарування у самому соціальному служінні й іноді навіть до відмови від нього. Адже ті віряни, які очікують, що проповідь повинна одразу вплинути на людей зі світу й зробити їх більш духовними, на практиці стикаються з тим, що в багатьох випадках будь-яке соціальне служіння (не тільки пов'язане з допомогою від ADRA) так не працює. Як правило, за гуманітарною допомогою приходять бідні верстви населення, які можуть не мати вищої освіти, натомість мають проблеми із шкідливими звичками, проблеми в сім'ї, зі здоров'ям тощо. Відповідно, багатьом з них притаманна некультурна поведінка на точках роздачі допомоги. Це виявляється у лайках між собою, у з'ясуваннях, кому дісталось більше допомоги, або чому її можна отримати не кожного тижня. Як правило, більшість подібних звинувачень є необґрунтованими, оскільки поділ продуктів чи інших гуманітарних вантажів відбувається за універсальними правилами. Один з пасторів, який допомагає на півдні України і поширює гуманітарну допомогу, розповів, що одного разу за гуманітарною допомогою прийшли люди, які не відповідали критеріям тих, кому вона призначалася, тому пішли скаржитися меру міста на церкву. Мер порадив піти подякувати церковним волонтерам за ту кількість допомоги, яку надала церква з початку війни. Одна людина із цієї групи повернулася і вибачилася перед волонтерами.

Серед таких лайок або скарг виявляється справжній характер людей. Спостерігаючи за такою поведінкою присутніх, прості віряни бачать різницю між собою та тим, кому допомагають. І можуть втратити бажання продовжувати допомагати, розуміючи, що духовне насправді не цікавить більшість з тих, хто прийшов. Таке розчарування може привести до певного

самозвеличення, сприйняття себе як більш праведних, більш угодних Богу людей, ніж ті, які не цінують всю повноту дарів, які Церква для них приготувала.

Іншою проблемою може бути розчарування з боку людей, які прийшли отримати гуманітарну допомогу. Іноді можна почути історії, подібні до наступної (в ній не йдеться про розпорядження допомогою саме від ADRA, але цей випадок демонструє бачення соціального служіння багатьма вірянами). Один чоловік, знаючи умову, що задля отримання допомоги треба відвідати п'ять зустрічей в церкві, вже після третьої запитав, а чи можна отримати хоча б частину допомоги, щоб не відвідувати наступні зустрічі. Йому сказали – ні, треба відвідати усі п'ять, бо допомога не розбивається на частини. У цьому випадку жорсткі умови відвідати увесь цикл проповідей задля отримання допомоги можуть відштовхувати людей через явну маніпулятивність такої євангелізації. А відвідування проповідей може бути здебільшого формальним.

Отже, можна зрозуміти позицію керівників ADRA, які наполягають на абсолютній безумовності роздачі гуманітарної допомоги церковними волонтерами. І не тільки через вимоги донорів благодійної організації. Так, на думку віце-президента ADRA Ukraine Артема Діхтярука, набагато більш ефективним є таке соціальне служіння, коли за допомогу нічого не вимагають натомість. Деякі люди можуть самі запитати, що за організація здійснює таку допомогу. І тоді церковний волонтер або пастор може розповісти і про ADRA, і про церкву, запросити на богослужіння. Але лише тоді, коли бенефіціар сам поставить запитання. «Нав'язувати самому – це неправильно. Це навпаки, мені здається, відштовхує людей від Бога і від церкви», – переконаний Артем Діхтярук.

Таким чином, бачення соціального служіння і його зв'язку з євангельською вісткою кардинально відрізняється в працівників ADRA і в багатьох вірян Церкви АСД. Працівники ADRA намагаються слідкувати, щоб гуманітарна допомога роздавалася церковними волонтерами всім людям без додаткових умов, пов'язаних з бажанням вірян бути місіонерами для цих людей. Соціальне служіння саме по собі вважається частиною місії церкви і може опосередковано зробити деяких людей відкритими до духовних істин, оскільки таке безумовне служіння підвищує репутацію церкви, її імідж.

У той же час багато хто з адвентистів (як рядових, так і пасторів) налаштований за будь-якої нагоди використовувати гуманітарну допомогу як місіонерський інструмент, привід для євангелізації, вважаючи, що жодної проблеми цим не створює, адже допомога все одно роздається безкоштовно. А умова відвідати лекції або проповіді перед отриманням допомоги повинна показати, з одного боку, зацікавленість людини, а з іншого, повинна допомогти церкві виконати свою місію – поділитися зі світом біблійною звісткою.

Висновки. Зрозуміло, що дві вищенаведені позиції суперечать одна одній. Що є джерелом такої суперечності? На нашу думку, важливу роль в цьому відіграє наступний фактор. Адвентисти привчені сприймати фізичне, соціальне і духовне у цілісності, нерозривній єдності цих компонентів. Тож багатьом з них важко уявити допомогу через фізичне або соціальне без духовної складової. Крім того, вчення адвентистів містить такі твердження, зокрема про медико-місіонерську роботу, де сказано, що вона є «правою рукою благовістя», тобто, медичне служіння «відчиняє двері» для біблійної проповіді. Крім того, для церкви традицією стали євангельські програми, під час яких частина лекцій присвячена здоров'ю, а частина – духовним істинам. Безкоштовна роздача Біблій на євангельських програмах також відбувається після відвідання певної кількості лекцій. За аналогією, багато хто з вірян таким чином сприймає і гуманітарне служіння, вважаючи, що воно покликане «відчинити двері» для проповіді тим, кому призначена гуманітарна допомога. І хоча в такій інструменталізації соціального служіння виявляється певна маніпулятивність, яку віряни не до кінця можуть усвідомлювати, більшість з них діє у межах власних церковних традицій, адже саме церква вчить використовувати інші види служіння як плацдарм для місіонерства.

Виходом з такої ситуації є розуміння, що «місійне (і вужче – соціальне) має передувати місіонерському» [6, с. 146] – а не навпаки, отже, адвентистам в Україні потрібні як інструктажі від благодійних організацій, як-от ADRA Ukraine, так і переосмислення механізмів зв'язку соціального і духовного, місійного і місіонерського.

Список використаних джерел:

1. Криза в Україні 2022: 6 місяців гуманітарного реагування. *IOM UN. Migration*. 2022. URL: <https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%202022%206%20%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8F%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B3%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>. (дата звернення: 03.10.2022).
2. *ADRA Ukraine*. URL: <https://www.adra.ua/> (дата звернення: 02.10.2022).
3. Продовольча і фінансова допомога, психологічна підтримка, соціальні перевезення — підсумки тижня ADRA Ukraine. *ADRA Ukraine*. 2022. URL: <https://www.adra.ua/%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b4%d0%be%d0%b2%d0%be%d0%bb%d1%8c%d1%87%d0%b0-%d1%96-%d1%84%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%b0-%d0%b4%d0%be%d0%bf%d0%be%d0%bc%d0%be%d0%b3%d0%b0-%d0%bf%d1%81%d0%b8/>. (дата звернення: 03.10.2022).

4. ADRA Graphic Standards Manual & Branding Guide. P. 7.

5. Бриф для партнерів ADRA Ukraine.

КУЦЕПАЛ С. В.

*доктор філософських наук, професор
професор кафедри теоретико-правових дисциплін*

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МЕТАМОДЕРНІЗМ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ РИСИ

Актуальність дослідження. Домінантною філософемою другої половини ХХ ст. можна сміливо назвати постмодернізм - суперечливий, неоднозначний, іронічний, проте надзвичайно звабливий спосіб осягнення світу. Бунтівний пафос постмодернізму вдало підкреслив І.Хасан, репрезентувавши останній як бажання зривати маски зі звичних феноменів та явищ, як свято мовчання та маніфестації Іншого/Відмінного, Пригніченого, що завжди був на маргінесі культури та ідеології Заходу.

Проте триумф постмодернізму був недовгим, почали «звучати» нові голоси при описі світу третього тисячоліття, і вже у 2002 році канадська дослідниця Лінда Хатчеон оголосила про «кінець постмодернізму» у своїй книзі «Політика постмодернізму» (The Politics of Postmodernism) [1, р. 165–166]. Проте, на думку англійського дослідника Едварда Докса, офіційним «днем смерті» постмодернізму можна вважати 24 вересня 2011 року, коли відкрилась виставка «Postmodernism–Style and Subversion 1970–1990» [2].

Як зауважили канадські дослідники Дж.Тотт і Н.Брукс, постмодернізм перетворився на примару, на явище, що вже минуло або померло, проте ми все ще влаштуємо його поминки [3]. У ХХІ столітті з'явилося багато «нащадків» постмодернізму, одним з найвизнаніших серед яких є метамодернізм.

Метою дослідження є аналіз сутності та основних рис філософем метамодернізму.

Огляд джерел. Зазначена проблематика досліджувалася С.Абрамсоном та Р. ван ден Аккером, Н.Бруксом, Т.Вертмюленом, Е. Доксом, Л.Тернером, Л. Хатчеон та ін.

Результати дослідження. Варто коротко зупинитися на атрибутивних ознаках постмодернізму. Це, перш за все, поклоніння знаку, але не в класичному сосюрівському потрактуванні, а в якості симулякра, позбавленого зв'язку з реальністю, наділення знаку креативною силою, адже саме процесії знаків-симулякрів конструюють соціальну реальність, більше того, світ загалом репрезентується як глобальний текст. Ще один важливий концептуальний момент – створення нової концепції суб'єкта, що являє

собою множину біологічних та соціальних детермінант і геть позбавленого такого рудименту модерну як субстанціальна сутність.

Прогресивним пафосом відрізняється постмодерна теза про рівноважність будь-яких дискурсів, наслідком чого стає легітимація відмінності, визнання маргіналізованих груп та верств суспільства, перегляд відношення до раси, статі, гендеру тощо.

Онтоко-онтологічним тлом постмодернізму була стихія децентрування, породжена онтологічними та епістемічними сумнівами, «розсіяним сприйняттям» (В.Беньямін), які стали наслідком знайомства та захоплення креативними можливостями хаосу (тому закономірною є навіть поява спеціального евристичного конструкту «хаосмос», створеного та розтиражованого Ж.Дельозом та Ф.Гваттарі). Усі ці особливості певною мірою відбиваються і у численних інтелектуальних напрямках, що оголошують себе послідовниками постмодернізму. Серед них - перформатизм (Р.Ешельман), гіпермодерн (Ж.Ліповецьки), автомодерн (Р.Семюельс), діджімодерн (А.Кірбі), альтермодерн (Н.Бурріо), трансмодерн (Е.Дуссель), планетаризм (К.Морару), мегамодерн (Вермюлен, Аккер). Спільною рисою усіх перерахованих концепцій є прагнення маркувати нову культурну та світоглядну ситуацію на основі переосмислення ідеалів модерну, використовуючи напрацювання постмодерну.

Найбільш успішною варіацією постмодернізму можна вважати метамодернізм, створений Т.Вертмюленом та Р. ван ден Аккером у 2010 році. Вони стверджують, що термін метамодернізм використовується ними у двох сенсах – як «евристична мітка», що дозволяє розібратися з набором естетичних та культурних домінант сучасної епохи, а також як поняття, що уможлиблює класифікацію цих домінант. «Метамодерн, переступаючи через постмодерністський релятивізм і концептуальну плюральність, прагне зафіксувати і створити новий опис сучасної реальності. Це дає підстави сподіватися, що метамодерн – не новомодний чи черговий «ізм», а принципово нова філософська позиція, що відповідає сучасним світоглядним запитам» [4, с.16].

Метамодернізм представляє собою структуру почуття, не лише ту, що виникає як реакція на постмодерн, але й ту, що являє собою культурну логіку сучасної стадії глобального капіталізму. У цій якості метамодерн наскрізь просякнутий продуктивними суперечностями, кипучою напругою, ідеологічними утвореннями сучасної стадії капіталізму. Метамодернізм розвивається через систематичне прочитання тенденцій, які домінують у сучасних творах мистецтва та культури, а не через вивчення ізольованих явищ [5]

Метамодернізм запозичує у постмодерну дві основні категорії – плюралізм та іронію, але суттєво змінює їх, тепер вони покликані протистояти надіям та прагненням постмодернізму, тому «дискурс про сутність метамодернізму охоплюватиме процес відродження щирості, надії,

романтизму, афекту й відкритості до загальних концепцій і універсальних істин, аж поки ми не позбудемося всього, чого нас навчив постмодернізм» [6].

Основні ознаки метамодернізму класифікує Сет Абрамсон, він виділяє наступні ознаки зазначеної філософії:

1. Реалізація конвенційних стосунків між модернізмом і постмодернізмом.
2. Пріоритет діалогу над діалектикою.
3. Парадоксальність, можливість одночасного існування суперечливих феноменів.
4. Нівелювання поняття відстані завдяки можливостям сучасних гаджетів та технологій.
5. Варіативність суб'єктивностей, здатність поділяти суб'єктивність віртуального співрозмовника в Інтернеті.
6. Орієнтація на співпрацю.
7. Одночасність і генеративна невизначеність.
8. Повернення до генерування метанаративів задля оптимістичної оцінки трагедії
9. Інтердисциплінарність [7].

«Лейблом» метамодернізму стає нова чуттєвість, своєрідний синтез іронії, яка пронизує сучасну культуру, замінюючи цинізм та відстороненість постмодернізму на щирість та (спів)переживання метамодернізму, а іронію на постіронію. Суттєвою ознакою метамодерну є розхитування, коливання між «ентузіазмом модернізму» й «постмодерністською насмішкою». Більше того, метамодернізм уможливує повернення до метанаративів, щоб урятуватися від нудьги, втрати орієнтації, відчаю або морально-етичної бездіяльності, оскільки «метамодерний метанаратив - це не спроба створити й увічнити універсальні істини, або ж нівелювати відмінності між суб'єктами; швидше це спроба створити задовільні в локальних масштабах наративи, які об'єднують дві або більше реальності в метареальність» [8].

Як зауважує Т.Гребенюк, «дослідники вбачають ключові риси метамодернізму в переході від меланхолії до надії, в неоромантичній чутливості, в заміні постмодерністського паратаксисту, з його відсутністю формальних зв'язків, метаксистом як метафорою перебування між чимось і чимось – між модернізмом і постмодерном, між людьми тощо» [9, с.160-161].

У 2011 році британський художник Люк Тернер видає «Маніфест метамодернізму» [10], пасіонарний пафос якого – це заклик до звільнення не лише від «ідеологічної наївності» модернізму, а й від «цинічної нещирості» постмодернізму, засобом такого звільнення оголошується «прагматичний романтизм, що не скутий ідеологічними засадами» [12], основою культурної домінанти метамодернізму оголошується створення нової світоглядної парадигми на основі ідей як постмодернізму, так і модернізму.

Таким чином, **висновкові** результати проведеного дослідження такі: будь-яка епоха породжує власні світоглядні матриці, вихід за межі яких

детермінується соціальними колізіями та катаклізмами, наслідком чого стає нова соціальна ситуація.

Відповідно, актуалізується проблема створення нової світоглядної парадигми, тому модерн змінився постмодерном, а останній цілою низкою різноманітних концепцій, що мають спільну умовну назву, постпостмодернізм.

Особливе місце серед них належить метамодернізму, характерною рисою якого є допущення різноманітних світоглядних парадигм, сприйняття всього попереднього філософського досвіду без остаточного заперечення чи ствердження. Це синтез полярностей, коливання між двома протилежностями й одночасність їх врахування.

Список використаних джерел:

1. Hutcheon L. *The Politics of Postmodernism*. New York – London: Routledge. 2002. 232 p.
2. Docx E. Postmodernism is dead: Essay. *Prospect magazine*. L., 2011
3. Brooks N., Toth J. Introduction: A Wake and Renewed? *Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st / Rudrum D., Stavris N. (eds.)*. New York – London – New Delhi – Sydney: Bloomsbury Academic, 2015. P.183–190.
4. Шабанова Ю. Осциляція як вимір філософії метамодерну. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2019. Т. 2, № 2. С. 14–22.
5. Метамодернізм: історичність, афект и глибина после постмодернізма. Под ред.Р. ван дер Аккера, Э.Гибссонс, Т.Вермюлена. М.: РИПОЛ-классик, 2020. 289 с.
6. Turner L. Metamodernism : A Brief Introduction. *Notes on Metamodernism*. 2015. URL: <http://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (date of access: 03.10.2022).
7. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism. The blog. *The Huffington Post*. Jun 25, 2015. URL: http://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/ten-key-principles-inmet_b_7143202.html. (date of access: 03.10.2022).
8. Abramson S. The Metamodernist Manifesto. The blog. *The Huffington Post*. Apr. 04 2015, Updated Jun 01, 2015. URL: https://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/themetamodernist-manifes_7_b_6995644.html (date of access: 03.10.2022).
9. Гребенюк Т. В. Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Серія «Філологія»*.2018. Вип. 78. С.160–164.
10. Тернер Люк. Маніфест метамодернізму. Переклад укр. Krolikowski Art. URL: <https://thesyncretictimes.wordpress.com/2016/02/22/metamodernist-manifesto-ukrainian/> (дата звернення: 03.10.2022).

ЛІВАК П.Є.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри ТМФВ

Український гуманітарний інститут

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЯМ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Незвичайність ситуації, пов'язана із пандемією COVID-19, а також масштабна війна, розв'язана Росією проти України з 24 лютого 2022 року, із введенням військового стану, призвела до радикальних змін усіх аспектів життя суспільства, в тому числі і в навчальному процесі. При цьому, радикальні зміни привнесли масу проблем в контексті надання освітніх послуг на всіх рівнях країни, починаючи від дошкільних закладів, школи і закінчуючи усіма вищими навчальними закладами держави.

Безумовно, що такі радикальні зміни в освітньому просторі України заставили змінити саму концепцію надання освітніх послуг із пошуком нових механізмів (*форм та методів навчання*) та впровадження в роботу педагогів нових технологій, а саме – застосування інформаційних технологій онлайн-навчання, і потребує від викладачів вищих навчальних закладів, окрім своєї спеціальності, освоєння нових компетенцій у сфері інформаційних технологій.

У цьому аспекті важливість розбудови освітньої вітчизняної галузі фізичного культури та спорту на рівні структур освіти передових країн світу окреслена потребами, які визначені сучасними викликами для забезпечення високого рівня освіти, підвищення конкурентоспроможності та мобільності викладачів, студентів і науковців в галузі фізичної культури і спорту.

При цьому виникли певні обмеження в процесі викладання медико-біологічних дисциплін майбутнім учителям фізичної культури, які зіштовхнулися з проблемою, пов'язаною із: скасованими спортивними заходами, позанавчальною діяльністю у закладах освіти та іспитами, різке скорочення терміну спілкування, незвичні форми зайнятості і навчання [2].

Організація викладання навчальних дисциплін в самостійних формах для учителів фізичної культури в умовах дистанційного середовища представила новий погляд на сучасний процес навчання: сформовані аспекти досліджуваних періодів суттєво погіршили якість викладання медико-біологічних дисциплін для студентів фізичного виховання; окреслені умови суттєво посилились з початком окупаційних дій Росії на території України; постійні обстріли мирних міст України ракетами створюють загрозу життю здобувачам вищої освіти та викладацькому складу, що призводить до неможливості повноцінного викладання. Саме тому реалії сьогодення сформували нагальну потребу у створенні та застосуванні нових методик

викладання на території України. У непростих умовах війни універсальним вирішенням проблеми надання подальшої освіти стало застосування дистанційної освіти як головного принципу інтерактивної форми навчання, окреслюючи взаємодію між суб'єктами освітянських послуг на відстані. Використання не випробуваних методів в цей складний період в умовах дистанційного середовища призвели до негативних результатів, що й визначило необхідність поглибленого дослідження методології викладання майбутнім учителям фізичної культури.

Огляд джерел. Проблема впливу факторів пандемії COVID-19 та окупація території України РФ суттєво вплинула на викладання медико-біологічних дисциплін, які є невід'ємною частиною освітніх програм спеціальностей фізична культура та спорт, що знайшло своє відображення у наукових публікаціях. Так, науковці І.В.Вовк, С.П.Незгода, М.С. Тараненко у своєму дослідженні визначили нові методики навчання в умовах обмеженого спілкування під час пандемії [1], із використанням відеоконтенту для демонстрації здобувачам окремих спортивних вправ, які складно показати на камеру. Автори Н.Я. Летняк та І.П. Кузьмак провели аналіз особливостей викладання медико-біологічних дисциплін з використанням платформи Moodle та відмітили її зручність у застосуванні для здобувачів освіти, що дозволило отримати (здобувачам) глибокі та якісні знання [8, с.3].

Дослідники С. Бухальська і Н. Шамро провели аналіз проблеми викладання в умовах пандемії COVID-19 та визначили, що в обмежених умовах спілкування однією із кращих практик в освіті є дистанційне навчання, а застосування сучасних дистанційних практик допомагає здійснювати освітній процес у період карантинних обмежень на достатньо високому рівні [4].

В свою чергу, дослідниця Н.А. Іванькова у своїй роботі звернула увагу на поняття «навчальне середовище» як систему, що має загальні зв'язки між складовими елементами, ієрархічність, мету, елементи керування та структуру. Визначено поняття освітньо-інформаційного навчального медичного простору як структурованої системи, яка являє сукупність компонентів, які під час взаємодії реалізують процеси навчання у навчальному закладі [5].

Науковці А. Лотоцька, О. Пасічник у своїй роботі представили інструменти та принципи методології дистанційного навчання для студентів фізичної культури та спорту і визначили низький рівень фізичної підготовки здобувачів у порівнянні із групою, яка займалася в офлайн-середовищі [6].

Вчені О.О. Ващенко, Г.Г. Верховська та М.В. Безкопильний у своїх дослідженнях охарактеризували теоретичні аспекти розробки сучасної системи підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Учитель фізичної культури», де визначили особливе значення практик у процесі надання знань майбутнім фахівцям [7; 8].

Результати дослідження. Викладання навчальних медико-біологічних дисциплін у дистанційному форматі передбачає надання певного обсягу

теоретичного матеріалу та практичних навичок і компетентностей, більшість яких здійснюється здобувачем вищої освіти самостійно під час самопідготовки, а також за участю викладача як дистанційно, так і на практичних заняттях. Правильно організована самостійна аудиторна та позааудиторна освіта в межах модульно-кредитної системи відіграють особливу роль у досягненні якісної освіти.

Головною проблемою, з якою стикається викладач під час роботи із групою, це низький початковий рівень підготовки у студентів, що варіюється у певних межах. Тобто, обмежений термін опанування дисципліною та значна насиченість будь-якого заняття утруднюють адаптаційний процес здобувачів вищої освіти з невисоким освітнім рівнем знань, що впливає на мотивації до навчання, а медико-біологічні дисципліни для майбутніх фахівців фізичної культури мають досить великий обсяг та непрості до сприйняття [3].

Отже, вимоги сьогодення в обмежених формах очного спілкування під час навчально-освітнього процесу окреслюють дуже обмежений термін формування фахових компетенцій майбутнім учителям з фізичної культури. Ця категорія здобувачів вищої освіти має певні проблеми з отриманням якісного рівня навчання, у зв'язку із обмеженням у офлайн-спілкуванні, що визначається контрольним оцінюванням знань. Так, встановлений кафедрою навчальний матеріал, доповнений відеофільмами, презентаціями, посиланнями на електронні ресурси, та навчально-методичні матеріали допомагають якісно проводити навчання в мережі онлайн. Однак практичні роботи, які проводять у лабораторіях або спеціально обладнаних кабінетах, проводити в умовах дистанційного навчання стає неможливим, оскільки в умовах, пов'язаних з різними обмеженнями в очному спілкуванні під час навчального процесу та обов'язковій дистанційній формі навчання, є проблема щодо створення можливостей проведення практичних робіт в умовах онлайн -навчання.

Висновки. Проведений аналіз деяких літературних джерел про викладання медико-біологічних дисциплін майбутнім учителям фізичної культури в умовах дистанційного середовища виявив велику кількість наявності варіативної інформації щодо теми дослідження. Наразі існує необхідність в узагальненні та систематизації відомостей про концептуальні підходи фахівців для формування систем навчання в умовах дистанційної освіти. У процесі дослідження виявлено, що рівень сучасного стану навчання в онлайн-режимі потребує більш глибокого аналізу з метою реалізації сучасних методик і систем навчання медико-біологічних дисциплін для підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах дистанційної освіти, із залученням до вирішення цього питання фахівців різних галузей: теоретиків-науковців, психологів, фахівців інформаційних технологій, науковців-педагогів тощо.

Було з'ясовано недостатність необхідних методик для створення якісного навчально-освітнього простору та викладання медико-біологічних дисциплін майбутнім учителям фізичної культури в умовах дистанційного

середовища. Визначено, що проведена детальна систематизація досліджень науковців відкриває нові можливості застосовувати певні рішення для реалізації мети.

Вивчення наукових розробок щодо впровадження нових методик системи викладання медико-біологічних дисциплін майбутнім учителям фізичної культури в умовах дистанційного середовища показує недостатність сучасних програм, які б дали змогу здобувачам вищої освіти отримувати якісне навчання, оскільки біологічні дисципліни, потребують іншого підходу до викладання в умовах онлайн-освіти, ніж воно відбувалось у період очного навчання.

Список використаних джерел:

1. Вовк І.В., Незгода С.П., Тараненко М.С. Самостійні заняття із фізичного виховання студентів в реаліях освітнього процесу пандемії covid-19. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. 4 (149). С. 39-43.
2. Ляшенко, В., Підвальна, О., Булейченко, О. Вплив самоізоляції на фізичну активність студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2021, 6(137), 82–85. [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2021.6\(137\).19](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2021.6(137).19)
3. Н. Я. Летняк, І. П. Кузьмак. Особливості дистанційного навчання студентів спеціальності «Медсестринство» при вивченні дисципліни «Біологічна хімія». *Медична освіта*. 2020. № 1. С. 29–34
4. Bukhalska, S., Shamro, N. Teoretychni aspekty realizatsii mizhpredmetnoi intehtratsii v protsesi vykladannia medychnoi biolohii u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh. *Naukovo-metodychnyi zhurnal "Nova pedahohichna dumka" – Scienti and Methodological Journal "New Pedagogical Thought"*. 2015. Vol. 1. № 81. P. 92–95.
5. Ivankova N. A. 2020 — The article defines the features of training the future doctors, such as those that affect the formation of information-educational environment in medical. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*. 2020. Vol. 2. № 101. P. 108–121.
6. Лотоцька А., Пасічник О. Методологія дистанційного навчання. Загальні принципи та інструменти дистанційного навчання. 2020. С. 7–17.
7. Безкопильний. О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика. Черкаси. 2020. 551 с.
8. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ: Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.

ЛУК'ЯНЧУК Н. В.

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ РОДИН, ЯКІ МАЮТЬ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сьогоднішні питання навчання і виховання школярів є надзвичайно важливим. Адже життя українців з 24 лютого 2022 року кардинально змінилося. Всі ми опинилися в ситуації важких виборів: поїхати з дому або залишитися, переїхати у безпечне місце або перечекати на своєму, як бути, як жити далі. І коли нарешті рішення прийнято, то настає інша фаза: що людині робити на новому місці, як бути з дитиною: як, де, яким чином, онлайн з українським учителям чи тільки офлайн у країні перебування навчати дитину. Ті, хто переїхав на захід України, мають можливість відвідувати навчальні заклади офлайн. Діти, які потрапили до європейського суспільства, зобов'язані відвідувати місцеві навчальні заклади і паралельно освоювати українську програму. Отже, проблеми існують на різних рівнях у сімей, які поїхали, і які залишилися. Продуктивно вирішувати ці проблеми необхідно на державному рівні, враховуючи думки практиків.

Метою нашого дослідження є аналіз проблем, з якими зітнулися українські родини, що мають дітей і підлітків, які повинні навчатися, не зважаючи на повномасштабну війну в Україні.

Огляд джерел. Понад два роки наша країна, як і весь світ, переживала економічні, психологічні, фізіологічні труднощі, а потім і наслідки, які були спричинені світовою пандемією COVID-19. Проблеми, які відбувалися з 2019 року, поглибилися ще більше з 24 лютого 2022 року, коли повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну призвело до грандіозних людських жертв і великих руйнувань.

«Станом на 4 червня 2022 року внаслідок обстрілів та бомбардувань пошкоджено 1939 закладів освіти, 184 з них повністю зруйновано. 1170 закладів освіти розташовані на тимчасово окупованій території» [1].

Думаємо, що на перше вересня 2022 року кількість зруйнованих учбових закладів, на жаль, збільшиться, ворог не зупиняється у своїх нелюдських діях.

За даними Єврокомісії, у вересні понад 506 тис. українських дітей розпочали навчання у школах 44 європейських країн. Це ті маленькі співвітчизники, які разом з батьками втекли від війни за кордон і тепер на вимогу законодавства ЄС мають обов'язково відвідувати місцеві навчальні заклади. Частина з цих школярів у вільний час продовжує опановувати ще й українську програму онлайн, а інші - можливість оплачувати надто відмінними підходами до освітнього процесу [2].

За 30 років незалежності України виросло нове покоління батьків, які уміють критично оцінити всі позитивні і негативні наслідки української системи освіти та європейської [3].

Українські психологи Н. Бельська, М. Мельник змогли провести та оприлюднити важливі результати дослідження резильєнтності освітянської спільноти, здобувачів освіти та їхніх батьків, що було проведено з 2 до 6

травня 2022 року. До роботи було залучено 14 556 респондентів з усіх регіонів України. Психологинями було встановлено, що рівень резильєнтності всіх учасників дослідження знижений: «...резильєнтність актуалізується через необхідність опору стресам і травматичним подіям, що пов'язані з військовими діями, соціально-економічними труднощами, вимушеною зміною місця проживання значної частини населення, розлучення багатьох дітей зі значимими близькими тощо» [4]. Оприлюднені результати допоможуть теоретикам і практикам детальніше враховувати місця проживання осіб, гендерні та вікові відмінності резильєнтності, а також знайти опори та проблемні моменти респондентів у переживанні травматичних подій.

Результати дослідження. На сьогодні ті проблеми, з якими зіткнулися українці загалом, а науковці й освітяни зокрема, є новими, більшою мірою невідомі, ретельно не досліджені. Настав час, коли майже немає теоретичних праць, порад, як бути, як жити, коли йде цілеспрямоване знищення цілої нації на очах у всього світу. Економіка багатьох країн сильно «просіла» після двох років пандемії, але ці країни можуть зосередитися на покращенні і вирішенні актуальних питань. А от Україна має спочатку відвойовувати території, захистити життя громадян, вижити, в прямому сенсі, а потім думати, як долати наслідки пандемії, відбудувувати зруйноване та покращувати життя. Тому багато чого робиться вперше, «крок за кроком», практично інтуїтивно, але з великим піднесенням і вірою в ЗСУ і нашу перемогу.

Наші спостереження та аналіз інформації з різних джерел (повідомлення в соціальних мережах «Facebook», «Telegram», міжнародній пресі, бесіди з людьми та опитування) дали нам змогу побачити три напрями проблем в українців: матеріально-економічні, психологічні та фізіологічні. Але у зв'язку з війною відбулися зміни в об'єднанні людей у групи.

Станом на середину вересня 2022 року ми можемо констатувати, що в Україні є такі групи:

1. Особи, які виїхали за межі України (у Польщу, Німеччину, Ірландію тощо).
  2. Особи, які залишилися у своєму місті/селищі у відносній безпеці (Київ, Вінниця, Львів тощо).
  3. Особи, які залишилися у своєму місті/селищі, але під постійними обстрілами (Харків, Дніпро, Запоріжжя тощо).
  4. Особи, які залишилися у своєму місті/селищі і досі є під окупацію (Донецьк, Луганськ).
  5. Особи, які залишилися у своєму місті/селищі на деокупованій території (Ізюм, Балаклея).
  6. Особи, які переселилися у більш безпечне місце, наприклад, на захід України.
  7. Але є ще одна окрема група - це діти і підлітки, які залишилися без батьків. Батьки, що загинули або були примусово вивезені з України до Росії.
- На нашу думку, до економічно-матеріальних проблем належать:
- можливість користуватися світлом, Інтернетом, газом, водою;

- використання гаджетів для роботи і навчання;
- щомісячний дохід сім'ї, отримання заробітної плати, відсутність боргів;

- можливість оплачувати покупки, легкий доступ до їжі тощо.

До психологічних проблем ми можемо віднести:

- страх, тривога, переживання як постійний супутник життя українців;
- стабільність сприйняття дійсності, ментальне здоров'я, збереженні когнітивні функції, критичне мислення;
- можливість звернутися по допомогу.

Фізичний рівень проблем - це повна свідома взаємодія з власним тілом, функціонування всіх систем і органів людини, можливість своєчасно отримати медичну допомогу.

Під час написання нашої статті ситуація на фронті постійно змінюється. Російські загарбники, обстрілюючи та знищуючи цілі міста, ще й проводять незаконні референдуми і під зброєю вимагають людей прийняти «вільне» рішення про приєднання їхніх територій до РФ.

Висновки. Необхідно ґрунтовне дослідження кожної вище зазначеної групи осіб, адже рівень і ступінь безпеки буде різним. Хоча, де б не знаходилися люди, вони постійно мають вирішувати спільні проблеми: житло, їжа, безпека, гроші, робота, настрій, почуття. Плануємо розглядати окреслені проблеми, з'язуючи з рівнями потреб особистості піраміди Маслоу.

Список використаних джерел:

1. Мірошнікова А. Війна і школи: на що ще чекати вчителям та учням у 2022 році. *Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/experience/shho-novogo-chekaye-na-shkoly-u-2022-rotsi-3/> (дата звернення: 03.10.2022).

2. Крикуненко І. Як українські діти навчаються за кордоном. *НВ*. URL: <https://life.nv.ua/ukr/ukraine/events/yak-ukrajinski-diti-navchabtsya-za-kordonom-istoriji-mam-z-avstriji-irlandiji-belgiji-50272996.html> (дата звернення: 03.10.2022).

3. Byrne K. Diary of a Ukrainian refugee: 'I really like the attitude towards children in Irish schools'. *Independentie*. URL: <https://www.independent.ie/life/diary-of-a-ukrainian-refugee-i-really-like-the-attitude-towards-children-in-irish-schools-41993255.html> (date of access: 03.10.2022).

4. Бельська Н. А., Мельник М. Ю. Дослідження резильєнтності учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал*. 2022. № 2(85). С. 98–106.

МИЧАК Н.Г.

*старший викладач кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічної, політичної нестабільності, постійного наростання інформаційного перенасичення життєвого простору людини для неї все більш значимим стає переживання відчуття благополуччя, впевненості, комфорту, щастя, яке у буденному розумінні традиційно асоціюється з безпекою як антропологічною константою буття, базовим мотиваційним механізмом життєдіяльності. Проте варто зазначити, що увага до проблем забезпечення безпечного існування актуальна не лише у практичному, а й у теоретичному сенсі, адже автори більшості наукових напрацювань у цій сфері інтерпретують зміст поняття «безпека» з позиції захищеності від загроз, небезпек і ризиків [2].

Огляд джерел. Нам відомі праці В. Ліпкана, В. Родачина, які розглядали різні аспекти аналізованого нами поняття. Перший, наприклад, на основі нормативно-правових актів, відповідних доктрин і теорій здійснив типологізацію наявних визначень концепту безпеки, виділивши чотири основні підходи до трактування його змісту: статистичний (безпека як стан захищеності від небезпек, загроз, ризиків); апофатичний (безпека як відсутність загроз і небезпек); діяльнісний (безпека як система заходів, спрямованих на створення безпечних умов життєдіяльності); пасивний (безпека як стан дотримання певних параметрів і норм, від забезпечення яких безпосередньо залежить безпечність функціонування та розвитку динамічних систем) [3, с. 362–363].

В. Родачин (2004) зазначає такі основні напрями його вивчення: (1) безпека як потреба й інтерес - кожна людина має об'єктивну потребу в забезпеченні таких умов життєдіяльності, коли її життю ніхто і ніщо не загрожує, проте цю потребу неможливо задовольнити повністю, тому у широкому розумінні «бути у безпеці» означає володіти ситуацією, коли суб'єктивне усвідомлення потреби знаходить своє відображення у формі інтересу, який стимулює й спрямовує діяльність людей; (2) безпека як відчуття та цінність – люди мають суб'єктивне уявлення про наявність чи відсутність загроз, яке дозволяє їм корегувати власну поведінку, уникаючи явних/потенційних загроз і небезпек, тим самим безпека набуває статусу внутрішньої цінності; (3) безпека як соціальне ставлення характеризується наявністю правил мирного співіснування та довіри; (4) безпека як властивість об'єкта (системи) зберігати свої якості, характеристики, параметри за умов здійснення негативного впливу зовнішнього й внутрішнього середовища; (5) безпека як стан об'єкта (системи), у якому відсутні будь-які деструктивні чинники, що можуть вивести її з рівноваги; (6) безпека як процес чи соціальна функція суспільства, держави – таке розуміння її сутності передбачає складний процес оптимальної підтримки параметрів життєдіяльності об'єкта (системи); (7) безпека як результат, рушійна сила розвитку – забезпечення безпечних умов життєдіяльності – це завдання, що реалізується постійно, неперервно за будь-яких умов і обставин, гарантуючи знаходження системи у життєздатному стані, уможливлючи її розвиток; (8) безпека як наука і мистецтво – наявність стійкого інтересу до проблем безпечного

функціонування та розвитку суспільства, ускладнення механізмів забезпечення безпеки соціальних об'єктів обумовило становлення спеціальної галузі наукових знань.

Результати дослідження. Спочатку звернемося до розуміння безпеки як потреби захищеності, визначеності, стабільності, представлених у роботах класиків психоаналізу А.Адлера [1], З. Фрейда [5], К. Хорні [6] та ін. З. Фрейд, використовуючи раціональні методи вивчення ірраціонально-несвідомого, доводить, що особистість намагається убезпечити власне життя шляхом зведення до мінімуму ризиків деструктивності через прийняття оптимальних рішень, які повинні враховувати біологічну природу, інстинкти і ментальність. Остання має глибинні корені й не піддається миттєвим змінам.

Будучи послідовником З. Фрейда, А. Адлер висловлював припущення про те, що людина створює ідеалізовану мету повної адаптації, яка ототожнюється з успіхом, щастям, безпекою життєдіяльності, а потім має досягати її [1].

Натомість К. Хорні, критикуючи ідеологізаторські ідеї З. Фрейда, стверджувала, що тривога, яка виникає внаслідок відсутності відчуття безпеки, є необхідним елементом психіки. Адже для того, щоб подолати почуття незахищеності, безпорадності, ворожості особистість вимушена вдаватись до захисних стратегій поведінки (любов і схвалення, лідер-партнер, обмеження, влада, експлуатація, визнання, захоплення, честолюбство, самодостатність і незалежність, беззаперечність) [6].

Соціальний психоаналіз знайшов своє продовження у гуманістичній психології. У своїй теорії потреб А. Маслоу виділяв з-поміж інших потребу безпеки існування як вродженої потреби людини (потреби стабільності, порядку, закону, обмежень і залежностей, захисту, свободи від страху, болі, гніву, тривоги й хаосу), визначаючи її екзистенційну сутність. На його думку, саме її задоволення є необхідною умовою для можливості реалізації потреб наступних рівнів. За словами А. Маслоу, починаючи з раннього дитинства, особа демонструє прагнення до стабільності, упорядкованості повсякденного життя, довіри до батьків, що ототожнюють для неї цілий світ [4].

Логічним продовженням ідей психоаналізу й гуманістичної психології є концепції, що розглядають безпеку як властивість об'єкта (системи, особистості). Так, Ф. Мугулов (2004) підкреслює, що безпеку слід визначати як сукупність ознак, які характеризують стабільний стан захищеності об'єкта від різного роду загроз і небезпек, дія яких може негативно вплинути на його структурну та функціональну цілісність аж до повного руйнування або неконтрольованої трансформації на іншу об'єктивну якість. Він виділяє такі змістовні компоненти концепту безпеки, як: безпека-ціль, безпека-норма, безпека-стан.

У його розумінні безпека як ціль збігається з метою стабільного розвитку суспільства, натомість визначення безпеки як соціальної норми дозволяє досліджувати її в якості соціальної цінності, інтегрованої до масової та особистісної свідомості .

Актуальність такого підходу пов'язана з суб'єктивним переживанням стану безпеки з боку конкретної людини у системі просторово-часових характеристик. Окрім того, варто говорити про те, що стан небезпеки не завжди призводить до негативних наслідків.

Висновки. Ми розглянули далеко не всі методологічні основи вивчення безпеки життєдіяльності. Однак навіть вище окреслені дають підстави стверджувати, що цей курс важливий для усіх, адже дотримання його концептуальних засад сприяє відчуттю безпеки людини, задоволення, радості. А це, зрештою, вплине і на її продуктивність праці, і на якість життя загалом.

Список використаних джерел:

1. Адлер А. Наука жити / пер. з англ. Е. О. Любченко. Київ : Port-Royal, 1997. 285 с.
2. Калашнікова Л. В. Концептуалізація понять «безпека», «безпека життєдіяльності» у межах сучасної соціологічної науки. *Молодий вчений*. 2016. Т. 39, № 12. С. 122–128.
3. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки : підручник. Київ : КНТ, 2009. 631 с.
4. Трофімов Ю., Рибалка В., Гончарук П. Психологія : підручник / ред. Ю. Трофімов. 3-тє вид. Київ, 2001. 560 с.
5. Фройд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. П. Тарашук. Харків : КСД, 2015. 480 с.
6. Горні К. Невротична особистість нашого часу / пер. з англ. А. І. Фет. Nyköping (Sweden) : Philosophical arkiv, 2016. 186 с.

НИЖЕГОРОДЦЕВ В. О.

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики, фінансів та менеджменту
Український гуманітарний інститут*

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ У РОЗВИТКУ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сьогодні впровадження інформаційних технологій в галузі стандартизації та уніфікації електронних послуг для суспільного життя супроводжується оптимізацією інформаційно-аналітичної діяльності, обміном інформації у сфері управлінської, соціальної та економічної діяльності, трансформації електронних сервісів та послуг тощо.

У сучасних умовах інформація, без перебільшення, є одним із вирішальних ресурсів розвитку будь-якої країни, оскільки активно впливає на всі сфери життя через розвиток інформаційно-комунікаційних технологій.

Державна політика в сфері формування інформаційних ресурсів та інформатизації має бути спрямована на створення умов для ефективного та

якісного інформаційного забезпечення рішень стратегічних та оперативних завдань соціального й економічного розвитку України [5].

Цифровізація увійшла в усі сфери нашого життя, призводячи до зміни усталених відносин між державою, бізнесом та громадянами. Переосмислення, удосконалення, спрощення процесів надання послуг, їх реінжиніринг разом з їх оцифруванням повністю змінюють сутність послуг, допомагають зробити їх логічнішими, зручнішими, зрозумілішими та прозорішими.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей цифрової комунікації в галузях життєдіяльності людини, яка надає важливі передумови для великих економічних і соціальних перетворень, веде до формування передового суспільства, призводить до підвищення якості послуг в сфері захисту прав громадян, державного управління, публічності та відкритості систематизації сучасних процедур, інструментів та технологій в контексті реалізації державної інформаційної політики.

Огляд джерел. В умовах пошуку балансу глобалізаційних та деглобалізаційних процесів України цифрова трансформація відкриває нові можливості для бізнесу, заохочує розвиток нових технологій, сприяє відкритому та демократичному суспільству, забезпечує розвиток стійкої економіки, допомагає боротися зі зміною клімату.

У Концепції розвитку електронного урядування в Україні на період до 2020 року зазначається, що повсякденне життя громадян стає дедалі більш «цифровим», що передбачає високий рівень очікувань від діяльності органів влади, зокрема розвитку сучасних електронних форм взаємодії, прозорості та відкритості діяльності, залучення громадян до прийняття управлінських рішень [2].

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», схваленої Указом Президента України №25/2015 від 12.01.2015 [3], Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Постановою Верховної Ради України №26-VIII від 11.12.2014 [4], розвиток електронного урядування, зокрема запровадження електронних послуг, визначено одним із головних пріоритетів реформування системи державного управління.

Державна політика повинна сприяти розробці та впровадженню новітніх інформаційних технологій, конкуренції, створенню сприятливих умов та економічній підтримці розвитку об'єктів національного інформаційного простору України, захисту прав суб'єктів всіх форм власності на ці об'єкти.

Результати дослідження. Наразі сучасні органи державного управління координують інформаційно-аналітичну діяльність, створюють інформаційні ресурси загального користування, забезпечують інформаційну безпеку, здійснюють інформаційний обмін. Інформаційні потреби центрального і регіонального/місцевого рівня, як правило, перебувають на різних площинах, тому важливим завданням регіонального управління є оптимізація інформаційних зв'язків, зусиль і витрат на забезпечення

збирання, оброблення і представлення інформації на центральний рівень державного управління.

Найкращим способом вирішення окреслених проблем є запровадження відповідного комплексу послуг, який передбачає подання, приймання та комп'ютерну обробку інформації в електронному вигляді, створення електронних реєстрів та використання аналітичних процесів для всебічного та оперативного аналізу.

Онлайн-обслуговування стає спрощеним способом «спілкування» громадськості з державою, особливо для осіб, які є обізнаними в сфері інформаційних технологій. До електронних послуг сьогодні відносять послуги, які постачаються через мережу «Інтернет», автоматизовано, за допомогою інформаційних технологій, у тому числі шляхом встановлення спеціального застосунку або додатка на смартфонах, планшетах, телевізійних приймачах чи інших цифрових пристроях. Застосування мережевих технологій уможливорює підтримку постійного зв'язку владних структур із громадськістю та медіа.

Одним із найчастіше створюваних структур держустанов і місцевих органів влади інформаційних продуктів є вебсайти відповідних владних структур. Їх створення здійснюється з метою підвищення ефективності та прозорості діяльності цих органів шляхом впровадження та використання сучасних інформаційних технологій для надання інформаційних та інших послуг громадськості, забезпечення її впливу на процеси, що відбуваються у державі.

До електронної комунікації у розвитку державних соціальних послуг відносять також і усі електронні адміністративні послуги; онлайн-оплата за комунальні послуги, інтернет, телефонію; інтернет-банкінг, інтернет-страхування; купівля через інтернет квитків на потяги, літаки, автобуси; купівля товарів в інтернет-магазинах; онлайн-запис у дитячий садок; електронна черга, наприклад, у ЦНАП як в онлайн-реалізації (через інтернет), так і в офлайн (шляхом особистого приходу та фізичного отримання квитка через інформаційний термінал) тощо [1, с. 20].

Загалом, нині в Україні існує близько 100 різних електронних сервісів, проте частина з них може використовуватися лише юридичними особами, а інша працює в тестовому режимі та потребує вдосконалення.

На нашу думку, ефективним засобом реалізації інформаційних технологій для втілення реформ в повоєнний час може стати покращення надання кола якісних та швидких онлайн-адміністративних послуг для громадян та суб'єктів господарювання.

В електронний формат сучасний уряд наразі переводить ті послуги, на які є найбільший запит від суспільства та бізнесу («Пошкоджене майно», «ЄПідтримка», «Пільгове розмитнення» тощо) та ті, що мають суттєвий антикорупційний ефект.

Модернізація наявних комунікацій та підключення нових опцій в системи електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів не лише

зможе забезпечити зручність та доступність послуг, але й допомагає мінімізувати корупційні ризики в реалізації відносин держава-людина. Завдяки цьому, у пересічних громадян з'являється можливість робити міжнародні транзакції, придбавати військові облигації за допомогою власного гаджету.

У планах українського уряду постають все нові і нові цифрові проєкти: проєкт для новонароджених «eМалятко» (комплекс включатиме в себе: державну реєстрацію народження дитини, реєстрацію місця проживання, призначення допомоги при народженні дитини, отримання посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї, реєстрацію новонародженого в електронній системі охорони здоров'я, визначення походження народженої дитини тощо); запровадження мобільного застосунку «Дія» для можливості отримання публічних послуг, подання звернень, скарг, а також петицій громадян; запровадження електронного посвідчення водія та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу через додаток «Дія», який стають все доступніше з наповненням другорядних корисних функцій; підписання декларацій пацієнтів з лікарями первинної медичної допомоги та багато інших.

Метою сервісу «Дія» постало завдання перетворення України на справжню цифрову державу шляхом створення єдиного порталу, де можна отримати всі послуги онлайн швидко і усі потрібні документи в одному місці за допомогою мобільного додатка, в якому реалізацією проєкту створила цифрову державу, у центрі якої - людина. Прозору і зрозумілу державу для людей [6].

Висновки. Втілення сучасних реформ електронної комунікації в механізми інформаційно-аналітичної підтримки державного управління та розвиток державних соціальних послуг дозволить покращити якість надання адміністративних послуг для громадян та суб'єктів господарювання відповідно до європейських вимог, підвищить ефективність роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зменшить ризик корупції під час надання адміністративних та соціальних послуг і покращить інвестиційну привабливість, діловий клімат та конкурентоспроможність держави.

Список використаних джерел:

1. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. Частина 10: Електронні послуги / [Р.М. Матвійчук, С.П. Кандзюба]. Київ.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 60 с.
2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження КМУ від 20 верес. 2017 р. № 649-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/250287124> (дата звернення: 12.08.2022).
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України № 5/ 2015 від 12.01.2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 2. ст. 154.

4. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України № 26-VIII від 11.12.2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 102. Ст. 3005.

5. Чукут С.А., Джига Т.В. Інформаційна політика в Україні (опорний конспект лекцій до нормативного курсу): навч. посіб. Київ, 2007. 94 с.

6. Що таке «Дія»? URL: <https://onlinebank.dp.ua/publications/741-diya-derzhava-v-smartfoni-derzhava-shcho-dopomagaе-a-ne-zavazhaе/> (дата звернення: 23.08.2022).

КУРИЛЯК В. В.

*PhD, доцент,
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви,
Український гуманітарний інститут*

ОРЛОВСЬКИЙ Р.В.

*аспірант
Навчально-наукового інституту
соціально-гуманітарного менеджменту
Національний університет «Острозька академія»*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЧАРЛЬЗА ТЕЙЗА РАССЕЛА В ПЕРІОД 1852–1868 РОКИ

Актуальність дослідження. Чарльз Тейз Рассел (1852–1916) відомий як засновник Міжнародного руху дослідників Біблії та засновник і перший президент Товариство Вартової Башти. У 1931 році цей релігійний рух отримав назву Свідки Єгови. Ця деномінація на сьогодні має більше 8.5 мільйонів прихильників та провадить свою діяльність ледь не в усіх країнах світу [1]. Тому в нашому дослідженні пропонуємо звернути увагу на ранні роки життя засновника цієї релігійної організації та визначити моменти, які вплинули на його особистісне та духовне зростання.

Результати дослідження. Чарльз Тейз Рассел народився 16 лютого 1852 року в місті Аллегейні поруч з Пітсбургом, штат Пенсильванія, США. Його батьки, Джозеф Літл Рассел (Joseph Lytel Russell) та Еліза Берні-Рассел (Eliza Birney Russell) були шотландсько-ірландського походження. Вони у 1841 році емігрували у Сполучені Штати. Ця родина пережила гіркі досвіди ранньої дитячої смерті. Так, дві доньки померли невдовзі після народження. Також хлопчик, названий на честь батька Джозеф Літл Рассел молодший (Joseph Lytel Russell Junior) не прожив і одного року. Серед дітей, які вижили, старшим був Томас, другою дитиною стала Майя Маргарет (Maе Margaret). А третім був – сам Чарльз Тейз. Його назвали на честь старшого брата Джозефа Рассела, Чарльза Тейза Рассела, який дістався у США ще у 1838

році і сприяв еміграції у цю країну сім'ї свого молодшого брата [6, с. 21–24; 7, с. 373; 8, с. 12; 9].

Втрату своїх трьох малолітніх дітей Еліза Расел важко пережила. Окрім того, коли Чарльзу було два роки, помер п'ятирічний Томас. Можливо, з бажання, щоб новонароджений Чарльз вижив, вона посвятила його на служіння Богові. Варто зазначити, що Джозеф Літл та Анна Еліза були побожними членами пресвітеріанської церкви, і завдяки їхньому впливу Чарльз з ранніх років став відповідально ставитись до християнства, до віри в Бога [6, с. 24; 11, с. 35]. Щодо виховання Чарльза було підмічено, що батьки «тренували маленьку гілочку; і він зростав у напрямку Господа» [7, с. 373]. Згодом, коли хлопчик підріс і йому було сім років, матір повторила свою обіцянку, сказавши: «Чарльзе, я хочу, щоб ти знав, що я присвятила тебе Господу, як зробила мати Самуїла» [10]. Тоді ж вона висловила бажання, щоб Чарльз став проповідником: «Я сподіваюся і молюся, щоб за Божим провидінням ти міг стати служителем Євангелія». На ці слова маленький Чарльз відповів: «Мама, я думаю, що коли виросту, я вважаю за краще бути місіонером бідних язичників. Люди тут мають багато проповідників та багато церков, тоді як бідні язичники їх мають обмаль» [10].

Виховання Чарльза відбувалося згідно з правилами християнської моралі. За його свідченнями, в дитинстві він отримував п'ять разів тілесні покарання за свої провини. Мати Еліза Расел тримала для цієї мети пару шотландських шкіряних ременів. Удари від них були дуже болючими, однак не завдавали тілесної шкоди. Чарльз Рассел розповів про один випадок, який трапився з ним у п'ятирічному віці. Того дня Чарльз, можна сказати, не стільки збрехав, скільки дещо спотворив правду. Однак навіть за цей скоєний вчинок мати вважала, що її син повинен понести покарання. Вона наказала Чарльзу принести їй ті шкіряні ремені, а потім сказала йому: «Тепер сядь тут, а я почитаю тобі щось із Біблії». Вона зачитала слова з книги Об'явлення, що майбутня доля усіх, хто говорить неправду «в озері, яке горить вогнем і сіркою» (Об'явл. 21:8). А скінчивши, звернулася до хлопчика: «Чарльз, я б не хотіла, щоб ти розділив долю з тими, хто буде в озері, що горить вогнем і сіркою, а мій обов'язок як твоєї матері покарати тебе, і я повинна це зробити». Також матір підкреслила, що не має бажання завдавати болю своєму сину, однак саме тілесне покарання зрештою піде йому на користь. І мати Еліза підсумувала: «Таке вчення Господнього Слова про те, що на тебе чекає, якщо ти виростеш брехуном і станеш поганою людиною». Цей випадок глибоко вплинув на свідомість маленького Чарльза, що згодом сформувало його характер, збудований на християнській моралі. Материнські настанови та її життєвий приклад назавжди закарбувалися у пам'яті майбутнього релігійного лідера [12, с. 54–55; 13].

У вересні 1859 року семирічний Чарльз пішов до державної школи. Перед тим в домашніх умовах він освоїв навички читання, а також мав здібність до розв'язання математичних завдань. Також повідомляється, що додатково він користувався послугами приватних вчителів. Чарльз здобув

формальну освіту, закінчивши сім класів. Цей рівень освіти не вважався низьким, оскільки у другій половині XIX ст. більшість американців отримували шестирічну освіту, а при навчанні у восьмому класі вже можна було стати вчителем [6, с. 27, 34–35; 14].

У 1860 року тяжко захворіла його мати, і наступного року померла, коли Чарльзу було дев'ять років. Смерть матері стала для хлопчика великим потрясінням та психологічним ударом. Втрата матері та попередньо згадані ранні смерті дітей у цій сім'ї стали визначними подіями у подальшому житті Чарльза Рассела, що спрямовували його до духовних та релігійних пошуків [6, с. 25–26, 28–29; 8, с. 12; 11, с. 35; 16].

Після смерті своєї дружини Джозеф Рассел особливим чином зосередився на вихованні свого сина. Згодом, через багато років, Чарльз Рассел зауважив, що з тих пір той благородно виконував обов'язки обох, як батька, так і матері [13]. Джозеф Рассел володів галантерейним магазином, магазином чоловічого одягу. Саме на роботу до батька приходив після уроків молодий школяр і робив там свої домашні завдання. Вже в 11 років Чарльз виконував роль ділового партнера свого батька. Він вже допомагав батькові розкласти товари на магазинних полицях, підписував угоди, згідно з якими діяло їхнє підприємство. Також він часом обслуговував клієнтів [4, с. 43; 6, с. 30–31]. А коли Чарльз досяг в 15-річного віку, Джозеф Рассел довірив своєму синові самому відправитись у місто Філадельфія за оптовою закупівлею товарів. На той час їхнє підприємство ставало популярною мережею магазинів чоловічого одягу у різних містах США [4, с. 43; 17, с. 6]. Сімейний бізнес розширився за межі рідного міста Алегейні, і були відкриті магазини в сусідніх містах. Його сім'я мала амбітні плани щодо створення корпорації, яка б мала свої представництва по всій території Сполучених Штатів [3, с. 19].

Однак поряд із заняттям підприємницькою справою, юний Чарльз багато сил віддавав релігійній сфері, він перебував у духовних пошуках. Згідно з його слів, з дитинства він вивчав «Короткий катехізіс» вестмінстерського визнання віри, однієї з основних книг пресвітеріанської церкви. Вже ставши відомим релігійним діячем, Чарльз Рассел, згадуючи свої дитячі роки, висловлював вдячність своїм батькам, членам цієї деномінації. Стверджував, що його великою перевагою стало визнання ними правдивості Біблії як Божого Слова і несприйняття постулатів теорії еволюції та вищого критицизму. Хоча він згодом вважав, що вчення пресвітеріанської церкви щодо природи покарання за гріхи було помилковим, однак Чарльз з ранніх років життя увібрав у себе основні біблійні теми, які і надалі лежали в основі його релігійних переконань. Його дитячий інтерес до читання духовної літератури засвідчує один випадок. Коли хлопчині було 12 років, батько застав його у дві години після опівночі за роздумами над біблійною симфонією (concordance), і Чарльз був такий зацікавлений, що втратив лік часу [2, с. 657; 17, с. 53].

У п'ятнадцятирічному віці Чарльз прийняв рішення посвятити своє життя на служіння Богові, згідно з тим рівнем знань, який він мав [18, с. 377]. Приблизно в той же час він зацікавився поглядами церкви конгреціоналістів. У цій деномінації йому імпонували більш вільні, ліберальні релігійні погляди. Він полишив пресвітеріанську церкву, бо вважав, що її доктрини були «надмірно вузькими», консервативними. З метою займатися місіонерською справою задля спасіння людей, Чарльз, маючи юнацький запал, приєднався до християнської молодіжної асоціації (англ. YMCA), де мав можливість ділитися своїми релігійними поглядами з однолітками. Діяльність у цій молодіжній спільноті сприяла його особистісному зростанню [3, с. 17; 11, с. 33, 35].

Важкі втрати, які пережив Чарльз у дитинстві, позначилися на становленні його релігійного світогляду. Впродовж усього його життєвого шляху прослідковується проблема природи смерті та посмертної долі людей. Чарльз з дитинства був навчений, що великий і добрий Бог, Який створив людей безсмертними за своєю природою. І оскільки людина, по суті, не може припинити своє існування, то Бог створив «озеро, повне сірки та вогню, де він буде вічно мучити усіх, крім тих, кого Він наперед визначив на спасіння» [7, с. 373]. Чарльз особисто був вдячний Богові за те, що сам став обраний на спасіння, ставши об'єктом Його милості. Однак, як згадувалось раніше, він з ранніх років співчував за багатьом мільйонам осіб, які ще не знають імені Ісуса. Його лякало, що так багато людей, не повіривши в Христа, як з цивілізованих, так і з язичницьких країн, після смерті потраплять у місце жахливих безкінечних страждань [2, с. 516].

Саме це переживання і співчуття до інших побуджувало юного Чарльза до рішучих дій. Він згадує, що мав звичай після робочого дня в батьківському магазині виходити ночами у місто і кольоровою крейдою записувати у видних місцях, зокрема на стінах будівель у місцях великого скупчення людей, слова перестороги, для того, щоб перехожі могли їх прочитати і спастися від вічної погібелі в пекельних муках [2, с. 517; 19, с. 133]. Він був великим шанувальником славетного баптистського проповідника Чарльза Сперджена. Юнака полонила чесність та відвертість цього проповідника, його слова настанови та заклики до покаяння він сприймав, як дуже гарячі та сильні. З іншого боку, Рассел називав «сильно занедбанними» тих пасторів, які утримувались від проповіді про пекло і не наголошували на небезпеці потрапити у місце вічних мук [2, с. 517].

Пентон М. зазначає, що для юного Чарльза Бог був насамперед Отцем, оскільки у нього завжди були тісні, теплі та люблячі відносини зі своїм земним батьком Джозефом Расселом [20, с. 14]. Згодом саме конфлікт у свідомості Рассела між розумінням Бога як люблячого Отця та переконання, що нерозкаяних грішників чекають безкінечні страждання, став причиною трансформації його релігійних поглядів.

Висновки. Отже, Чарльз Тейз Рассел, засновник Товариства Вартової Башти, народився у сім'ї шотландсько-ірландських емігрантів, членів

пресвітеріанської церкви. Від народження мати посвятила його на служіння Богу. Чарльз був вихований за принципами християнської моралі. Він володів математичними здібностями, завдяки чому з юнацьких років активно допомагав батькові у справах бізнесу. Пережитий досвід втрати матері та інших членів сім'ї, став для Чарльза катализатором розвитку духовних пошуків. Ставши членом церкви конгреціоналістів та приєднавшись до християнської молодіжної асоціації, він з юнацьким запалом займався місіонерською діяльністю. Стимулом для його посвяченого служіння стало співчуття за посмертну долю людей, які ще не повірили в Христа, оскільки їх чекали вічні муки у пеклі. В той самий час у його свідомості відбувався внутрішній конфлікт між вірою в Бога як люблячого Отця та доктриною про безкінечні страждання, які сповідувала його деномінація. Саме це протиріччя стало підґрунтям майбутньої трансформації його релігійних переконань.

Список використаних джерел:

1. Звіт про всесвітню діяльність Свідків Єгови. 2021 службовий рік. *Онлайн-Бібліотека Товариства «Вартова башта»*. URL: <https://wol.jw.org/uk/wol/publication/r15/lp-k/syr21> (дата звернення: 29.09.2022).
2. Pastor Russell's Sermons. Brooklyn : Peoples Pulpit Association, 1917. 799 p.
3. Macmillan A. H. Faith on the March. Englewood Cliffs, NJ. : Prentice-Hall, Inc, 1957. 243 p.
4. Jehovah's Witnesses: proclaimers of God's kingdom – Brooklyn. Brooklyn, N.Y. : Watchtower Bible and Tract Society of New York, 1993. 750 p.
5. Zygmunt J. F. Jehovah's Witnesses: A Study of Symbolic and Structural Elements in the Development and Institutionalization of a Sectarian Movement : PhD dissertation. Chicago, 1967. 978 p.
6. Zydek F. Charles Taze Russell: Jego życie i czasy. Człowiek, Millennium i posłannictwo. Białogard : Straż, 2016. 459 p.
7. Rutherford J. F. Oration at Evening Service. *The Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1916. Vol. 37, no. 23. P. 373–374.
8. Redeker C. F. Pastor C.T. Russell: Messenger of Millennial Hope, Distinguished Founder of the Bible Students and His Legacy. Temple City, CA : Pastoral Bible Institute, 2006. 456 p.
9. Joseph Lytel Russell. *FamilySearch*. URL: <https://ancestors.familysearch.org/en/MRHD-8W3/joseph-lytel-russell-1813-1897> (date of access: 15.09.2022).
10. Russell C. T. Our Convention Tour--No. 1. *The Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1911. Vol. 32, no. 14. P. 211–212.
11. 1975 Yearbook of Jehovah's Witnesses. New York : Watchtower Bible and Tract Society, 1974. 261 p.
12. What Pastor Russell Said: Charles Russell Answers Hundreds of Questions Regarding His Faith / ed. by L. Jones. Chicago, 1917. 854 p.

13. Russell C. T. Joseph L. Russell, deceased. *Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1898. Vol. 19, no. 1. P. 4.
14. Biography. *The Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1916. Vol. 37, no. 23. P. 356–357.
15. Thomas B. Russell. *Find a Grave*. URL: <https://www.findagrave.com/memorial/36990515/thomas-b-russell> (date of access: 29.09.2022).
16. Wisdom W. M. *The Laodicean Messenger: Being the Memoirs of the Life, Works and Character of that Faithful and Wise Servant of the Most High God*. Bible Students Book Store : Chicago, 1923. 332 p.
17. Woodworth C. J., Fisher G. *The Finished Mystery*. Brooklyn : International Bible Students Association, 1918. 252 p.
18. Hope an Outgrowth of Confidence. *The Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1914. Vol. 35, no. 24. P. 375–378.
19. Pastor Russell. *The Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1917. Vol. 38, no. 9. P. 132–136.
20. Penton M. J. *Apocalypse Delayed: The Story of Jehovah's Witnesses*. 3rd ed. Toronto : University of Toronto Press, 2015. 547 p.

ОСТАПЕНКО Я. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри облікових технологій та бізнес-аналітики
Державний податковий університет*

ЛИЧКУН Л. О.

*здобувач другого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, групи ТЕБ-21-1
ННІ економічної безпеки та митної справи
Державний податковий університет*

ВИВЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Актуальність проблеми стратегії і тактики сучасного менеджменту в підприємстві обумовлена сучасним функціонуванням підприємницької діяльності в Україні за умов досить нестабільної ринкової економіки, яку спричиняють низка внутрішніх та зовнішніх економічних та соціальних процесів які відбуваються в країні: інфляція, нестабільність валютного курсу, повномасштабне вторгнення країни-агресора тощо. Суб'єкти господарювання, які продовжують свою роботу в зазначеному середовищі, здійснюють неабиякий ризик. Досягти успіху в бізнесі навіть у такому середовищі можливо тільки тоді, коли вдасться своєчасно передбачати ці зміни і відповідно вживати запобіжних заходів щодо них. Таким чином, тактика управління підприємством за сучасних умов дещо відрізняється від

вітчизняних стандартів, яка вже менш ефективна та успішна, і тому потребує невідкладного вивчення стратегій діяльності менеджменту та розробленні тактики для забезпечення стабільного, перспективного вдосконалення підприємства у довгостроковому періоді.

Мета дослідження - розкрити сутність стратегічного управління підприємством, розробити тактику сучасного менеджменту для створення умов подальшого ефективного функціонування підприємств у просторі сучасних ринкових відносин.

Результати дослідження. Структура підприємства - досить складний механізм, який не буде діяти без належного управління. Можна виділити основні складові тактики управління підприємством, це:

- заплановані дії та заходи з реалізації стратегії;
- методи, прийоми, підходи, стилі реалізації стратегії та проведення змін;
- дії і заходи у відповідь на зміну умов діяльності підприємства;
- методи управління стратегічними змінами [1].

Саме поняття стратегії – це багатогранний управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати перспективні цілі підприємства й дозволяє ефективно взаємодіяти із зовнішнім середовищем. Кожне підприємство визначає свою стратегію (стратегічні цілі, завдання) й тактику під час організації виробничої діяльності. Стратегічні завдання підприємства повинні визначати напрями його діяльності на перспективу:

- ✓ поліпшення власної продукції;
- ✓ забезпечення результативності у технологіях;
- ✓ зменшення собівартості;
- ✓ удосконалення якості;
- ✓ досягнення ефективності при низьких витратах виробництва;
- ✓ забезпечення достатньої рентабельності;
- ✓ визначення конкретних параметрів досягнення результату.

Підприємницька стратегія передбачає створення комплексної системи заходів, спрямованих на досягнення перспективних параметрів ефективності, реалізацію головної мети підприємства.

Термін стратегічне управління (або стратегічний менеджмент) почав вживатися науковцями та бізнесменами наприкінці 60-70-х років ХХ ст. з метою розмежування поточного управління на рівні виробництва та управління, яке здійснювалось на вищому рівні. Розвиток економіки обумовив підвищення уваги на оточення організацій з метою своєчасного реагування на постійні зміни. Стратегічне управління також називають «ринковим стратегічним управлінням», воно забезпечує регулювання, зміни, конкурентні переваги для досягання цілей підприємств.

Топ-менеджери провідних світових компаній поступово припиняли користуватися застарілою «виробничою» концепцією менеджменту, коли головна увага спрямовувалась на виробництво продукту, а питання, пов'язані з його продажем, вважались другорядними.

Перший кроком на шляху поглибленого усвідомлення необхідності стратегічного управління була розширена конференція у Пітсбурзі (США, травень 1971р.), коли було підбито підсумки розвитку стратегічного підходу в управлінні західними і східними компаніями, а також підкреслено основні напрями подальшого розвитку стратегічного управління.

Стратегічний менеджмент - це напрямок науки та практики управління, що виник у відповідь на динамічне зростання зовнішнього середовища бізнесу та набирає широких темпів розвитку. Теорія стратегічного планування та управління була розвинута американськими дослідниками та консультативними фірмами, надалі цей апарат увійшов в арсенал методів внутрішньо-фірмового планування всіх розвинутих країн світу.

Стратегічний менеджмент - це процес встановлення довгострокових цілей компанії, процес їх досягнення за допомогою людських ресурсів та їх потенціалу та стратегічного набору, деталізація в стратегічних планах, безперервна оцінка зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств та прийняття рішень, спрямованих на створення й утримання конкурентних переваг для забезпечення прибутку. Також буде не зайвим відзначити, що стратегічний менеджмент включає побудову та реалізацію ефективного плану роботи. Усе це сприяє здійсненню ключових цілей підприємства. Менеджмент загалом грає величезну роль компанії. Співробітники, які обіймають такі високі посади, повинні чітко знати свою справу і розуміти, що найкращий менеджер той, який зміг організувати ефективний робочий процес і при цьому не з'являтися на роботі. Проте не всім щастить. І тому існує стратегічний менеджмент.

Однією з основних функцій стратегічного управління є повна інтеграція різних функціональних сфер організації, а також забезпечення їхньої гармонізації. Інша роль стратегічного управління – регулярно спостерігати за цілями та проблемами організації.

Стратегічний менеджмент передбачає:

- визначення головних ринкових позицій на перспективу залежно від пріоритетності цілей;
- виділення ресурсів організації під стратегічні цілі;
- створення центрів керівництва кожною стратегічною ціллю;
- оцінка та стимулювання виробничих підрозділів та їх керівників після досягнення стратегічних цілей [2, с. 78].

Стратегічне планування стало однією із функцій стратегічного менеджменту [3, с. 47] . Воно ґрунтується на оцінці впливу зовнішнього економічного середовища на діяльність підприємства та дослідженні стану його внутрішнього середовища. Маркетинг відіграє провідну роль у забезпеченні взаємодії між підприємством і зовнішнім середовищем на основі оцінки й вибору ефективних сфер діяльності [4, с. 20].

Водночас перевага стратегічного менеджменту в тому, що він дає можливість:

- ✓ ефективно здійснювати аналіз зовнішнього середовища;

- ✓ отримувати своєчасну та адекватну інформацію про внутрішнє середовище;
- ✓ чітко визначити спрямованість виробничо-господарської діяльності підприємства;
- ✓ підвищити рівень ймовірності виживання підприємства;
- ✓ віднайти точку балансу інтересів різних зацікавлених груп;
- ✓ чіткіше реагувати на зміни у зовнішньому середовищі;
- ✓ розробити альтернативи розвитку підприємства в сфері управління ресурсами, персоналом, капіталом тощо;
- ✓ об'єднати зусилля усіх працівників навколо розробленої загальнокорпоративної стратегії;
- ✓ сформувати стимули для активнішої позиції працівників під час прийняття та реалізації управлінських рішень;
- ✓ створити атмосферу, що сприяє активній взаємодії між керуючою та керованою підсистемами та протидії пасивному реагуванню на зміни в оточенні.

Тактика підприємства – засіб, який забезпечує реалізацію наміченої стратегії. Тактика визначає конкретні короткотермінові завдання, які забезпечують постійне наближення до поставленої мети. Вона розробляється і впроваджується керівництвом і тим, хто працює у низових ланках. Як бачимо, тактика розробляється на основі стратегії, але, в свою чергу, в процесі її реалізації здійснюється уточнення стратегії. Взаємозв'язок між стратегією і тактикою є складним. У кожному підприємстві на різних рівнях управління використовуються свої особливі стратегії, всі вони побудовані за ієрархічним принципом: від корпоративної (загальної) до функціональної.

Висновки. Отже, підприємства, які впроваджують стратегічне управління та мають певну тактику просування бізнесу, завжди матимуть всі шанси на успіх та йтимуть на крок вперед в порівнянні зі своїми конкурентами, що збільшує ймовірність досягнення ними поставленої мети. Тому впровадження системи стратегічного менеджменту на економічному ринку України є об'єктивно необхідним явищем у сфері організації управління, який буде підвищувати готовність підприємницьких організацій реагувати на непередбачені зміни і сприятиме узгодженому, обґрунтованому вирішенню поточних проблем. Також в основу такого процесу необхідно закласти наявний досвід іноземних країн у сфері стратегічного управління і забезпечити його використання з урахуванням специфічних умов розвитку економіки України на вітчизняні господарські підприємства для зростання ефективності виробництва.

Список використаних джерел:

1. Тактика підприємства: сутність, особливості і взаємозв'язок зі стратегією. URL: http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2009/Economics/54111.doc.htm (accessed: 09.04.2020).

2. Сумець О., Бондаренко М. Стратегічний менеджмент. Київ. Хай-Тек Прес, 2010. 240 с.

3. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. Стратегічне управління підприємством. Київ. Центр навчальної літератури. 2004. 400 с.

4. Остапенко Я. О. Економічна статистика: проблеми та перспективи розвитку. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 31 травня-1 червня 2018 р. / Мін-во освіти і науки України, Тернопільський нац. економічний ун-т [та ін.]. Тернопіль, 2018. С.254–256. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29620/1/254.PDF>.

ОСТАПЕНКО Я. О.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри облікових
технологій та бізнес-аналітики
Державний податковий університет*

НИКОНЧУК А. С.

*здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
ННІ економічної безпеки та митної справи
Державний податковий університет*

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РИНКОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Актуальність дослідження. Нині ми живемо в епоху трансформаційних перетворень. Світ вступив в епоху кардинальних соціально-економічних змін, зумовлених новітньою технологічною революцією, пов'язаною, як відомо, з низкою суттєвих технологічних інновацій, які, серед іншого, охоплюють: наносенсори та інтернет наноречей (nanosensors and the Internet of nanothings), що забезпечують мініатюризацію під'єднання до мережі; блокчейн-технології як революційні децентралізовані системи, що базуються на довірі (the blockchain); відкриті екосистеми штучного інтелекту (open AI ecosystem), які дозволяють перехід від штучного до «контекстуального» інтелекту. Центральну роль у групі цифрових технологій мають відігравати аналітика, побудована на великих базах даних (Big data analytics), та штучний інтелект (Artificial intelligence) [1, с. 15].

Цифрові технології стали невід'ємною частиною повсякденного життя, які змінили його та продовжують змінювати. Те, що зовсім недавно здавалося інноваційним, стало звичним, або ж те, що зараз є інноваційним, за декілька років буде звичним.

Усі ці технологічні інновації викликають глибокі і масштабні зміни в характері економічних відносин, переформатуванні їх підвалин.

Цифрова економіка виступає ефективною основою розвитку системи державного управління, економіки, бізнесу, соціальної сфери і всього суспільства на сучасному етапі розвитку інтеграції національної економіки у світовий простір.

Метою дослідження є аналіз процесів становлення цифрової економіки з огляду на розвиток ринкової економічної системи під час активного запровадження цифрових технологій у всіх сферах життя.

Огляд джерел. Найбільш вагомими у цій сфері є дослідження таких авторів, як С. Апальков, Д. Белл, О. Голобородько, К. Краус, Т. Мезенбург, Н. Негропonte, О. Пищуліна, Д. Топскотт, А. Філіпенко та інші. Водночас значна кількість проблем щодо бачення концепції розвитку цифрової економіки залишаються і досі не розкритими.

Результати дослідження. Ідея «цифрової економіки» походить від концепції, відомої ще з 1960-х рр.: спочатку це була теорія Деніела Белла про «інформаційну економіку», пізніше трансформована у поняття «мережеве суспільство» або «мережева економіка» Мануеля Кастеллза [2].

Існує багато підходів до тлумачення терміна цифрової економіки.

Зокрема, сам термін «цифрова економіка» («Digital Economy») з'явився в 1995 році одночасно у канадського професора менеджменту Д. Топскотта [3] з Університету Торонто (його праця оприлюднена в 1997 році) та американського інформатика Н. Негропonte [4] і швидко набув поширення, витіснивши на периферію економічної науки поняття «New Economy», «Web Economy», «Internet Economy», «Network Economy» і надавши цьому терміну більш конкретний зміст.

Департамент комунікацій та цифрової економіки Австралії визначає цифрову економіку «як глобальну мережу економічних та соціальних заходів, реалізованих через такі платформи, як «Інтернет», а також мобільні та сенсорні мережі» [5].

Бюро економічного аналізу Міністерства торгівлі США розкриває поняття цифрової економіки через такі три аспекти:

1. Цифрова інфраструктура, необхідна для існування і функціонування комп'ютерної мережі (digitalenabling infrastructure).
2. Цифрові транзакції, що здійснюються завдяки використанню системи e-commerce.
3. Користувачі цифрової економіки, які створюють контент, до якого вони отримують доступ (digital media) [6].

Отже, цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях та інформаційно-комунікативних технологіях (ІКТ), але, на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі інтернету та нових цифрових технологій [7].

Цифрові перетворення наявні практично в усіх секторах економіки, зокрема, телекомунікацій, розваг, засобів масової інформації, банківської справи, роздрібною торгівлі та охорони здоров'я, які змінили свої бізнес-

моделі. Дедалі більше на ринку капіталу спостерігаються інвестиції в технології «масового попиту» (Інтернет-ігри, електронну комерцію) та в технології зберігання масивів баз даних. Наприклад, у дослідження і розвиток штучного інтелекту інвестують apple, facebook, amazon, google, microsoft, uber, низка великих фондів по всьому світу.

Американський економіст і статист Томас Мезенбург у своїй роботі вказує, що цифрову економіку від економіки у класичному розумінні відрізняють три компоненти:

- **Інфраструктура.** Підприємства мають програмне забезпечення, апаратне забезпечення та інші технологічні ресурси, а також кадри спеціалістів.
- **Електронний бізнес.** Комп'ютерні програми, онлайн-інструменти та цифрові платформи, які допомагають здійснювати бізнес-процеси.
- **Електронна комерція.** Електронна комерція, тобто продаж товарів і послуг онлайн [8].

Пріоритетною особливістю цифрової економіки стає економіка на вимогу (on-demand есоному), яка, в першу чергу, орієнтована на споживача, тобто це не просто купівля-продаж послуг, а отримання доступу до них в потрібний покупцю момент, що дозволяє швидко отримати бажану послугу, знизити ціну кінцевої продукції завдяки скороченню кількості посередників та зробити безпосередній зв'язок між виробником і покупцем доступнішим. Більш того, клієнт має змогу зробити вибір, спираючись на власні смаки та переконання, та звільнитися від впливу продавця, оскільки він здійснює замовлення в режимі онлайн, а його виконання - в офлайн. Це також сприяє індивідуалізації послуг.

Крім того, новітні технології дозволяють локалізувати виробництво. Малий та середній бізнес за допомогою впровадження новітніх технологій отримав можливість стати глобальним. Зокрема, засновник компанії Alibaba Джек Ма сформулював на Всесвітньому економічному форумі у Давосі (2017 р.) концепцію - «30-30-30»: протягом наступних 30 років світ змінюватимуть ті, кому сьогодні 30, та компанії, в яких працює 30 співробітників [9].

Серед сучасних інноваційних трендів необхідно згадати про:

Блокчейн – спосіб зберігання та узгодження бази даних, копія якої є в кожного учасника;

Digital Marketing - розповсюдження реклами за допомогою просування в соціальних медіа і блогах, створення мобільних додатків, вірусної реклами;

BioTech - використання живих організмів у виробництві, сільському господарстві та в медицині;

RetailTech – технології у сфері торгівлі, зокрема, 3D-сканування тіла, відстеження споживачів асистентаси з підтримкою AI;

LegalTech – надання юридичних послуг з використанням інформаційних технологій та ін.

Крім того, слід зазначити, світова пандемія COVID-19 ускладнила соціально-економічну ситуацію по всьому світу та критично позначилася на

українській економіці. Проте зміни в економічних відносинах, викликані пандемією COVID-19, водночас створили безпрецедентні можливості для розвитку бізнесу в віртуальному цифровому середовищі, що значно пришвидшило формування нової «малоконтактної економіки» («low touch economy»).

Low touch economy – це новий феномен ведення бізнесу. Цей термін вперше був започаткований американською консалтинговою компанією Board of Innovation, яка у листопаді 2020 року підготувала аналітичний звіт: як компаніям відновлюватися й рости в період пандемії коронавірусу. Визначальною характеристикою економіки мінімального контакту є: скорочення фізичної взаємодії між споживачами і постачальниками товарів і послуг [10, С. 2].

Є багато прикладів трансформації традиційних компаній у сфері цифрової економіки. Взяти, наприклад, роздрібну торгівлю. Більшість представників роздрібною торгівлі (продавців) спочатку розробляли вебсайти, щоб уможливити онлайн-продажі, а у міру того, як світ усе більше рухається до цифрової економіки, дальновидні продавці тепер використовують різні технології, щоб охоплювати та обслуговувати клієнтів через різноманітні канали. Вони зокрема використовують онлайн-розпродажі та мобільні додатки, щоб ідентифікувати покупців, незалежно від того, здійснюють вони покупки в інтернеті чи особисто, можуть збирати й аналізувати дані про перегляд і продажі кожного клієнта, щоб краще зрозуміти їхні інтереси, у тому числі можуть використовувати ці дані, щоб зв'язатися з клієнтами через соціальні мережі, забезпечуючи покращення обслуговування та, зрештою, збільшуючи продажі та лояльність до бренду.

Іншим яскравим прикладом цифрової трансформації є John Deere, 179-річна компанія, заснована на виробництві сільськогосподарського обладнання, яка тепер також включає платформи, керовані даними («data-driven platforms»), щоб допомогти фермерам оптимізувати виробництво.

Висновки. Цифрова економіка – закономірний результат інноваційно-орієнтованого розвитку ринкової економічної системи. Бурхливе розповсюдження цифрових технологій зумовлене необхідністю, у першу чергу, підвищення ефективності та конкурентоспроможності бізнесу і національних економік відповідно. Країни, які стали лідерами цифровізації власних економік, мають перспективу ще більше посилити свої конкурентні позиції, а отже, і максимізувати вигоди для себе завдяки перерозподілу ресурсів.

Що ж до України, то спостерігається значне відставання у сфері цифрових технологій від країн Європи. Звичайно, у деяких галузях автоматизація досить на високому рівні, але ще потребує значного вдосконалення. Те, що Україна опинилася в числі аутсайдерів, можна пояснити відсутністю ефективного законодавства (наприклад, законодавче відображення питань, які стосуються цифрової економіки, є вкрай поверхневим), нестачею кваліфікованих фахівців, важкістю організації

бізнесу. Також невисокий показник цифровізації економіки зумовлений і тим, що особливістю нашої держави є істотний розрив поколінь у контексті інтенсивності використання цифрових технологій. Іншими словами, ті українські родини, в яких вагому роль відіграють представники старшого покоління, просто не користуються інтернет-сервісами. Однак ми маємо сприятливі чинники для цифровізації економіки, серед яких досить розвинена телекомунікаційна інфраструктура та доступність до інформації. Вже зараз спостерігається ефективна діджиталізація медичного обслуговування та процесу навчання, комп'ютеризація аграрного сектора і т.д.

Список використаних джерел:

1. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики здійснено за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні . Київ: Центр Разумкова, 2020. 100 с.
2. The Concept of a 'Digital Economy'. URL: <http://odoc.org.uk/the-concept-of-a-digital-economy/> – Title from the screen.
3. Tapscott D. The Digital Economy. 1994. URL: <http://dontapscott.com/books/the-digital-economy>.
4. Negroponte N. Being Digital. – Hodder and Stoughton, 1995. URL: <http://governance40.com/wp-content/uploads/2018/12/Nicholas-Negroponte-Being-Digital-Vintage-1996.pdf>.
5. Measuring the Information Society Report URL: http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf
6. Digital Economy. URL: <https://www.bea.gov/data/special-topics/digital-economy> (accessed 30 October 2021).
7. Цифрова економіка: тренди, ризики то соціальні детермінанти. Київ: Центр Разумкова, жовтень 2020. 274 с.
8. Mesenbourg, T.L. (2001). Measuring the Digital Economy. U.S. Bureau of the Census.
9. Пивоваров Ю. Навіщо Україні цифрова економіка URL: <http://nv.ua/ukr/>
10. Гадецька, З., Кузьмінський, В. Інноваційні методи та технології управління підприємством в умовах економіки мінімального контакту. *Економіка та суспільство*. 2021. №23. С. 1–6.

ОСТАЩУК І. Б.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, теології та церковної історії
Український гуманітарний інститут*

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ: РЕЛІГІЙНА СЕМІОТИКА В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що українські мігранти, які змушені були рятуватися від військових дій, починаючи з 24 лютого 2022

р., потребують не тільки медичної, фінансової, психологічної допомоги та захисту, але й культурної адаптації на території країн, що надали їм прихисток. А це, своєю чергою, вимагає розуміння того культурного простору, в якому вони перебувають. Одним зі способів тлумачення й осягнення культурних кодів та смислів інших народів є семіотичний метод, який полягає в розшифруванні й поясненні знаково-символічних систем, серед яких релігійні посідають чільне місце, адже складно собі уявити європейську культуру без християнства.

Метою нашої публікації є представлення методу релігійної семіотики у процесі адаптації сучасних українців у державах Заходу.

Огляд джерел. Питання вимушеної актуальної міграції розглядається з різних кутів зору, тому, звісно, не будемо ставити собі за мету робити такий розлогий огляд джерел, звернемося лише до даних та наукових висновків провідного фахівця з демографії Елли Лібанової, що окреслюють демографічну ситуацію в 2022 р. та її можливі наслідки. У розкритті семіотичного складника в адаптаційних процесах покликатимемося на особисті наукові узагальнення і тезисно подані приклади.

Результати дослідження. У сучасному глобалізованому світі щоразу важче знайти монолітичне суспільство, де всі походять з одного культурного континууму та послуговуються в щоденному житті спільною аксіологічною системою. Мігранти часто стикаються та борються з численними проблемами, пов'язаними з інтеграцією в чужих середовищах, до яких вони прибули. Інколи через неадаптованість так і живуть у суспільній ізоляції. Інтеграція відмінних культурних світів є однією з найважливіших проблем сучасного Заходу. «Господарі» та «гості» повинні докласти великих зусиль для того, щоби зрозуміти чужі культури, релігійні, суспільні традиції з метою укладення моделі гармонійного співжиття, в якому можна було б взаємозбагачуватися, черпаючи з різномірності [3, с. 153].

Директор Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України Елла Лібанова відзначила так свої припущення щодо сучасної вимушеної міграції після початку військових дій: «Що більше люди будуть перебувати за кордоном, то більше вони будуть адаптуватися. Тим більше. виїхали не просто міські жительки, а переважно мешканки Києва і Харкова. За даними німецьких фахівців, 70% жінок мають вищу освіту, не набагато меншу цифру дає Варшавський університет, там 2/3 мають вищу освіту. Тобто, це фантастично високий рівень освіти. Я не переоцінюю значення вищої освіти, але попри все, вона принаймні свідчить про здатність людини навчатися. І якщо жінка, маючи вищу освіту, не може собі знайти роботу за спеціальністю, вона просто навчиться іншій спеціальності. Тим більше, що влада всіх європейських країн робить все можливе, щоб допомогти працевлаштуватися. Це така критична передумова прийняття рішення. Коли мене питають про можливі обсяги неповернення, часто дивуються амплітуді. Може бути ситуація, коли ми втратимо десь 500–600

тис., це дуже багато, але за найгіршим сценарієм я боюсь, що ми можемо втратити мільйонів п'ять» [2].

Отож, високий інтелектуальний рівень українських жінок, адже саме вони з дітьми становлять переважну більшість мігрантів, є важливим чинником у спробах адаптації в соціальному та культурному середовищі інших держав. Тому, безперечно, освічені люди відзначаються значно вищими шансами пристосуватися до нових умов, зокрема володіючи численними навиками і компетентностями, необхідними для пошуків роботи, опанування нових професій, широкої інтеграції в громадянському суспільстві європейських країн або США чи Канади.

Розуміння культурних особливостей країн, де перебувають українці, створює додаткові позитивні характеристики в соціальній адаптації та сприйнятті місцевими мешканцями, що може створювати передумови для отримання хорошої роботи та посідання гідного місця в громадянському суспільстві. Наведемо окремі приклади у європейських державах можливого семіотичного пояснення помітних культурних об'єктів, що становлять поєднання кількох мов у переданні певної інформації. У просторі міст, зокрема в історичних їхніх районах, можна простежити чимало культових споруд базилікальної форми, що була успадкована від давньоримського зодчества. Семіозис базилікальної форми християнських храмів передавав сотеріологічну місію церкви. Символ корабля вельми важливий у контексті сакральної християнської архітектури. Після того, як християнство перейшло до відкритого служіння обрядів, виникла необхідність храмів. До язичництва християни мали несприйняття, тому місця культу Вести, Марса чи Юпітера не могли бути взірцем для послідовників Христа. Найбільш підходили базиліки, загальний тип яких повторюється в багатьох християнських святинях. Базиліка – місце римського суду або здійснення комерційних угод – мала вигляд видовженого прямокутника, що складався з двох частин: великої зали з колонадами та напівкруглої ніші з напівкруглим склепінням, що заокруглювало залу в глибині. У цій ніші засідав суд, а саме місце називалося трибуною. Два ряди колон ділили базиліку на три частини – нави (лат. *navis* – «корабель, судно»).

Підвищення в наві церкви, призначене для читання Святого Письма, а також для виголошування проповідей і літургійних співів, називається амвон. Зустрічалися п'ятинавні базиліки з чотирма рядами колон. Інколи їх перетинала поперечна нава – трансепт. Трибуна чи апсида перетворилася у вівтар, що можна побачити в католицьких і протестанських храмах [3, с. 153]. У символічному сенсі спрямованість видовженої нави означала прямування протягом земного життя до небесного царства, християни поклали надію на те, що після смерті матимуть можливість перетнути через бурхливі води випробувань тиху гавань блаженного буття. Використання світської архітектурної форми з історії Стародавнього Риму отримало нове семантичне навантаження на ґрунті християнської віри, що уможливило його присутність у просторі європейських міст.

Перебуваючи закордоном, нерідко може статися ситуація, за якої українцям доводиться звертатися до суду, зокрема мати справу з суддями, до яких під час судових засідань визначені конкретні форми звертання, що є не просто мовно-етикетними кліше, але й наділені символічним змістом, який збігається з формами віддавання пошани представникам влади в європейській та американській традиціях формування громадянського суспільства.

У різних країнах офіційні звертання до суддів відрізняються, зокрема і за ступенем їх обов'язковості та поширеності в інших, крім правосуддя, сферах. Десь ці звертання є настільки поширені, що можуть додаватися до прізвища у всіх згадуваннях про суддю, замість Mr./Mrs. В інших – використовуються лише в залі суду й не є обов'язковими.

До суддів Міжнародного суду (англ. *International Court of Justice*, фр. *Cour internationale de Justice*; Гаага, Нідерланди) – головного судового органу ООН – прийнято звертатися «Ваша екселенціє». Це слово має таку етимологію: лат. *excellencia* [*excellens*] – 1) перевага, вищість; 2) високі властивості, чудові якості; *excellens* – 1) піднесений, високий; 2) відмінний, вищий, незвичний, чудовий. «Ваша екселенціє» – ґоноратив, високий стиль звертання до глав іноземних держав (за винятком монархів), глав іноземних урядів, послів іноземних держав у країні, що приймає, католицьких і деяких протестантських єпископів, представників аристократії тощо.

У Великобританії використовується офіційне звертання до суддів *My Lord* або *My Lady* (Мій пане, Моя пані). Португальською мовою прийнято звертатися до судді *Vossa Meretissima* (Ваша милість), що походить із високого стилю куртуазного спілкування при португальському королівському дворі, що пізніше поширилися у Бразилії та інших португаломовних державах. У Канаді звертаються до судді *Your Lordship* (Ваша світлість). В Індії – вживаються різні, зокрема Ваша честь, Ваша світлість, водночас існує думка, що відповідні звертання належать до колоніальної ери і не є обов'язковими, тому байдуже, як звертатися до судді – водночас кожне звертання має бути здійснене з повагою [1, с. 8].

Такий аспект віддання пошани посаді й функції судді має і біблійне коріння, зокрема у відношенні влади монарха як помазаника Божого. Ґенеза в європейській традиції образу ідеального правителя, що принесе справедливість народові, сягає біблійних пророцтв та античних архаїчних уявлень. В одному з найвідоміших фрагментів Ісаї (11, 1-5) читаємо про ідеального правителя, яким буде очікуваний Месія: «Справедливість буде поясом на Його крижах, – Він підпережеться правдою» (Іс. 11, 5). І не тільки давній Ізраїль, в якому згасла династія Давида, очікував такого справедливого правителя, такі ж були очікування європейських народів [1, с. 9]. Задля порівняння відзначимо, що в Україні не додають відповідного титулу «Його честь» або «Її честь», або інших похідних від них (на зразок *honorable judge*, скорочено «*hon.*») до імені судді на сайтах, у підписах під науковими

статтями, а також на табличках про розміщення залів або кабінетів у приміщенні суду, а також на кабінеті, на сайтах і т.д. Якщо суддя виступає на телебаченні, до його або її імені в заголовку також не додаватимуть титулу «Його честь» або «Її честь».

Отже, офіційне звертання до судді, офіційний титул «Ваша честь» є церемоніальним звертанням у судовому процесі, покликаним церемоніально знеособити суддю, підкресливши, що він або вона у судовому процесі діє і приймає рішення від імені держави, а також, власне, те, що саме суддя керує процесом у судовій залі. Тобто цей офіційний титул, так само як і звертання «Ваша честь», покликані в цій частині виконувати ту саму функцію, що й інша особиста судова символіка – мантия та нагрудний знак [1, с. 10-11].

Міграція тісно вписана в біблійні тексти та історію християнства, адже виражала через форму сюжетів про вимушену міграцію окремих героїв часто їхні духовні преображення та шлях до Бога. Історія християнства і сучасне євангельське служіння покликані до особливо чутливого сприйняття вимушених вигнанців із рідної країни. І прикладом християнського пробудження у відкритті європейських сердець та помешкань українським жінкам і дітям стали місяці після 24 лютого 2022 р.

Висновки. Вважаємо, що у процесі адаптації мігрантів у чужому суспільстві важливу роль відіграє адекватна інтерпретація культурних текстів як одна з ознак інтеграції в соціокультурний простір іншого суспільства. Варто відзначити, що однією з можливих моделей знайомства з чужим середовищем є спроби використати свою культурну спільноту (нерідко наднаціонального характеру) або спробувати зрозуміти ту, яка є панівною в конкретній країні, що полегшуватиме психосоціальну адаптацію в конкретному суспільстві. Водночас, інтерпретація культурного тексту є важливим чинником репрезентації власного національного культурно-релігійного дискурсу.

Список використаних джерел:

1. Кравчук О., Остащук І. Звертання до судді (офіційний титул) як складник судової символіки. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: науково-практичний юридичний журнал*. 2021. № 3-4. С. 7–12.
2. «Ми можемо втратити 5 млн людей», – демографиня Елла Лібанова. URL: <https://suspilne.media/257015-mi-mozemo-vtratiti-5-mln-ludej-demografina-ella-libanova/> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Остащук І. Б. Інтерпретація релігійного тексту як чинник соціальної адаптації емігрантів. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ, 2010. Вип. 1. Ч. 1. С. 153–163.

ПЕРНАРІВСЬКИЙ О. В.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансових ринків та технологій
Державний податковий університет*

ОЦІНКА БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Актуальність дослідження. Пандемія COVID-19, зовнішня агресія та низка інших деструктивних причин призвели до формування турбулентного середовища діяльності фінансових установ, у тому числі банків України. Своєю чергою, це продукує коктейль ризиків у банківській діяльності й ускладнює управління ними, зокрема, їх вимірювання.

Метою дослідження є аналіз підходів до оцінювання ризиків у діяльності банків та їх вдосконалення в умовах турбулентності фінансового ринку.

Результати дослідження. У міжнародній практиці вимірювання ринкових ризиків банку здійснюється в основному з використанням показника value at risk (VaR) [2]. VaR – це виражена в грошових одиницях оцінка величини, яку не перевищать можливі протягом певного періоду втрати із заданою ймовірністю. Іншими словами, величина VaR характеризує найбільші можливі втрати, обумовлені коливаннями ринкових факторів, які розраховуються:

- на певний період часу в майбутньому (часовий горизонт);
- із заданою ймовірністю його неперевикнення (рівень довіри);
- при певному припущенні про характер поведінки ринку (метод розрахунку).

Довірчий інтервал та часовий горизонт є ключовими параметрами, без яких неможливо розрахувати та інтерпретувати показник VaR.

Довірчий інтервал обирається залежно від схильності до ризику, зазначеного в регламентувальних документах наглядових органів. Базельський комітет з банківського нагляду рекомендує рівень в 99%, на який мають орієнтуватись національні регулятори банківської діяльності.

Часовий горизонт для розрахунку VaR обирається, виходячи з мінімальних термінів, протягом яких можна реалізувати на ринку певний інструмент (закрити позицію). Наприклад, одноденний VaR, тижневий VaR, місячний VaR і т. д.

Існують дві основні групи підходів до оцінки VaR. Перша група базується на так званому «локальному оцінюванні», тобто на лінійній або більш складній апроксимації функції вартості фінансового інструмента, найважливішим прикладом якого є параметричний дельта-нормальний метод. Друга група використовує «повне оцінювання», яке передбачає повний перерахунок вартості фінансового інструмента без апроксимуючих припущень. До цієї групи відносяться метод історичного моделювання та

метод Монте-Карло. При використанні будь-якого з цих підходів модель розрахунку VaR необхідно верифікувати на предмет адекватності [4]. Необхідно також розуміти переваги та недоліки кожного з методів розрахунку VaR (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів розрахунку показника VaR

№п/п	Критерії	Дельта-нормальний метод	Метод історичного моделювання	Метод Монте-Карло
1	Оцінювання	Локальне	Повне	Повне
2	Застосовність до нелінійних інструментів	Ні	Так	Так
3	Врахування історичного розподілу	Як оцінка нормального розподілу	Точно те, що було	Повне
4	Врахування прогнозованої волатильності	Можливе	Ні	Так
5	Припущення про нормальний розподіл	Так	Ні	Ні
6	Оцінка надзвичайних подій	Погана	Погана	Можлива
7	Модельний ризик (неадекватність)	Може бути значним	Прийнятний	Високий
8	Обсяг необхідної вибірки даних	Середній	Дуже великий	Малий
9	Складність обчислення	Невисока	Висока	Дуже висока
10	Наочність (ясність)	Середня	Велика	Мала

Перевагами показника VaR є те, що він може використовуватись для агрегування ризиків [5], забезпечує можливість вимірювання капіталу під ризиком [1] та контролювати ризики. Разом з тим, він має і низку недоліків, зокрема: відсутність інформації про найгірший можливий збиток за межами значення VaR, при розподілах з різною товщиною «хвостів» може виходити однакове значення VaR, для одного і того ж портфеля довірчі рівні його значення можуть суттєво відрізнятись, відсутність субадитивності, що означає можливість перевищення значення ризику портфеля суми

індивідуальних ризиків його складових елементів. Ще одним суттєвим недоліком показника VaR є те, що він не забезпечує адекватної оцінки ризиків в кризові періоди, які характеризуються підвищеною фінансовою турбулентністю.

Турбулентний підхід до пізнання стану фінансового ринку розглядається як алгоритм вивчення його як системи, що функціонує у непередбачуваних, хаотичних і мінливих умовах, які загрожують її стійкості та призводять до виникнення високого рівня ентропії в її межах і ускладнює процес передбачення та прогнозування подальшої поведінки такої системи [3].

Одним із показників ризику, які відповідають умовам когерентності, є показник conditional VaR (CVaR) або ж expected shortfall (ES). Цей показник забезпечує можливість оцінити можливі втрати, у разі перевищення значення VaR. Необхідність використання цього показника обумовлюється ефектом «товстих хвостів», тобто відсутністю нормального розподілу, а також тим, що він може використовуватись для вимірювання ризиків у періоди криз [5].

Висновки. Якщо показник VaR дає відповідь на запитання: «З якою ймовірністю втрати банку не перевищать 1 млн. грн.?», то показник CVaR: «Якщо втрати банку перевищать 1 млн. грн., то якими вони можуть бути?» CVaR визначається як середньозважене значення величини VaR та очікуваних втрат, що перевищують VaR. Величина CVaR не може бути нижчою, ніж величина VaR. CVaR може забезпечувати визначення величини значних втрат, які можуть виникати саме в періоди фінансової турбулентності із дуже низькою ймовірністю. Оцінка ризиків на основі показника VaR у такій ситуації буде заниженою і не відображатиме потенційну величину втрат банку. Разом з тим слід зауважити, що, як і будь-який показник ризику, CVaR має власні недоліки: для отримання адекватної оцінки необхідна велика кількість спостережень, він більш чутливий до помилок, його надійність суттєво залежить від точності хвоста використовуваної моделі.

Важливо регулярно проводити бек-тестування та стрес-тестування оцінок ринкових ризиків банків, визначених на основі показників VaR та CVaR. Це забезпечує перевірку їх адекватності за тих чи інших умов. Доцільним також є застосування цих показників як доповнення один до одного.

Список використаних джерел:

1. Кишакевич Б. Ю., Юзьв'як О. А. Моделювання економічного капіталу банку для кредитного та ринкового ризиків. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 3. Т. 1. с. 124–127.
2. Швець Н.Р. VaR як основний метод розрахунку величини інтегрального фінансового ризику банківських установ. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 9. с. 1092–1099.
3. Шкарлет С. М., Дубина М. В. Застосування турбулентного підходу до пізнання сучасного стану ринку фінансових послуг України. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. с. 366–371.

4. Kaminskyi A., Versal N. Risk Management of Dollarization in the Banking Industry: Application of Value-at-Risk Methodology. *3rd International FinanDebt Conference 2016 on Debt Crises and Financial Stability: Proceedings Book* (November 3-4, 2016, Istanbul). Istanbul, 2016. P. 91–115.
5. Kidd D. Value at Risk and Conditional Value at Risk: A Comparison. *INVESTMENT RISK AND PERFORMANCE*. CFA INSTITUTE, 2012.

ПЕТРЕНКО Л. М.

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри інформатики та системології,
ННІ ІІТЕ ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ: СКЛАДНОЩІ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТУДЕНТІВ

Актуальність дослідження. Дистанційна освіта — це форма освіти, за якої процес навчання повністю або частково здійснюється за допомогою комп'ютерів і телекомунікаційних технологій і засобів. Суб'єкт дистанційної освіти віддалений від викладача, а також від інших учбових засобів, і освітніх ресурсів. Тому ця проблема потребує розгляду.

Огляд джерел. Різномічні питання організації дистанційного навчання в закладах освіти висвітлені в роботах багатьох науковців та провідних вчителів-практиків: Ю.Богачков, В.Биков, Л.Гаврілова, С.Гарна, Т. Дербя, І.Іванюк, В.Кухаренко, О.Майборода, Н. Морзе та інші.

Результати дослідження. Дистанційна форма навчання дозволяє підвищити якість освіти за рахунок широкого використання світових освітніх ресурсів і збільшення частки самостійного освоєння матеріалу. Причому останнє особливо важливе, оскільки поступово забезпечує вироблення таких якостей у студентів, як самостійність, відповідальність, організованість, уміння реально оцінювати свої сили і приймати зважені рішення, що в подальшому закладає фундамент для побудови успішної кар'єри. Також дистанційне навчання автоматично допомагає оволодіти навичками застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що істотно підвищує рівень знань в будь-якій галузі.

В Законах України «Про вищу освіту» та «Про освіту» зазначається, що дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (стаття 49) [1–2].

У ситуації комп'ютерного навчання, порівняно з традиційним класним навчанням, існує своя специфіка, пов'язана з тим, що процес навчання є технічно опосередкованим. Очевидним є факт, що взаємодію між учнем і

вчителем в класі та учнем і комп'ютером (навчальною системою) організовано по-різному. Проблеми організації комп'ютерного навчання та характеристики людино-машинної комунікації в навчальних системах докладно розглянуто в роботах [3]. Віртуальне навчальне середовище вимагає нового погляду на процеси навчання та учіння не лише у фізичному, але і в психологічному аспекті.

Але існують і деякі негативні сторони дистанційного навчання.

По-перше, необхідність постійного доступу до джерел інформації потребує відповідної технічної підтримки.

По-друге, студенти денної форми навчання за дистанційного режиму відчують недолік практичних зайнять в офлайн.

По-третє, не завжди є присутнім постійний контроль за процесом навчання в дистанційному режимі.

По-четверте, навчальні дистанційні курси можуть бути не завжди досить добре розробленими, оскільки кваліфікованих фахівців на сьогодні не так багато, не кожен викладач зможе створити якісну дистанційну розробку.

Можемо виділити наступні складнощі дистанційного формату навчання:

- ✓ відсутність сформованої і перевіреної єдиної технології проведення заняття дистанційно,
- ✓ украй стислі терміни введення цієї системи навчання (тому багато хто зустрічається як з технічними, так і з організаційними і психологічними труднощами при масовому і повному перемиканні на онлайн-навчання);
- ✓ труднощі перемикання себе із звичного «домашнього» режиму в «робочий»;
- ✓ труднощі устаткування повноцінного учбового/робочого місця (особливо, коли в одній квартирі можуть збиратися і батьки, і діти, і домашні тварини, і дуже важко залишитися одному і не звертати уваги на те, що відбувається навкруги, бути залученим в слухання лекцій і виконання робіт).

З боку студентів, один з основних недоліків — емоційні контакти з однокурсниками і неможливість обговорити емоційні проблем.

Дослідження показали, що специфіка дистанційної форми навчання спирається на певні характеристики уваги, пам'яті і мислення студентів. Зокрема, відомо, що навчання в індивідуальному темпі веде до того, що швидкість вивчення матеріалу залежить від особистих якостей студента, а також обставин і потреб. Дистанційне навчання розвиває свободу і гнучкість мислення тому, що студент може обрати будь-який з численних курсів навчання, а також самостійно планувати місце, час і тривалість заняття. Воно забезпечує мобільність завдяки ефективній реалізації зворотного зв'язку між викладачем і студентом, що є одним з основних показників успішності процесу управління навчанням, забезпечує ефективне функціонування усієї системи навчання. Також за дистанційної форми навчання викладачі прагнуть актуалізувати творчі здібності індивіда шляхом створення

комфортних умов навчання, використання сучасних засобів та методів онлайн-спілкування зі студентами.

Проте необхідно зазначити, що дистанційна форма навчання впливає на психоемоційний стан студентів. Емоції і почуття яскраво проявляються і відіграють важливу роль в діяльності студента, особливо в напружені її періоди. Переживання тих чи інших емоцій і почуттів впливає на формування особистості студента, на перебудову його поглядів, ставлення до дійсності. Для емоційних процесів студентів у навчанні характерні: велика інтенсивність (особливо інтелектуальних почуттів), різноманітність, переходи від одних до інших, прискорення формування вищих почуттів.

Висновки. Відсутність очного спілкування між тими, що навчаються, і викладачем, означає, що усі моменти, пов'язані з індивідуальним підходом і вихованням, виключаються. Це швидше негативний чинник для навчання, оскільки поряд зі студентом, що навчається, не виявляється людини, яка могла б емоційно забарвити знання. Для дистанційного навчання потрібна жорстка самодисципліна, а його результат безпосередньо залежить від самостійності і свідомості студента. Це вимагає від студента значного самоконтролю, у тому числі і уміння контролювати свої емоційні стани. Більшість авторів відзначають у ролі емоційних переваг такі характеристики дистанційного навчання: низька емоційна напруга при навчанні, мінімальні стресові ситуації при перевірці знань, відсутність ефекту ореолу.

Але оскільки навчання — це принципово двосторонній процес, тільки зворотній зв'язок і активна взаємодія викладачів і студентів зможе зробити його по-справжньому продуктивним.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 26.02.2021 № 1556-VII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
2. Про освіту: Закон України від 01.01.2021 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Машбиць Ю. І. Психологічний аналіз навчання та управління учбовою діяльністю. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання*. 2006. Т. 8, № 2. С. 194–202.

ПОЛІНА Г. В.

*кандидатка філологічних наук, доцентка
доцентка кафедри германської філології,
Український гуманітарний інститут*

**СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ *KNIGHT*/ЛИЦАР В
АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ**

Актуальність дослідження. Трансформації суспільства на будь-якому рівні обов'язково фіксуються у семантичному наповненні ключових понять (концептів), які характеризують ці трансформації, адаптуючи відповідні поняття до актуальних суспільних цінностей. А це призводить до того, що за тією ж самою назвою (іменем концепту) може стояти система знань, яка дуже відрізняється від її інформаційного наповнення у попередню епоху. Ключові культурні концепти, такі як «любов» чи «родина», або значущі концепти, актуальні тільки для окремих культур, можуть відрізнитись за семантичним наповненням не тільки від культури до культури, або від соціуму до соціуму, але й від покоління до покоління і, навіть, від події до події (сучасним прикладом останнього, наприклад, став запропонований Дж. Толкіном свого часу літературний концепт «орки»). Тому дослідження таких обумовлених соціально-культурними змінами трансформацій семантичного наповнення культурних концептів є відображенням і осмисленням процесів, які відбуваються в культурному, політичному і світоглядному житті сучасного суспільства. І це робить подібні дослідження надзвичайно **актуальними**.

Тому **мета** нашого дослідження — аналіз семантичних трансформацій культурного концепту *KNIGHT/ЛИЦАР* від його виникнення в англійській культурі і до теперішнього часу на тлі тих змін, які відбувались у суспільстві.

Огляд джерел. Концепт як одиниця знань про певний елемент дійсності є об'єктом дослідження не тільки філології. Це поняття належить і культурі, і психології, і, певним чином, соціології, але в своєму аналізі вони орієнтуються на вербалізовані знання. Тому хоча визначень концепту існує багато, як і підходів до його вивчення, серед основних варто виділити лінгвістичний підхід. Л.С. Ліхачов [3] та його послідовники підходять до концепту як феномену лінгвістичного, школа А. Вежбицької [1] трактує концепт як ідеальний об'єкт, який існує в психіці людини. Лінгвокультурологічний підхід [5; 6] вважає концепт базовою одиницею культури, який несе в собі культурно важливу інформацію.

Але при будь-якому підході концепт розуміється як сукупність структурованих знань про певний об'єкт дійсності. Аналіз концепту є аналізом його логічної структури [2; 4].

Результати дослідження. Хоча феномен лицарства досліджується на англійському матеріалі, цей концепт виник на базі загальноєвропейської культури, яка у 5-7 століттях мала потужний об'єднувальний фактор — римо-католицьку церкву, що формувала базові світоглядні, моральні й естетичні цінності своєї пастви. У давньо-германських державах лицарями називали регулярне кінне військо, яке захищало інтереси відповідної держави та її короля. І базові характеристики концепту *KNIGHT/ЛИЦАР* у той період збігалися з цінностями, проголошеними середньовічною католицькою церквою: відданість церкві, відданість сюзерену та відданість товаришам по зброї. Коли, зі зміцненням впливу католицької церкви, інститут лицарства став основою духовно-лицарських орденів, так званої «войовничої церкви», яка вела війни на території Ближнього Сходу — колискою біблійної релігії — за

відвоювання «гробу Господнього» у «невірних», вони стали впливовою елітою тогочасного суспільства.

Коли концепт *KNIGHT/ЛИЦАР* став частиною англійської лінгвокультури, він отримав низку рис, які створювали образ-взірець, якого потрібно було прагнути, приклад, якому повинен був наслідувати кожний лицар. Легенди про Артура, ідеального короля, який царював в ідеальному королівстві, сформували семантичні характеристики цього концепту. Лицарі круглого столу були носіями основних лицарських чеснот і базових характеристик досліджуваного концепту: вірності Батьківщині, друзям та сюзерену, готовності захищати слабших, щедрості, почуття честі, бажання відстоювати добро та боротись зі злом, мужності. Такі семантичні характеристики має концепт *KNIGHT/ЛИЦАР*, в англійських легендах і, наприклад, в творах письменника 15 століття Томаса Малорі.

Наступна віха у розвитку досліджуваного концепту відноситься до епохи Середньовіччя, коли лицарство стало рушійною силою «войовничої церкви». На цьому етапі концепт не проходив через принципові трансформації, але набув нові характеристики. В англійській лінгвокультурі середньовічний концепт *KNIGHT/ЛИЦАР* був вербалізований у творах Джефрі Чосера. Його образ лицаря в історичному розумінні розвивається, не втрачаючи світські лицарські чесноти. Лицар набуває і суто християнських якостей, таких, як віра в Бога, вірність церкві та Євангелію, чистота моралі, скромність в одязі та поведінці. І так само, як у творах Малорі та в легендах 5-7 століть, лицар змальовується як приклад для наслідування, бездоганна особистість, що характеризується ідеальними людськими якостями та ідеальною поведінкою.

Суттєві трансформації семантичних характеристик концепту *KNIGHT/ЛИЦАР* відбуваються у новий час, коли взагалі інтерпретація багатьох концептів культури, відношення до базових цінностей зазнає значних змін. Прикладом таких вербалізованих трансформацій може слугувати «Айвенго», роман англійського письменника доби романтизму Вальтера Скотта. У цьому романі він також зображує епоху Середньовіччя, розквіт інституту лицарства, але семантичні характеристики цього концепту відображають критичний підхід до реальної дійсності, яка притаманна вільнодумному мисленню 19 століття. Лицарі Вальтера Скотта належать до двох протиборчих таборів: послідовників короля-лицаря Ричарда Левине Серце та лицарів ордену тамплієрів. Деякі з лицарів – люди шляхетні, з чистими думками та високими ідеалами (Вілфред Айвенго, Ричард Левине Серце); інші – люди підступні, чиї низькі або меркантильні інтереси штовхають їх на непристойні вчинки (Реджинальд Фрон де Беф, Бріан де Буагільбер, Моріс де Брасі).

І хоча за культурною традицією романтизму, лицарі Вальтера Скотта належать до одного з двох таборів за переконаннями і за відповідним набором рис характеру (абсолютно позитивний або абсолютно негативний образ), загальне семантичне наповнення концепту *KNIGHT/ЛИЦАР* стало

більш об'єктивним, не втрачаючи своїх лицарських чеснот, - лицар стає звичайною людиною з реалістичним набором якостей. Акцент робиться на тому, що поряд із високими ідеалами, до яких були покликані європейські лицарі, спосіб їхнього життя, особливості місії, а також виключний статус воїнів, духовенства та дворян одночасно, прискорювало розвиток успадкованих та набутих вад, які призводили до деградації як самих лицарів, так і створеного ними суспільства.

Сучасні трансформації семантичного наповнення досліджуваного концепту пов'язані, перше за все, з суттєвим збідненням його змістовного наповнення. Те, що реальний інститут лицарства припинив своє існування, вплинуло на його комунікативну затребуваність і збіднило зміст. І, по-друге, зникнення з суспільного життя прямого денотату концепту *KNIGHT/ЛИЦАР* призвів до його суто метафоричного використання, де ім'я концепту асоціюється з певним достатньо вузьким набором поведінкових характеристик.

Висновки. Дослідження семантичних трансформацій культурних концептів допомагають відслідковувати зміни у системах цінностей, способі мислення і у загальному світосприйнятті окремих культур і навіть цивілізацій. Так, особливості англійського (британського) менталітету призвели до збереження в семантичному ядрі концепту *KNIGHT/ЛИЦАР* культурно-історичних елементів його значення, хоча вони і втратили свою комунікативну актуальність. І з часом більш важливим стає запроваджена інститутом європейського лицарства система моральних стандартів та відповідної поведінки. Лицарство зникло як соціальний феномен, але лишило після себе цілу низку етичних принципів, які виявились досить актуальними протягом кількох наступних культурних епох.

Список використаних джерел:

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языка. М., 1999. 780 с.
2. Жаботинская С. А. Лексическое значение: принципы построения концептуальной сети. Черкасский национальный университет, 2005. 53 с.
3. Лихачев Д. Концептосфера русского языка. *Изв. РАН, Сер. лит. и яз.* 1993. Т. 52, № 1. С. 3–9.
4. Минский М. Фреймы для представления знаний. М., Энергия, 1979. 152 с.
5. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2001. 191 с.
6. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. М.: Academia, 2000. 128 с.

ПРОДАНЮК Ф. М.

*кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри філософії та культурології
Київський національний університет
технологій та дизайну,
завідувач кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

Актуальність дослідження обумовлена тими процесами, які в сучасних умовах змушені вирішувати заклади вищої освіти (ЗВО) України під час підготовки майбутніх фахівців. Зокрема, зосередженням значної уваги на компетентнісному підході щодо їхньої підготовки, який неможливо впровадити в життя без широкого залучення новітніх технологій. Це, в свою чергу, надасть їм значну допомогу кваліфіковано підготуватися до якісної реалізації завдань освіти відповідно до положень Закону України «Про освіту» [1], Державного стандарту початкової освіти [2], Концепції Нової української школи [3] та інших нормативних документів МОН України [4]. Адже реалізація компетентнісного підходу в початковій школі ставить перед педагогами завдання не лише надати здобувачам освіти належний багаж знань, але й допомогти їм навчитися самостійно досягати освітніх результатів, взаємодіяти з однолітками та вчителями, критично мислити, вміти аналізувати різноманітну інформацію, висловлювати власну точку зору тощо [4].

Метою роботи є необхідність узагальнення стану сучасного висвітлення в науковій літературі проблем сутності інтерактивної освіти, аналізу ефективності її застосування у закладах вищої освіти під час підготовки майбутніх фахівців.

Огляд джерел. Теоретичним проблемам вивчення сутності інтерактивних методів, їх класифікації, впровадження в освітній процес в ЗВО України присвячена значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць. Зокрема, аналізоване наукове поле досліджували Д. Антюшко, Л.Буркова, Л.Ващенко, В. Володавчик, Л. Даниленко, Д. Джонсон, П. Дроб'язко, О.Дусавицький, В. Живодьор, О. Козлова, Т. Колупаєва, М. Крюгер, В. Мазай, Д. Мазоха, О. Мазур, О. Міщеня, Н. Мельник, Дж. Мейерс, Н. Погрібна, О.Пометун, Л. Пироженко, О. Попова, І. Пригожина, Г. Селевко, О. Третяк, К. Ушакова, Н. Федорова, А. Хуторський та інші [6]. Серед останніх наукових робіт помітно виділяється монографія Д. Антюшко, В.Володавчик, Л. Сєногонова та інших «Інтерактивні методи навчання у вищій школі» [5].

Результати дослідження. У науковій літературі утвердилася точка зору, що деякі елементи інтерактивних методів освітньої діяльності ми

можемо знайти в працях відомих філософів Стародавнього Сходу, античності, Середньовіччя [5].

Спроби використати певні елементи інтерактивного навчання були присутні також у працях відомого вітчизняного педагога В. Сухомлинського [5, с. 53; 7]. Однак лише з середини 1970-х рр. ця проблема привернула увагу значної кількості дослідників. Поштовх для розвитку зазначеного процесу, на думку багатьох учених, дав німецький учений Г. Фріц (H. Fritz). Саме він у 1975 р. ввів у науковий обіг термін «інтерактивна педагогіка» [5, с. 53].

Наприкінці 1990-х - на початку 2000-х років з'явилася значна кількість наукових праць з цього питання, у яких активно обговорювалися інтерактивні технології та значення їхнього впровадження в освітній процес. Серед великої кількості робіт помітно виділяються дослідження К. Баханової, О.Глозової, Л. Пироженко, О. Пометун, К. Нор, О. Ярошенко, Г. Пятакової та багатьох інших [15]. Серед вітчизняних учених нам відомі праці О. Пометун [7, 8], С. Сисоєвої [9] та інші. Власні підходи щодо класифікації інтерактивних методів висвітлили М. Бухаркіна, В.Мельник, Л. Пироженко, Є.Полат, Г.Селевко та інші [15]. Проблеми використання інтерактивних методів в освітньому процесі під час підготовки майбутніх фахівців є у доробках С.Грабовської, С. Сисоєвої, Г.П'ятакової, І. Шарпан та інші [15].

О. Пометун та Л. Проженко ґрунтовно проаналізували позитивні сторони використання в освітньому процесі таких інтерактивних методів: ротаційні трійки, карусель, акваріум, навчаючи – учись, ажурна пилка, дерево рішень, ПРЕС, займи позицію та інші [7; 11]. Значна кількість дослідників приділяють увагу необхідності використання в освітньому процесі ділової гри як однієї із важливих форм моделювання відносин під час професійної діяльності [11]. А. Гін зосередив увагу професорсько-викладацького складу ЗВО України на необхідність використання під час роботи зі студентами й такої гри, як «Компетентність» [12].

На думку О. Башкіра, викладачам ЗВО також слід звернути увагу на використання в освітньому процесі рольових ігор. Серед них дослідник особливо виділяє « Попс – формулу» , яка є варіантом юридичної технології професора права Д. Маккойда-Мейсона з ПАР [11].

Питання розвитку та впровадження інтерактивних методів навчання в ЗВО України стали темою окремих дисертаційних досліджень. Серед них значний інтерес викликає дисертаційна робота доктора педагогічних наук О.Комар «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології» [16].

Серед вітчизняних дослідників не лише активно обговорюються ідеї активного та інтерактивного навчання Тоні Бюзена, Ендрю Парка, Девіда Армстронга, але й здійснюється спроба їхнього впровадження в освітній процес [11].

Пошуки шляхів узгодження різних позицій щодо класифікацій інтерактивних методів навчання є у розвідках Л. Вавилова, Т. Добриніної, Є.Голант, О. Голубкова, В. Гузева та інших. Однак ще й сьогодні

запропоновані класифікації інтерактивних методів навчання досить різноманітні. У науковій літературі продовжується дискусія щодо повної класифікації інтерактивних методів навчання. Суттєвим недоліком багато вчених вважають й відсутність єдиних підходів щодо чіткого розмежування між активними та інтерактивними методами навчання [6].

У 2022 р. побачило світ дослідження «Інтерактивні методи навчання у вищій школі : монографія / Д. П. Антюшко, В. С. Володавчик, Л. І. Сєногонова та інші». Її автори на науково-теоретичному та методичному рівнях висвітили проблему використання інтерактивних методів навчання в ЗВО України. Автори аргументовано довели читачам переваги використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі ЗВО України. Поряд з цим, вони дали загальну характеристику основним інтерактивним методам навчання [5].

Низка наукових робіт присвячені питанням використання інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. Серед них відомі праці С. Смірної, І. Котової, Є. Шиянова, О. Комар, В. Мазай, Д.Мазоха, О. Мазур, Н. Мельник, А. Соценко, О. Стребна та інші [6]. Деякі учені вважають, що для майбутніх учителів початкової школи принесе значну користь та стане в нагоді оволодіння такими технологіями, як «Акваріум», «Дерево рішень», «Ручка на середині столу», «Оцінкова лінія/Шкала оцінювання» та ін. [13].

Висновки. Таким чином, в сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі за останні роки накопичена значна кількість наукових робіт, в яких проаналізовано теоретичні засади та узагальнено практичний досвід впровадження інтерактивних методів в освітній процес. Вченими доведено, що їхнє використання сприяє самореалізації особистості здобувача вищої освіти і допомагає ЗВО фахово підготувати майбутніх випусників [6].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» зі змінами 2022 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021. URL: https://urst.com.ua/download_act/pro_osvitu.

2. Державний стандарт початкової освіти (від 21 лютого 2018 р. № 87). URL: <http://surl.li/nqfs>.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи від 27.10.2016 URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>.

4. Толмачова І. Г. Використання інтерактивних технологій у процесі навчання майбутніх вчителів початкової школи. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7944/1/USE%20OF%20INTERACTIVE%20TECHNOLOGIES%20IN%20THE%20PROCESS.pdf>.

5. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : монографія / Д.П.Антюшко, В. С. Володавчик, Л. І. Сєногонова та інші. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. 189 с.

6. Колупаєва Т., Міщенья О., Третяк О. Роль інтерактивних технологій навчання в особистісно-орієнтованій підготовці майбутніх учителів початкової школи. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/download/122/134>.
7. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / за заг. ред. О. І. Пометун. Київ : Вид-во А.С.К, 2004. 192 с.
8. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 142 с.
9. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ : НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
10. Інтерактивний освітній простір ЗВО: матеріали всеукраїнського науково-практичного вебінару (м. Вінниця, 4 березня 2019 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2019. 93 с.
11. Башкір О. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі. *Educational Challenges*. 2018. № 60. С. 33–44. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/1656> (дата звернення: 04.10.2022).
12. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. 13-те видання. Х. : Основа, 2015. 112 с.
13. Толмачова І. Г. Використання інтерактивних технологій у процесі навчання майбутніх вчителів початкової школи. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7944/1/USE%20OF%20INTERACTIVE%20TECHNOLOGIES%20IN%20THE%20PROCESS.pdf>.
14. Комар О. Інтерактивні методи навчання в сучасній дидактиці. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/374/1/interaktivni_metodu.pdf.
15. Довгопола Л.І. Формування готовності майбутніх учителів біології до застосування інтерактивних технологій. URL: <http://ephsheir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/3662/%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
16. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... дра пед. наук: 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Умань, 2011. 405 с.

РОМАН С. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
Український гуманітарний інститут*

КОЛОМІНОВА О. О.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
Український гуманітарний інститут*

ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОСТІ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Інтеграція України у загальноєвропейський і світовий освітній простір підвищує вимоги до формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів початкової школи в аспекті цілепокладання. А відтак, визнання на державному рівні доцільності вивчення іноземної мови, починаючи з першого класу загальноосвітньої школи, зумовлює важливість планування навчального процесу з цього предмета, яке має здійснюватися відповідно до нових методичних орієнтацій [1; 2; 3; 4]. Такими є:

- цільова спрямованість на навчання іноземної мови як засобу спілкування в межах засвоєного програмного матеріалу і способу залучення до нової національної культури;
- центрованість навчання на особистості школяра як активного суб'єкта процесу учіння;
- цілісний, холістичний підхід до організації процесів сприймання і пізнання при навчанні іноземних мов;
- інтегрування іншомовної мовленнєвої діяльності з видами діяльності, типовими для дітей молодшого шкільного віку: ігровою, руховою, естетичною, трудовою;
- планомірне використання елементів інтенсивної методики;
- урахування розвивальної функції предмета;
- цілеспрямоване формування вимовної культури говоріння як важливої передумови свідомого використання мовленнєвої прагматики та фактора успішності оволодіння всіма видами іншомовної мовленнєвої діяльності.

Планування навчального процесу з урахуванням вимог сучасного методичного стандарту має забезпечити варіативність навчання іноземної мови, динаміку уроків, емоційно сприятливий фон занять, і тим сприяти природному розвитку дитини: фізичному, інтелектуальному, духовному [4; 5].

Як відомо, **планування** є науково обґрунтованим визначенням цілі розвитку будь-якого процесу, її компонентів зі своїми проміжними та кінцевими цілями, а також розробка основних засобів реалізації кожного

компонента цілі з урахуванням чинних об'єктивних умов. Планування становить діяльність, яка складається із низки наступних дій:

- формування цілі процесу, що планується;
- визначення компонентів цілі;
- визначення проміжних та кінцевих цілей, тобто встановлення послідовності реалізації цілей;
- визначення терміну реалізації цілей.

Результатом цієї діяльності є план. Отже **план** – це уявне передбачення характеру і засобів діяльності, необхідної для здійснення цілі.

Важливість чіткого планування навчального процесу з іноземної мови у початкових класах зумовлена низкою чинників [5]. Такими передусім є:

- жорсткий ліміт навчального часу;
- трудомісткість процесу формування мовленнєвих навичок і вмінь, поетапність цієї діяльності;
- специфіка уроку іноземної мови у початковій школі (його динамічність, ігровий характер вправлення, комунікативна спрямованість і водночас інтегративний характер навчальної діяльності учнів), що вимагає продуманої чіткої градуїзованості навчальних дій учителя з точки зору їх спроможності активізувати і забезпечити комунікативно-когнітивну іншомовну діяльність дітей і не бути руйнівним для їхнього здоров'я;
- загальнометодична особливість організації навчання поза умов природного мовленнєвого середовища, що вимагає ретельного добору засобів навчання (якщо це не передбачено в НМК, за яким працює вчитель), спроможних забезпечити більш-менш яскраво виражену «ілюзію залучення до природного мовного середовища» (в термінології М.В. Ляховицького);
- умови реальної педагогічної ситуації (матеріальне обладнання школи, особливості конкретного учнівського колективу), що вимагає певної творчої модифікації методичної системи, закладеної в підручнику (НМК), за яким працює вчитель.

Зважаючи на зазначені чинники, **мета планування** навчального процесу з іноземної мови передбачає наукове обґрунтування цього процесу і досягнення результативного засвоєння учнями навчального матеріалу, визначеного у відповідності до вимог чинної програми з цього предмета.

Успішність планування зумовлена низкою факторів.

Такими є: знання вчителем вимог програми та держстандарту з іноземної мови щодо цілей і рівня навченості дітей молодшого шкільного віку; урахування особливостей умов навчання іноземної мови у початковій школі: вікових особливостей учнів, психологічних закономірностей засвоєння іноземної мови в цьому віці, етапів формування мовленнєвих навичок та вмінь мовлення; знання вчителем методичних вимог до організації і проведення сучасного уроку іноземної мови у початковій школі; урахування специфіки конкретного учнівського колективу: рівня комунікативного розвитку в рідній мові як передумови успішності оволодіння іноземною мовою та

динаміки соціалізації дітей; особливостей пізнавальної сфери (становлення інтелекту, механізмів свідомості, самосвідомості) та психологічної структури (становлення цілей, мотивів, емоцій, рефлексії, засвоєння прийомів і засобів діяльності), особистісних особливостей кожної дитини (її ціннісних орієнтацій, направленості діяльності, тобто контексту діяльності, характеру самооцінки, об'єктивність самооцінювання); фізичного розвитку учнів; урахування принципів навчання англійської мови у початкових класах: дидактичних та власне методичних.

Висновки. Як бачимо, успішність планування зумовлена передусім рівнем професійної підготовки вчителя.

Список використаних джерел:

1. Вовк О.І. Комунікативно-когнітивна методика навчання англійської мови. Навчальний посібник. Черкаси: Вид. Нечитайло О.Ф., 2019. 381 с.
2. Голуб І.Ю. Навчальні програми з іноземних мов: Європейські стандарти, нові виклики та можливості. *Іноземні мови*. №1. 2018. С.50–60.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / переклад з англ., наук. ред. укр. видання докт. пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ.: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Коломінова О.О., Роман С.В. Інтегрований спецкурс «Навчання іноземної мови і культури учнів початкової школи» // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2016. №4. С.216–222.
5. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Навчальний посібник. Київ.:Ленвіт, 2009. 216 с.

РОМАНЧУК С. М.

*кандидатка філологічних наук, доцентка
доцентка кафедри журналістики
Український гуманітарний інститут*

МИЧАК Н. Г.

*старша викладачка кафедри
педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут*

РЕФЕРЕНЦІЙНИЙ КОД ТА СТРАТЕГІЇ В СТРУКТУРІ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ

Актуальність дослідження. Сучасне мовознавство виявляє підвищену зацікавленість до явища референції, яке розкриває унікальну здатність мисленнево-мовленневої діяльності людини до мовної репрезентації немовних сутностей. Актуальність наукової розвідки полягає у визначенні когнітивного та комунікативного характеру референційного коду, які впливають на формування комунікативної компетентності мовної особистості.

Мета. У нашій праці ми постараємося окреслити сутність та структуру референційного коду, визначимо його місце в когнітивно-комунікативній парадигмі.

Огляд джерел. Зазначимо, що в лінгвістиці референцію розглядають у полі лінгвосемантики та лінгвопрагматики (Ш. Баллі, С. А. Жаботинська), зокрема: за зв'язком референції з мовним вираженням (М. Дамміт, С. Доннелан, Р.Карнап, Ч. Огден, А. Річардс), з висловленням і реченням (Г.Гійом, Л. Б. Лебєдєв).

Результати дослідження. Насамперед визначимо сутність ключового поняття цієї праці. Н.В.Пожарська зазначає, що «під референційним кодом розуміємо систему лінгвальних ресурсів (лексем, граматичних структур, стилістичних засобів), оскільки референція (когнітивна дія) і код (відповідна їй мовна форма) є взаємозалежними складниками одного цілого» [3, с.58].

З давніх-давен мова сприймалася як своєрідний код для шифрування і передачі понять через слова, а думок – через пропозиції. Філософи вважали, що мова необхідна людині принаймні тому, що вона позбавлена можливості транслювати свої думки без мови і мовлення. Ми переконані, що спроби звільнити думку від її лінгвістичної оболонки призводять лише до змішання думки з внутрішніми переживаннями, образами, почуттями.

Таким чином, думка нерозривно пов'язана з мовою і не може бути сформульована, виражена і передана поза лінгвістичного середовища. Мислення нерозривно пов'язане з мовою, визначається і структурується нею. Про це докладно розповів О. Потебня у своїй монографії «Думка і мова» [5]. Для О.Потебні мова – це не замкнена схема, а постійний процес, когнітивна енергія, в якій закладена ґенеруюча сила образності. Перекладач, як і кожен митець, особливо той, чия творчість безпосередньо пов'язана з художнім словом, повинен опанувати ґенеруючу владу мови: уміти черпати з неї енергію для сенсоутворення, вміти поєднувати її із силою думки, можливостями образної уяви, творчої фантазії – авторської та власної.

Будь-який спосіб комунікації (природна мова, штучна мова, система жестів) можна назвати кодом. Код – система символів для передавання, обробки й зберігання (запам'ятовування) різної інформації. Інколи поряд із цим терміном використовується термін субкод.

У лінгвістиці поняття коду здебільшого розуміється як «система умовних знаків, правил передачі інформації каналами зв'язку (комунікації) відповідно з їхніми технічними, соціально-культурними особливостями і функціями» [1].

Структурно комунікацію можна поділити на дві взаємопов'язані системи – систему когнітивних репрезентацій і систему комунікативного кодування [3, с. 218]. Під терміном «комунікативний код» розуміють мову або її різновиди (діалект, сленг, стиль тощо), а також немовні засоби (паралінгвальні, інтонаційні тощо), які використовують учасники комунікативного акту [4, с. 127].

Для дослідження комунікації першочерговим стає аналіз комунікативної функції мовної особистості, що актуалізується у різнобічній комунікативній діяльності людини. В умовах реальної комунікації розуміння мови зовсім не забезпечується знанням і володінням мовою, а вимагає знань про те, у яких випадках те чи інше висловлення буде означати різні комунікативні дії. Код і мова співвідносяться як родове й видове поняття, де код – родове, а мова – видове. Мова як засіб кодування – це система законів і правил, за допомогою яких відбувається кодування і декодування інформації; це упорядкована система знаків і правил користування ними. Мова (чи будь-яка інша знакова система) – це сукупність мовленнєвих актів, дій розглядається в якості засобу донесення референта від мовця до адресата [2].

Мовець, або суб'єкт регулювання референції, є тією рушійною силою, що здійснює вибір не лише особливих мовних засобів для об'єктивації у мовленні його / її бачення світу, але й добирає найдоцільніші, на його / її думку, стратегії і тактики, за допомогою яких доносить свої ментальні репрезентації до потенційних співрозмовників.

Отже, кожна конкретна мета висловлення є детермінантом набору комунікативних стратегій [1], використаних для її досягнення і, відповідно, набору референційних засобів, що у термінах нашого дослідження називаються референційним кодом.

Вважаємо доцільним розглянути також різні підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до поняття «стратегія». У комунікативно орієнтованих лінгвістичних дослідженнях поняття стратегії посідає одне із центральних місць, оскільки саме стратегія відбиває цілеспрямованість мовлення, слугує способом здійснення мовленнєвого впливу Г.Г. Почепцов під комунікативною стратегією розуміє ефективні шляхи досягнення комунікативних цілей та виокремлює два типи стратегій: стратегії подання інформації та стратегії отримання інформації [4, с. 58].

Дискурсивна діяльність характеризується цілеспрямованістю, яка, на думку відомої української дослідниці стратегій І. Є. Фролової, співвідносна з її стратегічністю, тому їй потрібно аналізувати з опорою на поняття дискурсивної стратегії [6, с. 113]. У колі цього напряму стратегію тлумачать як явище, що належить свідомості людини, втілюється в мовленні та конструює процес комунікації [7]. І. Є. Фролова виділяє такі характеристики дискурсивної стратегії: – дискурсивна стратегія має соціально-інтеракціональну природу, є інструментом соціальної взаємодії; – дискурсивна стратегія є засобом реалізації позамовленнєвих, комунікативно значущих цілей; – як мовленнєво-мисленнєве явище дискурсивна стратегія становить єдність ментального й вербального планів; – дискурсивна стратегія має статичний і динамічний, процесуальний і результативний вимір; – структура дискурсивної стратегії є складно організованою; – дискурсивна стратегія виконує регулятивну функцію, сприяє регуляції міжособистісних стосунків комунікантів [6, с. 114].

І.Є. Фролова пропонує розглядати дискурсивну стратегію як поняття вужче за комунікативну стратегію, оскільки вона може бути й невербальною,

і ширше за мовленнєву стратегію, яка є одиницею мовленнєвого впливу й спрямована на досягнення лише мовленнєвих цілей [7, с. 243]. Дослідниця виділяє такі характеристики дискурсивної стратегії – дискурсивна стратегія має соціально-інтеракціональну природу, є інструментом соціальної взаємодії; – дискурсивна стратегія є засобом реалізації позамовленнєвих, комунікативно значущих цілей; – як мовленнєво-мисленнєве явище дискурсивна стратегія становить єдність ментального й вербального планів; – дискурсивна стратегія має статичний і динамічний, процесуальний і результативний вимір; – структура дискурсивної стратегії є складно організованою [6, с. 114].

Висновки. Отже, під регулюванням референції ми розуміємо когнітивно-комунікативну стратегію реструктуризації висловлення під час мовленнєвої взаємодії між учасниками комунікації, пов'язану з підбором мовних (лексичних, граматичних, стилістичних) та позамовних (когнітивних, прагматичних, стратегічних) засобів встановлення та зміни референційного коду висловлення.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів: Літопис, 2004.
3. Пожарська Н. В. Когнітивно-комунікативні механізми регулювання референції у діалогічному мовленні (на матеріалі англійської мови). Дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук, Запоріжжя, 2021. 231 с.
4. Почепцов Г. Г. Про комунікативну типологію адресата. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2006. № 741. С. 216–218.
5. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури Олександра Потебні (Метакритичне дослідження). Київ.: Видавничий дім «КМ Academia», 1993.
6. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як організуючий конституент вербально-соціальної інтеракції. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2009. № 3. С. 242–249.
7. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 344 с.

САДОВА М. А.

*докторка психологічних наук, професорка,
професорка кафедри політології
Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
головний науковий співробітник відділу інтелектуального розвитку
обдарованої особистості Інституту обдарованої дитини*

Національна академія педагогічних наук України

КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА ТЕЛЕФОНОМ ДОВІРИ В УМОВАХ ВІЙНИ.

В умовах військового стану мною надавались психологічні консультації військовослужбовцям Сухопутних військ Збройних Сил України. Це зумовлено тим, що я викладаю в аспірантурі Інституту обдарованої дитини НАПН України дисципліну «Інтелект», і до мене зверталися по психологічну допомогу наші військові аспіранти зі своїми співробітниками-військовозобов'язаними. Аспіранти неодноразово звертались до мене за психологічними консультаціями, попередньо попереджаючи у вайбері, коли і яка саме потрібна психологічна допомога. З урахуванням того, що військові психологи відсутні в Сухопутних військах Збройних Сил України, де проходили службу наші аспіранти, я погодилась надавати їм консультативну допомогу на волонтерських засадах.

Психологічні консультації мною надавались у форматі телефонного режиму (вайберу).

Це один із різновидів телефонного консультування, який застосовується в умовах воєнного стану.

Запити психологічних консультацій: моральна підтримка, панічні атаки, кантузія, відхід від реальності, травматичні стресові розлади і т.д.

Консультування мало пластичний графік як для військовозобов'язаних, так і для мене як практичного психолога.

Етапи консультативної допомоги, які я застосовувала за телефоном довіри:

Підготовчий – вкрай необхідний етап для військовослужбовців, яких я не знаю особисто і вперше звертались до мене по допомогу. Зазвичай, на цьому етапі я уточнювала особисті дані: ім'я, вік, освіту, подружній стан. Психологу ця інформація необхідна для того, щоб розуміти, з ким буде проводитись консультативна бесіда, зчитувати інформацію за рахунок голосу, до якого психотипу належить клієнт, і які техніки можна йому запропонувати в телефонному форматі.

Зі знайомими військовозобов'язаними цей етап я опускала, оскільки знаю відносний психотип особистості, чим займається мій клієнт, якої підтримки від потребує.

Діагностичний етап. Голос клієнта в процесі телефонного психологічного консультування може свідчити про такі особистісні якості, які можна діагностувати в процесі розмови: невпевненість в собі, тривожність, емоційна напруженість, маскулінні / фемінні якості, відповідний тип акцентуації характеру чи тип темпераменту (якщо консультація не короткотривала) і т.д. Дуже важливо на цьому етапі зрозуміти сутність проблеми, і це потрібно зрозуміти в перші пів години консультативної роботи. В умовах військового стану цілком допустимо, що консультація може

перерватись і продовжитись іншим днем. Це об'єктивні чинники, які потрібно врахувати в консультативній бесіді за телефоном.

Військовим на діагностичному етапі я додатково надавала і психодіагностичні тестові методики, які вони могли пройти у вільний від роботи час, надавши мені результати дослідження. Я пропонувала їм пройти тести: 16 факторний опитувальник Р. Кеттелла (форма С) [1, с.1], Методика на виявлення рівня психопатизації та невропатизації (І.Б. Ласко, Б.І.Тонконогий) [2, с. 1], Робота над психологічними бар'єрами (авторська анкета), дослідження акцентуацій характеру Леонгарда-Шмішека [3, с.1] та ін. тести-опитувальники дають можливість більш чітко визначити рівень проблеми і сутність психотипу клієнта.

З урахуванням конфіденційної інформації розголошувати результати діагностичного дослідження не маю права.

Корекційний – основний етап, який я застосовувала з клієнтами військовослужбовцями. Корекція мною здійснювалась з кожним клієнтом окремо за телефоном довіри. А саме: мною застосовувались такі психологічні техніки: уміння вислухати (емпатійне слухання), прийом відкритих запитань, техніка заспокоєння та підбадьорення (дуже важлива на початковому етапі під час тривоги чи панічної атаки військового), техніка перефразування та узагальнення (важлива техніка, коли клієнт прагне донести відповідну інформацію, яку я зчитую за рахунок голосу і не більше), техніка відображення почуттів та емоцій (часто застосовую під час психологічної трактовки сноведінь), техніка мовчання (рідко коли застосовується мною, доречна при незначних відрізках часу), техніка надання інформації, інтерпретації та ін.

Наступний етап телефону довіри - заключний (узагальнений). Дуже важливо на цьому етапі узагальнити висновки консультативної роботи, закріпити мотивацію клієнта на майбутнє, а також обговорити питання подальшої роботи з військовими.

Отже, телефон довіри є одним із важливих технологій щодо психологічного консультування клієнтів-військовозобов'язаних в умовах війни. Потрібно врахувати той чинник, що це дуже ризиконебезпечна професія з високим рівнем відповідальності, і психологічне консультування не обходиться лише кількома консультаціями для одного клієнта. Це серія індивідуально-психологічних консультацій та технік, які практичний психолог використовує в своєму арсеналі з військовослужбовцями, враховуючи віковий діапазон, психотип особистості та сутність психологічної проблеми.

Список використаних джерел:

1. 16-факторный опросник Р.Кеттелла. URL: http://www.miu.by/kaf_new/mpp/060.pdf (дата звернення: 03.10.2022).
2. Ласко И., Тонконогий Б. Методика: Уровень невротизации и психопатизации. *Психологическая диагностика*. URL: <https://sites.google.com/site/test300m/unp> (дата звернення: 03.10.2022).

3. Опитувальник Шмішека. *Психологіс. Енциклопедія практичної психології*. URL: http://psychologis.com.ua/oprosnik_shmisheka.htm (дата звернення: 03.10.2022).

СИНЧАК Б. А.

*заступник завідувача кафедри журналістики,
старший викладач
Український гуманітарний інститут*

РЕЛІГІЙНИЙ ВПЛИВ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ: ОГЛЯД НОВИН

Актуальність дослідження обумовлюється вагомістю релігійного впливу на плацдармі російсько-української інформаційної війни. Зокрема тим позарелігійним впливом, котрий у ході інформаційно-психологічної операції (ІПСО) проти українського суспільства здійснюють російські спецслужби через російську православну церкву (РПЦ). У дослідженні представлено огляд основних новин за заявленою проблематикою у період з вересня по жовтень 2022 року. Саме в цьому часовому діапазоні публічно прозвучало декілька знакових заяв від Папи Римського та очільника РПЦ патріарха Кирила, що стосуються Російсько-української війни. Парадигма сучасної інформаційної війни на території України не виключає релігійний чинник, адже в геополітичному векторі церква насамперед є інструментом впливу на громадську думку. Вона щонайменше може толерувати або засуджувати ті чи інші дії світових лідерів, таким чином подаючи сигнал, «як мислити» власним прихожанам та іншим, хто рахується з її суспільним авторитетом. За цим принципом, із сукупністю факторів, що впливають на суспільну свідомість, громадськість поділяється на своєрідні табори, котрі по-різному сприймають поточну ситуацію. Саме тому релігійна проблематика в контексті інформаційної війни потребує актуальних досліджень.

Огляд джерел. В Україні суміжною тематикою за останній період опікувалися О. Золотарьова, О. Гольд, Л. Кисляк, І. Коваль, С. Козиряцька, Ю. Кузів, В. Ластовський, Л.Ярмол та ін. Загалом наведені автори пишуть про державне управління та наслідки створення православної церкви України (ПЦУ), зокрема про її політичний характер. Також науковців цікавлять підстави припинення діяльності Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП) в умовах воєнного стану, турбулентність УПЦ МП в сучасних українських реаліях та особливості поліконфесіоналізму під час глобальних конфліктів.

Окремо розглядається проблематика реалізації права на свободу віросповідання в умовах Російсько-української війни та медійної репрезентації християнських церков у контексті сучасного українського суспільства. Цей широкий спектр тематичних спрямувань вказує на актуальність і важливість релігійної проблематики, а саме інформаційного

впливу релігії на суспільство. Саме тому метою дослідження є визначення актуальних векторів суспільного впливу релігійних організацій в площині російсько-української інформаційної війни.

Результати дослідження. Огляд новин передбачає зіставлення різного контексту у поєднанні із окресленою проблематикою. Очевидним позитивом у цьому контексті є висловлювання Папи Римського щодо моральної прийнятності постачання зброї Україні. За словами понтифіка, «самооборона – це не лише законно, а й любов до Батьківщини. Хто не захищає себе, хто не захищає щось, той її не любить. Ті, хто захищає, люблять» [1]. Такий хід думок свого роду є «зеленим світлом», яке мало б остаточно розвіяти сумніви тих представників демократичного світу, які ще не встигли викристалізувати стійкої позиції щодо діяльної підтримки України. Раніше Франциск неоднозначно висловлювався про Російсько-українську війну. Однак, за словами Р. Кравця, це вочевидь пов'язано з тим, що «у Ватикані є люди, які нав'язують Папі порядок денний російський, але ми вже почали свою версію так само Папі пояснювати» [2]. Тут мається на увазі безпосередня зустріч Папи Римського із керівником української розвідки К.Будановим. На вагомість геополітичного впливу очільника католицької церкви вказує контекст ще однієї позитивної нерелігійної новини – звільнення командного складу та ще деяких захисників «Азовсталі», котре відбулося за активної участі Франциска [3].

Новина про те, що країни ЄС знову безуспішно намагаються ввести санкції проти голови РПЦ патріарха Кирила, а Угорщина вкотре вете це рішення, не є новиною для тих, хто відстежує цю проблематику в медіа. В той час, коли «у Будапешті вважають, що жоден релігійний лідер не має бути внесений до підсанкційного списку» [4]. Голова РПЦ патріарх Кирило благословляє мобілізованих російських військових, зауважуючи, що «смерть на війні з Україною «змиває всі гріхи». Він активно продовжує декларувати пропагандистські кремлівські наративи, поширюючи меседж, згідно з яким «духовна мобілізація» допоможе мобілізації всіх сил Росії та водночас допоможе «врешті-решт повному примиренню Росії та України, які є єдиним простором російської православної церкви» [5]. Водночас ніби у відповідь на чергову неспроможність країн ЄС обмежити позарелігійний деструктивний вплив В. Гурндяєва, Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) запроваджує санкції проти трьох тисяч колаборантів, включно з очільником РПЦ [6]. За словами політичного аналітика В. Портникова, «такі рішення РНБО мають довести священникам цієї релігійної формації, що чекати немає чого. А патріарх Кирило, по суті, не є ніяким священником, він є чиновником Путіна» [7]. Наведений спектр подій та думок є предметним свідченням вагомого релігійного впливу в російсько-українській інформаційній війні.

Висновки. Огляд новин в контексті заявленої проблематики за вересень-жовтень 2022 року дає змогу прийти до визначення актуальних векторів релігійного впливу на суспільну свідомість. За результатами дослідження, до них належить:

1. Роль Папи Римського у допомозі Україні в протидії агресору.
2. Індиферентність очільника РПЦ Кирила щодо релігійної організації, котру він представляє, адже його наведена діяльність є політичною, а не релігійною.

3. Бюрократичний глухий кут демократичного верховенства права в ЄС, де одна корумпована проросійська країна блокує вагому частину колективних санкційних рішень цивілізованої спільноти. Останнє не має прямого відношення до релігійної проблематики, проте вказує на необхідність перегляду правового статусу «святості» керівників релігійних організацій, який, не зважаючи на їхні злочинні дії, може забезпечувати їм недоторканість.

Список використаних джерел:

1. Ткачук Б. Папа Римський назвав постачання зброї Україні морально прийнятним. Hromadske, 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/papa-rimskij-nazvav-postachannya-zbroji-ukrayini-moralno-prijnyatnim> (дата перегляду 09.10.22).

2. Як визволяли азовців. Папа Франциск, Абрамович, Оксана Марченко – які їхні ролі? – Роман Кравець. Радіо НВ, 2022. URL: <https://youtu.be/45btWpxEpAo?t=488> (дата перегляду 09.10.22).

3. Романюк Р., Кравець Р. Велике повернення. Як вдалося визволити «азовців» та чому Путін забрав Медведчука. Українська правда, 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/10/3/7370072/> (дата перегляду 09.10.22).

4. Булавін Д. Угорщина вдруге не дозволила ввести санкції проти патріарха Кирила — журналіст. Hromadske, 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/ugorshina-vdruge-zablokuvala-vvedennya-sankcij-proti-patriarha-kirila-zhurnalist> (дата перегляду 09.10.22).

5. Сітнікова І. Патріарх Кирило підтримав мобілізацію в рф та хоче єдиний простір РПЦ з Україною. Hromadske, 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/patriarh-kirilo-pidtrimav-mobilizaciju-u-rf-ta-hoche-vedinij-prostir-rpc-z-ukrayinoju> (дата перегляду 09.10.22).

6. Три тисячі колаборантів, російських олігархів та компаній: чиї імена потрапили під санкції РНБО. Економічна правда, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/5/692257/> (дата перегляду 09.10.22).

7. Портников: РПЦ ворог України. Путінська нафтова пастка. Курильські острови. Espresso.TV, 2022. URL: <https://youtu.be/SXYMm1Kxbfo?t=2993> (дата перегляду 09.10.22).

СТЕШИЦ А. В.

старший викладач

кафедри теорії та методики фізичного виховання

Український гуманітарний інститут

ВИХОВАННЯ ДИСЦИПЛІНОВАНOSTI УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ У ГУРТКАХ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ В ХРИСТІЯНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі становлення й розвитку нашої держави дедалі більшої актуальності набуває проблема виховання у підростаючої особистості таких якостей, як дисциплінованості, наполегливості, сумлінності, витривалості, стійкості та ін. для створення сильної особистості. Особливо це питання торкається християнина. Дехто думає, що в християнина-підлітка не потрібно виховувати морально-вольові якості. Адже вони (ці якості) повинні самі з'явитись в людини, яка молиться. Але з давніх віків християн (дівчат та хлопчиків) ізмалечку вчили захищатись всіма підручними засобами: палицями, камінням, мотузкою тощо.

Щодо бойових мистецтв, і особливо українських, наприклад, бойовий хортинг, потрібно зазирнути в екскурс. Так, козак мав неабиякий хист до холодної та вогнепальної зброї, вмюючи відмінно їздити верхи на коні й володіти різними змішаними бойовими мистецтвами, що відшліфувалися як одне ціле – козацьке, січове тощо. Козаки могли на ходу шаблюю битися, захищатися, стріляти, збивати ворога та його коня з ніг тощо. Ці теоретичні знання та практичні вміння, на жаль, частково втрачено. Хоча є спортсмени-українці, які неодноразово перемагали на змаганнях різного рівня з східних єдиноборств, і, маючи козацьке коріння та бажання відновити народні бойові традиції, сприяють розвитку бойового хортингу.

Бойовий хортинг дає змогу спортсмену сформувати цілу низку моральних і вольових якостей. При цьому серед цілісності таких якостей, безперечно, домінантне місце посідають якості вольові, які виконують функції регулятора наполегливої і тривалої роботи в різних сферах життєдіяльності людини і відіграють істотну роль у становленні особистості.

Завдяки вольовим якостям, спортсмени бойового хортингу можуть мобілізувати свої знання, вміння і сили для відносно тривалої і складної боротьби з труднощами, долати зовнішні та внутрішні перешкоди, що виникають у їхній діяльності на шляху досягнення поставлених цілей, реалізуючи вольову цілеспрямованість.

Воля до перемоги вважається однією з основних якостей, які виховує бойовий хортинг. Однак, не тільки до перемоги над суперником у сутичці, а й до перемоги над собою, над своїми негативними рисами. Це досягається методиками тренування тіла та надбанням інших вольових зусиль.

Чітку класифікацію вольових якостей запровадила Національна федерація бойового хортингу України (НФБХУ). За висновками науковців

НФБХУ, такі вольові якості, як енергійність, терплячість, витримка та сміливість належать до первинних вольових якостей особистості спортсмена.

Огляд джерел. Тема духовного розвитку і виховання молодого покоління є центральною в працях багатьох відомих педагогів-класиків: Г.Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, В.Сухомлинського, Г.Сковороди та ін., а також у працях сучасних педагогів: А. Богуш, О. Вишневського, В. Жуковського, М. Євтуха, Л. Москальової, Т.Саннікової, І. Сіданіч, Г. Шевченко. Принципи духовної педагогіки, які поєднують моральні ідеали та загальнолюдські цінності, пріоритет духовного виховання над інтелектуальним, цілісність особистості, значення душі та духовного виховання є особливо актуальними сьогодні в нашій державі. Потреба віри, духовного самовдосконалення. Є вродженою і особливо виразно спостерігається в дітей. Саме тому ці потреби слід розвивати, наповнювати християнським змістом.

На необхідності формування духовності в молодого покоління акцентується увага в державних нормативних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Національній програмі «Діти України», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Метою національно-патріотичного виховання дітей в Україні є становлення громадянина-патріота, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і національно-культурних надбань українського народу. Історично український народ завжди вирізнявся релігійністю та високою духовністю. Виховання духовності започатковується з раннього і дошкільного віку в родині та в дошкільному закладі. Це виховання можливо проводити різними засобами та в різних напрямках, бо поняття «духовність» є багатозначним і багатозмістовним.

Сміливість і відвага, скажемо чесно, властиві далеко не кожному з нас. Ми боїмося видаватися в очах людей смішними, нерозумними, не авторитетними. Мало хто здатний відкрито й гордо сповідувати свою віру. Як це переживали учні Христа, можемо дізнатися з Діян святих апостолів (Дії 5: 27-32. 40-41): «Привівши їх, поставили перед синедріоном, а первосвященник спитав їх: «Чи ж ми не були вам заборонили строго цим ім'ям не навчати? І ось ви вашою наукою сповнили Єрусалим і хочете навести на нас кров цього чоловіка!» Озвавшись тут Петро й апостоли, сказали: «Слухатися слід більше Бога, ніж людей! Бог батьків наших воскресив Ісуса, якого ви вбили, повісивши на дереві. Його Бог підняв правицею своєю, як князя і Спаса, щоб дати Ізраїлеві покаяння і відпущення гріхів. І ми свідки цих подій, і Дух Святий, що його Бог дав тим, які йому коряться». І, прикликавши апостолів, вибили їх і, заборонивши говорити в ім'я Ісуса, відпустили». Вийшли апостоли з синедріону, раді, що удостоїлися перенести зневагу за ім'я Ісуса.

Синедріон укотре заборонив апостолам проповідувати про Ісуса. Заради залякування, їх віддали на бичування. І що вийшло? Апостоли раділи не тому, що залишилися живими, а що удостоїлися наруги за Христа (див. Дії 5:41). Де страх, такий природний для людини? Де інстинкт самозбереження?

Петро, який кілька місяців тому піддався страху й не зміг навіть підтвердити факту свого знайомства з Ісусом із Назарета, тепер не збирається ховатися й каже до гонителів: «Слухатися слід більше Бога, ніж людей» (Дії 5:29). Що вселило в апостолів, які свого часу залишили Ісуса на Хресній дорозі, таку зухвалу відвагу? Навіть після воскресіння Вчителя вони все ще сиділи в страху, замкнувшись від усіх, і не знали, що їм далі робити. Відповідь ми знаходимо в цьому ж фрагменті: «Дух Святий, що його Бог дав тим, які Йому коряться» (Дії 5:32). Святий Дух, посланий апостолам, які слухняно очікували Його у світлиці після вознесіння, дав їм і мужність, і досконалу радість, і інші якості, які може виховати і бойовий хортинг, але ці якості мали апостоли силою Святого Духа. Без Святого Духа християнин не є тим, ким повинен бути. Тому, просячи у Бога сили Святого Духа, ми можемо отримати всі необхідні якості для реалізації служіння.

Висновки. Бойовий хортинг дійсно дає змогу учням середньої школи сформуванню цілу низку моральних і вольових якостей. Також і Святий Дух, посланий апостолам, міг збагатити їх саме тими якостями, які мають і спортсмени з бойового хортингу для звершення служіння. Завдяки вольовим якостям, апостоли могли мобілізувати свої знання, вміння і сили для відносно тривалої і складної боротьби з труднощами, долати зовнішні та внутрішні перешкоди, що виникають у їхній діяльності на шляху до виконання трьохангельської звістки.

Список використаних джерел:

1. Біблія. Переклад Р. Турконяка (УПТ). YouVersion. 2011. URL: <https://www.bible.com/uk/versions/1755-utt-pereklad-r-turkonyaka> (дата звернення: 01.10.2022).

СТЕШИЦ І.В.

*аспірантка кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ СТАНІВ

Актуальність дослідження. Сучасна політична, економічна, соціальна та культурна криза українського суспільства у зв'язку із воєнними діями в Україні негативно вплинули на пересічну сім'ю, зруйнували багато моральних і духовних цінностей, вибили із звичайного ритму життя. У результаті сучасна сім'я втратила головні орієнтири для побудови власного життя, загострилися соціальні питання сім'ї. Зараз, як ніколи, українські батьки потребують соціальної й психолого-педагогічної допомоги у вихованні дітей. Саме заклади освіти, які працюють на засадах педагогіки партнерства, можуть запропонувати батькам взаємодію і дружню співпрацю у подоланні кризового стану сім'ї, дітей та батьків.

Огляд джерел. Педагогіка партнерства у системі освіти є об'єктом особливої уваги дослідників. Такі педагоги-класики, як В. Сухомлинський, Ш.Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, А. Макаренко, С. Лисенкова наголошували на важливості встановлення партнерських відносин між учителем та учнем, між учителем і батьками, між школою і батьківською громадою. Багато розглядали питання педагогіки партнерства і сучасні вчені, зокрема П.Байдаченко, В. Бакірова, І. Гавриленко, Г. Задорожний, О. Іонова, А.Рибіна, В. Жураковський, І. Мачуліна, З. Сазонова, О. Скідіна, Л. Хижняк та ін., які аналізують різні аспекти цього питання. Етико-педагогічні вимоги до взаємодії із дітьми та їх батьками (І. Гребенніков, Т. Кирієнко, В. Сухар); зміст і методи педагогіки освіти батьків (О. Долина, Т. Кирієнко, О.Низковська, Л.Островська); умови для плідної роботи педагогічного колективу в формуванні моральних якостей особистості дитини (А. Алексєєнко, Л.Божович, В. Пластовий). Якісна зміна способів організації освітньої і виховної діяльності в умовах сучасних соціальних трансформацій проаналізована в дослідженнях В.Андрющенко, Л. Горбунової, Н.Дічек, І.Дорожко, Н.Еліаса, В.Кременя, М.Култаєвої, І.Прокопенка, С.Пролєєва, Н.Радіонової, С.Сисоєвої, К.Ясперса та інших філософів і педагогів. Теоретико-прикладні аспекти педагогічного партнерства сім'ї і школи у вихованні дітей висвітлено в працях сучасних учених: Т. Виноградової, О.Докукіної, Т. Кравченко, І. Мачуської, Л. Повалій, В. Постового, О. Пухти та інших.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності застосування педагогіки партнерства в закладах освіти як ефективного засобу подолання кризових станів в учнів, визначенні умов формування психологічної стійкості до кризових станів засобами взаємодії та партнерства вчителя та сім'ї.

Результати дослідження. Особливістю сучасної кризи у добу розгортання глобалізаційних процесів стає велика кількість інформації у ЗМІ, у багатьох сімей - зміна звичного ритму життя, необхідність дотримуватися правил воєнного положення, що таки ускладнює життєдіяльність і світоорієнтування. Також сучасна криза ускладнила організацію шкільного навчання: більшість здобувачів освіти повинні навчатись онлайн, проте не всі батьки мають гнучкий графік роботи. Крім того, зі зміною форми навчання зникло просторове розрізнення світу школи і світу родинного життя. І батькам, і дітям треба засвоювати нові вимоги і правила життя, міжособистісної комунікації. Тим більше, що проблемою сьогодення стає все більша різниця між субкультурою дітей і субкультурою дорослих [2]. Особистість епохи постмодернізму характеризується зміною акцентуації із зовнішнього на внутрішній світ. Тобто навчання так званого покоління Y, покоління digital native (цифрове рідне), повинне відбуватися з урахуванням принципів дитиноцентричності, компетентнісного та діяльнісного підходів [5]. Саме ці принципи і відображені у концепції «Нової української школи», яка базується на педагогіці партнерства вчителя із здобувачами освіти та їх батьками.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість [3].

Сучасне навчання і виховання здобувачів освіти у колективі, яке відбувається під час воєнних дій у країні, коли багато хто з дітей навчається онлайн, або є внутрішньо переміщеними особами (ВПО), вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та здатність до емпатії. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, емпатія, утвердження людської гідності, довіра, толерантне ставлення); спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання [1]. Принципово важливою є орієнтація партнерської діяльності вчителя з учнівським колективом на розвиток творчості – творчої активності, творчого мислення, творчого самовираження, яке допомагає долати кризові стани.

До реалізації ідей педагогіки партнерства ведуть два шляхи. По-перше, шлях, який можна назвати «романтичним», - «віддавши серце дітям». Учитель наближується до дитини за рахунок великої любові і поваги до неї, «схиляється до її рівня». Це шлях великих педагогів-гуманістів ХХ ст. Василя Олександровича Сухомлинського і Шалви Олександровича Амонашвілі. На жаль, ще не всі педагоги ХХІ ст. готові до такого стилю стосунків, на відміну від їхніх учнів, які набагато швидше повірять у свою «рівність» з учителем. По-друге, – це шлях розподілу функцій учителя та учня й організація їхньої співпраці. У функції вчителя входять: ретельна підготовка диференційованих завдань, інструкція щодо їхнього виконання різними групами учнів. Функція учня – на добровільних засадах прийняти запропоновані вчителем завдання як свої і самостійно їх виконувати. У такому випадку обидва учасники освітнього процесу – вчитель і учень – рівноправні, вони – суб'єкти діяльності. Учитель стає коучем, ментором, тьютором залежно від складності запропонованих завдань [1]. Так реалізується ідея рівності, яка допомагає швидше відкритися та конструктивно вийти із кризового стану.

Зацікавленість учителя в долі учня призводить до посилення контактів із батьками учнів. Досвідчений вчитель має прагнення побачити в батьках партнера, і це допомагає знайти з ними спільну мову. Спільна турбота про розвиток, виховання, навчання дитини, його самопочуття, стан душі і тіла – основна умова взаємодії з сім'єю. Психологічний контакт із батьками виникає одразу, як тільки вчитель виявляє розуміння дитини, симпатизує їй, бачить позитивні та негативні риси. Батьки, відчувши доброзичливість учителя, більш охоче спілкуються з ним, налаштовуються на співпрацю [4].

При гарній комунікації вчителя з батьками здобувачів освіти відбувається низка позитивних аспектів, а саме: зростання когнітивного розвитку дитини, її психологічного самопочуття, якісне покращення установок батьків про самих себе, про заклад загальної середньої освіти і ставлення педагогічного колективу до учня. Батьківське залучення спонукає до кращої адаптації дітей (діти-мігранти, діти з числа внутрішньо переміщених осіб, діти із сільської місцевості) у нових соціокультурних умовах співвідносяться зі зменшенням проблем із поведінкою, кращою інтеграцією у шкільний колектив, вищою успішністю [1].

Форми співпраці з батьками різноманітні: інформаційні буклети; щомісячний календар подій і заходів; пакет інформаційних матеріалів, візитівок, що містить телефони, прізвища керівництва, структурних відділів школи; тематичні батьківські збори з питань подолання кризових станів; конференції вчителів і батьків; шкільні ради; щорічні публічні звіти, листи; відвідування школи.

Цікавою формою співпраці є «поштова скринька». У проміжок між зборами батьки опускають у скриньку «листи» (вони можуть бути анонімними), в яких висвітлюють свої запитання. За тиждень до зборів учитель виймає «листи» і готує відповіді на них. Це дає можливість визначити особисті проблеми з питань виховання, які виникають у батьків, що, в свою чергу, допомагає організувати отримання батьками психолого-педагогічними знань відповідно до їх реальних потреб. Загалом, використання «поштової скриньки» сприяє взаємному інформаційному забезпеченню та коригуванню сімейного та шкільного виховання школярів.

Тренінгові заняття є однією із важливих і ефективних форм у подоланні кризових станів, під час яких відбувається навчання батьків, розкриває їхню здатність до пошуку нових знань, рефлексії набуття нового досвіду. До інноваційних форм співпраці можна віднести: залучення батьків до колективних творчих справ, родинні марафони, квестові ігри та «Спільне навчання», під час якого батьки залучаються до проведення уроку [4].

Сучасна педагогіка партнерства як виховна взаємодія є складним, багатоаспектним процесом, у соціальних практиках її завданням є забезпечення координації дій усіх учасників освітньої комунікації, але при цьому із збереженням індивідуального характеру внеску кожного. Соціально відповідальне родинне виховання є одним з ресурсів конституювання громадянського суспільства та забезпечення міжпоколінної справедливості [2].

Висновки. Основними умовами ефективності педагогічного партнерства між сім'єю та школою в умовах НУШ є взаєморозуміння, дотримання етики спілкування, позиції рівноправності, зацікавленість обох сторін – батьків і вчителя - в гармонійному розвитку та вихованні учня, а також використання найрізноманітніших форм співпраці. Лише за дотримання цих умов можливе подолання кризових станів, належний розвиток, формування

дитячої особистості та функціонування складових педагогічного трикутника «батьки – дитина – вчитель» [4].

Список використаних джерел:

1. Іванець Н. Педагогіка партнерства як засіб формування мультикультурної компетентності в учнів початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 4. С. 88–93.
2. Корж Г. В., Чернякова К. В. Педагогіка партнерства та її потенціал у подоланні кризових станів. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії*: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 20 трав. 2020 р. Біла Церква, 2020. С. 197–202.
3. Нова українська школа: поради для вчителя / під. заг. ред. Н.М.Бібік. Київ.: ТОВ Видавнича дія «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Резніченко І. Педагогічне партнерство сім'ї і школи в умовах НУШ. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2018. Вип. 59. С. 279–285.
5. Шабаяєва Л. М. Нова українська школа: філософські основи обґрунтування. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 125. С. 349–352.

СТОКОЛОС Н. Г.

*доктор історичних наук, професор
професор кафедри філософії, теології та історії церкви
Український гуманітарний інститут*

ШЕРЕТЮК Р. М.

*доктор історичних наук, професор
професор кафедри образотворчого
та декоративно-прикладного мистецтва
Рівненський державний гуманітарний університет*

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ КАТОЛИЦЬКИХ ОРДЕНІВ НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ (XVII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.): ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТА НАБУТКИ

Актуальність дослідження. Кардинальні трансформації вітчизняного духовно-культурного простору, формування нової соціокультурної реальності, детерміновані низкою глобальних і внутрішніх соціополітичних чинників, передбачають його вивільнення з тенет багатьох ідеологічних штампів і нав'язаних стереотипів. Вони, міцно вкорінені у свідомість кількох поколінь співвітчизників, продовжують отруювати духовний клімат у країні, слугувати підґрунтям виявів не тільки нетолерантності і розбрату, а й колаборації.

Не в останню чергу це стосується багатьох сторінок історії Церкви в Україні, зокрема необхідності поглибленого вивчення специфіки впливу релігії на певні стандарти життя, цінності і норми, побут і культуру окремих її регіонів у минулому, неупереджене осмислення внеску різних релігійних спільнот у скарбницю духовної спадщини як невичерпне джерело

ідентичності народу. Це вповні стосується й діяльності на теренах Волині впродовж XVII – першої половини XIX ст. низки римо-католицьких орденів, які створили та тривалий час забезпечували розгалужену і дієву систему соціального захисту населення, якій тоді не було альтернативи.

Мета дослідження полягає в окресленні основних векторів і набутоків соціального служіння римо-католицьких чернечих орденів на теренах Волині впродовж XVII – першої половини XIX ст.

Огляд джерел. Окремі аспекти означеної проблеми розглянуті вітчизняними науковцями, зокрема, О. Баковецькою, Б. Дубманом, І. Круковською, Т. Шевченко, І. Ціборовською-Римарович та Н. Яковенко, а також польськими дослідниками С. Беднарським і Л. Гжебенем, студії яких, наголосимо, мають переважно дотичний характер стосовно предмета нашої наукової розвідки. Саме відсутність комплексного дослідження означеної проблеми спонукала авторів звернутися до більш докладного її студювання.

Результати дослідження. Служіння суспільству – одна з фундаментальних засад діяльності Римо-католицької церкви. Соціальні аспекти католицького догмату передбачають, що вірний, працюючи з Богом та людьми, бере участь в реалізації Божої справи у світі та для людства. Спасіння, таким чином, визначається загальною участю у суспільних справах, а не індивідуальними заслугами. В контексті цього сотеріологічна концепція католицизму наголошує, що «суд буде відбуватися над привілейованими в залежності від того, яку лепту вони внесли в загальне благо для тих, хто позбавлений привілеїв» [1, с. 201]. Відтак, соціально активний антропоцентризм – провідний принцип діяльності римо-католицької спільноти. Однією з ланок реалізації соціального вчення Римо-католицької церкви в добу модерну стало соціальне служіння її чернечих орденів. По суті, їхня праця була не чим іншим, як намаганням вирішити наболілі соціальні проблеми тогочасного суспільства та відшукати шляхи виходу із соціальних криз.

Одним із провідних напрямів соціального служіння римо-католицьких чернечих орденів на теренах Волині була організація медичного обслуговування населення. Приміром, це було прописано в статуті як головна місія ордену госпітальєрів святого Івана Божого (боніфратрів). Якщо в інших країнах Європи представники цього ордену займалися лікувальною справою як такою, то в Речі Посполитій вони опікувалися переважно психічно хворими. Так, монастирський комплекс отців-боніфратрів, до якого входили велика лікарня, а також божевільня, понад 200 років функціонував у Луцьку (1639 – 1844 рр.).

Водночас у контексті становлення та розбудови мережі лікувальних установ на теренах Волині привертає увагу діяльність римо-католицької жіночої конгрегації (згромадження) дочок милосердя (шариток), осередки яких діяли в Житомирі (1766 р.) та Луцьку (1830 р.). Зокрема, чернеча обитель шариток у Житомирі була створена за активної підтримки католицького єпископа Йосифа Залуського. Саме дочки милосердя заснували першу в

ньому безкоштовну лікарню, аптеку, сиротинець, притулки для неповносправних і літніх людей, а також сирітське училище. На початку XIX ст. шпиталь житомирських шариток перетворився на координувальний центр 34-х подібних медичних закладів у регіоні. Крім того, вагомими здобутками позначений і такий соціально значущий вектор діяльності шариток, як підготовка середнього медичного персоналу. Відповідна установа функціонувала у Луцьку, яка впродовж 1833 – 1866 рр. була єдиним закладом фахової підготовки медсестер на Волині [3, с. 21-22].

Чітка гуманістична спрямованість місійної праці притаманна й римо-католицькому ордену Пресвятої Трійці (тринітаріїв), оскільки провідним напрямом його діяльності стало звільнення через викуп християнських невільників із мусульманського полону. Так, відомо, що впродовж 1688 – 1782 рр. отці-тринітарії з теренів Речі Посполитої, виконуючи головну свою місію, тобто визволення невільників із полону, провели 18 акцій їхніх викупів у різних містах Криму й Туреччини, зокрема, Бахчисараї і Константинополі. Таким чином вони звільнили 517 осіб, на що витратили 573 427 польських злотих. Однак діяльність ордену тринітаріїв не обмежувалася лише викупом людей із неволі. Оскільки звільнені з полону часто були вбогими, то для них створювалися спеціальні будинки милосердя, де їм надавали необхідну матеріальну допомогу, забезпечували й дбали про духовні потреби, а також доглядали за хворими. З цього приводу наголосимо на тому, що праця ченців-тринітаріїв виявилася настільки востребуваною, що цей орден упродовж нетривалого часу набув значного поширення не лише у Європі, але й у всьому світі.

Водночас однією з провідних сфер діяльності римо-католицьких чернечих орденів на теренах Волині впродовж XVII – першої половини XIX ст. була освітньо-виховна. Потрібно визнати, що, за обставин бездержавного існування українського етносу та катастрофічного занепаду православної церкви, католицьке шкільництво, яке спиралося на багатовіковий європейський досвід, виправдало ті надії, які на нього покладали його організатори та реформатори: на українських землях Речі Посполитої помітного поширення набула латинська, зокрема польська культура, а до римо-католицизму перейшла частина української шляхти. Хоча цим переліком не обмежуються ті дошкуляння та втрати для тогочасної української культури, що їй були завдані латинським, переважно орденським шкільництвом, але особливу увагу варто приділити й безсумнівним його набуткам у багатьох сферах життя, особливо освіти. Вони далеко не всіма і не відразу адекватно усвідомлювалися, але, як виявилось згодом, мали глибинний, структурний вплив на розвиток культури населення українських земель Речі Посполитої.

У досліджувану добу католицькими орденами домініканців, францисканців, бернардинів, капуцинів, єзуїтів, піарів тощо на українських землях була створена розгалужена мережа навчальних закладів зі значною кількістю учнів, яка складалася зі шкіл елементарного, середнього (з

викладанням семи вільних мистецтв), підвищено-середнього (з викладанням елементів філософії) та вищого рівнів, де викладалася теологія. Яскравим прикладом функціонування навчального закладу вищого типу, де викладалася курси філософії та богослов'я, був Острозький єзуїтський колегіум. Він мав, зокрема, обсерваторію, аптеку та папірню. При ньому також знаходилися конвікт для шляхетської молоді та музична бурса. Цінною була бібліотека колегіуму, що комплектувалася за рахунок дарів, закупівель, а також надходження обов'язкових примірників із видавництв Товариства Ісуса. Відомо, що на 40-ві рр. XVII ст. єзуїтська книгозбірня нараховувала близько 4-х тисяч томів [4, с. 20].

Висновки. Таким чином, місіонерська діяльність римо-католицьких чернечих орденів на Волині впродовж XVII – першої половини XIX ст. реалізувалася через широку програму християнського служіння ближньому. Виконуючи функції лікарів, медсестер, санітарів, доглядачів, фармацевтів, та, висловлюючись сучасними дефініціями, волонтерів, психологів і соціальних працівників, а також учителів, репетиторів, вихователів, наставників, ченці римо-католицьких орденів застосовували у цій своїй праці кращі надбання тогочасної європейської науки і культури. Римо-католицькі чернечі ордени не лише духовно опікувалися лікарнями, божевільнями, аптеками, притулками, сиротинцями, колегіумами та школами, але й зробили неабиякий внесок у розбудову і належне функціонування розгалуженої мережі медичних, соціальних, навчальних закладів у краї, які на багато десятиліть випередили ті, що постали на цих теренах Російської імперії у другій половині XIX ст. Зрештою, саме кваліфіковані кадри, а також спеціалізовані будівлі та приміщення колишніх орденських осередків, після їхнього скасування російським самодержавством стали основою для створення відповідних державних закладів у регіоні.

Є підстави для твердження, що кількасотлітня праця низки римо-католицьких орденів на Волині є невід'ємною частиною «доробку», що, за виразом видатного вітчизняного мислителя Мирослава Поповича, Україна «має тепер асимілювати на нових, сучасних, цивілізованих культурних європейських засадах» [2, с. 724].

Список використаних джерел:

1. Докаш В. Соціальна доктрина католицизму: догматичні засади, модерністські тенденції в контексті реалій сучасності. *Україна і Ватикан. Серія збірників наукових праць*. Вип. I: Українсько-ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем / За загальною ред. д. філос. н. А. Колодного (гол. ред.). Івано-Франківськ -Київ: Нова Зоря, 2008. С. 197–205.
2. Попович М. Нарис історії культури України. Київ.: АртЕк, 1998. 728 с.
3. Шеретюк Р. М., Стоколос Н. Г. Медична справа як один із векторів діяльності римо-католицьких чернечих орденів на теренах Волині (XVII – перша половина XIX ст.). *Емінак : науковий щоквартальник*. 2017. № 2 (18) (квітень – червень). С. 19–25.

4. Яковенко Н. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. *Київська старовина*. 1997. № 1–2. С. 11–27.

ТЕЛЕЦЬКА Л. І.

*кандидат біологічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки та психології
Український гуманітарний інститут*

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАВИЧОК СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОБ'ЄКТАМИ ПРИРОДИ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Актуальність дослідження полягає у тому, що сучасний світ змінюється. Суспільний розвиток у нашій державі зумовлює нові тенденції розвитку освіти. У такий час висуваються нові вимоги до кожної людини.

Саме творчих людей потребує сучасне суспільство, які вміють творчо мислити, самостійно вирішувати певні суспільно-політичні та особистісні питання. Дитині не достатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Це сприяє відповідальному і творчому ставленню до завдань і вчителя початкових класів.

Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Молодшим школярам на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вчитель має формувати допитливість, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів; пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та аналізу.

На цьому уроці формується екологічна компетентність молодших школярів, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства [1].

Вчитель сьогодення — це тьютор, коуч, модератор, фасилітатор, ментор, новатор. Саме він повинен пробуджувати в учнів пізнавальний інтерес, мотивувати їх до навчання, навчити їх бути креативними, сприяти відкриттю та вдосконаленню індивідуальних нахилів, здібностей учнів; спонукати до самостійного, творчого вирішення проблеми, також спонукати їх до працелюбності. Початкова школа повинна сприяти всебічному розвитку дитини – інтелектуальному, фізичному, творчому.

Метою нашого дослідження є можливість теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування в молодших

школярів навичок спостереження за об'єктами природи в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Огляд джерел. Засадами формування особистості, прагненням її до самовдосконалення, саморозвитку є позитивна мотивація до навчання та пізнавальний інтерес. Мотиваційному та пізнавальному аспекту навчання приділяли значну увагу: В.І.Бондар, О.Г. Ковальов, Г.С. Костюк, В.О.Сухомлинський та інші. Вони вважали, що саме пізнавальний інтерес є підґрунтям пізнавальної активності школярів і позитивної мотивації навчання.

Формування природознавчої компетентності учнів початкової школи неможливе без урізноманітнення форм, методів і засобів навчання. Активний пошук та інтерес значно підвищується, якщо вчитель формує навички спостережливості молодших школярів.

Спостереження — основний метод сприйняття учнями об'єктів неживої та живої природи з метою формування уявлень і понять, умінь й навичок. Спостереження за об'єктами та явищами пробуджують в учнів пізнавальний інтерес, розвивають мислення, сприяють оволодінню природоохоронними навичками. Спостереження розкриває перед дитиною реальний світ природи, дає багато знань про неї, розвиває її розумові здібності й кмітливість, критичність та самостійність думки, цілеспрямовану увагу та спостережливість [2].

Проблеми методики організації спостережень та розвитку спостережливості в учнів молодшого шкільного віку досліджувало багато діячів психолого-педагогічної та методичної науки. В працях учених Т.М. Байбари, О.А. Біди, Г.І. Бондаренко, Н. М Борисенко, М. М. Вересов, С.П.Гнатишина та інших наголошується, що успішне оволодіння учнями природничими знаннями значною мірою залежить від рівня опанування ними умінь та навичками спостерігати за змінами в неживій та живій природі. Проте, більшість дослідників розглядають переважно загальні питання методики проведення спостережень, визначають їх сутність, форми і засоби опрацювання. На нашу думку, проблема ведення учнями спостережень за змінами в природі та праці людей є ще не до кінця дослідженою.

Результати дослідження. З метою виявлення рівня сформованості навичок спостережливості учнів початкових класів проведено констатувальний експеримент.

Аналізуючи результати дослідження, нами було визначено та охарактеризовано рівні розвитку навичок спостереження в учнів початкової школи: низький, середній, високий. Одержані результати засвідчили, що високий рівень спостережливості - у 25 % учнів, середній - у 40,2 % учнів, низький - у 34,8 %. Організація, хід та результати констатувального експерименту показали, що необхідно вдосконалити процес формування навичок спостереження, враховуючи особливості методики вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Важливо впровадити в освітній процес педагогічні умови, які б сприяли цьому процесу, дозволили

оптимізувати освітній процес, позитивно вплинули на розвиток мотивації до формування навичок спостереження молодших школярів.

У процесі формування навичок спостереження молодших школярів важливо вибудувати систему успішного функціонування всіх компонентів освітньої системи, залежної від цілей, завдань, змісту, форм і методів, тобто забезпечити необхідні педагогічні умови. До педагогічних умов розвитку спостереження учнів молодших школярів віднесли: створення емоційно-ціннісної основи спілкування школярів з природою в процесі проведення екскурсії, уроків-гри та мініпроектів на свіжому повітрі; використання спостереження у процесі споглядально-ігрової діяльності учнів початкових класів.

Особливістю цих занять було те, що спостереження учнів організовується і проходить у процесі вирішення навчальних завдань. Відповідно, до кожного заняття було розроблено та запропоновано низку завдань (вправи: «Поглянь на світ іншими очима», «Скільки значень має предмет?», «Спостереження очевидного» та спостереження у процесі споглядально-ігрової діяльності учнів). В учнів початкової школи закладена схильність до спостережень, під час екскурсій та уроків «просто неба» вони виявляють вміння насолоджуватися природою, милуватися нею, оцінюють її красу. Якщо протягом молодшого шкільного віку не працювати над розвитком навички учнів милуватися красою природи, то з часом діти втратять уміння використовувати її на практиці та будуть байдужими до неї. Щоб цього не трапилося, потрібно вчасно звертати увагу на наявність у дитини навички спостереження. Цінувати красу природи можна лише за умови її пізнання, спостереження за її життям та визнання її краси [3].

Діти повинні вміти аналізувати предмети або явища спостереження. Використовуючи епітети, метафори та інші художні засоби, вони мають описувати свої враження та переживання від власних спостережень. План спостереження та його мета і завдання сприяє формуванню в учнів навички вдумливо, уважно вдивлятися в навколишню природу, споглядати її подумки та робити відповідні висновки.

Не перебуваючи на природі та не спостерігаючи за нею, дитина не може уявити всю красу весняного лісу, пахучих трав, яскравість кольорів квітів, блакитне небо, як би вчитель не намагався передати це словом, він не зможе викликати ті переживання, які б отримала дитина від спостереження.

Ще однією умовою формування навички сприйняття прекрасного є спостереження за явищами природи (снігопад, дощ, веселка, схід чи захід сонця, цвітіння садів, дозрівання плодів, туман, іній, народження нового дня тощо). Усвідомлення учнями краси навколишнього світу відбувається не відразу, а потребує клопіткої роботи педагога. Цього можна досягнути лише в результаті тривалої, цілеспрямованої, систематичної діяльності учнів, спрямованої на осягнення природи в усій різноманітності її проявів. Маючи на меті сформувати навички спостереження, нами були розроблені ігри-спостереження, наприклад: «Знайти на дотик», «Хто більше побачить», «Хто

обідав у пташиній їдальні?» тощо . Використання таких ігор на уроці сприяє реалізації мети, яка полягає в тому, щоб навчити дітей систематизувати свої спостереження, встановлювати зв'язки і залежності між ними, розрізнити ознаки, співвідносити одне з одним, формувати висновки, аргументувати свої думки [4].

Результати формульованого експерименту дають підстави стверджувати, що за рахунок зменшення в експериментальній групі кількості учнів, які мають низький рівень сформованості навичок спілкування (-19,8%), відбулося зростання високого рівня спостереження (+5,4 %) та середнього рівня рівня спостереження (+11,8 %). Це стало свідченням того, що здійснений експеримент ефективний, оскільки ми спостерігаємо позитивну динаміку.

Таким чином , ми можемо зробити **висновки**, що спостереження за об'єктами природи допомагають молодшим школярам накопичити фактичний матеріал, необхідний для встановлення закономірностей у природі.

До організації спостережень за природою для засвоєння предметних умінь молодших школярів висувуються такі вимоги: зміст спостережень має бути систематизований; усі спостереження повинні бути доступні та тісно пов'язані з інтегрованим курсом «Я досліджую світ»; спостереження від класу до класу повинні ускладнюватися, заглиблюватися, не втрачаючи при цьому характеру цілісності; об'єкти для спостереження відбираються вчителем залежно від природних умов та краєзнавчого [4].

Спостереження за природою допомагають молодшим школярам накопичити фактичний матеріал, необхідний для встановлення закономірностей у природі.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Г.І. Уроки мислення як засіб формування творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2019. № 5. С. 51 – 53.
2. Борисенко Н. М., Семашкіна Г. М. Пропедевтика формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі фенологічних спостережень. *Зб. наук. праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. № 65. С. 80–85.
3. Вересов М. М. Екологічна освіта та виховання на порозі XXI століття. *Шкільний світ*. 2015. № 17. С. 17–21.
4. Гнатишина С. Формування екологічної культури молодших школярів на основі використання методу проектів. *Початкова школа*. 2017. №7. С. 33–35.

ТЕРЕЩЕНКО Л. О.

*кандидатка економічних наук, професорка
професорка кафедри економічної кібернетики,
фінансів та менеджменту
Український гуманітарний інститут*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Актуальність дослідження. Для сучасних управлінських інформаційних систем (УІС), які відкривають нові можливості в організації всієї діяльності суб'єктів господарювання та підвищують якість і надійність обслуговування, захист даних є однією з найактуальніших проблем, оскільки інформація, що зберігається та опрацьовується в інформаційних системах, відображає реальний стан. Незаконні маніпуляції такою інформацією можуть призвести до значних збитків. Інформаційні технології набувають глобального характеру, а тому інформаційна безпека інформаційних економічних систем у сучасних умовах господарювання є невід'ємним складником системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

Мета дослідження. Виокремлення і розкриття загальних принципів захищеності систем обробки і зберігання даних інформаційних економічних систем, рекомендацій щодо забезпечення конфіденційності, доступності і цілісності інформації, спрямованих на забезпечення захищеності від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення та перевірки запису чи знищення.

Огляд джерел. Питанню інформаційної безпеки інформаційних систем присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, як К.Р.Адамадзиев, В.В. Баронов, С.Гужко, П. Друкер, К. Мак-Коннел, Л.О. Терещенко, А. В.Черкасова, Й. Шайкан, Шумпетер. Система економічної безпеки досліджується у працях вітчизняних науковців, таких як О.Барановський, А. Гальчинський, Т. Клебанова, О. Малиновська, А. Мокій, В. Шлемко. Питання розроблення і функціонування систем захисту інформації стали об'єктом уваги В.Л. Бурячка, В.Б. Дудикевича, М.П.Карпінського, О.С. Петрова, В.О. Хорошка.

Переважає більшість науковців у своїх працях окреслюють теоретико-методологічні та практичні аспекти зазначеного наукового поля. Йдеться про інформаційну безпеку інформаційних економічних систем у сучасних умовах господарювання, яка є невід'ємним складником всіх суб'єктів інформаційних відносин, зацікавлених в забезпеченні своєї інформаційної безпеки.

Результати дослідження. Під безпекою інформаційної системи розуміють її захищеність від навмисного або ненавмисного втручання в нормальний процес її функціонування, а також від спроб крадіжок, модифікації або руйнування її компонентів.

Безпеки інформаційної системи досягають тоді, коли забезпечено:

- конфіденційність інформації — тобто властивість інформації бути відомою тільки суб'єктам системи (користувачам), які пройшли перевірку;
- цілісність даних — захист від збоїв, що призводять до втрати інформації або її знищення;
- доступність ресурсів системи для авторизованих користувачів.

Потрібно розрізняти зовнішню та внутрішню безпеку інформаційних систем.

Зовнішня безпека передбачає захист системи від стихійних лих та від проникнення злоумисників іззовні для розкрадання, одержання доступу до носіїв інформації чи виведення системи з ладу, а предметом внутрішньої безпека є забезпечення надійної та коректної роботи системи, цілісності її програм та даних.

Під системою захисту розуміють єдину сукупність правових і морально-етичних норм, організаційно-адміністративних, технологічних заходів і програмно-технічних засобів, спрямованих на протидію загрозам інформаційних систем для зведення до мінімуму можливих втрат користувачів та власників системи.

На етапі розроблення системи захисту потрібно комплексно використовувати такі види захисту:

- правові (законодавчі);
- морально-етичні;
- засоби фізичного захисту;
- програмні засоби;
- адміністративні заходи захисту.

До правових (законодавчих) заходів належать чинні в країні закони, укази, нормативні акти, які регламентують правила роботи з інформацією обмеженого використання і відповідальність за їх порушення.

До морально-етичних заходів відносять усі можливі норми поведінки: неписані (чесність) і сформульовані як правила. І хоч вони не є законодавчими документами, але вважаються обов'язковими для виконання.

Фізичні заходи захисту — це різного роду механічні, електронно-механічні пристрої, спеціально призначені для створення фізичних перепон на шляхах проникнення і доступу потенційних порушників.

Програмними засобами захисту є спеціальні програми, які виконують функції захисту. Прикладом слугують антивірусні програми, системи розмежування повноважень, програмні засоби контролю за доступом, реєстрація та аналіз подій, криптографічний захист інформації.

Що стосується адміністративних заходів захисту — це заходи організаційного характеру, які регламентують процеси функціонування УІС, використання її ресурсів, діяльність персоналу. Як правило, це розроблення правил опрацювання інформації; організація надійного пропускового режиму; організація обліку, зберігання, використання та знищення документів і носіїв конфіденційної інформації; заходи щодо добору персоналу та ін.

Для вирішення проблеми безпеки інформаційної системи при побудові системи захисту треба дотримуватися таких підходів, а саме:

- фрагментарний;
- комплексний.

Фрагментарний підхід зорієнтований на протидію конкретним загрозам при певних умовах (наприклад, спеціалізовані антивірусні засоби, окремі засоби реєстрації та управління, автономні засоби шифрування). Його перевага — висока вибірковість щодо конкретної загрози. Недолік —

локальність дій (ефективний захист конкретних об'єктів системи від конкретної загрози).

Комплексний підхід об'єднує різноманітні заходи протидії загрозам (правові, організаційні, програмно-технічні і т. д.). Він застосовується для захисту великих управлінських інформаційних систем, порушення безпеки в яких може призвести до великих матеріальних збитків.

Цей же підхід повинен використовуватися і для невеликих інформаційних систем, які опрацьовують цінну інформацію.

Якщо проаналізувати завдання, які розв'язують УІС, можна поділити їх на дві категорії:

1. Аналітичні (прогнозування, планування, облік, аналіз рахунків). Результати їх рішень можуть впливати на політику підприємства. З огляду на цінність результатів, їхній захист має бути постійний.

2. Щоденні (розрахунки і коригування розрахунків). Тому захист самого процесу опрацювання інформації та кінцевих результатів повинен бути також постійний.

Треба відмітити, що захист УІС має розроблятися для кожної системи індивідуально, відповідно до загальних правил, і включати:

- аналіз ризику, що завершується розробленням проєкту системи захисту і планів захисту, безперервної роботи і відновлення;
- реалізацію системи захисту на основі результатів аналізу ризику;
- постійний контроль за роботою системи захисту і автоматизованої системи в цілому.

Саме тому для сучасних управлінських інформаційних систем, які відкривають нові можливості в організації всієї діяльності суб'єктів господарювання та підвищують якість і надійність обслуговування, захист даних є однією з найактуальніших проблем.

Висновки. Інформаційні системи потребують захисту інформації, яка опрацьовується і передається від навмисного і ненавмисного втручання в нормальний процес функціонування системи, а також від спроб крадіжок, модифікації або руйнування компонентів системи.

Інформаційні технології набувають глобального характеру, тому інформаційна безпека інформаційних економічних систем у сучасних умовах господарювання є невід'ємним складником системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Відтак, їхнє першочергове завдання — захист інформаційних економічних систем та створення надійної системи економічної безпеки, що є однією з найбільш важливих завдань сьогодення як для невеликих компаній, так і для великих корпорацій.

Список використаних джерел:

1. Адамадзе К.Р. Информационные системы и технологии в экономике и управлении: Учебное пособие. Махачкала: Издательско-полиграфический центр ДГУ, 2001. 104с.

2. Пономаренко В.С., Бутова Р. К., Журавльова І. В., Назарова Г. Н., Павленко Л. А. Інформаційні системи і технології в економіці: посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Академія, 2002. 544с.
3. Терещенко, Л. О., Гужко С., Шайкан А. В. Управлінські інформаційні системи : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. 485 с.
4. Информационные технологии управления: учебное пособие / Под ред. Ю.М. Черкасова. М.: ИНФРА-М, 2001. 216 с.

ХОМЕНКО С.А.

*викладачка кафедри журналістики
Український гуманітарний інститут*

ФЕНОМЕН РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ ЗМІ УКРАЇНИ: ДЕФОРМАЦІЯ САКРАЛЬНОГО ОБРАЗУ

Актуальність дослідження. Україна впродовж багатьох років ідентифікує себе як релігійна країна з духовними, моральними цінностями, свободою совісті та віросповідання. Так, за даними Державної служби з етнополітики та свободи совісті станом на 1 січня 2021 року в Україні існує 37049 релігійних організацій [1]. Така розгалужена мережа релігійних структур свідчить, з одного боку, про виражений феномен свободи віросповідання в державі, а з іншого, - стверджує про різноманіття релігійних практик відповідно до доктринальних позицій кожної із конфесій та віровчень. Починаючи з 2019 року, у світі відбуваються зміни в усіх сферах життя соціуму, які вносить пандемія COVID-19. Ці «перепланування» звичного устрою життя стосуються не лише політичного, економічного та соціального вимірів буття суспільства, але, як не дивно, і релігійного. Так, для більшості вірян України довелося зіштовхнутися з нечуваною досі для нашої культури практикою «онлайн-богослужінь», «церкви на карантині», «освячення онлайн», поява нових релігійних медіа та окремих ютуб-каналів релігійного спрямування (тобто, так звана діджиталізація релігійного простору). Небачена досі трансформація традиційного уявлення про релігійну практику із залученням медійної сфери є актуальним питанням в релігієзнавчому та соціокультурному напрямках і складає основу дослідження.

Результати дослідження. Феномени «релігія» та «сакральне» тісно пов'язані, оскільки останнє відображає характеристику речей, предметів, явищ, які стосуються певного релігійного культу. «Сакральне – святе, священне, найважливіша категорія, яка виокремлює сфери буття і стану суцього, що сприймаються свідомістю як принципово відмінні від буденної реальності та виключно цінні» [2]. Завжди для вірян-українців традиційних конфесій таким відмінним від буденної реальності, особливим й священним у їхньому розумінні був сакральний простір (тобто приміщення, будівля, а саме: храм, церква, капличка тощо), а також все, що стосується церковних таїнств. Відповідно до цього, існує низка рекомендацій для прихожан, як

потрібно себе вести у церкві, до прикладу: «Перед входом чоловіки знімають головні убори, жінки входять у храм із покритою головою та одягнені відповідно до своєї статі; без потреби не слід ходити по храму; сидіти у храмі дозволяється лише у разі хвороби або сильного стомлення; запалена свічка є атрибутом церковних таїнств і потреб; категорично забороняється ходити і розмовляти під час читання Євангелія тощо. Прийшовши до храму з дітьми, не можна дозволяти їм бігати, пустувати та сміятися. Із дитиною, котра плаче, краще на якийсь час вийти з храму, поки вона не заспокоїться [3]».

Церковні таїнства як священні дієства, що відбуваються за церковними канонами в традиційному розумінні, вимагають присутність священнослужителя та «суб'єктів-учасників» церковного таїнства, тобто самих мирян, прихожан. Дані дієства роками, а то й століттями здійснювалися у приміщенні церкви, тим самим роблячи храм, собор із просто архітектурної споруди в культову священну будівлю. Однак зараз ми впевнено можемо констатувати зміни в церковних богослужіннях та обрядах, про які констатують самі релігійні і церковні діячі.

Так, навесні 2020 року ЗМІ заговорили про те, що таке церковне (для більшості християнських конфесій) свято як Воскресіння Христове відбудеться онлайн [4]. Цього року з'явилася рекомендація від священнослужителів, які «рекомендували залишатися вдома, накрити святковий стіл, поставити свяченої води, увімкнути онлайн-трансляцію служби і самостійно прочитати молитву» [5]. Таким чином релігійні дієства перейшли із сакрального церковного простору у так званій домашній «профанний», а служіння трансформувалося, утворивши окремі релігійні медіа, що стали феноменом в історії України і медійного простору загалом. Фактично, для того, щоб бути учасником церковного богослужіння, відтепер можна не відвідувати церкву. Так, цього року пасхальне богослужіння транслювалося на провідних світських телеканалах, а також на сторінках в соцмережах і офіційних сайтах церков. Варто відзначити, що прямі трансляції літургій, богослужінь у постійному режимі транслюють не лише християнські телеканали, а також світські, такі, як «Суспільне», «5 канал».

Однак не можна оминати факт розвитку суто релігійних медіа. За офіційними даними Державної служби з етнополітики та свободи совісті, станом на 1 січня 2021 року в Україні функціонує 33 аудіовізуальні видання (тобто радіо, телебачення), що належать церковним організаціям [1]. За допомогою таких медіа, а також ютуб-простору, віряни, а також всі охочі, можуть долучитися до церковних дієств, переглянути проповіді пасторів, священнослужителів, побувати дистанційно на церковній службі тощо. У 2020 році з'явилося повідомлення про хрещення дитини в незвичайній формі - за допомогою онлайн-зв'язку. Українець став онлайн-хресним під час Таїнства Хрещення в Росії [6]. Зовсім нещодавно православна церква України запустила новий мобільний додаток «Моя церква». У ньому можна знайти найближчий храм, почитати церковні новини чи молитви, розклад

богослужінь. Наразі доступні 5 розділів: карта, що налічує більше 5 000 храмів, календар свят, новини, молитви та онлайн-чат зі священником [7].

Висновки. Отже, релігійний напрямок культури України та й загалом світу переживає стрімкі зміни, трансформацію звичних образів, практик, обрядів. Діджиталізація сприяла появі релігійних медіа, які складають ґрунтовний пласт в засобах масової інформації, які стали надзвичайно доречними та актуальними в умовах карантину та пандемії.

Список використаних джерел:

1. Звіт про мережу релігійних організацій. 2021. URL: <https://dessa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Form1-2021-public3.xls>.
2. Забияко А. П. Сакральное. *Культурология. XX век : энциклопедия : в 2 т.* Санкт-Петербург, 1998. Т. 1. С. 185.
3. Як вести себе в православному храмі. *Барське благочиння*. URL: <https://blagobar.church.ua/yak-vesti-sebe-v-pravoslavnomu-xrami/> (дата звернення: 03.10.2022).
4. Великдень – онлайн, освячення пасок – дистанційно. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2913313-velikden-onlajn-osvacenna-pasok-distancijno.html> (дата звернення: 03.10.2022).
5. Реун К. Богослужіння в умовах карантину та онлайн-спілкування з вірянами. *Суспільне Новини*. URL: <https://suspijne.media/127069-bogosluzinna-v-umovah-karantinu-ta-onlajn-spilkuvanna-z-viranami/> (дата звернення: 03.10.2022).
6. Українець став онлайн-хресним під час Таїнства Хрещення в Росії. *РІСУ*. URL: https://risu.ua/ukrayinec-stav-onlajn-hresnim-pid-chas-tayinstva-hreshchennya-v-rosiyi_n112517 (дата звернення: 03.10.2022).
7. Созанська І. Онлайн сповідь та молитва: новий мобільний застосунок від ПЦУ. *Погляд*. URL: <https://poglyad.tv/onlajn-spovid-ta-molytva-novyj-mobilnyi-zastosunok-vid-ptsu-article> (дата звернення: 03.10.2022).

ЧАБАХ О. В.

*викладачка кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут*

КВІНТЕСЕНЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОЛЬОРИСТИКИ

Актуальність дослідження обумовлена проблемами, пов'язаними із втіленням принципів сучасної інклюзивної освіти у вищій школі України. Аналіз теми представлено крізь призму колористики.

Без дотримання основних прав людини, що закріплені в розділі другому Конституції України, неможливим є становлення та розвиток демократичного суспільства. Одним із таких прав є право на одержання освіти. Стаття 53 Конституції України закріплює право кожного громадянина на освіту, а також гарантує забезпечення державою доступності і безоплатності дошкільної,

повної середньої, професійно-технічної та вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах, незалежно від релігійної приналежності, фізичного розвитку та стану здоров'я. Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне ставлення, як до учнів шкіл, так до здобувачів вищої освіти, які не можуть вести повноцінне життя внаслідок порушень фізичного та психічного розвитку.

Мета роботи: дослідити розвиток інклюзивної освіти у вищій школі України через мистецтво.

Огляд джерел. Проблеми інклюзивної освіти в Україні мають певні інтегральні зміни, тому цей процес викликає особливий інтерес дослідників. Так, наприклад, науковець М.М. Бриль визначив суттєві проблеми, пов'язані з формуванням інклюзивного середовища в освітньому процесі України [1]. Також дослідник С.М. Денисенко у своїй роботі представив вплив кольору на психологічні особливості дитини в освітньому середовищі [2]. Дослідник М.А.Порошенко, зробивши аналіз інклюзивної освіти в Україні, представив сучасні кроки формування інклюзивного середовища доступності та рівності [3].

Результати дослідження. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах, перш за все, загальноосвітнього закладу. Повною мірою це стосується і вищої школи в Україні. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. №635. Цей Порядок визначає організаційні засади інклюзивного навчання у закладах вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування з метою реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти з урахуванням потреб та можливостей таких осіб. У ньому також деталізуються засади передбачені статтею 53 Конституції України, а саме те, що заклади вищої освіти надають освітні послуги здобувачам освіти на рівній основі, без дискримінації, незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності усіх здобувачів вищої освіти, рекомендацій індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю.

Організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими потребами в закладах вищої освіти передбачає:

- створення інклюзивного освітнього середовища;
- застосування принципів універсального дизайну в освітньому процесі;
- приведення території закладу вищої освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних, стандартів та

правил. У тому разі, коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів вищої освіти неможливо повністю пристосувати до потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;

- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими потребами методів і способів спілкування, в тому числі української жестової мови, рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля) із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;

- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

Зокрема, в ПВНЗ «Українському гуманітарному інституті» навчається молодь з особливими потребами, де здобуває освіту мистецького спрямування, що забезпечується кафедрою дизайну. Однією з таких навчальних дисциплін є кольористика та кольорознавство.

Вплив кольору на фізіологічний стан людини помічено давно. Колір впливає на всі її психологічні системи, активізуючи або пригнічуючи їх діяльність, створює той або інший настрій, вселяє певні думки і почуття. Вплив кольору можна розділити на фізіологічний, психологічний і естетичний. Світло і колір потужно впливає на психофізіологічний стан людини. У першу чергу, вони опосередковуються вищою нервовою системою. Проведені наукові дослідження підтверджують вплив світла на вищу нервову систему, те, що на світлі загострюються дотикова, нюхова, слухова, смакова чутливість, а перехід від темряви до світла призводить до зменшення частоти пульсу і підвищення кров'яного тиску.

Висновки. Отже, мистецька школа як соціокультурне мистецьке середовище в загальному значенні за допомогою кваліфікованих спеціалістів – викладачів – може виконувати реабілітаційні завдання для молоді з порушеннями розвитку та поведінки, широко застосовуючи спеціальні види допомоги, насамперед, кольоротерапію, музикотерапію, фольклоротерапію тощо, мета яких лежить у гармонізації розвитку особистості через самовираження та самопізнання, бо, як відомо з сучасних досліджень, заняття мистецтвом сприяють сенсорному розвитку, комунікації тощо.

Список використаних джерел:

1. Бриль М. Проблемні аспекти впровадження інклюзії в мистецькій освіті. *Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи* : Зб. матеріалів 2. Всеукр. науково-практ. конф. (з міжнар. участю), м. Київ, 6–7 груд. 2019 р. / ред. М. Бриль. Київ, 2019. С. 12–19.
3. Денисенко С.М. Теорія кольору: навч. посіб. Київ.: НАУ, 2021. 152 с.
4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. Київ: ТОВ «Агенство Україна», 2019. 300 с.
5. Конституція України: офіц. Вид. / Верховна Рада України. Київ. 2019. 112 с.

6. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. №635.

ЧЕМАКІНА О. В.

*кандидатка архітектури,
доцентка кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут*

ПРОБЛЕМА МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ ВІЗУАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність теми. В епоху розвинутого інформаційного суспільства виклики до формування міського середовища містять досить ємні проблеми адаптації і перебування людей з особливими потребами, збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі, особливо тих, що мають труднощі у фізичному розвитку. Інклюзія – це процес реального включення всіх членів суспільства до активного суспільного життя.

Інклюзивне міське середовище ставить своєю основною метою забезпечення та створення необхідних умов всім без винятку особам, незалежно від їх індивідуальних особливостей, рідної мови, культури, соціального та економічного статусу, психічних та фізичних можливостей. Інклюзивність передбачає принцип організації життєдіяльності людей певних соціально-демографічних груп у різних аспектах (повсякденне життя, освіта, культура, мистецтво) незалежно від гендеру, зовнішності, стану здоров'я та з урахуванням певних особливих потреб. В умовах міжособистісного та масового спілкування формується комунікація - процес передачі та сприйняття інформації різними каналами за допомогою різних комунікативних засобів, серед яких розглянуто візуальну комунікацію як засіб з високим ступенем розповсюженості та ефективності.

В тезах розкрито та систематизовано напрями створення систем візуальних комунікацій в інклюзивному міському середовищі, проаналізовано концепцію системи інформування та її значення в побуті, визначено поняття системи візуальних комунікацій та особливості її історії, розвитку і формування у сучасних умовах розвитку суспільства і забезпечення рівних умов життєдіяльності для всіх соціально-демографічних груп. Сформовано основні напрями дослідження систем візуальних комунікацій в інклюзивному міському середовищі.

Мета дослідження - визначити цілі, принципи та основні складові моделювання систем візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі.

Огляд джерел. Проблеми інклюзії, особливості формування предметно-просторового середовища, принципи організації візуальної інформації для людей з особливими потребами неодноразово розглядалися

на рівні науково-популярної літератури, проведення наукових досліджень, формування певних регуляторних механізмів тощо. В цілому, проведений аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє попередньо сформулювати такі напрями досліджень:

- еволюція візуальної культури як рівень і умови сприйняття, інтерпретації, оцінки, створення художніх образів (Jenieson H., M.Келлі, Слес Д., Гнатюк Л.Р., Косів В., Лукомська З. В та ін.);
- організація візуальної інформації у містобудівних утвореннях і предметно-просторовому середовищі (Арнхейм Р., Лернер Ж., Гнатюк Л.Р. та ін.)
- особливості формування об'єктів візуальної комунікації у міському, в тому числі, інклюзивному середовищі (Л.П. Бармашина, С.Донченко, А.Єфімова, О. Олійник, А. Рубцов, В. Свірко, О. Чемакіна та ін.).

Результати дослідження. Систематизація наявного матеріалу дала змогу визначити приблизний перелік робіт зі створення безбар'єрного або інклюзивного середовища: влаштування пандусів; розширення дверних отворів; заміна підлогових покриттів; демонтаж дверних порогів; будову розмітки; обладнання санітарно-гігієнічних приміщень; переобладнання та пристосування спортивних залів, кімнат психологічного розвантаження, медичних кабінетів; створення інформаційних куточків з урахуванням особливих потреб; установка підйомних пристроїв та ін. Коло пропозицій і розробок охоплює в основному елементи предметно-просторового середовища, разом з тим недостатньо розглянутою є проблема візуальної комунікації для людей з особливими потребами саме в міському просторі.

Виходячи з цього, необхідність визначення поняття інклюзивного середовища передбачає вирішення проблеми за рахунок адаптації міського простору для людей з особливими потребами, включаючи його реформування, гнучкість та варіативність візуальної інформації, знаково-мовну систему, сприятливий психологічний клімат, перепланування приміщень тощо.

Контент наукового дослідження вміщує розгляд важливих питань: методологію і творче мислення в формуванні дизайну систем візуальної комунікації для інклюзивного міського та предметно-просторового середовища; теоретичні напрацювання, що є достатніми для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі творчої діяльності.

Враховуючи, що основне призначення системи візуальної комунікації - орієнтація або навігація в інклюзивному міському середовищі, до функцій засобів візуальних комунікацій віднесено:

- інформаційну (передача інформації);
- пізнавальну (здатність передавати зміст);
- оціночну (здатність виявлення цінності інформації);
- прагматичну (здатність використання інформації та орієнтування у міському або предметно-просторовому середовищі).

Відповідно, завдання з моделювання систем візуальних комунікацій в інклюзивному міському середовищі охоплюють:

- оволодіння системою мислення та алгоритмом практичних дій в процесі визначення інклюзивного міського середовища на основі принципів універсального дизайну;

- надбання методичних знань проведення передпроектного аналізу, формулювання проектних проблем, обґрунтування цілей, завдань та вимог, розробки принципової моделі системи візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі;

- розробка схематичної (концептуальної) проектної пропозиції щодо формування системи візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі;

- професійне обґрунтування пропозицій для формування системи візуальної комунікації відповідно до вимог людини з особливими потребами.

Основним результатом моделювання об'єктів дизайну системи візуальної комунікації в інклюзивному міському середовищі мають бути ергономічні стандарти для людей з обмеженими фізичними можливостями, різновиди напрямків вдосконалення об'єктів із функціональної точки зору, основні принципи універсального дизайну та прийоми їх застосування, основні види інформаційно-комунікаційних систем.

Висновки. Структура інклюзивного освітнього середовища включає просторово-предметний компонент (матеріальні можливості, архітектурно-просторова організація, забезпеченість сучасними засобами та системами); змістовно-методичний компонент: варіативність та гнучкість методик, форм та засобів формування системи візуальних комунікацій; комунікативно-організаційний компонент (створення сприятливого психологічного клімату).

Моделювання системи візуальних комунікацій в інклюзивному міському середовищі має йти шляхом:

- генерування ідеї для вироблення дизайн-пропозицій, визначення будови розгалуженої системи комунікацій, розробка концепції візуальної комунікації у міському просторі;

- здійснення етапів передпроектного аналізу із урахуванням усіх вагомих чинників інклюзивного середовища, що впливають на систему;

- визначення методики концептуального проектування та здійснення процесу проектування з урахуванням функціональних та естетичних вимог до образних елементів системи;

- формування певної моделі поведінки соціально-демографічних груп різного рівня;

- формування проектних складових у межах проектних концепцій системи візуальних комунікацій на основі дизайнерських форм соціальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Kuznetsova I., Chemakina O., Shimanskaya T. Combinatorial methods forming objects of design. *The 12 th International Conference on Engeneering Graphics: BALTGRAF*. Riga, 2013. P. 127–133.
2. Гнатюк Л. Р., Кочка А. С. Вимоги до візуальних комунікацій у дизайні освітнього середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2018. № 50. С. 33–40.
3. Лукомська З. Івано-Франківськ. Силует міста, його смислове навантаження в минулому і сьогодні. *Вісник Національного університету «Львів. Політехніка»*. 2011. № 716. С. 149–152.
4. Лернер Ж. Акупунктура міста. / пер. з порт. К. Скальської. Львів: Видавництво Старого Лева. 2016. 160 с.
5. Кочанов Е., Кочанова, І. Проблеми екології візуального середовища урбосистем (на прикладі Ленінського району м. Харкова). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Екологія»*. 2014. № 1004. С. 69–79.
6. Косів В. Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 05.01.03. Харків, 2003. 24 с.
7. Єфімова А. Сучасне мистецтво в міському просторі: перспективи та шляхи розвитку в Україні. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2016. Вип. 28. С. 143–152.
8. Донченко С. Ситуаційний аналіз в дизайн-проектванні піктографічних навігаційних систем. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 4 (78). С. 127–131.
9. Дизайн систем візуальної інформації : Електронний посіб. / за ред. О. Чемакіна, А. Рубцов, В. Свірко, О. Олійник. Київ: УкрНДІ ДЕ, 2017. 188 с.
10. Jenieson H. Visual Communication More Than Meets the Eye By Harry Jamieson More than Meets the Eye. Great Britain: Intellect Books, 2007. 133 p.
11. Kelly M. Visual Communication Design as a form of public pedagogy. *Australian Journal of Adult Learning*. 2015. Vol. 55, no. 3. P. 390–407.
12. Sless D. Learning and Visual Communication. London : Routledge, 1981. 208 p.

ШЕВЧУК А. В.

старший викладач
кафедри філософії, теології та історії церкви
Український гуманітарний інститут

ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР СВІТСЬКОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Актуальність дослідження. Питання виховання цінностей, яке завжди було в центрі уваги науковців, в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України набуло особливої ваги й розглядається у ракурсі тих

потрясінь, які переживає українське суспільство. Численні та системні випадки жорстокості й насилля, проявлені російськими солдатами стосовно цивільного населення чи полонених українських солдатів, змушують задуматися над проблемою формування світогляду людини, її ставлення до інших, людяності, толерантності, поваги до представників різних національностей. Україна сьогодні протидіє агресії сусідньої держави, яка називає себе християнською. Згадані вище випадки вказують на те, що вилучення християнських цінностей із життя людей, заміна їх дешевими ідеалами негативно впливає на моральний стан суспільства, навіть якщо воно декларує свою релігійність.

Уроки сьогодення є важливими у процесі переосмислення ролі освіти, її аксіологічної основи для українського суспільства. Вони стосуються як світської, так і релігійної складової освіти, і варто зважати на те, що демократичні процеси та прийняття відповідних законів дали можливість для розвитку релігійних освітніх закладів в Україні. Тому метою цього дослідження є порівняльний аналіз державної (світської) та релігійної (деномінаційної, приватної) освіти в Україні, беручи до уваги її аксіологічну складову.

Результати дослідження. Унаслідок тривалого й болісного процесу українське суспільство прийшло до висновку, що релігійні знання є елементом світської культури, і тому впровадження в освітній процес предметів морально-духовного спрямування не суперечить світському характеру державної освіти у випадку, коли навчальний процес здійснюється об'єктивно, без впровадження релігійних обрядів і відповідає потребам та особливостям суспільства [1].

Нова українська школа приділяє велику увагу вихованню, вважаючи його невід'ємною складовою освітнього процесу, і орієнтується на формування загальнолюдських (морально-етичних, суспільно-політичних тощо) цінностей у здобувачів освіти. Особлива увага приділяється вихованню світоглядних позицій і переконань, які є основою для подальшого життя [2].

Своєю історією українська школа повторює шлях більшості розвинутих країн, які на певному етапі свого розвитку відмовилися від ціннісного виховання, вважаючи його невідповідним нормам демократичного, полікультурного суспільства, у якому існує чітке розділення церкви і держави в освітній площині. У результаті, традиційні християнські цінності були відкинуті й ідентифіковані як спроби нав'язування релігійності, що призвело до процесу секуляризації закладів освіти, виникнення нових освітніх парадигм, які мали вирішити проблему ціннісної кризи суспільства. Однак у кінці XX століття, набув загальної підтримки процес повернення втрачених цінностей. Як наслідок, багато країн, зокрема Великобританія, прийняли рішення щодо обов'язкового ціннісного виховання в державних школах [3].

Проте процес повернення є складним і потребує часу, адже він залежить не тільки від прийняття відповідних законів, а також якісної професійно-педагогічної підготовки кадрів, яка полягає не лише в опануванні необхідними методичними прийомами, але й у мотиваційній складовій

педагогічних працівників, яка проявляється у бажанні використовувати аксіологічний підхід під час освітнього процесу. Більше того, самі педагоги у такому випадку мають бути носіями певних рис характеру, чеснот і характеристик.

Також важливим у такому випадку є існування певного переліку, який містить в собі загально визнані цінності, виховання яких може відбуватися незалежно від релігійних переконань чи культури людини [4]. На нашу думку, для українського суспільства це завдання ще не є вирішеним, враховуючи численні дискусії щодо цієї тематики в контексті впливу ідей морального релятивізму. Тому виникають постійні питання щодо різниці між християнськими цінностями та загальнолюдськими або гуманістичними цінностями, які є наслідком відсутності загальноприйнятого розуміння. Однак найбільша, на думку дослідників цього питання, проблема полягає у відсутності спільного переконання «про джерело та можливості пізнання істини» [5].

У цьому контексті релігійні школи, тобто заклади освіти, засновані релігійними організаціями, мають перевагу, яка полягає в умотивованості педагогічних працівників таких закладів, які, як правило, є представниками конфесії-засновника й чітко усвідомлюють місійну складову освітнього процесу, яка полягає не просто в отриманні знань та формуванні умінь та навичок учнів, а в вихованні їхніх світоглядних переконань та ціннісних орієнтирів, наявності чітко визначених в Святому Письмі християнських цінностей, які є абсолютними й загальноприйнятими для християнського середовища, а також прикладу втілення цих цінностей в особі Ісуса Христа, життя якого описане в Святому Письмі.

Основну проблему для релігійних закладів освіти, заснованих конфесіями, вбачаємо не в складності формування християнських цінностей, а у правильному розумінні деяких із них, які стосуються любові до ближнього, навіть якщо він є ворогом, який вбиває, руйнує, викликає відчуття ненависті. Ця цінність є актуальною за сучасних обставин, тому що підкреслює важливість збереження людської сутності за складних умов війни, яка б «відповідала християнським чеснотам» [6].

Висновки. Отже, суспільство без існування визначених і загальноприйнятих цінностей може опинитися перед небезпекою розпаду. Адже спільні цінності об'єднують громадян, що є різними за походженням, національністю, переконаннями та поглядами. Тому виховання цінностей є спільним завданням для держави та релігійних організацій і потребує консолідації як державних закладів освіти, так і приватних шкіл, заснованих конфесіями. Вважаємо, що нова українська школа має правильні орієнтири на виховання загальнолюдських цінностей, які у самій своїй суті є християнськими, а релігійні заклади освіти можуть зробити цей процес максимально якісним, враховуючи залученість до освітнього процесу педагогів-християн, чітку визначеність цінностей та ясність розуміння їхньої суті.

Список використаних джерел:

1. Романова О. Релігійний компонент в системі освіти: підходи до державного регулювання. *Політичний менеджмент*. 2006. № 6. С. 98–107. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/romanova_relihiinyi.pdf (дата звернення: 23.09.2022).
2. МОН України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 34 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 23.09.2022).
3. Guidance on promoting British values in schools published. *GOV.UK*. URL: <https://www.gov.uk/government/news/guidance-on-promoting-british-values-in-schools-published> (date of access: 22.09.2022).
4. Paul R. W. Ethics without Indoctrination. *Educational Leadership*. 1988. Vol. 45, no. 8. P. 10–19.
5. Кришмарел В. Ю. Релігійна етика чи релігійна освіта? Точки дотику та методологічні проблеми впровадження. *Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка"*. 2012. № 21. С. 231–238. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/2496/1/32.pdf> (дата звернення: 22.09.2022).
6. Тереверко О. «Дуже важливо на війні залишатися Людиною» – військовий капелан Андрій Зелінський. *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/27/duzhe-vazhlyvo-na-vijni-zalyshatysya-lyudynoyu-vijskovyj-kapelan-andrij-zelinskyj/> (дата звернення: 23.09.2022).

ЯНКОВСЬКА І. М.

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та
методики початкового навчання
педагогічного факультету
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ

Проблема впровадження інтеграційного підходу в освітньому процесі Нової української школи стала **актуальною** з теоретичної і практичної площини. Термін інтеграція все частіше використовується в педагогіці. Поняття має загальнонауковий зміст, який розглядається як процес взаємопроникнення, а точніше ущільнення, уніфікації знання, де ці процеси можуть розглядатися через єдність із зовсім іншим, протилежним, процесом, а саме розчленування, розмежування, диференціації.

Проблема інтеграції навчання розглядається науковцями з психологічної та педагогічної позиції. Без інтеграції неможлива гуманізація змісту освіти та формування цілісного мислення. Інтеграція змісту освіти

визначається природовідповідністю учнів до навчального процесу та направлене на збереження його психічного здоров'я.

Інтеграція є процесом, який сприяє новій цілісності, де відбувається взаємопроникнення різних частин попереднього цілого, та що здійснюється зміцненням зв'язків і створенням нових. Під час інтегрованого навчання матеріал на уроці доповнюється та повторюється з позиції інших галузей (предметів), що сприяє покращенню результативності навчання здобувачів освіти.

У сучасній початковій школі інтегрований підхід запроваджується з **метою** створення умов для формування цілої системи знань, для розвитку різноманітних здібностей у школярів, які можуть переноситись в інші галузі.

Огляд джерел. У вітчизняній педагогіці ідея інтеграції спостерігалась давно. Так, у К.Ушинського ми можемо побачити синтетичний метод навчання грамоти, у В. Сухомлинського добре нам відомі уроки мислення на природі, у Д. Ковалевського та Б. Юсова здійснювались уроки мистецтва, у Ш. Амонашвілі розглядаємо педагогічну теорію співробітництва, яка створена на засадах інтеграції.

На сучасному етапі розвитку освіти є досить чимало дослідників, які переймаються проблемою інтеграції в освітньому процесі (Т.Браже, О.Гільзову, М.Масол, О.Савченко, Н.Сердюкова, О.Сухаревська, В.Фоменка).

Раціональні шляхи інтеграції досліджуються багатьма вченими, практиками з метою запобігти перевантаженню здобувачів початкової освіти, тематичною однорідністю змісту предметів, сприяти формуванню цілісного світогляду у взаємозв'язку його елементів. Тому на сучасному етапі є дуже важливим питання пошуку такого підходу до інтеграції в освітньому процесі, де будуть враховані основні етапи, функції, аспекти та фактори педагогічного впливу.

У початковій школі інтегрований підхід до організації освітнього процесу задіяний в практичному плані. Він допомагає поглиблювати соціально-пізнавальний досвід школярів, сприяє інтенсивному їх розвитку, формуванню інтересу до дійсності, вихованню та розвитку компетентностей.

Використання різних способів інтеграції змісту початкового навчання, таких, як інтегровані курси, інтегровані підручники, інтегровані завдання, інтегровані уроки, підвищують ефективність навчання здобувачів початкової освіти.

Вирішення проблем початкової освіти може бути здійснено найперспективнішою інновацією як інтеграція.

Інтегроване навчання ставить вимоги до діяльності вчителя, оскільки стає моделлю активізації інтелектуальної діяльності здобувачів освіти та комплексом розвивальних прийомів навчання в початковій школі. Інтеграція в системі початкової освіти вимагає від вчителя застосування різноманітних форм викладання з метою сприйняття навчального матеріалу школярами. Не тільки перед вчителем постають ці вимоги, а й перед учнями та їхніми батьками - разом крокувати до мети.

На основі аналізу досвіду зарубіжних країн Угорщини, Фінляндії, Німеччини та вітчизняної педагогіки можна говорити, що впровадження ідей інтеграції знань сприяють формуванню вищого рівня мислення, динамічності у нових ситуаціях, систематичності. Інтегрування стало в початковій школі способом структурування програмового змісту, а саме різнопредметних знань, бо учням такого віку характерне нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, без визначення історичних ознак. На сучасному розвитку педагогічних новацій інтеграція стає головним дидактичним принципом, який організовує освітню систему. Дослідники розглядають нову освітню парадигму, яка криється у пошуку напряду побудови та розподілення навчального матеріалу.

Застосування знань у комплексному представленні з різних предметів готує школярів до закономірностей в сучасному житті, де будуть вирішуватись складні суспільні, технічні та технологічні завдання.

В умовах науково-технічного прогресу перед людиною постає необхідність використовувати творчий підхід до наукової, навчальної, художньої діяльності, який може здійснитися при сформованості уміння комплексного застосування знань, умінні синтезувати ці знання і переносити їх в іншу галузь науки.

Тому перед початковою школою постає завдання дати можливість здобувачам освіти сформувати такі уміння, компетентності. А реформування початкової сучасної освіти змінює підхід до викладання навчальних предметів, тем, проблем через розробку та введення типових освітніх навчальних програм, орієнтованих на розвивально-продуктивний підхід, який направлений на розробки інтегрованих підручників, застосування інтегрованих уроків та системи інтегрованих навчальних завдань.

У навчальному процесі початкової школи міжпредметний зв'язок став на шлях активізації навчальної діяльності здобувачів освіти. Аналіз психологічних досліджень демонструє можливості міжпредметних зв'язків у початковій школі як ситуаційного або пускового мотиву, який сприяє стимулу.

Міжпредметні пізнавальні завдання сприяють активізації предметних знання, які є придбаними, та пошуку невідомих, або формуванню нової інформації на основі наявних міжпредметних зв'язків. Отримані таким способом знання мотивують пізнавальну активність та спонукають до стимулу.

Аналіз досвіду практиків підводить до узагальнення, що найбільш ефективними способом мотивації пізнавальної активності молодших школярів є інтегровані уроки, оскільки саме такий процес має позитивний вплив, сприяє розвитку самостійності, пізнавальної активності та інтересів здобувачів освіти. Зміст інтегрованих уроків і сама педагогічна діяльність вчителя направлені на особистість школяра та на всебічний його розвиток, зокрема розвиток різноманітних здібностей, на активізацію його розумових операцій, які загалом можна використовувати відповідно до різних наук. Такі уроки створюють умови для формування у школярів цілісної картини світу,

засвоєнню знань, пробуджують у них інтерес до пошукової та дослідницької діяльності.

Отже, міжпредметні зв'язки в освітньому процесі навчання в початковій школі стали одним з ефективних напрямків активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Завданням для вчителя початкових класів є практикувати на інтегрованих уроках узагальнення видів пізнавальної діяльності, підвищення рівня пізнавальних можливостей молодших школярів, вдосконалення якості засвоєних знань.

Державним стандартом початкової освіти визначені ключові компетентності молодших школярів, які за досвідом практиків реалізуються для формування саме під час інтегрованого навчання. [1]

На думку О. Савченко, нестандартні уроки дають можливість опрацювати великий обсяг навчального матеріалу, створювати усвідомлені міжпредметні зв'язки, не дублювати теми для вивчення, отримати цілісні знання. Автором проводиться дихотомію між такими дидактичними термінами, як уроки інтегрованого змісту і міжпредметні зв'язки. На її думку, при використанні міжпредметних зв'язків на уроці використовують запитання і завдання, пов'язані з іншим предметом, але він має додаткове значення для вивчення теми на уроці. Інтегрований урок має свої особливості, які виявляються у поєднанні блоків знань з різних предметів у одній темі. Отже, у такому підході інтеграція навчального матеріалу має великі можливості. [2]

За умови успішного методичного впровадження ідей інтеграції в початковій освіті вчителем реалізується мета якісної освіти. Інтеграція об'єднує у ціле компоненти об'єктів навчання, тому і є дидактичним засобом, який сприяє виробленню у молодших школярів цілісного уявлення про об'єкт, який вивчається.

Реформа початкової освіти сприяла перегляду монопредметного викладання змісту навчальних предметів, створенню нового підходу до навчального змісту освітніх галузей початкової освіти, нових навчальних програм, у яких закладено розвивально-продуктивний інтегративний підхід.

У початковій школі сам вчитель виконує керівну роль інтегровальної ланки освітнього процесі, тому має володіти методикою реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання молодших школярів.

Підсумовуючи зазначене, можемо сказати, що реалізація міжпредметної інтеграції змісту навчання є сучасною і актуальною проблемою. А від професійної підготовленості вчителів початкових класів, від їхньої методичної готовності залежить організація і проведення інтегрованих уроків, що має прямий вплив на результативність процесу навчання в НУШ.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2001. №1. С. 28–29.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ.: Генеза, 2002. 368 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

МАТЕРІАЛИ

XVII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО–ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів
в умовах глобалізації»**

1 листопада 2022 року

Відповідальні за випуск наукового видання
Штанько Л.О., Куриляк В.В.

Комп'ютерний набір і верстка Палій Д.В. та Синчак Б.А.

Підп. до друку 30.11.22. Формат 60x84/16
Папір офс. Гарнітура Arial. Друк офс. Замовлення №195
Друк. арк. 15,19. Обл.–вид. арк. 14,89. Наклад 200 прим.

Видавничий центр науково–організаційного відділу
Українського гуманітарного інституту
08293, Київська обл., м. Буча, вул. Інститутська, 14,
e–mail: conference@ugi.edu.ua

Поліграфія

Видавництво «Міленіум»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел./факс 222–74–35
E–mail: milenium_ofis @ukr.net

УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

08292 Київська обл.,
м. Буча, вул. Інститутська, 14
conference@ugi.edu.ua
www.ugi.edu.ua